

L. de BEAUFONT

KOMPLETA GRAMATIKO DETALOZA

DI LA

LINGUO INTERNACIONA

IDO

Editerio : MEIER-HEUCKE

Esch-Alzette (*Luxemburgia*)

1925

Imprimata en Luxemburg.

Preco : 2 Suisa Franki.

QUO ESAS IDO?

Ido esas l'idiomo internaciona, helpanta e neutra, qua rezultas de la selekto e labori dil « *Délégation* » (delegitaro).

La *Délégation pour l'adoption d'une langue auxiliaire internationale*, fondita en 1901 (januaro), esis ensemble de personi delegita da 310 kongresi o societi omnalanda ed omnaskopa, por examinar la multa projeti o sistemi di linguo internaciona, e por adoptar la maxim bona. Til 1907 ol ricevabis 1,250 aprobanta signaturi de membri di Akademii od Universitati, qui tale montris sua intereso al entreprezo.

Lore ol elektis (junio 1907) internaciona *Komitato* di sciencisti e linguisti partikulare kompetenta, qui, pos exameno di omna projeti ancien o recenta di Linguo internaciona ante e dum 18 kunsidi, adoptis fine Esperanto kun diversa modifiki. Ta modifiki studiita, kompletigita per laboro komuna, publik ed internaciona, de 1908 til 1914, en la revuo *Progreso*, havis kom rezultanto la nuna « Ido ». Ica konseque ne esas, quale Esperanto, la simpla produkturo di *un* homo.

Esas notenda, ke la *Komitato* dil *Delegitaro* kontenis Esperantisti e mem la Prezidero ipsa di la « *Lingva Komitato* » esperantista. Or la decido adoptanta Esperanto « *kun la rezervo di ula modifiki* », esis unanima. Se, pose, skismo eventis, la responso ne esas imputebla a l'Idistaro, ma ad ilti qui obliivis promisi, voti o signaturo.

La *Komitato* dil *Delegitaro* (la maxim kompetenta e maxim senpartisa qua ultempe kunvenis pri linguo internaciona) tale judikesas da S^{ro} GASTON MOCH, qua supleis en lu rektoro EMILE BOIRAC, tre eminenta chefo Esperantista : « La lingui Germana e Franca havis ibe tri reprezentanti, la Angla du, e la lingui Dana, Hispana, Greka e Hungariana, un; la maxim diversa konocaji reprezentesis, ed on remarkis en lu nome quar reputata filologi, S^{ri} BAUDOUIN DE COURTENAY, JESPERSEN, LAMBROS e SCHUCHARDT. »

Opinioni pri Ido.

« *La gramatiko di Ido satisfacas plu bone la postuli di linguo internaciona kam la gramatiko di Esperanto...* » (A. MEILLET, profesoro pri linguistiko en Collège de France, *Revue Critique*, 11 di marto 1911.)

« Esas eroro nepardonebla institucar, quale agis Esperanto, distingo pri l'akuzativo e la nominativo, distingo qua jenos omna individui di linguo romanal od Angla, e qua esas neutila a la ceteri. » (La sam auctoro, *Revue Critique*, 11 di marto 1911.)

« Cetere, esas facila procedar plu logikoze e, konseque plu satisfacante e klare, en la vortifado kam agas lo Esperanto.

« Icon montris la kreinti di *Ido*, linguo fondita sur la sama principi kam Esperanto, ma ube ta principi aplikesis kun rigoro

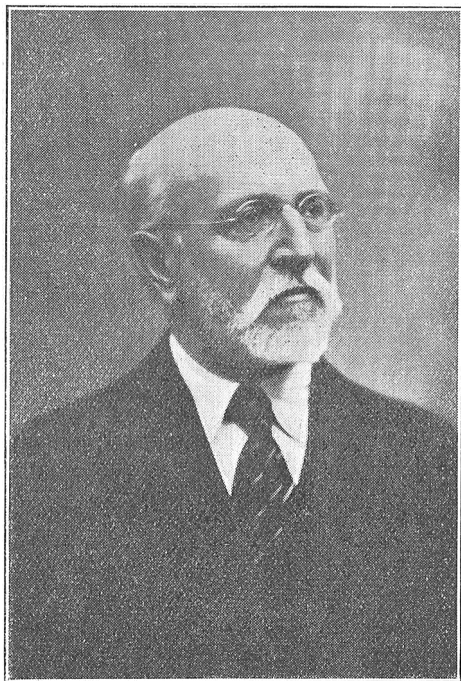
KOMPLETA GRAMATIKO DETALOZA

DI LA

LINGUO INTERNACIONA IDO

KOMPLETA GRAMATIKO DETALOZA
DI LA
LINGUO INTERNACIONA IDO

DA
L. de BEAUFONT
PREZIDERO DI LA FRANC-IDISTA SOCIETO

Markezo L. DE BEAUFONT, precipua autoro di *Ido*

Imprimerie SOLIMPA, Luxembourg et Esch/Alzette
1925

KONSTATO.

L'Akademio Idista konstatas, ke la linguala formo prezentita en ica **Kompleta Gramatiko detaloza di la linguo internaciona Ido** esas la oficala formo di la Linguo internaciona **Ido**, quala ol rezultis de la labori di la Linguala Komitato di la Delegitaro por l'adopto di Linguo Internaciona, di lua konstanta komisitaro e la decidi dil Akademio Idista.

La prezidanto :

F. SCHNEEBERGER.

La vice-sekretario :

J. GUIGNON.

15 julio 1925.

Averto (1)

Ica verko esas ri-imprimuro grande modifikita di la *Grammaire complète* qua, imprimita nur ye 200 exempleri e ne publikigita, livresis al dispono dil Komitato di la Delegitaro en la 15-ma dio di oktobro 1907, kun *Exercaro* e *Vortaro* specimena, sub la pseudonimo « Ido » (2).

On savas, ke, pos 18 kunsidi, ek qui 5 konsakresis al diskuto komparanta di ta laboruro e di Esperanto, unanime la Komitato decidis « adoptar Esperanto principe... kun la rezervo di ula modifiki exekutenda dal permananta Komisitaro, segun la sinso determinita dal konkluzi di la Raporto dil sekretarii e dal projeto da Ido ». Ja la Komisitaro indikabis ula modifiki facenda en ta projeto. Sualatere la Komisitaro permananta submisis lu a detaloza revizo, egardante plura emendi propozita; e la rezultajo di ta laboro mencionesis en Raporto publikigita en l'unesma numero di la revuo *Progreso* (marto 1908).

La *Grammaire complète* quan ni publikigas presente esas strikte konforma al decidi di la Komitato e dil Komisitaro permananta; do ol ne plus esas, same kam la linguo ipsa, verko pure individuala; ol esas la final ed oficala rezultajo di la deliberi dil Komitato elektita reguloze dal *Delegitaro*, pos sep yari de propagado por l'ideo di linguo internaciona en la maxim diversa landi e medii. Ni kun fido prizentas lu al publiko pro la alta kompetenteso di la ciencozu qui partoprenis en lua kompozio.

(1) L'unesma parto di ca averto esas nur la vortopa tradukuro di olta qua aparis France en 1908, lor l'edito di *Grammaire complète*.

(2) *La Délégation pour l'adoption d'une Langue auxiliaire internationale*, fondita en 1901 (januaro), ricevabis til 1907 la adhero di 310 societi omnalanda, e la aprobo di 1250 membri di Akademii ed Universitati. Ol elektis internaciona Komitato di ciencisti e linguisti, qua pos exameno di omna projekti anciena e nova di mondo-linguo, facis la decido quan on raportas hike.

La kritiki, di qui ca gramatiko esos kredeble l'objekto, ne falios opozar ad olu la mikrega gramatiko primitiva di Esperanto, kun lua dek e sis reguli tante laudata (1). Ma, sen diskutar pri la numerizo di ta reguli, o plu *vere paragrafi*, di qui un sola kontenas la konjugo (minus la formi kompozita per qui on mustis kompletigar lu pose), on darfas asertar sen ul paradoxo ke, se Esperanto havabus origine plu multa reguli, ol nun posedus quanto min granda de oli (2). Nam pro ta gramatiko vere tro kurta e nesuficanta, fakte a l'uzado Dro Zamenhof komisis la sorgo fixigar la formi di la linguo, ed ica uzado genitis multega partikularaji ed anomalaji, quin la gramatikisti di Esperanto kolektas e pie mencias en lia verki, quale se traktesus linguo naturala. E singla de ta partikularaji, singla de ta anomalaji efektigas un « regulo » quan la novici esas obligata lernar. Do esas tre vera dicar, ke se Esperanto havabus origine sat multa reguli generala e preciza, ol ne havus nun tro multa partikulara reguli, fondita sur « uzi » disparata e kontrelogika. Pro to on obligesis kompozar fine grosa gramatiki, de qui un prizentas plu kam 400 paragrafi. A ca verki ya on devas equitatoze komparar nia *Grammaire complète*. Lore on ne povos neagnoskar la supera simpleso e regulozeso di la linguo quan ni prizentas (3).

Certe ni povabus kondensar e multe plukurtigar ica verko, nome ne enduktar en lu kozi advere utila ma ne necesa, e qui ne esas strikte gramatikala. Ma lore ni agabus kontre nia intenci e l'explicita deziro di multa samideani. Cetere on dicernos facile la reguli lernenda del kozi nur lektelebla o lektinda.

Kompreneble, en la gramatiko sancionita dal permananta

(1) Kontante segun la maniero dil Esperantisti, ni povus dicar, ke Ido havas nur 10 e mem 9 reguli, ne min kompleta. (Videz « Lexique-manuel », p. V-VIII.) — *Noto adjuntita*.

(2) En la realeso la gramatiko *elementala* di Esperanto kontenas adminime 64 reguli e plu kam 10 ecepti. (Videz la konto detalizita ye la fino dil broshuro « *La science et l'Esperanto* ».)

(3) Hike ni abandonas la Franca texto, qua deskriptas l'aranjeso di *Grammaire complète*, e ni substitucas ad olu to, quo propre koncernas la « *Kompleta Gramatiko detaloza* » quan ni prizentas ad omna amiki di helpolinguo.

Komisitaro ni permissis a ni chanjar od adjuntar, pri la reguli, nur la kelka punti chanjita od adjuntita dal Ido-Akademio, legitima e yurizita sucedinto di olta. Ma la formo ed aranjeso necese diferas de olti, quin havis la verko primitiva, haste facita en tri monati e nur destinita al membri dil Komitato dil *Delegitaro*, por utiligo eventuala. Certe la permananta Komisitaro ja emendabis ed igabis lu plu bona, ma vizante la linguo ipsa e ne olua docado specale. Or la publiko tre diferas de komitato di ciencisti, por qua multa kozi bezonis nek detali nek justifiko. Cetere la tempo mankis al Komisitaro por rilaborar detale la verko, nam adversi ed amiki ja esis incitanta a la propagado, iti kun intenco maligna, ici en sua fervoro difuzor lo plu bona. Rezulte, la primitiva gramatiko bezonis ankore plu kompleta riaranjo ed expliki plu longa. Ni esforcis en ica satisfacar ta duopla bezono e preferis donar tro multe kam ne suffice.

On permisez ad ni atraktar la atenco a kozo quan multi ne vidas sat bone. Pri la helpolinguo existas facileso trompanta, qua vizas nur o precipue *lerno rapida* per nesuficanta reguli e nesuficanta radiki o vorti. Nu, ica facileso *di lerno* ne povas konkordar e koincidar kun la facileso *di apliko*, nek kun l'exakta e klara expresado dil pensi. Or on lernas la L. I. dum kelka hori, kelka jorni, ed on aplikas lu dum yari. Altraparte, quon valoras facileso e simpleso qui reale ne atingas la skopo? Mezurar la supereso, pri la helpolinguo, segun la minmulteso di la reguli e dil vorti, forsan esas habila trompilo por la maso, ma eroro deplorinda por omni, eroro qua produktas en la aplikado detrimenti maxim grava. Ido evitis fortuneze ta rifo mortigiva, kontre qua mult altri ja venis ed ankore venos ruptar su.

Nun ni finos, durante la traduko quan ni interruptis :

« Cetere, ica *Kompleta Gramatiko* destinesas precipue al personi qui volas profundigar la studiado di la linguo (1). Ol esforcas solvar omna desfacilaji quin on povas renkontrar

(1) Ica vorti di nia unesma averto divenas partikulare vera pri la *Kompleta Gramatiko detaloza*, en qua la multa pruntaji ek *Progreso* e citaji di Sro COURTURAT posibligos ta profunda studiado. Danke oli, ni darfas dicar : mortinta, il parolas ankore, la granda kalumniato.

en l'uzado di ca linguo, e qui venas ne de ol ipsa, ma del neregulozaji e del idiotismi di nia lingui. Ta desfacilaji renkontresas en omna traduko, e mem duobligita, kande on traktas naturala lingui, nam generale on esas obligata expresar l'idiotismi di un linguo per l'idiotismi di altra. Ma precize ta desfacilaji facas ek la L. I. bonega intelektal exerco, analoga (egardite omna proporciono) a la studio di la Latina o di la stranjera lingui :

Nam li kustumigas la spirito analizar la penso e liberigar ol del vesto plu o min trompiva, per qua nia lingui vestizachas olu. Ma, vice quik impozar a lu nova travestio, la L. I. tendencas furnisar a lu l'expresuro maxim direta, maxim logikala e maxim klara. E, malgre l'opozata dici, logiko ya vere igas la L. I. supera a nia lingui « naturala ». Logiko ya sekurigas ad olu la palmo en lua aplikeso a la scienci; logiko donas ad olu l'astonanta facilesio, kun qua omna populi ed omna klasi sociala povas komprenar olu, akquirar olu ed uzar olu.

L. DE BEAUFONT.

Me falius devo di yusteso e gratitudo, se me ne dankus hike SRO CAMILLE CHANDELLIEZ, ex-docero dil grupo Esperantista en *Troyes*, Francia. Konvertita ad Ido per plurmonata lekto e studio di *Progreso*, il ofris a me sua serchi e noti, sua remarki e kritiki sagaca. Il helpis me tre efike klarigar ula punti, nome l'adjektivi-pronomi nedefinita. Ad ilu komplete debesas l'apendico pri la puntizado, la letri e adresi, segun *Progreso*. Il esis mea unesma lektero e konstanta kritikero. Ica gramatiko debas multo a lua helpado. Ton me joyas dicar publike e gratitudoze.

L. B.

I^a PARTO

MORFOLOGIO E SINTAXO

ALFABETO.

1. — L'*alfabeto* di la linguo kontenas 26 literi : kin vokali, duadek-e-un konsonanti.

La kin vokali esas : **a, e, i, o, u**. La duadek-e-un konsonanti esas : **b, c, d, f, g, h, j, k, l, m, n, p, q, r, s, t, v, w, x, y, z**. Esas tre rekomendata desegnar la literi en maniero qua impedas konfundar, inter la mayuskuli, F a T o a C, e I a J. En l'imprimo on atencez, ke Ido ne divenez Jdo. Generale, e precipue pri la adresi, on sorgez formacar la literi maxim bone e lektele.

PRONUNCO DIL VOKALI.

2. — En Ido, la vokali havas meza sonoduro, quale en l'Italiana. On pronuncas li :

a ne tro apertita, nam ol havus graveso desagreabla; ne tro klozita, nam ol esus ne sat bone dicernebla. On atencez precipue, ke la dezinenco **a** dil adjektivi esez nultempe pronuncata quale *ä* Germana, *è* o *é* Franca. Ol sonez **a** tre pure, quale en l'Italiana.

e, o apertita o klozita, se nur on audigas li en maniero donanta dicernebleso senduba. — Notez bone, ke la vokalo **e** nultempe esas muta, quale en Franca linguo (1).

(1) Por obtenar plu granda fixeso en la pronunco di ta du vokali, on darfas sequar la yena indiko, qua esas ne regulo ma konsilo utila por preventar hezito :

« On *klozas* la vokali **e, o** en silabo *apertita* (finanta per vokalo). Ex. : *mé, bôné, dômô*.

On *apertas* la vokali **e, o** en silabo *klozita* (finanta per konsonanto). Ex. : *sèmpré, fénèstrô, pòrdô, òmna, mènô*. »

Tale la pronunco esas plu fixa ed eufonioza. Ma co esas nur konsilo e nule regulo obliganta. Nur importas, ma *tre importas*, la klara pronunco di ta vokali e lia rispektiva dicernebleso de la ceteri (Segun *Progreso*, VII, 400).

u sempre devas esar pronuncata quale *u* Italiana o Germana; nultempe quale *u* Franca o *ü* Germana. Ol sonas quale la Franca grupo *ou*.

Kande **u** sequas nemediate **a** o **e**, ol formacas kun ici diftongo, qua esas pronuncata *unsilabe*. La sono **u** devas audesar quik pos **a**, **e** quaze sen intertempo, ma **a** e recevas la chefa esorcio di la voco : **Australia, Europa, laute, neutra**.

Ma, se la renkontro di **a**, **e** kun **u** rezultas de prefixo o sufixo adjuntita a radiko, quale en **neutila** (*ne-utila*), **kreuro** (*kre-uro*), lore **au**, **eu** ne plus facas diftongo, e singla vokalo apartenas a silabo partikulara. Konseque singla esas aparte pronuncata, quale indikesas per (*ne-utila* e *kre-uro*) supere.

Sequanta **q** o **g**, la litero **u** = **w** (1) avan vokalo. Ol do sonas quale **u** en la duesma silabo di *aquatic* Angla, *aquatique* Franca, *acquatico* Italiana, *acuatico* Hispana. Exemple : **qua, quar, quo, qui, guidar, linguo, lingue, linguala** = *qwa, qwar, qwo, qwi, gwidar, lingwo, lingwe, lingwala*.

Du sama vokali sucedanta (*ii, ee, oo*) devas ne ligesar konfuze, ma pronuncesar separite : **alopatiisto, antee, heroo**. To esas explicite fixigita dal decidi akademiala 815 e 816 (*Progreso*, V, 723).

PRONUNCO DIL KONSONANTI E DIGRAMI.

3. — **B** = *b* en l'Italiana e la Franca.

c = *c* Germana en *Ceres* o *z* Italiana en *zio*, o *ts*. Konseque **ca, ce, ci, co, cu** = *tsa, tse, tsi, tso, tsu*.

d = *d* en l'Italiana e la Franca. Ol sempre devas esar tre klare dicernebla de *t*.

f = *f* en l'Italiana, la Franca, l'Angla. Ol sempre devas esar tre klare dicernebla de *v*.

g = *g* sempre guturala, quale en la Germana *geben*, en la Angla *give*, od en la Franca *gant*; nultempe quale *g* Franca

(1) Videz plu fore, ye w, « Pronunco dil konsonanti e digrami ».

en *gens*. Konseque **ga, ge, gi, go, gu** = *ga, ghe, ghi, go, gu* dil Italiana, o *ga, gué, gui, go, gou* di la Franca.

h = *h* sempre *vere* aspirata, quale en la Germana e l'Angla *hand*. Per olu tre diferas en Ido la vorti *horo* e *oro*, *hosto* e *osto* e. c. La Franci, l'Italiani e ti omna qui ne havas la *h* aspirata en sua lingui devas tre atencar ta litero. Altre li ne nur pronuncus ne juste, ma en kazi pasable frequa li ne komprenesus bone.

j = *j* en la Franca, o *s* en la vorto Angla *vision*. Ma, se on ne povas pronuncar ol tale, on darfas donar a ta konsonanto la sono di *g* en la Angla *gin*, o di *g* en l'Italiana *giardino* (1).

k = *k* en la Germana, Franca, Angla (*keck, képi, keep*, e. c.) e generale en la lingui uzanta ica konsonanto.

l = *l* en la Angla, Franca, Germana, Italiana lingui e. c.

m, n = *m, n* en l'Italiana, to esas sempre artikulata, nul-tempe kun nazal sono. Konseque **am, an; em, en; im, in; om, on; um, un** klare audigas **m, n**, quale se li esus skribita *amm, ann; emm, enn; imm, inn; omm, onn; umm, unn*. To esas la rezulto naturala di la principio, ke nula litero esas muta en Ido. Singla sempre sonas, sive en la komenco, sive en la mezo o fino dil silabi, kun sua sono alfabetala. — **Gn**, konseque ta principio, audigas sua du literi, **g** quale indikesis supere, e **n** quale ni jus dicis. Ex. : **regno** = *reg-no*; **digna** = *dig-na* (2).

(1) Segun la decido 646 : « On fixigas kom normala sono di la litero **j**, la *j* Franca; nur per tolero (por ti qui ne povas pronuncar ol tale) on admisas la pronunco di la *j* Angla (quan ni reprezentos per *dj*). »

Yen la motivi di ca decido : 1^e un litero devas havar un sono; or *toloro* di pronuncado ne violacas ta principio; 2^e per ta metodo on povas transskribar exakte propria nomi, quon on ne povus facar kun **j** havanta du soni, nek kun **j** havanta duopla sono (*dj*). — Ek *Progreso*, IV, 689.

On remarkez, ke **j** esas necese pronuncata quale *j* Franca en plura Ido-vorti kontenanta *dj* : *adjuntar, adjutanto, adjudikar, budjeto* ec. — Kande *j* sequas *n*, on preske koakte sonigas *d* inter la du konsonanti (ex. : en *manjar* : *man-(d)-jar*).

(2) Altre pronuncar **gn** esus violacar la principio generala dil Ido-pronunco. Pluse, kontre ke omni povas pronuncar ta grupo *g-n*, milioni de homi ne sucesus pronuncar ol unsone, quale la Franca en *agneau* o l'Italiana en *ogni*.

p = *p* en l’Italiana, la Franca, la Hispana e. c. Ol devas esar tre klare dicernebla de **b**.

q sempre sequesas da **u**, quale en la Latina ed en la lingui uzanta ta letro, qua sonas *k* (1).

r = *r* Italiana. Se uli pronuncos lu kun kartavo, co ne havos en Ido efekto plu mala kam en la Franca linguo, che qua preske omna nordani kartavas pronuncante ta litero.

s sempre sisas forte, sive en la komenco, sive en la mezo, sive en la fino dil vorti, e mem inter du vokali. Konseque ol nultempe recevas la sono di **z** Franca od Angla. Per to la vorti **roso**, **friso** e **sono**, exemple, diferas de **rozo**, **frizo**, **zono**. Do tre atencez pronuncar en Ido nultempe **s** kun la sono di **z** (2).

t = *t* dil Italiana, dil Angla, dil Franca e. c. en la silabo *ta*. Ol konservas ica sono mem en la silabi *tio*, *tia*, quin ula lingui pronuncas *sio*, *sia* o *tsio*, *tsia*, se li sonas pos altra silabo.

v = *v* en l’Italiana, l’Angla, la Franca, e *w* en la Germana. La Hispani devas atencar aparte ta litero e ne pronuncar ol quale **b**, quo konfundigus *volo* a *bolo*, *valo* a *balo*, *voko* a *boko* e. c.

w = *w* en la Angla vorti *west*, *well*, *wist*. Ol adoptesis por konservar kun plu justa formo ula vorti diveninta internaciona : *westo*, *wato* (elektr.), *warfo*, *wiskio* e. c.

x esas pronuncata *ks* o *gz* segunvole, sen ula detrimento. Ca litero diminutas grandege la nombro dil *k* quin on be-

(1) Videz la prelasta alineo concernanta **u**, p. 12.— La adopto di la litero **q** liberigas de multa **k** e lasas al vorti la formo internaciona : *equilibro*, *equinox*, *equator*, *equacion* ec. certe plu bona kam : *ekvilibro*, *ekvinexo*, *ekvator*, *ekvacio*.

(2) Autori qui admisas du soni por **s** en la Linguo internaciona, ne volante chanjetar l’etimologial ortografio, obligas per la fakto ipsa la adepti lernar ne nur duopla regulo di pronunco, ma anke general ecepto, por imitar ula lingui nacionala, e mem ecepti dil ecepto. Tale **s** duras sisar forte en *asymptoto* (asimptoto), *praesentir* (presentar), exemple, quankam l’ecepto generala dicas, ke **s** sonas **z** inter du vokali. Konkluze, por pronuncar **s** konvene, en simila kazi, on mustas konocar l’etimologio dil vorto, o konsultar specala repertorio.

zonus sen olu; pluse, ol lasas al vorti lia aspekto ed ortografio internaciona (1).

y = y en *yeux* F., *yes* E. En Ido ta litero nultempe divenas vokalo, quale en altra lingui. Pro fonetikal motivi tre grava, nultempe ol sequas *a*, *e*, *o*, *u* en la sama silabo, quale agas erore pri *j*, olua korespondanto, la linguo Esperanto (2).

z = z en la Franca, l'Angla, la Portugalana lingui, o s en *Rose* Germana, *rosa* Italiana.

ch = *ch* en la Angla *church*, en la Hispana *macho*, o *tch* en la Franca : *tchèque*, o *c* en l'Italiana *cibo*.

sh = *sh* en la Angla *fish*, o *sch* en la Germana *Fisch*, o *ch* en la Franca *chat*, o *sc* en l'Italiana *asceta*.

Ma, se la du literi **s-h** apartenas a du radiki diversa, en kompozita vorto, on separas li per streketo en la skribo ed on pronuncas konseque : **chas-hundo**, ne *cha-shundo*. On darfus anke uzar la formo : *chaso-hundo*.

La nomi di la literi esas, por la vokali, lia sono ipsa : **a, e, i, o, u**, e por la konsonanti, lia sono sequata da *e* (*é* F.) : **bé, ce, de, fe, ge, he, ke... que... we, xe, ye, ze.**

ACENTO TONIKA.

4. — En Ido, la *acento tonika* ne esas plualtigo o plulongigo dil sono, ma plufortigo di la voco sur un silabo dil vorti. On pozas lu « sur la lasta silabo dil infinitivi e sur la prelasta silabo di la cetera vorti » : **amâr, venîr**,

(1) En Esperanto « Doktoro ZAMENHOF skribas lore *ks*, lore *kz* (eksplodi, ekzameni). To esas un del kazi en qui, dicas la granda linguisto OTTO JESPERSEN, il regardas nia lingui occidentala tra sua Rusa binokli, l'ortografio Rusa ne posedante *x* e skribante lore *ks*, lore *kz* (quin la Rusi pronuncas *gz*). Similajo eventas por *oi* F., quan la Doktoro reprezentas per *ua* omnafoye, kande la Rusa adoptis la vorto ed uzas ica ortografio (*trotuaro*, *tualetto*, *vualo*), e per *oi* o *oj* en omna altra kazo (*foiro*, *fojo*, *fojno*) ». — Prefaco F. dil « Dictionnaire international français », p. IX (1908).

(2) To demonstresis en « Phonétique de l'Esperanto », p. 299, *Bulletin Français-Ido*, n°s 77-78.

skribôr; fenêstro, bovîno, malâda, trôno, mêa, puêri opi-niôno, e. c.

« Ma en plursilaba radiki, **i** e **u** nemediate avan vokalo ne darfas recevar l'acento » : **Kâspia, râdie, filii, mistêrio; têtua; îlua, êlua, sêxuo, stâtui, lînguo** (1).

Pro ke la finali *ia, ie, ii, io*, e *ua, ue, ui, uo* di ca lasta vorti formacas nur un silabo, la *prelasta* esas reale ta, qua preiras li, ed ol portas la acento tote konforme al regulo (2).

En **dio, pia, duo, gluo** ed altri simila, **i** e **u** esas vere la prelasta silabo. Li konseque recevas la acento, segun la regulo. Nam li kontenas ne plursilaba, ma *unsilaba* radiko : *di, pi, du, glu*.

Se *monosilaba* (unsilaba) radiko divenas lasta parto di kompozajo o derivajo, la vokali **i, u** portas la acento, quale kande li trovesas en simpla vorto. Ex. : **butontrôu, arbor-glôu, despîa, cadîe**.

Ma, pro ke la nomi di la sep dii semanala ne esas kompozaji (quale *festo-dio, ca-die*) li recevas la acento sur la silabo qua preiras *di* e qua esas reale la prelasta. On do pronuncas : **sûndio, lûndio, mårdio, jôvdio, venêrdio, satûrdio** (3).

Kande **au, eu** formacanta diftongo (4) renkontresas kom silabo prelasta, la acento restas sur ta diftongo, kun la chefa

(1) La cirkonflexo indikas nur la *tonika acento*, ne la longeso di la silabo. Yen la texto ipsa dil decido (57), koncernanta ica acento : « L'acento esas sur la lasta silabo dil infinitivi, e sur la prelasta silabo di la cetera vorti. Ma en plursilaba radiki, **i** e **u** nemediate avan vokalo ne povas recevar l'acento. » — *Progreso*, III, 322.

En la Hispana, Italiana, Portugalana lingui, l'infinitivo **en-ar** recevas la acento. Ido imitas ta lingui e, pro analogeso, extensas ta acentizo a sua cetera infinitivi : **-ir, -or**.

(2) Kad on esas obligata pronuncar **i** e **u** quale **y** e **w** rispektive avan vokalo ? Nule : on darfas pronuncar indifereinte *naci-ono* o *nacyono*, *mu-elar* o *mwelar*. La sola kozo importanta, do obligala, esas la justa pozo di l'acento; on pronuncez do *quiete* : **âlio** o **âlyo, mânuo** o **mânwo** (*Progreso*, IV, 142).

(3) Evidente *mardio* ne esas *mar(o)dio, saturdio satur(o)dio*, e per la 5 *sundio, lundio, merkurdio, jovdio, venerdio*, ni ne intencas dicar : la dio dil suno, dil luno, di Merkurius, di Jupiter, di Venus. (Segun *Progreso*, VI, 135.)

(4) Videz p. 12, ye la 2-ma alineo,

esforco dil voco sur *a*, *e*. Ex. : **lâubo**, **kâuzo**, **lâuro**, **nêutra**, **psêudo**. Evitez sorgoze facar ek *au*, *eu* du silabi en ta vorti ed altri simila.

En la nombri, inter 20 e 100, la acento restas sur la radiko *du*, *tri*, *quar* e. c. Ex. : **dûa-dek** (o **dûadek**), **trîa-dek** (o **trîadek**), **quâra-dek** (o **quâradek**), e. c. — Komprenebla en **dek-e-un**, **dek-e-du**, **dek-e-tri**, e. c. ne la konjunciono *e*, ma la nombro *dek* esas acentizata.

La monosilabi darfas esas acentizata o ne (tam en prozo kam en poezio) segun la kuntexto e l'intenco dil autoro (1).

Por eufonio e mem por bona interkompreno, l'acento tonika havas en Ido tre granda importo. Konseque omna Idisti devas tre atencar olu, e la populi qui pozas la acento sur la lasta silabo devas merkar e memorar bone, ke en Ido nur l'infinitivi *-ar*, *-ir*, *-or* (qui esas lasta silabi) darfas kom tala recevar olu.

Ma, kontraste, altri devas atencar, ke l'aplikado dil acento ne incitez li ad engluto dil silabi finala ed a neklara pronunco di olia vokali. Nam to genitus grava erori pri la tempi en la verbo, o pri la speco gramatikala dil vorti e lia rolo. Kun atenco e sorgo (or mem plu kam linguo naciona la helpolinguo postulas la du), on tre bone povas konciliar justa acentizo e klara pronunco.

Sentiginte la acento sur la silabo prelasta, evitez sentigar quaze duesma acento sur la dezinenco : *Esperântô*, *harmônîo*. Certe la dezinenco devas audesar klare, ma por ico ne esas necesa, ke on acentizez lu anke. L'Italiani pruvas lo konstante en sua linguo; ni imitez li pri co en Ido (2).

(1) On bone remarkez, ke la regulo fakte inkluzas mem la monosilaba adjektivi, t. e. l'adjektivi elizionita, havanta monosilabo kom radiko : *tal'*, *nul'*, *bel'*, *pur'*, *irg'*, *grand'*, e. c.

(2) Okazione di « Profilaktol », *metan*, *formol*, *amin*, qui recevas internacione la acento sur la lasta silabo, on trovas en *Progreso*, II, 679, la konsidero sequanta :

« On devas distingar du kazi o klasi : la *propra nomi*, quale *Profilaktol*, qui esas stranjera vorti en nia linguo e konseque havas specala ortografio ed anke acentizo; e la *komuna nomi*, qui apartenas a nia linguo e devas sequar la generala reguli, sive pri la gramatikal finali, sive pri l'acentizo. »

Ta remarkigo esas guidio pri ta nomi stranjera relate Ido. Samtempe ol furnisas respondo por la distraktita kritikero qui objeccionas

ARTIKLO.

5. — L'*artiklo definitiva* (1) esas **la** por la du nombri; do lu esas nevariebla : **la domo** (singularo), **la domi** (pluralo).

Kande nul altra vorto indikas pluralo, sive per sua formo (finalo **-i**), sive per sua senco (nombro-nomo o nedefinita pronomo), on uzas **le**; nam altre on ne savus (per *la*) kad parolesas pri un individuo o pri pluri. Ex. : **le Gracchus**, **le Cato** (Kato); **le x**, **le y**, **le z**; *la cifri di ca konto esas tanta male formacita, ke le 3 e le 5 esas konfundebla a le 8* (2).

6. — On darfus elizionar la **a** final dil artiklo, remplasigante lu per apostrofo, tam egale avan konsonanto kam avan vokalo : **la charmo di la infanto o di l'infanto**; **la plumi di la ucelo o di l'ucelo**.

a ni ta vorti, quale se oli apartenus a la linguo e devus havar la dezinenci e la acento dil nomi komuna. Per quo *Profilaktol, etil* ed altra vorti kemiala apartenas a Ido plu multe kam *Kashmir, Kamerun, Bengal, Portugal, Tonkin* e. c. qui havas nek la acentizo, nek la dezinenci dil Ido vorti komuna ?

Pri la decido koncerne la tonika acento en Ido e la studiado qua preparis lu, videz l'apendico unesma, ye la fino dil gramatiko. L'acentizo en Espo esas pura imito dil acentizo Polona.

(1) Pro kustumo generala, ni duras uzar en ica gramatiko l'adjek-tivi-participa « definitiva », « nedefinita », pri l'artikli ed ula pronomi, quankam certe plu justa epiteto esas dezirinda.

(2) L'exempli kun **le**, tale kam mult altri analoga quin on povus donar, montras per su, ke tro granda simpleso gramatikala povas meritar forjeto. Nam, exemple, l'unikeso dil artiklo definitiva en Esperanto impedas tradukar la supera frazi, tamen ne desfacila e tre ordinara. Ma vere, kad esas laudinda e quon valoras gramatikal simpleso sakrifikanta, od alteranta l'expresado dil pensis? Cetere uli mondlinguana kelke blinde alegas la facilesio e simpleso gramatikala. Preske sempre li oblivias, ke la facilesio por lerno ne koincidas necese kun la facilesio por apliko. Mem eventas, ke l'unesma ofras reale nur pura trompilo, se ol nocas o jenas la duesma. Kun la duimo di sua reguli e vorti Espo e Ido certe esus plu facile lernebla. Ma kad oli esus pro ico plu bona ? On lernas helpo-linguo dum kelka hori, dum kelka dii, ma on aplikas lu dum yari. Do questionesas : quo meritas prefero? lerno kelkete plu kurta, ma aplikado entravata e defektoza; o studio kelkete plu longa, ma aplikado senmanka e skopokonforma? En l'unesma kazo, *un* artiklo definitiva suficas; en la duesma kazo, certe *du* artikli esas necesa.

Ma on atencez ne elizionar la artiklo, se ol destruktas la aspiro di la litero *h*. Do ne uzez **l'homo**, **l'hosti**, ma **la homo**, **la hosti**.

Atencez anke evitar la miskompreno posibla. Do ne uzez : **la duro di l'afero**, nam aude on povus komprenar : **la duro di la fero**. Dicz do : **la duro di la afero**.

Cetere l'elizio en la artiklo esas *darfo*, nule obligo.

On darfaz uzar la formo **a l'**, **da l'**, **de l'**, **di l'** e la kontraktaji **al**, **dal**, **del**, **dil**, vice **a la**, **da la**, **de la**, **di la**, sempre reguloza, do senhezite uzebla (1).

7. — On uzas l'artiklo definitiva en la du sequanta kazi :

1^e Kande la substantivo (singulara o plurala) indikas la tota speco, od omna individui di la speco : **la leono ne esas tam kruela kam la tigro; la uceli flugas en la aero, quale la fishi natas en l'aquo**.

2^e Kande ol indikas un o plura individui *determinita* di la speco : **la libri dil profesoro** (la komplemento : *dil profesoro determinas libri*); **querez la mediko** (la mediko kustumata, o qua ja venis; *mediko* signifikus : *ula* od *irga mediko*).

Ecepte ta du kazi, on devas ne uzar l'artiklo, e mem esas konsilata omisar olu, kande la substantivo havas senco generala ne determinita, exemple en la proverbi : **Kontenteso valoras plu multe kam richeso; povreso ne esas vicio**.

Konseque ico, on nultempe bezonas uzar l'artiklo kun la nomi di abstraktita enti, qualesi, vertui, e. c., nam ta koncepti ne esas koncepti di *speci*, e ne korespondas ad individua objekti : *fido*, *espero*, *karitato*; *kurajo*, *energio*, *esprito*, e. c., e. c. (On remarkis ke en l'anciena Franca, tala vorti esis uzata sen artiklo). Same pri la nomi di cienci, qui esas quaze propria nomi : *filologio*, *geometrio*, *fiziko*, e. c. Ma segun la regulo memorigita supere, ta nomi devas prenar l'artiklo, se

(1) Dec. 588 : On admisas l'elizio en la artiklo avan konsonanto dop la vorti *da*, *de*, *di*. Ex. : *da l'regulo*, *de l'regulo*, *di l'regulo*.

Dec. 713 : On adoptas la formi : *dal regulo* e *da l'regulo*, kun o sen apostrofo, pos la tri prepozicioni *da*, *de*, *di*.

Dec. 949 : On admisas **al** (un vorto) kom abreviuro di *a la*, apud l'abreviuro *a l'* ja existanta. Pro analogeso a *dal*, *del*, *dil* ja admisita.

li indikas *un* aparta kozo inter plura kozi : *la espero di Petro* (Petrus), *la kurajo di Alexandro* (Alexander), *la filozofio di Epikuro* (Epikurus), *la esprito di Voltaire*, e. c. Se on sequos ta regulo tre logikal, on sparos multa artikli, ed on igos la diskurso plu frapanta e plu « nervoza » (1).

On anke ne uzas l'artiklo definita kun la propra nomi omnaspeca (mem di fluvii, monti, e. c.) nek kun la nomi komuna qui esas reale propra nomi, quale ti di la astri, sezoni, monati, dii.

Kande la propra nomi esas preirata da titulo, on ne uzas l'artiklo : **rejo Henrikus IV^a, Papo Pius X^a**. Ma on uzas lu, kande la propra nomo esas nur apoziciono a nomo komuna : **la genioza poeto Dante**, ed anke se la propra nomo akompanesas (preirata o sequata) da ula adjektivo : **la bela Helena, Alexander la Granda**.

Rezume la artiklo definita uzesas nur kun substantivo expresata o tacata, tale ke en ica lasta kazo lu semblas remplasar ta substantivo : **Yen rozi; prenez la maxim bela** = *la maxim bela rozo* — **prenez le maxim bela** = *la maxim bela rozi*.

On ne pensez ke « **la** » esas sempre necesa avan **maxim**; nam ol esas nedependanta de ca adverbo, quale on quik vidos. Advere on dicas : **ta homi sentas su la maxim felica** (*de la homi*, neexpresata); ma on dicas anke : **la homi sentas su maxim felica**, *kande...* Konseque on devas nultempe repetar la dop substantivo : **la homi maxim felica** (e ne : **la homi la maxim felica**). Same on devas ne uzar **la** avan **maxim**, sequata da adverbo : **venez maxim frue** (e ne : **la maxim frue**). Fine on devas uzar **la** kun la posedal pronomi nur kande to esas postulata dal senco (videz § 33).

8. — L'*artiklo nedefinita* (F. *un*, A. *a*, I. *un*, *uno*, *una*) ne existas en Ido. La senco nedefinita indikesas dal fakto, ke l'artiklo **la** ne preiras la substantivo. Kande on volas insistar pri la nedetermineso, on uzas **ula**, e por nedetermineso kompleta, **irga**. Ex. : **querez ula mediko, mem irga mediko en la urbo, ma ne retrovenez sen mediko, nam sola ni ne salvos l'infanto**.

(1) Ica lasta alineo esas prenita ek *Progreso*, I, 491.

Kande on volas precize indikar la nombro 1, on uzas **un**.
Ex. : **Un franko suficos.**

9. — *Artiklo partitiva* ne existas en Ido : **donez a me pano** = *donez a me la kozo nomizata pano*. Se on volas indikar parto o quanto nedeterminita, on uzas la prepoziciono **de** : **donez a me de vua pano, de vua pomi** (parto de vua pano, de vua pomi). Se on dicus : **vua pano, vua pomi**, la senco esus : *vua tota pano, vua omna pomi*.

Same on uzas **de** kun pronomo (por ta ideo partitiva) : **Yen kremu, preneze de olu** (poke o multe? pri co on ne precizigas; la quanto restas tote nedeterminita). Ma on povus precizigar, *se on volus* : **preneze kelke, multe de olu**.

SUBSTANTIVO.

10. — La *substantivo* finas en singularo per **o**, en pluralo per **i** : **tablo, infanto; tabli, infanti** (1).

(1) Pri la pluralo per **i** (e ne per *s*) on trovos la motivi en la duesma apendico. Pri la *genro* videz la 3-ma apendico : « Genro e maskulismo ». — Pri la *substituco* (e ne adjunto dil vokalo **i**) ni dicas :

Se **o** sola suficas por reprezentar dezince la ideo dil substantivo e dil singularo, pro quo **i**, kun la sama radiko, ne suficas por reprezentar la ideo dil substantivo e ta dil pluralo, quale omna instante en l'Italiana ed en Slava lingui ? Se on opinionas nelogikala la procedo por pluralo, ol esas tala por singularo. Kad l'Esperantisti blamanta ne remarkis, ke la **i** di lia infinitivo desaparas en la cetera formi dil verbo ? Nu, se **o** devus konserveras en pluralo, kom signo dil substantivo, totsime **i** devus konserveras en la tota Espo-konjugo. Do l'Esperantisti devus havar : *am-i-as, am-i-is, am-i-os, am-i-us, am-i-u, am-i-anta* ec. Ma vere, kad la verbo esas min rikonocebla, quankam ol ne konservas en omna tempi e modi un karakterizivo komuna ? Pro quo agar tale pri la verbo, ma totaltre pri la substantivo ?

Fine, ka li povus justifikar quale la **o**, signo di lia substantivo e samtempe di *singularo*, darfas trovesar en lia *pluralo* apud **j**, signo di ca nombro ? Kad la duesma ne kontredicas l'unesma, od inverse ? Kad oli ne destruktas l'una l'altra ? Qua linguo esas justa hike, Espo o Ido ? On remarkez ke la **j** ne esas substitucebla ad **o** en Espo, nam *patrij, lingvj*, e. c. esus ne pronuncebla; kontre ke *patri, lingui* di

11. — La genro (gramatikala) ne existas en Ido. La substantivo reprezentanta ento anmoza indikas l'animala speco, ma nule la sexuo. Altravorte, la sexuo di ta ento restas nedeterminita : **infanto** ne indikas maskulo plu multe kam **femino**; e tale pri omna substantivi di ento anmoza. Kompreneble omna substantivi di kozi esas neutra.

12. — La sexuo povas esar determinata nur *per suffixi* :

-ul por la maskuli;

-in por la femini.

Exemple : **infanto, kato, finko** (sexuo nedeterminita);

infantulo, katulo, finkulo (maskuli);

infantini, katini, finkini (femini);

la homo (sexuo nedeterminita : *homa ento*);

la homulo (homo *maskula*);

la homino (homo *femina*).

patro (un del du genitanti) (1);

patrulo (la genitanto o patro maskula);

patrino (la genitanto o patro femina) qua tote darfas nomizesar **matro**;

la patri (la genitanti qui esas o maskula o femina). Ex. : **On opinionas sempre plu generale, ke la patri dil Amerikani aborigena esis Aziani.**

13. — Kande la sexuo ja esas indikita da vorto o sufijo, esas tote neutila indikar lu itere : **Andreas, mea kuzo, volas esar advokato** (nek **kuzulo**, nek **advokatulo**). — **Mea fratino esas sekretario** (ne : **sekretariino**), e **mea fratulo esas profesoro** (ne : **profesorulo**). — **El esas helpanto di medikino** (ne : **helpantino**).

Ido esas tre facile pronuncebla, mem plu facile kam *patroj, lingvoj* di Esperanto.

La logikisti, a qui ni jus respondis, pri la Ido-pluralo per substituto, devus prefere explikar, quale lia « *tiu* », demonstrativo por foreso, misterioze divenas demonstrativo por proximeso, per la simpla adjunto di partikulo : *chi*, qua tale recevas rolo stranjega, nam *ulo* ne povas esar samtempe fora e proxima.

(1) Darfas uzesar metafore : l'ociereso esas la patro di omna vicii. Vere me ne povus dicar kad il od el esis plu vere mea patro spiritala pri la helpolinguo.

14. — Kompreneble on ne adjuntas **-in** a radiko dicanta per su la sexuo feminala : **muliero, amazono, subreto**, e. c.

Same on ne adjuntas **-ul** a radiko dicanta per su la sexuo maskulala : **viro, oficiro, generalo, notario, sacerdote**, e. c. (1).

Fine on uzas nek **-ul**, nek **-in**, kande nulo postulas, ke on konocigez la sexuo. Exemple, se on skribos a homulo o homino prezidera, samideana, kunlaboranta, e. c., on ne dicos : *kara preziderulo, samideanino, kunlaborantulo*, ma nur : **kara prezidero, samideano, kunlaboranto**. Ilu ed elu ya perfekte konocas lia sexuo. Precize pro ke *prezidero, samideano, kunlaboranto* esas per su sensexua, li tote konvenas en tal okazono, sive por viro, sive por muliero (2).

15. — Kom honor-titulo (parolante a persono altaranga, o pri olu), on uzas la vorto **sinioro** (e **siniorulo, siniorino**, se to esas necesa por evitar konfundo). On adjuntas, segunbezone, la nomo di lua alta ofico sociala : **sinioro rej(ul)o, rej(in)o; sinioro princ(ul)o, princ(in)o** (3); **sinioro episkopo**. Kompreneble on uzas nek **-ul**, nek **-in** kande, quale pri **episkopo**, to esas neutila. Same on procedas pri **sioro**, polita titulizo uzata por omna personi a qui, o pri qui on parolas : **Sioro Ludovikus R.** Pro ke esas konocata la sexuo dil viro a qua on parolas, on ne dicas a lu **siorulo**, ma nur **sioro**. Ma, pro ke la letro destinata a spozulo povus donesar a spozino, od inverse, on enuncas **-ul** od **-in** en la adreso, se on skribas a spozi vivanta kune, o se on timas, ke altre agante, la letro ne atingos juste la destinario.

16. — **Siorino** uzesas por muliero mariajita e por muliero ne mariajita, kande on skribas o parolas *ad eli*. Ma, kande on parolas *pri eli*, on uzas **damo** por l'unesma e **dam-**

(1) Se parolesas pri pagana muliero sacerdota, e ne pri sacerdote homula (Kristana o ne), kompreneble on uzas *sacerdotino*.

(2) Pri **-o, -a** e. c. kom sexual karakterizivi on trovos kompleta studiuro en la triesma apendico.

(3) On tote darfas dicar anke : **siniorulo rejo, princo; siniorino rejo, princo** o mem : **siniorulo reja, princa; siniorino reja, princa**. Ma, en la du manieri, on evitez repetar **-ul** o **-in**. On uzez li *nur unfoye*. La sexuo ya ne bezonas indikesar *dufoye*.

zelo por la duesma, se on volas precizigar, ke ita mariajis su, e ke ica esas ankore celiba (1).

En asemblajo kompozita ek homuli e homini, on dicas a li : **siori**. Same, parolante pri viro e pri muliero kune, on dicas **siori**. Exemple : **vua vicini, siori B.**

Pro ke l'expresuro **gesiori B.** povas indikar la viri e la mulieri dil tota familio B. (komparez **gefrati**), la sola maniero certa dicar **siorulo** e **siorino B.** intermariajita esas : **la gespozi B.**

PROPRIA NOMI.

17. — La *propria nomi* omnaspeca devas principe konsideresar kom « vorti stranjera » a la linguo. La nomi personal precipue, pro ke li esas la *proprietajo* dil personi qui nomesas per oli, devas restar netushebla. Konseque on transskribas li segunlitere, kande li esas skribita per l'alfabeto Romana, mem la Greka nomi, di qui la transskribo Latina esas klasika. On reproduktas, se on povas, la diakritika signi ed on indikas, *segun quante on povas*, la pronunco inter parentezi. Se li apartenas a linguo ne uzanta l'alfabeto Romana, on transskribas li fonetike (*maxim bone possibile*). Por ico on uzas specal alfabeto plu richa kam la Romana alfabeto e posedanta diakritika signi (ä, ö, ü, e. c.) e digrami (dh, th, kh, e. c.) Exemple : **Caesar, Cicero, Scipio, Gracchus, Sokrates, Demosthenes, Pythagoras, Phryne; Goethe, Shakespeare, Corneille, Boileau; Mickievicz, Leszczynski, Przemysl; Pushkin, Pashich, Tolstoy, Shchavinskiy.**

Por la *propria nomi* trovata en la olda ed en la nova Testamento on konsilas anke la transkribo Latina, ja konocata; ma nur la vera qua uzas **i**, ne **j**. Ex. : **Ierusalem, Iudas, Iob, Benjamin, Isaias, Ioannes, Iozef, Zakarias** (2), **Nazareth, Bethlehem, Elizabeth**, e. c. (3).

(1) **Siorino** dicata a *damo* ed a *damzelo* dispensas de selekto ofte ne facila inter la du vorti. Tale *damzelo* ne esos ofensata konfundesar a *damo*, od inverse.

(2) Remplasingante *c* harda per *k* e *ph* per *f*.

(3) Nur la transkribo « Iesu » (vice *Jesu* quan ni uzis erore, dum tempo pasable longa) esas justa. Ol meritas omnarelate preferesar, e pro la formo, e pro la sono. On memorez ke *J* evas nur de la **xvii^a** yarcento e ke ta litero nultempe uzesis da la Latini.

Por la *baptonomi* on konsilas anke transskribar li segun la formo Latina (1). To esas l'unika moyeno eskapar divergi sennombra. Cetere quale selektar inter *Giovanni, Jean, Johann, Jan, Hans, John, Ivan*, e. c.? Ka ni kreos vortaro specala por la *baptonomi*? Ni cherpez de la Latina lia nominativo e dicez : **Ioannes, Ioanna; Iulius, Iulia; Iakobus; Andreas; Lukas; Antonius, Antonia; Gabriel, Rafael; Ludovikus, Petrus, Paulus, Elizabeth, Anna, Sofia, Maria**, e. c.

18. — Devas konsideresar kom *vorti stranjera* ed esar konservata en lia stranjera formo, *tam singulare kam plurale*, omna vorti exkluzive nacionala o lokala, ed anke la nomi di moneti, ponderili e mezurili ne apartenanta al metral sistemo : **pasha, lama, ulema, geisha, kimono; uryadnik, nagayka, troïka; cicerone** (pl. **ciceroni**), **lazzarone** (pl. **lazzaroni**); **Targui** (pl. **Touareg**); **mehari** (pl. **mehara**); **cent** (pl. **cents**), **para, duro, peseta** (pl. **pesetas**); **pound, pud, klaft, shtof, verst**, e. c.

Tamen ulkaze la pluralo darfas indikesar per **-i** adjunctita al vorto stranjera e separita de olu per streketo. Exemple, se on ne konocas ta pluralo, o kande la vorto stranjera havas singulare la sama formo kam plurale. Per **-i** on lore evitas miskompreno. Ex. : **Ni povas pagar vua cheko; kad vu deziras franki o mark-i?**

19. — La maxim multa nomi di landi e ti di la kin parti dil mondo konservas sua Latina formo historiala, kom fakte konocata internacione :

Europa, Afrika, Amerika, Azia (2), Oceania, Anglia, Belgia, Bolivia, Dania, Francia, Germania, Grekia, Hispania, Italia, Rusia, Skotia, Suedia; Arabia, Armenia, Australia, Laponia, e. c. (Videz la lexiko) (3).

20. — La nomi di la habitanti derivas de oli per l'adjunto dil sufixo **-an**, pos supreso dil **a** finala : **Europ-ano, Itali-ano, Bolivi-ano**, e. c.

(1) Remplasigante *c* harda per *k* e *ph* per *f*.

(2) **Avan-Azia** por la Latina « Asia Minor ».

(3) Por simpligar e generaligar, Ido uzas ta formo (**-ia**) anke en **Chinia, Japonia, Brazilia, Mexikia** (Chef-urbo : *Mexiko*).

La formi **Angliano, Franciano, Germaniano, Rusiano, Suediano, Daniano, Poloniano, Grekiano, Arabiano, Hispaniano, Skotiano, Laponiano, Suisiano** esas tote reguloza, do permisata. Ma per imito dil uzado internaciona, qua por ta nomi di rasi o populi havas formi plu kurta, Ido preferas **Anglo, Franco, Germano, Ruso, Suedo, Dano, Polono, Greko, Arabo, Hispano, Skoto, Lapono, Suiso** (1).

De li venas reguloze l'adjektivi **Angla, Franca, Germana, Rusa, Sueda, Dana, Polona, Greka, Araba, Hispana, Skota, Lapona, Suisa**.

21. — La nomi landala qui ne havas ta susteno internaciona dil formo *ia* (Latina origine) konservas sua formo nacionala : **Honduras, San Salvador, Nikaragua, Venezuela, Uruguay, Paraguay, Maroko, Kanada** (2), **Chili, Peru, Portugal** (Videz la lexiko).

La nomi finanta per *land* kompreneble recevas o finala, por kompletigar la vorto segun la fizionomio *Idala* di « lando ». Ex. : **Finlando, Holando, Irlando, Islando, Nederlando, Nova-Zelando, Zulu-lando**, e. c.

Segun la principo generala, la nomi di la habitanti esas formacata per la sufijo **-an**. Ex. : **Honduras-ano, Venezuelano, Uruguayano, Marokano, Kanadano, Chiliano, Peruano, Portugalano, Finlandano, Holandano, Irlandano**, e. c.

Usa, to esas la tri literi U. S. A., abreviuro di *Unionita Stati* (di) *Amerika* (nordala), uzesas en Ido, vice ta nomo tro longa, por nomar la granda republiko. Per to ni simple imitas la postal uzado internaciona, qua skribas U. S. A. (Usa) sur omna sendaji ad ica lando.

22. — Pro praktikal kurteso on darfas uzar : **la Angla, la Franca, la Germana, la Araba**, e. c., por indikar la linguï **Angla, Franca, Germana, Araba** (tacante la vorto *linguo*, quan on tote darfas expresar). Ta dicomaniero povas pro

(1) Nur la formo per **-ano** esas generala e generaligebla; la nomi di populi quale *Anglo, Ruso* esas nur abreviuri di la reguloza *Angliano*, ec. e devas konsideresar kom aparta kazi. (*Progreso*, VI, 95.)

(2) La *c* transskribesas per *k* en **Nikaragua, Kanada, Maroko**, pro ke en Ido ni havus (kun *c*) *Nitsaragua, Tsanada, Marotso*, quo certe ne konkordus kun l'internaciona sono di ta vorti. Ma qua homo, vidante li kun *k*, vice *c*, havas mem ombro di hezito por rikonocar li?

duktar nula ambiguoso, pro ke la *homo* Angla, Franca, Germana, Araba, nomizesas : **la Anglo, la Franco, la Germano, la Arabo** (1).

23. — La nomi geografiala di urbi, riveri, monti, provinci, distrikto, e. c. esas propra nomi; li do sequas logike la regulo qua koncernas ici (§ 17) : **Paris, London, Roma, Firenze, Lisboa, Torino, Napoli, Madrid, München, New-York, Cambridge, Genève, Boulogne, Kharkov, Voronef, Dniepr, Kiakhta, Khabarovsk; Shang-hai, Kiao-Cheu, Che-Fu, Tsu-shima, Hoang-ho**, e. c.

Nur la nomi di kelka monti, mari o fluvii internaciona (quin nia lingui ne skribas same) recevas l'Idal ortografio, por evitar pri oli divergi jenanta di skribo e di pronunco : **Alpi, Blanka Monto, Blanka Maro, Reda Maro, Nigra Maro, Kaspia Maro, Kaspio; Maro Mediteranea, Mediteraneo; Atlantiko; Pacifika Oceano, Pacifiko; Glacial Maro, Oceano; Rheno, Danubio.**

Remarquez bone, ke omna nomi di la lasta alineo kom propra nomi ne recevas la artiklo, malgre la uzo kontrea di ula lingui.

Por la habitanti dil urbi on adjuntas **-ano** (adjektivo *-ana*) : **Paris-ano** (pl. *Paris-ani*), **Paris-ana; München-ano, Genève-ano, Luxemburg-ano** (2).

ADJEKTIVO QUALIFIKANTA.

24. — L'*adjektivo qualifikanta* finas per **-a** e ne varias (3).

Por chanjar ol a substantivo samsenca suficas substitucar al dezinenco **a** la vokalo **o** (singulare), o la vokalo **i**

(1) Omna adjektivi di rasi o di populi sempre komencas en Ido per mayuskulo. Tale on evitas omna eroro o hezito inter du reguli, quale en la Franca, ube on skribas : *le peuple anglais*, la Angla popolo; *l'anglais* (la linguo), la Angla; *l'Anglais*, la Anglo.

(2) Habitanto dil urbo, e **Luxemburgiano**, habitanto dil Dukio « Luxemburgia »; quale **Mexikano**, habitanto di *Mexiko*, urbo, e **Mexikiano**, habitanto di *Mexikia*, lando.

(3) Plu exakte : a radiko *nomala* on adjuntas **-a** por igar lu gramatikale adjektivo qualifikanta.

Radiko esas *nomala*, se, pro sua signifiko e natural valoro, ol

(plurale) : **richa** = *qua esas richa* : homo richa; **richo** = (strikte) *ento, individuo richa* e (konvencione, praktike) *homo richa*; — **povra** = *qua esas povra* : homo povra; **povro** = (strikte *ento, individuo povra* e (konvencione, praktike) *homo povra*; — **blinda** = *qua esas blinda* : homo blinda; **blindo** = (strikte) *ento, individuo blinda* e (konvencione, praktike) *homo blinda*; — **dezerta** = *qua esas dezerta*; **dezerto** = *ulo, loko, spaco dezerta*; — **bona** = *qua esas bona*; **bono** = (konvencione, praktike) *homo bona*; — **mala** = *qua esas mala*; **malo** = (konvencione, praktike) *homo mala*; — **la boni** = *la homi bona*; — **la mali** = *la homi mala* (1).

25. — Kande adjektivo aplikesas a substantivo tacita, on indikas la pluralo per la artiklo **le**, o per nedefinita pronomo konvenanta, o mem simple per **-i**. Ex. : **Yen pomi, prenez le bona e lasez le mala**. Kun ideo partitiva on dicus : **il ofris a me blanka e reda rozi, me prenis uli reda o kelki reda**; o plu simple : **me prenis redi**, quale on dicus : **me prenis kelki**. Tre certe ya **redi** e **kelki** povas relatar nur rozi, sola kozo pri qua on parolas. La lasta exemplo montras bone, ke en l'unesma ni povabus dicar : **prenez la boni e lasez la mali**. Nam vere quon altra kam *pomi* relatus « **la boni** », « **la mali** », en ica frazo? Kad on komprenus *homi*, kande traktesas nur *pomi*? (2).

26. — On darfas elizionar la **a** final dil adjektivi, ma kun la kondiciono ke to ne produktos akumululo de konsonanti. On konsilas uzar ta elizio precipue kun l'adjektivi

povas formar substantivi per l'adjunto di **o**, ed adjektivi per l'adjunto di **a**.

Radiko esas *verbala*, se, pro sua signifiko e natural valoro, ol povas formar verbi per l'adjunto dil dezinenci *verbala* : **-as**, **-is**, **-os** e. c.

(1) Pri la substantivigo e homigo dil adjektivo, videz la apendico quaresma.

(2) En la komenco, Ido rezervis, pro prudenteso, la yuro indikar (se to esus necesa) la pluralo en l'adjektivi per adjuntar **-i** a lia dezinenco **a** (do **ai**). Ma la praktiko montrinte, ke ta special pluralo povas abandonesar, decido unanima (1218) dil akademio Idista supresis lu.

derivita e partikulare kande li finas per **-al-(a)**. Ex. : **infantal anmo, amikal ago, kordial saluto**, e. c. (1).

On devas ne uzar l'elizio **tro** freque. Ol ne diplasas la acento; konseque ica restas sur **a** en **infantal, amikal, kordial**, quale en **infantala, amikala, kordiala**.

Diveninte monosilaba per l'elizio, l'adjektivi dusilaba sequas, pri l'accento, la regulo di omna monosilabi, pri qui parolesas en § 4.

On ne obliviez ke l'elizio nultempe esas obligala (2).

(1) Decido 504 : On konservas l'elizio di **-a** en l'adjektivi, ma restriktante ol a la kazi, en qui ne rezultos akumulado de konsonanti; per 7 voci ek 9. (*Progreso*, IV, 434.)

Decido 586 : On repulsas la supreso di l'elizio di l'artiklo; per 6 voci ek 9. (*Progreso*, IV, 561.)

Decido 587 : On repulsas admisar sempre l'elizio di l'artiklo dop vokalo ed avan konsonanto; unanime per 8 voci. Exemple : *ke l'regulo, se l'regulo*. (*Progreso*, IV, 561.)

(2) « La finalo **-a** povas (darfas) supresesar per elizio, ed esas konsilata uzar ta moyeno por igar la parolado min monotona ed anke plu fluanta; vice dicar : **la alerta e joyoza infanti**, on dicos tre bone : **l'alert e joyoz infanti**, e to esas tante plu naturala, ke ta senacenta finali (dezinenci) spontane malaparas (desaparas) en parolado fluanta e poke (kelke) rapida. To esas tute (tote) konforma a la linguala sentimento di la lingui qui posedas acento tonika (di intenseso). » — L. COUTURAT, *Progreso*, I, 492.

Pro ke nur la nomala radiko darfas recevar l'elizio, en sua formo adjektivala, nula detrimento povas naskar, por la kompreno, de ta elizio *moderata*. Ol esas permisata, konsilata, en la kondicioni dicita supere. Ma la homi a qui ol ne plezus, havas la yuro absoluta ne praktikar olu.

L'adjektivo elizionesas en nia linguo, e ne la substantivo (kontraste kun l'uzado Esperantista), pro ke l'adjektivo ne varias en Ido, kontre ke la substantivo varias. Esperanto, pro la variebleso di lua substantivo, povas elizionar lu nur en singularo e nur en nominativo, do ecepte. Ico anke indikis klare ad Ido elizionar, ne sua substantivo variebla, ma sua adjektivo nevariebla. Ma ico anke interdiktas elizionar lua substantivo, sempre en prozo, e quaze sempre en poezio. Cetere l'elizio en substantivo povus konfundigar ica ad adjektivo, ed efektigar erori, miskompreni. Pro la praktiko esus kontrologika permisar l'elizio en du vorti tante parenta. Ni nultempe obliviez, ke la versi praktikesas por la linguo, ma ne la linguo por la versi. Ni do nultempe sakrifikez, quale tro ofte l'Espisti, ita ad ici. L'elizio dil substantivo restez en nia versi ecepta licenco tre rara, ed ol nultempe sakrifikez l'exakteso dil penso a rimo nule necesa. La versi povas influar la prozo; or nia linguo povus vivar eterne sen rimi, ma se ol perdus la *just* expresiveso dil pensi, la morto kaptus ol tre balde.

27. — Pri la *plaso dil adjektivo* on juas en Ido la libereso maxim kompleta. Nula logikal motivo impozas a ni la kustumo Angla e Germana pozar l'adjektivo sempre e mashinatre *avan* la substantivo, dum ke altra lingui pozas lu *dope* (1).

On apene povas donar la konsili sequanta :

1^e Se l'adjektivo esas plu longa per du o tri silabi kam la substantivo, pozez lu dop ica : **linguo internaciona; rolo desfacila, raporto nekomunikebla.**

2^e Se uzesas plura adjektivi, pozez li dop la substantivo : **la homi instruktita, senpartisa e prudenta...**

3^e Se l'adjektivo havas komplemento, e precipue komplementi, pozez unesme la substantivo : **tablo-tapiso makulizita da inko e sauci diversa.**

4^e Se l'adjektivo esas tam longa kam la substantivo, o preske, konsultez l'eufonio, e nome evitez la hiati, se to esas posibla : **aquo pura, alno alta, alta querko, inteligenta pueri, argumenti konvinkiva**, plu plezas al orelo kam **pura aquo, alta alno, querko alta, pueri inteligenta, konvinkiva argumenti.**

Che omna linguo, en la parolado sorgata, on selektas la maxim plezanta ordino dil vorti. Ma komprenebla, en familiara diskurso o konverso, on agos tote senjene pri la plaso dil adjektivo (o participo) qualifikanta.

(1) « La reguli di nia linguo lasas tote libera la loko (plaso) di l'adjektivo, e permisas pozar ol *avan* o *dop* la substantivo, segun volo o gusto. Ta libereso esas nule « galicismo ». Tote kontree, la « regulo » pozar ol sempre *avan* la substantivo esus « germanajo », ofte nekomoda e mem tre jenanta; adminime, omnasupoze, restriktito tote neutila di la libereso di la vortordino. » (*Progreso*, II, 703.)

Ni remarkigez ica stranjajo : Esperanto, qua mem per la plumo di Zamenhof imitas la Germanajo supere aludita, ne ordinas : *internacia lingvo*, ma : *lingvo internacia*; tale ke ol uzas l'abreviuro : *L. I.* (e nule *I. L.*) quale ni agas en Ido. Kun o, konseque, la rezultajo esus *Lio*, ne *Ilo*.

GRADI KOMPARALA.

28.	Komparativo	{ Supereso	plukam	
		{ egaleso	tamkam	
		{ infreso	minkam	
Superlativo	{ relatanta absoluta	{ Supereso	maxim	} de o ek
		{ infreso	minim tre	

Kande parolesas nur pri du objekti, on darfas remplasigar la superlativo relatanta per la komparativo : **la plu yuna de mea du fratuli**, vice : **la maxim yuna de (o ek) mea du fratuli**.

La Franca vorto *encore*, avan komparativo, tradukesas per *mem*. Ex. : **Petrus esas plu bona kam Paulus, ma Ioannes e Maria esas mem plu bona.**

Kam uzesas kun omna vorti implikanta komparo, quale **sama, tala, altra, preferar**, e. c. Ex. : **egala o plu granda kam... Me preferas autuno kam printempo (1).**

(1) Pro quo Ido ne havas sintezal komparativo (*di supereso*) per -er, e superlativo (*relatanta*) per -est, quale en D. E.? Yen la respondo trovata en *Progreso*, VI, 241 :

1. La formaco di komparado per partikuli esas plu klara e plu konforma a la tendenco di l'evoluciono di omna lingui. — 2. La lingui D. E. konocas la formaco per partikuli (*more, mehr; most, meist*), ma la cetera lingui ne konocas la formaco per sufixi (ecepte -*issim* e kelka arkaika formi). 3. — La sufixo -er esas ja okupata kun altra senco tre internaciona e tre utila. — 4. *Maxim* (di nia superlativo relatanta) esas bone konocata e tote internaciona per *maximum* (same : *minim* per *minimum*). — 5. On ne propozas supresar *plu, maxim* por la verbi (plu amar, maxim amar), do l'uzo di la partikuli kun l'adjektivi esas plu simpla e plu reguloza ».

Anglo igis remarkar, ke « La sufixe -er ed -est por komparo en l'Angla rare uzesas kun vorti di la Latina, qui komparasas quale en Ido. La plumulto dil vorti en Ido venas de la Latina. Do la uzi di ta sufixi esus tre nefamiliara por Angli ».

Se, vice -er por la komparativo, on uzus -ior (renkontrata en *ingenioro, juniora, inferioro* e. c.) e *est* por la superlativo, ni havus hibridajo shokanta e qua produktus : *glorioziora, ciencoziora, ocieriora, laboreriora, mentieriora* kom komparativi di supereso qui,

PERSONAL PRONOMI.

29. — La personal pronomi esas :

	Singularo	Pluralo
1-ma persono :	me (1)	ni
2-ma persono :	vu	vi
3-ma persono :	lu	li

Por la duesma persono singulara existas anke formo familiara : **tu**, quan on darfas uzar nur ad amiki tre intima, a frati o parenti kun qui on uzas, en sua linguo matralla, formo familiara korespondanta.

Lu (quale **li**) esas uzata *por la 3 genri* (2). Ma, se esas

emulesus kun la superlativi di supereso : *grosieresta, prudentesta, modestesta, pacientesta* e. c.; ed en adverbo : *grosieriore, gloriozioro, ciencozioro, ociorioro; prudenteste, modesteste, diligenteste* e. c. Ne pen-valorus havar *du* sistemi di komparado por tala rezulto.

Ultre co, *un* plusa sufijo esus necesa anke por la komparativo di *infreso*, *un* por la komparativo di *egaleso*, omna *du* tam meritanta e *tam frequa* kam la komparativo di supereso. Fine *un* sufijo por la superlativo di *infreso* (la nuna *minim*) tam meritanta e *tam frequa* kam la superlativo di supereso. Entote *kin* plusa sufixi (komparala) esus necesa en Ido por pagar ta luxo di *duesma* sistemo di komparado, kande ja 17 yari pruvas konvinkive, ke la nuna sufikas komplete.

(1) L'esperantista pronomo *mi* havas la praktikal desavantajo tre grava, ke la orelo povas facile konfundar *lu* a *ni*, aparte en telefono. Do *lu* esis forjetenda. Pluse, la pronomo *me* di Ido, qua remplasas *lu*, donas la posedali *mea, mei*, certe plu komprenebla sen lerno da multa homi, nome dal latinisti, kam *mia, miaj* di Espo.

(2) Ke **lu** servas la tri genri, segunvole, en la singularo, ne esas en su plu astonanta kam vidar **li** servir la tri genri, segunvole, en la pluralo. Ma, kontraste, ni ulkaze bezonas distingar la pronomo « *li* » per *ili, eli, oli*, totsame kam ni distingas la pronomo « *lu* » per *ilu, elu, olu*. La Angla e la Germana lingui pri co pruvas nur un kozo : ke li ulkaze jenesas por expresar distingo pronomala quan altra lingui expresas facile en frazi tala kam *ici* : *Ili* arivis plu frue kam *eli*. *Eli* meritis la sama puniso kam *ili*. Vu departos unesme kun *ili*, e me rajuntos vu kun *eli*. L'Esperantisti eroras grande, kande li laudas pri sua linguo, e relate ca punto, simpleso *tro granda*.

Per decido (1558) l'akademio Idista repulsis omna restriktio pri la uzo di *lu*. On darfas do uzar ta pronomo totsame por kozo e por

necesa (o se on volas) distingar la genri, on uzas singulare : **ilu** (mask.), **elu** (fem.), **olu** (neut.), quin maxim ofte on kurtigas per **il, el, ol**; e plurale : **ili, eli, oli**.

En Ido, la distingo dil genri esas *naturala* : on uzas la maskulal genro por la maskuli, la feminal genro por la femini, la neutra por la kozi, ed anke por la enti di qui la sexuo esas nedeterminita : *infanti, pueri, homi, yuni, oldi, personi, individui, kavali, bovi, kati*, e. c.

La triesma persono havas pronomo *reflektiva* : **su** por la singularo e la pluralo. Nultempe ol esas subjekto, e sempre ol referas la subjekto dil propoziciono en qua ol trovesas, kande ta subjekto reprezentas la triesma persono. Ex. : **Il parolis pri su** (sama persono kam **il**, subjekto); **eli parolas pri su** (sama personi kam **eli**, subjekto dil propoziciono). Ma : **Il parolas pri ilu** (1) (altra persono kam **il**, subjekto); **li parolas pri li** (altra personi kam **li**, subjekto).

Infinitivo, o participo havanta komplemento, konstitucas propoziciono : **me vidis li lavar su** o : **me vidis li lavanta su** = **me vidis li qui lavis su**.

30. — Existas en Ido personal pronomo nedefinita : **onu**, qua preske sempre trovesas en la formo kurtigita **on** (segun *ilu, elu, olu*, divenanta *il, el, ol*). Ma nulo interdiktas uzar anke por *olu* la formo kompleta.

La « me » filozofiala tradukesas exakte per la substan-

persono di sexuo evidenta, kam por animali di sexuo nekonocata e persono qua havas nomo sensexua, quale *infanto, puero, homo* e. c., tam vere maskula kam femina.

La motivi di la decido donesis en « Mondo », XI, 68 : « Lu » por la singularo esas exakte lo sama kam « li » por la pluralo. Logiko, simetreso e facileso postulas ico. Konseque, same kam « li » darfas uzesar por personi, animali, kozi, omnafoye kande nulo obligas expresar la sexuo, tale « lu » darfas uzesar por personi, animali, kozi en la sama kondiciono. La distingo propozita esus subtilajo jenanta. Simila subtilajo rezultus pri la posedala pronomi, qui freque devus esar : *ilua, elua, olua, ilia, elia, olia*, vice la simpla *lua, lia*.

(1) Kande **il, el, ol** trovesas ye la fino di frazo-membro (quale *ilu, hike*) esas plu eufonioza uzar **ilu, elu, olu**, kompleta (sen eliziono) kam **il, el, ol** qui lore, sen la susteno di vokalo, restas quaze suspendata en la airo.

tivo : la **ego**, qua ritrovesas en la vorti internaciona : *egoism(o)*, *egoist(a)*, *egoist(o)* (1).

POSEDAL ADJEKTIVI E PRONOMI.

31. — La posedal adjektivi esas :

Mea, qua apartenas a *me*;
tua, qua apartenas a *tu*;
vua, qua apartenas a *vu*;
lua, qua apartenas a *lu*;
nia, qua apartenas a *ni*;
via, qua apartenas a *vi*;
lia, qua apartenas a *li*;
ilua, qua apartenas ad *ilu*;
elua, qua apartenas ad *elu*;
olua, qua apartenas ad *olu*;
ilia, qua apartenas ad *ili*;
elia, qua apartenas ad *eli*;
olia, qua apartenas ad *oli*;
sua, qua apartenas a *su*.

Quale on vidas, ta vorti esas nulo altra kam la pronomi personala, a qui on adjuntas la dezinenco **a** dil adjektivi (2).

(1) Pro ke « la ego » esas vera substantivo, nulo impedas donar a lu la **-i** dil pluralo, se to esas necesa. Forme e sone « egi » ne esas plu stranja kam « eki », pluralo di *eko*.

(2) On asertis nejuste, ke **mea**, **tua**, **vua** e. c. devus esar *meala*, *tuala*, *vuala* e. c.

1^e To supozus la *meo*, quale *rejala* supozas la *rejo*, fakte existanta. Or existas ne la *meo*, la *tuo* e. c., ma *lo mea*, *lo tua*, *lo sua* e. c.

2^e **-ala**, quale omna sufixi o prefixi, aplikesas nur a nomala radiki od a verbala radiki. Or **me**, **tu** e. c., esas nek nomal, nek verbal radiki. Kad on postulas **-ala** por l'adjektivi pronomi nedefinita? Kad on volus havar *kelkala*, *ulala*, *omnala*, exemple, vice *kelka*, *ula*, *omna*?

3^e Kad on adjuntas **-ala** a vorti tote kompleta per su, quale *avan*, *pos*, *quik* e. c.? Or **me**, **tu**, **vu** e. c. esas ne radiki por derivaji, ma vorti kompleta apartenanta a specl klaso (quale la nombrovorti). Pro quo do on dicus *meala*, *vuala* e. c., kande on ne dicas *avanala*, *posala*, *quikala*, ma *avana*, *posa*, *quika*?

32. — **Sua**, quale la personal pronomo **su**, sempre referas la subjekto di la propoziciono en qua ol trovesas, kande ta subjekto reprezentas la triesma persono. Ex. : **Il promenas kun sua amiko** (la amiko di *il*, subjekto); **il promenas kun sua amiko e sua filii** (la amiko e la filii di *il*, subjekto); **il promenas kun sua amiko e lua filii** (la amiko di *il*, subjekto; ma la filii dil amiko, *ne* subjekto); **amar sua filii esas naturala** (sua propra filii, ne la filii di altra).

« On *darfas* uzar **sua** nur kande ol referas la subjekto di la propoziciono, en qua ol trovesas. On *devas* uzar lua o lia en la cetera kazi. Ed on *darfas* uzar li mem kande li referas la subjekto di la propoziciono, se nur to genitas nula dusenceso. Konseque, on esas *obligata* uzar **sua** nur en kazo di posibla dusenceso e por evitar olu. » (1).

33. — La *posedal pronomi* esas identa al adjektivi : **mea, tua, vua**, e. c.; ma li recevas la pluralo per la chanjo del dezinenco **-a** al dezinenco **-i**, signo generala dil pluralo : **mei, tui, vui, lui, sui, ilui, elui**, e. c.

De ta regulo konsequas ke :

Li *darfas* esar preirata dal artiklo, se l'objekto esas deter-

(1) Texte aparinta (*Progreso*, V, 627) en longa expliko quan ni donis ibe, e qua duras per ico :

« Exemple, on devas dicar : « Il anuncas, ke *lua* amiko departis », e ne : *sua*, nam *lua amiko* esas ipsa subjekto di la propoziciono subordinita, do ne povus referar per *sua* la subjekto di la chefa propoziciono (*il*).

On *darfas* dicar : « Il venis kun *sua* amiki », ma on devas dicar : « Il e *lua* amiki venis » (ne *sua*), nam tala propoziciono kontenas reale du propozicioni : « il venis », e « *lua* amiki venis, do la subjekto di la duesma ne povas referar per *sua* la subjekto di l'unesma.

Altra kazo, en qua l'uzo di *sua* esas tentativa ed erorigiva. On *darfas* dicar : Tala esas la metodo, quan Prof. X... uzis en *sua* explori », ma on devas dicar : Tala esas la metodo *uzita* da Prof. X... en *lua* explori », nam *sua* povus referar nur la metodo.

Rezume, on *darfas* uzar preske sempre *lua, lia*, mem en la kazi, en qui *sua* esas korekta; do esas plu sekura uzar prefere *lua, lia*, ecepte en la kazi di reala dusenceso, por qui *sua* esas adoptita e vere utila. »

Ta expliko detaloza komprenigas quante Ido erorus, se ol imitus la Franca uzado pri **sua**. E tamen ta uzado imitesas blinde da uli de nia kritikeri, qui reprochas a nia linguo imitar la Franca!

minita : me havas mea chapelo, prenez (la) vua; me ne havas kavalo; prestez ad me un de la vui.

Vice la mei, la vui, la lui, la lii, la nii, e. c., on darfas anke uzar : le mea, le vua, le lua, le lia, le nia, e. c. Ex. : me perdis mea gepatri, ka vu havas ankore la vui o le vua? (1)

Esas bone remarkenda, ke la posedal adjektivi implikas l'ideo di *determineso* : **mea amiko** = ta quan me amas aparte, ta quan on konocas kom mea amiko partikulara, intima. Se existus nedetermineso, on dicus : **amiko di me**, to esas : un (irga) de mea amiki.

DEMONSTRATIV ADJEKTIVI-PRONOMI.

34. — La *demonstrativ adjektivi* (sequata da substantivo) havas **a** kom dezinenco ed esas nevariebla, quale la cetera adjektivi : **ca** od **ica** por l'objekti, di qui on volas indikar explicite la proximeso; **ta** od **ita** por la fora objekti, od ordinare. Ex. : **Me amas ica puerino, ma me odias ita puerulo.**

Quale en ta exemplo, on opozas l'adjektivo **ca** al adjektivo **ta**, kande parolesas pri du enti o kozi, de qui un esas proxima e l'altra esas fora. Ma, en la praktiko, on indikas ordinare omna enti od objekti per **ta**, **ita**, kande on ne volas tote partikulare indikar la proximeso.

(1) La decido 950 pri la posedal pronomi judikesis unanime dal Akademio en la maniero sequanta :

« Pri la decido 950 (VI, 161) l'Akademio konstatas 1^e ke, ante la decido e pos olu, uni uzis *mea*, *tua*, e. c. kom pronomi segun la maniero D. F. I. S. to esas : kun l'artiklo *la*; altri segun la maniero Angla, to esas : sen artiklo; 2^e ke, pro oblivio, la decido reale ne propozesis nek diskutesis en Progreso dum la tri monati preirinta, quale postulis la statuti; deklaras ke per la fakto la du manieri restis e restas permisata. L'Akademio judikos ipsa, *pos la periodo di stabileso*, kad ol devas indikar un del du manieri kom unike uzenda. Komprenende, *kom adjektivi posedala* (to esas avan nomo : mea domo, mea matro e. c.) la sempre antea e generala uzado permanas : nul artiklo devas preirar *mea*, *tua* e. c. en ica kazo. (*Mondo*, XI, 296.)

On uzas prefere la formo plu kurta, kande l'eufonio per-misas.

La *pronomi demonstrativa* (uzata sole) havas la sama formo kam l'adjektivi; ma plurale li divenas **ci, ti, od ici, iti**.

Kande on bezonas distingar la genro, on prefixigas al formi plu kurta (**ca, ta; ci, ti**) la personal pronomi **il, el, ol** :

ilca por maskulo, **elca** por femino, **olca** por neutro;

ilci por maskuli, **elci** por femini, **olci** por neutri;

ilta por maskulo, **elta** por femino, **olta** por neutro;

ilti por maskuli, **elti** por femini, **olti** por neutri.

Fine, ta du pronomi havas *neutra formo nedeterminita* : **co** od **ico**, **to** od **ito**. Ex. : **me** havas **du hundi**; **ica** esas **malada**, e **co** jenas **me**; **ma ita** esas **nefatigebla**, e **to** esas **tre utila ad me por chasar en (i)ca lando** (1).

On vidas la difero inter la neutra determinita **olca, olta**, qua relatatas ula objekto definita, e la neutra **(i)co, (i)to** nedeterminita, qua relatatas irga kozo (2) o fakto. Por dicer-

(1) La demonstrativi propozesis en ta formi : **icu, ecu, ocu, oco** (inspirita da *hic, haec, hoc* sen *h*); **istu, estu, ostu, osto** (inspirita da *iste, ista istud* Latina) e simetra kun **ilu, elu, olu**). Kom adjektivi li esis : **ica, ista** (*ca, sta*).

La Franca substantivo « os » esis « oso » e la pluralo dil pronomi : **ici, eci, oci; isti, esti, osti**. Ma, judikante, ke ta sistemo esas komplikita e ne sate dicerebla (*ica, ista*), la permananta Komisitaro quan elektabis la Komitato dil *Delegitaro*, preferis nur : **(i)ca, (i)ta** per la sequanta decido (20 di febr. 1908) :

« L'indikanta pronomi esas : por proximeso : **(i)ca**; por foreso : **(i)ta**. Neutra formo (por objekto nedeterminita) : **ico, ito**. La komen-canta *i* darfes esar supresata, se l'eufonio permissas. Kande on bezonas indikar la genro, on prefixigos **il, el, ol** al formo sen-genra **ca, ci, ta, ti**. Tale on obtenos: **ilca, elca, olca; ilci, elci, olci; ita, e. c. »**

Pose, pro ke **ta** (*ita*) esas plu facile pronuncebla kam **ca** (*ica*) da multa homi, nome dal Anglalinguani, kande ol komencas frazo-membro, o sequas konsonanto, decidesis, ke **ta** (*ita*) sempre uzesos kom demonstrativo, ecepte kande on volos tote explicite indikar la proximeso; lore, kompreneble on uzos : **ica, ca; ici, ci; ico, co**.

(En la kinesma Apendico trovesas la justifikado dil formi selektita en Ido por ta adjektivi-pronomi.)

(2) « Kozo » havas hike la tota ampleso di lua intima e natu-rala signifiko : ol nule restriktas ad *objekto* determinita e mate-riala. Exemple, kande me dicas : **quo donas a vu ta espero?** o : **quo**

nar li praktike, suficas questionar su, kad on darfas adjuntar al pronomo ula substantivo determinita : **ica** = *ica hundo* (en l'exemplo supera); ma **co** e **to** = *ca kozo, ca fakto, ta kozo, ta fakto*.

Kom antecedenti di la pronomi relativa on uzas la formi en *t* : **(i)ta, (i)ti, (i)to** (V. § 35).

RELATIVA E QUESTIONALA ADJEKTIVI-PRONOMI.

35. — Kom *pronomi* li esas : **qua** (singulare), **qui** (plurale), **quo** (kozo, fakto).

On uzas **quo** nur kande parolesas pri kozo nedeterminita; on uzas **qua** pri kozo determinita. Ex. : **Me renkontris povra oldulo, qua demandis de me almono.**

Kom **adjektivo** questionala, **qua** esas nevariebla, segun la regulo generala dil adjektivi : **qua homo venis? qua homi venis?** (1).

Mem kom pronomo, lu restas nevarianta, se lu esas subjekto : **qua venis?** Ma, se lu divenas direta komplemento e preiras la subjekto, lu recevas **n** finala, por preventar omna miskompreno : **quan vu vidis?** En ta frazo, *qua(n)* esas komplemento direta ed ol preiras la subjekto **vu** (2).

eventis a vu? me vizas nula objekto determinita : multa, diversa konsideri, reflekti povas kontenesar en la « quo » donanta espero, e plura od un sola fakto povas kontenesar en la « quo » dil questiono : **quo eventis a vu?** Do en ta frazi parolesas pri kozo, kozi, fakto o fakti tote nedeterminita e reprezentata da « quo ». Ta noto utilesas anke por komprenar juste la signifiko ed uzo di **(i)co, (i)to** en multa kazi.

(1) **Qua** koncernas nur l'individueso. Se on parolas pri la qualeso, kompreneble on uzas **quala**, advere adjektivo qualifikanta nature, ma **qua** tote darfas uzesar, e tre konvene, por questionar « quala » esas persono, animalo od objekto : **quala il esas? kad il esas olda o yuna, afabla od acerba?** Me vidis lu apene, do me ne povas dicar **quala il esas.**

(2) Se on dicus : **qua vu vidas**, on dubus, kad **qua** vidas **vu** o kad **vu** vidas **qua**. Pro to, kande **qua** o **qui** esas komplementi direta e preiras la subjekto, on adjuntas **n** ad oli. Pro ke ta **n** quik indikas l'inversigo dil subjekto (qua sequas vice preirar la komplemento) ni nomizas lu **n inversigala**. Ni studios plu ample ta punto en la sintaxo.

Kom *pronomo relativa*, **qua** recevas la nombro di lua antecedento e la **n** inversigala, se ol preiras la subjekto : **la homi qui venis; la homo quan me vidas; la homi quin me vidas.**

Same **quo** recevas la **n** inversigala se, esante komplemento direkta, ol preiras la subjekto : **Quo falis? Quon vu vidas? To, quo eventas, dezolas me. To, quon il naracis, interesis ni altagrade** (1).

Ita, ta, iti, ti ed **ilta, ilti; elta, elti; olta, olti** uzesas kom antecedenti di **qua, qui**. Ex. : **ta qua volas, ti qui volas, ilta qua volas, ilti qui volas, elta qua volas**, e. c.

On prefixigas **il, el, ol** a **qua, qui** kande to esas necesa por precizigar, ed aparte por impedar nejusta refero : **Ilta qua volas mariajar su** ed **elta qua volas mariajar su** esas plu preciza kam **(i)-ta qua volas mariajar su**. — **La matro di mea kuzulo, ad ilqua me parolis; la matro di mea kuzulo, ad elqua me parolis**. Kun **qua** sen **il** e **el** on ne savus, ka me parolis al kuzulo od al matro.

PRONOMO « LO ».

36. — « **Lo** » nule esas pronomo « neutra », aplikebla a determinata kazi o sengenra enti; ica rolo apartenas ad *olu*, e nur ad *olu* (2). Cetere, yen la texto ipsa di la propozo qua determinis la decido 948 dil Akademio : « De Beaufront e Couturat propozas... adoptar **lo** kom pronomo ed artiklo indikanta kozo nedeterminita analoge a **co, to** ». Sequas l'expozito dil motivi :

« Semblas a ni necesa adoptar *lo* por indikar kozo tote nedeterminita (abstraktita, quale on dicas ofte nejuste); ne nur por expresar *la belajo, la veraĵo* (triviala argumento), ma por mult altra kazi simila ad ici : « *Lo* grava en ica afero... Me deziras lo maxim bona. » En altra frazo-formo on dicus : « *To quo esas grava... to quo esas maxim bona.* »

(1) **Quo** reprezentas kozo ne determinita o fakto. Do lu ne povas havar pluralo, same kam **ico, ito** qui tre ofte preiras lu kom antecedenti. (Videz noto 2, pag. 37.)

(2) *Progreso*, VI, 238.

Do *lo* esas quaze abreviuro di *to quo*, e lua formo esas tote analoga, do necesa por la simetreso. Pluse, *lo* esus utila por tradukar precize D. *es*, kande ol referas, ne determinita objekto (hazarde neutra) ma integra frazo, t. e. fakto (segun la koncepto di D^{ro} TALMEY : II, 148). On povas ya uzar *co* e *to*, ma ca vorti implikas demonstrativa nuanco, qua esas superflua. Exemple : « Prenez *to*, me volas *lo*. » *Me volas to* esus dusenca; *me volas ol* semblas referar objekto, do esus anke dusenca; on ne volas l'objekto prenenda, ma « ke vu prenez *to* », la preno ipsa.

« On bone remarkez, ke ni ne propozas *lo* vice *ol*, ma apud ed exter *ol*, exakte same kam ni havas *ico* apud *olca*, *quo* apud *olqua*. » (1).

Ni donez plusa exempli :

Lo facenda postulos longa tempo e multa lukti. — **Me esforcis omnamaniere por evitar lo neremediebla.** — **Lo obtenita esas quaze nulo kompare a lo obtenenda.**

Il esas mortinta de tri monati, e vu ne savas lo! (ke il esas mortinta). — **Restez e repondez me volas lo** (ke vu restez, e. c.) — **La rural domo di nia vicini esis incendiata. On informis me pri lo** (ke ol esis incendiata).

Se on ne uzus « *lo* » en la tri unesma exempli, on mustus uzar la perifrazo : *to quo esas...* E se, vice « *lo* », on uzus **co**, **to**, en la du lasta, on obtenus altra nuanco, pro la signifiko demonstrativa di ca pronomi.

ADJEKTIVI-PRONOMI NEDEFINITA.

37. — *L'adjektivi-pronomi nedefinita* esas : **ula, nula, irga, altra, kelka, singla, omna, multa, poka, plura, tanta, quanta, cetera, ipsa** (2).

(1) *Progreso*, VI, 238-239. — « *Lo* » esas nature *pronomo*. Mem en *lo bona, lo bela, lo vera, lo yusta* e. c., ol esas reale *pronomo*, ne artiklo, nam ol signifikas *to quo*. Ex. : **juntar lo agreabla a lo utila** = *juntar to quo esas agreabla a to quo esas utila*.

(2) **Tala, quala, sama**, qui pozesis en l'antea listo (Franca) di la « *Grammaire Complète* », inter l'adjektivi-pronomi nedefinita,

Kande to esas posibla, li produktas individual pronomi, quale sube, per la simpla substituco di **-u** (pluralo **-i**) a la dezinenco **-a** (1).

Ula (L. *ullus*), pronomo : **ulu** (*ula individuo*), plur. **uli**, donas indiko nepreciza, nedefinita.

Nula (L. *nullus*), pronomo : **nulu** (*ne mem un individuo*), plur. **nuli**, esas la negativo di **ula**.

Irga (D. *irgend ein*), pronomo : **irgu**, plur. **irgi**, donas l'indiko maxim ne preciza, maxim nedefinita.

Altra (E. F. I. S.), pronomo : **altru**, plur. **altri**, indikas chanjo pri l'individueso, kontre ke « diferanta » chanjas la qualeso (2).

Kelka (F.), pronomo : **kelku**, plur. **kelki**, donas indiko ne preciza pri mikra quanteso o nombro : **kelka pano; yen fragi; prenez kelki** (de oli) (3).

Singla (L. *singuli*, E. I.), pronomo : **singlu**, plur. **singli**, indikas konsiderante la unaji aparte. Ol havas senco distributiva e signifikas : *un po un, unope*, sive on uzas lu singulare, sive on uzas lu plurale. Ex. : **singla soldato** o soldati recevis duopla porciono. — **Il parolis a singlu**.

Omna (L. *omnis*; *omnibus*), pronomo : **omnu**, plur. **omni**,

esas plu reale *qualifikanta*. Ni do eliminis li ek la listo dil adjektivi nedefinita en ica edituro.

Sama relatas e la qualeso e l'individueso. Ex. : *La sama qualeso* = la qualeso nediferanta. *La sama homo* = la homo ne altra. Se on reflektas, on komprenas, ke homo povas divenar diferanta, ma lu ne povas divenar altra, *altru*, to esas : perdar sua individueso. — **La samo** = la sama homo; **lo sama** = la sama kozo, fakto. Ex. : *Al samo eventis lo sama* = al sama homo eventis la sama kozo, aventuro, fakto e. c.

(1) *Individual pronomi (-u)* havas senco multe plu ampla kam *personal pronomi*. Ci lasta implikas nur la persono (gramatikala), kontre ke l'unesmi implikas l'individuo. Or l'individuo kontenas omna ento organizita, persono, animalo o planto, relate lia speco. Konseque, se la pronomi en **-u** reprezentas ordinare persono, homo, li tote darfas, ye l'okazono, reprezentar anke bestio o planto. Ex. : *omna individui di la hundo-speco ne prezentas la sama tipo. Li diferas inter su, plu multe kam l'individui dil kavalo-speco*.

(2) Videz la noto 2 dil pagino 40.

(3) **Kelka** indikas nombro min granda kam **multa** e plu granda kam **plura**, qua povas indikar mem nur du, okazione.

indikas konsiderante l'ensamble. Ol havas senco kolektiva, sive on uzas lu singulare, sive on uzas lu plurale. Ex. : **Omna homo o omna homi esas mortiva**, signifikas egale : **la homi senecepte esas mortiva** (1).

Multa (L. *multus*, E. F. I. S.), pronomo : **multi**, indikas kun ideo di granda quanteso o nombro. Ex. : **multa vino; multa homi**. Pro lua signifiko, ta adjektivo ne povas genitar pronomo en **-u**. Un individuo ya ne povas esar « multu », kontre ke lu povas esar « kelku » e « singlu ».

Poka (L. *paucum*, I. *poco*), pronomo : **poki**. Ol esas la kontreajo di **multa** e konseque indikas kun ideo di mikra quanteso o nombro. Ex. : **poka vino; poka homi**. Pro lua signifiko, **poka** ne povas genitar pronomo singulara en **-u**, nam ica signifikus : individuo en mikra quanteso, poka individuo : senco absurda.

Plura (L. *Plures*, D. E. F. I. S.), pronomo : **pluri** (*plura individui*) indikas kun ideo di plureso (adminime du). Pro lua signifiko, ol kompreneble ne povas genitar pronomo en **-u**.

Tanta (L. *tantus*, F. I. S.), pronomo : **tanti**, indikas kun ideo ocilanta inter granda nombro e granda forteso. Ex. : **tanta esforc; tanta laboro**. Ica valoro interdiktas « tantu ».

Quanta (L. *quantus*, D. E. F. I. S.), pronomo : **quanti**. Ol esas korelativo di **tanta**. Ol indikas kun ideo pri la stando grandesala o nombrala dil indikato. Ex. : **Il havas tanta**

(1) En l'expresuri : ni *omna*, vi *omna*, li *omna*, ili *omna*, eli *omna*, la vorto « *omna* » esas duesma. En : ti *sama*, ti *altra*, ti *kelka* qui pretendas, la vorti « *sama*, *altra*, *kelka* » esas anke duesma. Konseque on ne vidas pro quo « *omna* » esus unesma en : *omna* ti qui pretendas o : *omni* ti qui pretendas.

Simile en : to *poka* quon vu povas, agez lo por me, la vorto *poka* esas duesma. Pro quo do *omna*, od *omno* esus unesma en : *omna* to quon vu povas, *omno* to quon vu povas, agez lo por me? Pro quo vere ica e nura ecepto pri la plaso koncerne *omna*, *omno*? Esperanto esas tante min imitinda pri ca punto, ke dicinte *chiuj tiuj (kiuj)*, ol kontredicas su ipsa, dicante : *tiuj kelkaj (kiuj)*.

Ni do pozez *omna*, *omno* ye la duesma plaso, dicante : ti *omna* (qui o quin), to *omna* (quo o quon). Ex. : **ti omna qui vidis lu; ti omna quin lu vidis**. — **To omna quo plezos a vu. Il prenis to omna quon il volis**. — **Co omna eventis ante to, quon on rakontis a vu**.

enemiki quanta amiki. Quanta penon to kustis! Same kam pri **tanta**, singularo en **-u** ne esas posibla por **quanta**.

Cetera (la) (L. *caetera*), pronomo : (la) **ceteri**. Konocata da omni, adminime per *et caetera*, ol indikas la lasta parto restanta di la enti o kozi quin on mencionas. Ex. : **de mea kin amiki quar livis me; la cetera restis e vartis mea risanesko**. Quale montras ta exemplo, la *ceteru*, ne uzata, esus neutila.

Ipsa (L. *ipse*) juntesas a nomo o pronomo por indikar, ke lu agis, agas, agos od agus sen ul mediaco. Ex. : **mea kuzino ipsa responsos, se la afero ne sucesos**.

38. — Per substituco dil vokalo **-o** al vokalo **-a**, ta adjektivi produktas (segun lia signifiko) pronomi kozala o quantesala. Ma, pro lia naturo esence singulara, li nultempe recevas la marko (**-i**) dil pluralo :

ulo, ula kozo; **nulo**, nula kozo; **irgo**, irga kozo; **kelko**, kelka kozo; **singlo**, singla kozo; **omno**, omna kozo (1); **multo**, poko, **tanto**, **quanto** (2). Ex. : **Ta afero ne produktis**

(1) « Kozo » havas hike la tota ampleso di lua intima e naturala signifiko; ol nule restriktesas ad objekto determinita e materiala. (Videz la noto 2, pag 37.)

(2) Ni povas explikar mem **multo**, **poko**, **tanto**, **quanto** per: *multa* (abundanta) kozo, *poka kozo*, *tanta kozo*, *quanta kozo*, *la cetera kozo*. Kad ni ne dicas : **multa** (abundanta) **pano**, **poka pano**, **quanta pano**, **tanta pano**, **la cetera pano**?

Pro ke **irgo**, **kelko** e. c. indikas, quale ni dicis, **ulo** tam ne definitiva o plu juste, **ulo** tam ne determinita (mem spece) kam on povas supozar, on uzas kun li la relativo **quo** (ne *qua*) same kam kun **to** e **co**. Ta omna vorti ya implikas nedefiniteso (nedetermineso) komplete. Kande me dicas : **la homo quan me odias**, on savas, ke me odias homo, on konocas l'objekto di mea odio. Ma, se me dicas : **to quon me odias** o : **to omna quon me odias**, on ne konocas l'objekto di mea odio; ol stando tote nedefinita. Esas do logikala, ke nedefinita antecedento (*co*, *to*, *ulo*, *nulo*, *omno*, e. c.) postulas relativo nedefinita : **quo** e ne la relativo definitiva : **qua**. L'atencoza lektero vidas, ke en nia expliko, la vorti « nedefinita », « nedeterminita » koncernas, ne la stando gramatikala, ma la signifiko ipsa dil vorto.

On lektas en *Progreso*, IV, 651 : « *Quo* nule equivalas *olqua* : *ol-qua* koncernas objekto di speco determinata o konocata (ex. : *domo*, *libro*, *chapelo*, ...); *quo* koncernas objekto nedeterminita o di speco nedefinita. La formi *co*, *to*, *quo* ne esas propre neutra, ma exter la tri genri; li esas vera substantivi, ed expresas altra distingo kam

multo; vere la quanto dil rezultaji ne kompensas la tanto dil esforci.

(La) **cetero** = la lasta parto restanta dil kozo mencionata.

La naturo ipsa dil adjektivo-pronomo **ipsa** ne plu per-misas **ipso** kam **ipsu** (1).

39. — Per substituco dil vokalo **-e** al vokalo **-a** la nede-finita adjektivi produktas adverbi manierala o quantesala, segun sua signifiko :

Ule, nule, irge, altre = en *ula, nula, irga maniero*; — **cetere** = *egardante la cetero*; — **ipse** = *de su ipsa, per su ipsa*; — **kelke** = *en kelka grado o quanteso*; — **multe** = *en alta grado o granda quanteso* : **Il multe laboras, ma il ganas multe.**

Poke = *en basa grado o mikra quanteso* : **Il poke laboras, ma il ganas poke.**

Tante = *en tanta grado o quanteso* : **Il tante amoras elu! Ni tante produktas ke ni ne povas vendar nia omna pro-dukтури.**

Quante = *en quanta grado o mezuro, ye qua preco* : **Quante il amoras elu! Vu tante pagesos quante vu laboros. Po quante vu vendas ico?**

Single = *singla, singlu aparte* : **Cigari po 25 centimi single.**

la genri, plu importanta kam la distingo di la genri. Kande on dicas : « quon vu serchas? », on nule pensas : « *ol-quan*, t. e. qua libron, qua chapelon », ma : « qua kozon », tote generale. »

(1) **Pluro** (de plura) ne semblis formacenda, pos explorado e probi.

« La distingo di la personi (per **-u**) e di la kozi (per **-o**) esas utila nur en la adjektivi, e ne en la substantivi; nam la senco ipsa di substantivo indikas persono o kozo, ed adjektivo sempre referas substantivo expresita o tacita. Cetere, ta distingo esas nule logikal, ma pure gramatikala : la logiko ne distingas personi e kozi, omni esas logike « objekti » od « enti ». Pro to la finalo **o** di la substantivo ne signifikas plu kozo kam persono, ma simple « objekto » od « ento »... Ma, *praktike*, en la maxim multa kazi, la senco ipsa dil adjektivo indikas a la « komuna raciono », ke ta ento esas persono o kozo : *avaro, blindo, klaudikero* (unesme *lamo*), *strabo* povas esar nur personi; *vakuo, dezerto, acido*, povas esar nur kozi. » (*Progreso*, I, 555.)

Plure = *pluri kune*.

Omne = *omni kune* : **Unesme** li **venis** **single**, **pose** **plure**, **fine omne** (1).

40. — La vorti **irga**, **irgu** (**irgi**), **irgo**, **irge** devas esar uzata sole, kande li trovesas en propoziciono nedependanta e kompleta : **donez a me irgo**; **irgu komprenos to**; **venez irge**, **ma venez**.

Ma li devas esar sequata dal vorti **qua**, **qui**, **quo**, **quale**, **quante**, se li esas ligata kun subordinal propoziciono. Ex. : **Ad irgu**, **qua venos**, **vu dicos**, **ke me ne esas en la hemo** (o heme); — **irgo quon vu donacos ad ilu**, **to ne kontentigos lu**; — **irge quale vu procedos**, **il blamos vu**; — **irge quante li laboros**, **li ne povos finir tante balde**.

Komprenende la adverbo **irge** darfas ligesar a la cetera relativi, exemple a **qua**, **quala**, **quanta**, e. c. por donar a li la senco nedeterminita. Ex. : **irge qua mulieron o yuninon il vidas**, **il desprizas elu**; — **irge quala instrumenton vi uzos**, **vi ne sucesos facar ta laboro**; — **irge quanta librin il havas**, **il deziras ankore plu multi**.

N. B. — Notez bone, ke la derival regulo, segun qua on obtenas *ento* (praktike *homo*, maxim ofte) substitucante **-o** al **-a** dil adjektivo, koncernas nur *l'adjektivo qualifikanta*, qua venas de nomal radiko : **avara**, **avaro**. Or en la 38-ma paragrafo (p. 43), ni vidis, ne *l'adjektivo qualifikanta*, ma *l'adjektivi-pronomi nedefinita*, qui nule venas de nomal radiko e konstitucas special kategorio gramatikala. Pro to la regulo dil renversebleso ne atingas li, quale ol ne atingas la propria nomi, tote exter ta regulo. *Altra* kam *l'adjektivo qualifikanta*, per sua naturo e rolo, *l'adjektivi-pronomi nedefinita* sequas *altra* e propria derivu. On do ne darfas objectionar pri li regulo koncernanta nur *l'adjektivo qualifikanta* e la participo adjektiva.

(En la apendico 4-ma trovesas fundamental studiuro pri ca punto).

(1) Errore la vorto « omne » trovesas kun la signifikio « omna-maniero ». Nur ica lasta adverbo kompozita esas justa por expresar la ideo « en omna maniero ». Nam, per sua naturo ipsa, la radiko *omn* implikas ideo di nombro, quale *singl* e *plur*.

VERBO.

41. — Duspeca verbi existas en Ido : la *transitivi* e la *netransitivi*.

La transitivi (qui povas havar « objekto » o komplemento direta) posedas du voci (1) : l'aktiva e la pasiva; la netransitivi posedas nur un voco, l'aktiva.

L'aktiva voco esas formacata per la verbal radiko, a qua on adjuntas la sequanta dezinenci :

-ar por l'infinitivo prezenta : **am-ar**.

-ir por l'infinitivo pasinta : **am-ir**.

-or por l'infinitivo futura : **am-or** (2).

-as por l'indikativo prezenta : **am-as**.

-is por l'indikativo pasinta : **am-is** (3).

-os por l'indikativo futura : **am-os**.

-us por la kondicionalo prezenta : me **am-us** (4).

(1) En gramatiko e pri verbi, la *voco* esas l'ensemblo dil formi indikanta, kad la subjekto facas (voco aktiva) o subisas (voco pasiva), la ago expresata dal verbo.

(2) Remarkez ke en la tota konjugo, la vokali *a*, *i*, *o* indikas respektive : *prezento*, *pasinto*, *futuro*.

(3) L'Idal *preterito* expresas omna indikativel tempi pasinta qui ne esas antea pasinti : *imparfait*, *passé défini*, *passé indéfini* di la Franca. Ica lasta linguo havas, pri la pasinta tempi dil indikativo, distingo qua ne korespondas a ta dil cetera lingui. Esabus eroro imitar lu en Ido, e tante plu ke ol ne esas reale necesa. Se stranjero dicas a Franco : « *je voyais votre mère hier*, o : *je vis*, vice *j'ai vu votre mère hier* : me vidis vua matro hier » kad ta Franco ne komprenas perfekte, ke la stranjero dicas *vidir* lua matro? To komprenigas, ke Ido povas kunfuzar la 3 tempi di la Franca en la tempo -is (preterito) sen ula detrimento por l'ideo expresenda.

Tamen, kande to esas utila, la Franca « *imparfait* » (imperfekto) povas tradukesar per la preterito (*esis*) di la verbo *esar* e la participo prezenta dil uzata verbo : *me esis manjanta*, *kande vu arivis*.

(4) Pri *s* en *as*, *is*, *os*, *us* videz la 7-ma apendico : « Verbal rolo di *s* en la helpolinguo. »

« L'akademio repulsis chanjar la tri tempi di l'indikativo : e ton lu facis bone. En nia konjugo la regulozeso dil tri vokali *amas*, *amis*, *amos* esas preferinda kam ula naturala formi (internaciona ne existas) pro ke per ta unika regulo on lernas anke la tri tempi di la cetera modi : *amar*, *amir*, *amor*; *amanta*, *aminta*, *amonta*; *amata*,

-ez por l'imperativo presenta : ni **am-ez** (1).

La distingo dil personi esas indikata dal personal pronomi o dal substantivo subjekta. Ma ye la duesma persono singulara o plurala dil imperativo, on darfus tacar la subjekto : **amez**, vice *vu* o *vi* **amez**.

La *participi aktiva* esas formacata per la sequanta sufixi, a qui on adjuntas la dezinenco (-a) dil adjektivi :

-ant por la participo presenta : **am-ant-a** (qua amas).

-int por la participo pasinta : **am-int-a** (qua amis).

-ont por la participo futura : **am-ont-a** (qua amos).

La verbo **esar** ipsa recevas la diversa dezinenci quin ni jus vidis : **es-ar**, **es-ir**, **es-or**; **es-as**, **es-is**, **es-os**, **es-ez**; **es-ant-a**, **es-int-a**, **es-ont-a**.

42. — *L'antea tempi* di la voco aktiva esas formacata

amita, *amota*... Ta formi esas komoda e mem necesa. Pri la pasinta infinitivo *amir* cadie on ne plus dubas; pri la futura formi *amor*, *amonta*, *amota* on semblas ankore havar dubi, ma tote neyuste. Se me dicas : *Me konjektas ke me vidos il* (t. e. en futuro), lore esas postulo di la logiko, ke on povez dicar : *Me konjektas vidor il*, por expresar futuro kontraste kun la prezento : *vidar il*. — Se me dicas : « *En la publikigota artiklo mencionez to* », me indikas, ke on certe publikigos artiklo, ed esas mala helpilo dicar, quale plura vivanta lingui : *la publikigenda artiklo*, nam ne traktesas artiklo qua *devas* *esar* publikigata, ma ula qua *esos* publikigata. Esus regretinda kulpo imitar, sub pretexto di internacioneso, caregarde la nacionala lingui, qui ne havas tala formo, e koaktar ni dicar ulo altra kam ni pensas, ed expektar ke l'audanto divinos quon ni vizas : vere plu importanta kam l'internacioneso (propre dicite hike nur la nacio-naleso) esas furnisar per nia linguo a la homi qui pensas logikale *ula instrumento apta expresar lia idei klare e precize*. E ton nia konjugo kun lua tri tempi facas admirinde. Ni do konservez lua sistemo ». — (P. DE JANKO, *Progreso*, IV, aprilo, 1911.)

(1) L'imperativo (o, plu juste, *volitivo*) **-ez** atingas quik lekte irgu qua savas kelke la Franca : *venez*, *dormez*, e. c., kontre ke **-es** atingus nulu : *venes*, *dormes*. Ma, se ulu ne povas pronuncar facile **-ez** finala, lu pronuncez ol quale **-es**, sen hezito. La avantaĵo di **-ez** ne perdesos, same kam la avantaĵo di *j* ne perdesas, se uli pronuncas ol quale *dj*, segun explicita permiso di nia gramatiko. — Esperantisti blamis **-ez** por la volitivo, obliviant ke **-u** dil sama modo en lia linguo komprenesas da nulu : *venu*, *dormu*, e ritrovesas en *iu*, *tiu*, *chIU*, *neniu* (mem en *chu*, *morgau*, *kontrau*, *lau*, *antau* e. c.) quo forsan ne esas kolmo di logiko.

per la verbo **esar** kombinata kun la pasinta participo aktiva, o per **-ab-** quan on pozas inter la radiko e la dezinenco :

antea pasinto : **me esis aminta** o **me amabis**.

antea futuro : **me esos aminta** o **me amabos**.

antea kondicionalo : **me esus aminta** o **me amabus**.

antea volitivo : **esez fininta** o **finabez** (1).

On darfas formacar altra tempi sekundara, sive en l'aktivo, sive en la pasivo (quan ni vidos sube) per la kombino dil verbo **esar** kun la cetera participi : **il esis lektanta**; **me esis departonta** (2); **il ne esas mortinta** (3).

43. — La *participi pasiva* esas formacata per la sequanta sufixi, a qui on adjuntas la dezinenco (-a) dil adjektivi :

-at por la participo prezenta : **am-at-a** (qua esas amata).

-it por la participo pasinta : **am-it-a** (qua esis amata).

-ot por la participo futura : **am-ot-a** (qua esos amata).

La *voco pasiva* formacas lua chefa tempi per la verbo **esar** sequata nemediate dal prezenta participo pasiva. Tale on obtenas la yena tempi e modi :

Indikativo prezenta : **me esas amata** (on amas me).

(1) La formi kun **-ab-** unesme refuzita, pose admisita por probo, fine sancionita unanime dal Akademio (decido 748), sempre plu praktikesas en Ido kom plu kurta, plu lejera e plu facile docebla.

Memorez bone, ke la formo **-abas** ne darfas uzesar, nam l'Akademio ne adoptis lu, pro ke ol ne esas necesa.

Praktike on ne havas l'okazono dicar : *esez aminta* o *amabez*. Ma on povas tre bone dicar : **esez fininta** o **finabez** (ica laboro ante mea retroveno).

(2) **Me esis departonta** signifikas : « me (lore) preparis me, o me esis ja pronta por departar quik », granda difero kun la simpla : me departos.

(3) **Il ne esas mortinta** dicas, ke il ne *esas en la stando* di homo qua *mortis*. Simile : *nun ni esas arivinta* dicas altro kam ni *arivis* : ol montras la stando rezultanta de *arivir*. Komparante : **il ne esas mortinta**, **nun ni esas arivinta** a : *il ne mortis*, *ni arivis*, on vidas la granda difero existanta inter l'unismi e la duesmi. Per ici on quaze konstatas ed enuncas la rezulto di iti : *il ne esas mortinta*, pro ke il ne mortis, e *ni esas arivinta*, pro ke ni arivis.

(En la 6-ma apendico on trovos la motivi gravega e decidigiva pro qui la verbo *havar* nultempe servas kom helpanto en la Idala konjugo, malgre l'exemplo di lingui romanala e di E. D.)

Indikativo pasinta : **me esis amata** (1) (on amis me).

Indikativo futura : **me esos amata** (on amos me).

Kondicionalo prezenta : **me esus amata** (on amus me).

Volitivo prezenta : **esez amata** (on amez vu).

Infinitivo prezenta : **esar amata**.

Infinitivo pasinta : **esir amata**.

Infinitivo futura : **esor amata**.

L'*antea tempi* dil voco pasiva esas formacata per la sama helpo-verbo (esar) sequata dal *pasinta* participo pasiva :

Antea pasinto : **me esis amita** (on amabis me).

Antea futuro : **me esos amita** (on amabos me).

Antea kondicionalo : **me esus amita** (on amabus me).

(1) La *perfekto* propre dicata (qua expresas *nuna stando* rezultanta de ago tote pasinta) logike tradukesas per : **me esas amita** (olim).— L'exempli : **Il ne esas mortinta; nun ni esas arivinta** di la noto 3-ma, pag. 48, korespondas, en la voco aktiva, a **me esas amita** di la voco pasiva. En ta omna exempli, l'uzo dil *perfekto* expresas *nuna stando* pro ago *facita* dal subjekto o *subisita* da olu.

La pasinta participo pasiva (-ita) indikas, ke la ago subisita dal subjekto esas nun tote finita : **l'imprimo di ta libro duris tre longe; ol esis imprimata dum sis monati ed erste de 8 dii ol esas imprimita.** — **Tam longe kam on serchas la solvo di problemo, ta problemo esas solvata; ma venas instantly pos qua ol esas solvita.** — **La domo esis konstruktata dum un yaro; ma depos du monati ol esas konstruktita.**

« Por savar, kande vu hezitas, *qua tempo devas uzesar en la pasivo, tradukez per l'aktivo*. Kad on arestas e kondamnas nun persono? Se yes, lu esas *arestato, kondamnato*. Se ne, se on ja arestis o kondamnis lu, on devas uzar la pasinto : *arestito, kondamnito*; ne importas kad l'efekto di la ago ankore duras o ne. Mem liberigita, l'arestito restos arestito; mem indulgita, la kondamnito restos kondamnito (t. e. ulu, quan on kondamnis ultempe). Per ta facila procedo (qua divenas balde mashinala ed instintala per kustumo) *on ne povas erorar*. « La pordo esas klozata » (on klozas ol nun); « la pordo esas klozita » (ol esas nun en la stando qua rezultas de ke on klozis olu). — Du participi preske sempre postulas la sama tempo : *konocata* devas generale esar en la prezento, nam : « Me esas *konocata* » signifikas : « on konocas me » (same *reputata, konsiderata*, e. c.). — Kontraste, *fatigita, konvinkita* devas generale esar en la pasinto. Nam, kande on dicas : me esas *fatigita, konvinkita*, la efekto ne esas *nun* produktata, ma *ja* produktita. « Me fatigesis promenante e nun me esas *fatigita*. » — « Me konvinkesis da omno, quon me audis o vidis, pro to me ne plus dubas; me esas *konvinkita* » (segun *Progreso*, III, 396.)

Antea volitivo : (to) **esez finita** (on finabez to) (1).

Ma per la sufijo **-ab**, quan la verbo **esar** recevas en : **esabis** (antea pasinto), **esabos** (antea futuro), **esabus** (antea kondicionalo), **esabez** (antea volitivo) (2) on tre bone povas indikar l'anteeso en la quar supera tempi, konservante la participo **-ata** di la chefa tempi :

me esabis amata (antea pasinto).

me esabos amata (antea futuro).

me esabus amata (antea kondicionalo).

(to) **esabez finita** (pos du hori; — antea volitivo).

Tale la tota konjugo pasiva postulas nur un sola participo (**-ata**), quo esas plu simpla e ne min preciza.

44. — On povas obtenar por la voco pasiva *sintezal* (exakte : *kunjuntal*) formi plu kurta, kunjuntante, por abreviar, la verbal radiko e la verbo **esar** :

amesar = (*am(at)esar*) esar amata.

amesir = (*am(at)esir*) esir amata.

amesor = (*am(at)esor*) esor amata.

me **amesas** = (*am(at)esas*) me esas amata.

me **amesis** = (*am(at)esis*) me esis amata.

me **amesos** = (*am(at)esos*) me esos amata.

me **amesus** = (*am(at)esus*) me esus amata.

amesez = (*am(at)esez*) esez amata (3).

(1) Ulte lia funkcio en la konjugo, la participi (aktiva o pasiva) pleas la rolo di adjektivi, sive kom epiteto : *vazo ruptita*, sive kom atributo : *il esas erudita*. Li anke povas formar substantivi : *la mortanto*, *la vivanti*. Fine per **-e** li povas divenar adverbi : *mortante il dicis*. *Sendez omno afrankite*.

Irgu qua examenis sen prejudiko nia sis participi, en lia funkcio diversa, povas nur gratular ni havar per li, e sen kompliko, richeso tante utila por la facila e justa expresado dil pensi.

(2) En Espo la korespondanti esas ica charmantia formi : *estis estinta*, *estos estinta*, *estus estinta*. La frazo : *kande ni esabis tre obediera li rekompensis ni tradukesas ad Espo per : kiam ni estis estinta tre obediema ili rekompencis ni*. Esperanto regretinde tro ofte oblivias la oreli sentema.

(3) La lerno dil regulo : *amesar* = *esar amata* ne esas jenanta; tote kontree, ta formi esas vere tre komoda. (E. FERRAND, *Progreso*, IV, 210.) Til nun (aprilo 1911) nulu plendis pri reala dusenceso di *ameso* e simila vorti. (*Progreso*, IV, 90.)

On darfas unionar al verbal radiko (en pasivo) mem la tempi **esabis, esabos, esabus, esabez**. Ma ta uniono o kunjuntado esas deskonsilata por radiki *plursilaba*, pro ke lore la vorto divenas longa ed ofte min klara kam en analizal formo. Exemple : **interpretesabus** o mem **destruktesabus**, kelke longa, ne havas la klareso di : **esabus interpretata, esabus destruktata**.

Do, praktike, uzez *esabis, esabos, esabus, esabez* nur kun monosilaba radiko.

La kunjuntal formi (1), tre komoda pro lia kurteso (kun radiko monosilaba) precipue utilesas por tradukar la falsa verbi reflektiva (§ 49).

45. — Malgre l'exemplo di lingui nacionala (qui agas pri la transitiveso dil verbi deskonkorde ed arbitrie) verbo esas *transitiva* en Ido, se ol expresas faco, ago povanta atingar *direte* ula objekto : **dankar, mokar, nocar, obediar, repugnar** *ulu*, nam vere e logike *ulu* povas esar *direte* l'objekto dil *danko, dil moko, noco, obedio, repugno*. Ico nekon-testeble pruvesas dal fakto, ke l'objekto povas divenar la subjekto en voco pasiva : *Dankez Deo, Deo esez dankata o Deo dankesez; il mokis ta povrulo, ta povrulo esis mokata o mokesis da ilu; el nocos vu, vu esos nocata o nocesos da elu; fine la filio obediis la matro, la matro esis obediata dal filio; ta procedo repugnas me, me esas repugnata o repugnesas da ta procedo*.

Konseque, esas *netransitiva* en Ido nur la verbi qui logike, nature, quale **naskar e mortar** ne povas havar « objekto » (komplemento *direta*). **Restar, sejornar, repozar, kreskar, dekadar, degenerar, falar, irar, marchar, venar, arivar, departar**, exemple, ne esas *transitiva*, ma tre certe *netransitiva*. En ica lasta verbi, la subjekto facas la ago totsime kam en verbo *transitiva* : en **venar, arivar, kreskar** la subjekto agas, quale en la *transitivi* **frapar, donar, lektar**; ma en li, *netran-*

(1) Por ta pasivi ni preferas l'expresuro « kunjuntal formi » pro ke li esas la *kunjunturo* di « esar » e di verbal radiko. Ta formi esas *vere* sintezala, nur se li prezentus dezinenci segun la modelo Latina : *am-or, am-aris* e. c. Ma en *am-esar, am-esas, am-esis* e. c. ne existas dezinenci : existas radiko e kompleta verbo (**esar**) kunjuntita, **unionita**.

sitiva, nul « objekto » povas existar, nul « objekto » povas recevar la ago dil subjekto; ol restas en lu : on ne dicas *venar ulu*, *arivar ulu*, *kreskar ulu*, quale on dicas : **frapar ulu**, **donar ulo**, **lektar ulo**. Konseque la *netransitivi* nultempe darfas havar participo pasiva. Do nultempe dicez : *venata*, *venita* o *venota*; *arivata*, *arivita*, *arivota*; *kreskata*, *kreskita* o *kreskota*, ma nur, segun la kazo : *venanta*, *veninta*, *venonta*; *arivanta*, *arivinta*, *arivonta*; *kreskanta*, *kreskinta*, *kreskonta*. E tale pri omna verbo *netransitiva*. Cetere, merkez e memorez bone, ke *nul formo pasiva darfas donesar en Ido a verbo netransitiva*.

46. — *Mixita* on nomizas en Ido ula verbi quin la linguo traktas kom transitiva e netransitiva. Nul ambiguoso povas rezultar de to, nam se li uzesas transitive, li havas « objekto » : **il turnis e riturnis sua chapelo**; e, se li uzesas netransitive, li ne havas « objekto » : **la tero turnas sur sua axo e jiras cirkum la suno**.

Ta procedo supresas fonto di desfacilaji quaze nevinkebla; altraparte ol esas konforma al kustumo di multa lingui, ed ici pravas, ke ta dualeso di senco havas nula detrimiento por la klareso.

Exempli : **komencar, durar, finar, cesar : mea laboro komencas, duras, finas, cesas** (senco *netransitiva*); **me komencas, duras, cesas, finas mea laboro** (o laborar) senco *transitiva* (1).

Ma, se parolesas pri ulu quan me igas laborar, me dicos : **me komencigas, durigas, cesigas, finigas lua laboro**. Exemple : **la pueri cesis ludar** (o : sua ludo); ma : **cesigez la pueri ludar** (o : la ludo dil pueri), o : **igez ke la pueri cesez ludar** (o : cesez sua ludo). Quale on vidas, la Franca verbo *continuer* (ne cesar to quon on agas), tradukesas per **durar** (2). Lasta exemplo : **Ne povante durar ipsa ta laboro, me durigos olu da mea fratulo**.

(1) Reale, to esas *me*, mea agiveso qua komencas, duras, finas o cesas. (Noto 1, pag. 21, *Grammaire Complète*.)

(2) « Letro *duras* dum skribesar, ed anke dum lektesar; e mem plu juste, nam *durar* nule implikas kontinueso. Cetere, quo esas plu naturala kam : *Me duras parolar, skribar*? Ma analoge, on devas dicar : *Me durigas mea diskurso o letro* (*Progreso*, IV, 594).

Decido 1615 : On decidas, ke *durar, durigar* suficas, repulsante

Lo sama esas praktikata pri la verbi **chanjar, movar, turnar, pendar**, e. c. (Videz la lexiko).

Me chanjis depos mea yuneso; me chanjis mea vesti; — el chanjigis (da ulu) **la kolumo di sua peliso** (*desfidante a sua propra habilesa*).

Mea chapelo pendis an arboro; me pendis mea chapelo an arboro; — vu pendigos me.

La tero movas (jiras) **cirkum la suno** (on do parolos pri la movo (jiro) di la tero).

Natante la fisho movas sua flosi e kaudo; ta navo movesas da (o per) **vaporo.**

Me turnas la roto; — me turnigas la roto (da altru).

Paris komunikas telefone kun Lyon; — on komunikis a me interesanta informi (1).

47. — La *verbi reflektiva* esas formacata per la pronomi dil unesma e dil duesma personi (*me, ni; vu, vi; tu*) por ta personi, e per la pronomo **su** (nevariebla) por la triesma persono : **me lavas me, tu lavas tu, ni lavas ni, vi lavas vi, vu lavas vu, il lavas su, el lavas su, lu lavas su, li lavas su, ili lavas su, eli lavas su** (o **su lavas**) (2).

kontinuacar, qua obtenis un voco. — Kom noto pri ca decido trovesas : « *Grammaire Complète* (sancionita dal komisitaro konstanta dil *Delegitaro*) fixigas pri durar, durigar, pag. 35, regulo 32.

Kontinuigar = igar continua, sen ula rupto di kontinueso. Ex. : *Durez ta laboro e, se vu ne povos ipsa durar lu, durigez lu da altru. Ma ol esez kontinuigata til parfino sen la maxim kurta interrupto.*

(1) Ta omna verbi mixita, e nome : *komencar, finar* havas, quale *durar*, senco netransitiva e senco transitiva. Or, nur pri *durar* til nun on pensis a special radiko por la senco transitiva. Tamen *durar* esas nek plu frequa, nek plu importanta kam *finar* o *komencar*. Ma ula lingui havas vorto specala por olua senco transitiva, e kredeble pro to on judikis tala vorto kom necesa en Ido. Kad en ta lingui existas anke special radiko por la senco transitiva di *komencar, finar, cesar, turnar, movar* e. c.? Do, nur pri la senco transitiva di *durar* li facas ecepto. L'akademio esis justa opinionante, ke 16 yari de praktikato montris ico sat bone : *durar* ne bezonas ecepto partikulara; ol povas havar, quale la cetera verbi mixita, la du senci transitiva e ne transitiva en un sola formo.

(2) La slavi devas do atencar por ne faltar en l'idiotismo di sua lingui, qui uzas **su** mem por l'unisma e la duesma personi; li ne dicez : *me lavas su, vi lavas su*, e. c. ma bone : **me lavas me, vi lavas vi.**

48. — La *verbi reciproka* esas formacata per adjuntar al verbo *transitiva* la vorti **l'una l'altra** (o **una altra**), kande parolesas pri du subjekti, e per adjuntar **l'uni l'altri** (o **uni altri**), kande parolesas pri subjekti plu multa kam du : **li batas l'una l'altra; amez l'uni l'altri.**

On anke uzas la adverbo **reciproke** (sen su) : **li helpez e sustenez reciproke.**

Kande la verbo esas *netransitiva* e lua komplemento bezonas prepoziciono, on pozas ica inter **una ed altra** : **li iras una kun altra; li falis una sur altra; li kuris una kontre altra; la du peci fricionas una sur altra.**

Fine on darfas uzar en ula kazi verbo kompozita kun **inter-** kom prefixo, kande nul dubo povas existar, ke la subjekti facas inter su la ago : **li interparolas; ni interkonsentis; pro que vi interdisputas ed interkombatas?** La homi devus ne internocar ed interodiar, ma interhelpar e mem interamar (1).

49. — La *falsa reflektivi*, to esas la verbi reflektiva per la formo, ma *pasiva per la senco* quin on uzas ofte en nia lingui, kontrelogike, devas tradukesar per la pasivo (kun-juntala prefere) (2) : **to trovesas hike; to videsas ofte; ta libro lektesas facile; to manjesas plezure; la vazo ruptesis dal shoko; ta vorto uzesas tre rare; la fenestro apertesis dal vento; la aernavo elevesas desfacile.**

Ma, pro ke esas permisata omna metafori klara e naturala, on darfas uzar la verbo reflektiva, kande on personigas l'objekto e konsideras lu kom facanta la ago sur su ipsa; exemple on dicas : **la suno levas su majestoze**, quale on dicas : **Petrus levas su frue.**

50. — La *verbi unpersona* ne havas aparanta subjekto : **oportas, importas, konvenas, decas, suficas, pluvas, ventas, nivas, pruinas, frostas** e. c.

(1) « On ne oubliez d'uzo tre komoda di la prefixo *inter* por formar la verbi reciproka. » (*Progreso*, IV, 147 : Remarki, 1^a). — Ta verbi reciproka nature genitas substantivi reciproka : *interkonsento, internoco, interhelpo, interodio, interamo* e. c.

(2) La senco esas pasiva, on do uzas pasivo, segun la principo tante ofte memorigita por Ido : tradukez, ne sklavatre segun la vorti (di vua linguo), ma segun l'ideo (expresenda en Ido).

En la realeso por frazi tal quala : **importas departar frue**, la subjekto esas : **departar frue**. Pro to, en la kazi analoga on devas uzar l'adjektivo kom atributo (e ne la adverbo quale en Esperanto) : *necesa esas* o : **esas necesa departar frue** (1).

Quante sorgoze la konjugo-sistemo di Ido esis longatempe diskutata en *Progreso* pruvas konvinkive la numeri sequanta : 10 — 11 — 13 — 14 — 15 — 18 — 19 — 22 — 23 — 24 — 26 — 28 — 31-32 — 33 — 36 — 37 — 38 — 40.

Pos ta diskuti l'Akademio decidis :

Decido 671 : « On replusas la konjugo-sistemi propozita : I, 377 e III, 510; — I, 705; — II, 399; — II, 400; — II, 587 e 593; — II, 722; — II, 723; — III, 611; — IV, 208; en apendico IV di cirkularo 10 (e ca lasta sistemo citesas en noto 3, p. 691, dil sama numero kontenanta la supera decido : *Progreso*, IV, februaro 1912).

La decido dil Akademio judikesas kom tre saja e praktikala, kande on konsideras, ke la konjugo di Ido esas tante simpla ke ol konsistas nur ek ico :

a, i, o, u por *prezento, pasinto, futuro, kondicionalo* e sequata da **s** en la personal modi (**-as, -is, -os, -us**), da **r** en l'infinitivi (**-ar, -ir, -or**), dal grupo **-nt** en la participi aktiva (**-ant, -int, -ont**), da **t** en la participi pasiva (**-at, -it, -ot**), plus **-ez** por l'imperativo (o voltivo).

Vere, kad on povas trovar konjugo-sistemo plu koheranta, plu reguloza, plu simpla? E kad ol ne valoras irga naturaleso *nacionala* (ne plu cienciasa) arbitrial e hibrida?

(Videz en la 6-ma apendico : « La konjugo-sistemo di Ido » e « Verbal dezinenci Idala ».)

On reprochis ad **-as, -is, -os, -us**, e. c., diferar inter su

(1) Vice **oportas** uzez prefere la verbo **mustar** kun subjekti : *mea patrulo mustas departar. Me, tu il, vu e. c. mustas departar frue.*

Mustar implikas neceseso absoluta, neeskartebla : *ni mustas mortar; vu mustas repozar.*

Devar implikas obligo : *ni devas respektar ed obediar nia gepatri.*

Povar implikas posibleso, e **darfar**, yuro, permiso : *me povus venjar me, ma me ne darfus, nam omno interdiktas lo ad me.*

nur per vokalo. Ma kad en la Angla, la Germana, la Franca, e. c., ula verbal formi diferas per altro? Ka nun ankore la diversa populi dil mondo ne perceptas e bone dicernas en la Latina : *legis, legas, leges; amabas, amabis; bibo, bibi; lego, legi; amant, ament; amantur, amentur; amabat, amabit; amabant, amabunt; erant, erunt; sunt, sint*, e. c.? Pri ca linguo Latina, ankore nun tante uzata en la medii katolika, ed olim la maxim uzata e parolata de la lingui, kad on ultempe dicis, ke ta difero di formi verbala per un sol vokalo jenas o jenis la kompreno? Kad on reprochis lo al naturala lingui che qui ta fakto existas?

Pro quo supozar, ke en la helpolingo, stranjera ad omni, on esos min atencema pri bona pronunco, kam en altra linguo stranjera? Cetere, en qua linguo esas permisata pronuncar tante sensorge, ke l'audanto povas konfundar *as* ad *os*, *us* ad *as*, *is* ad *es*, *a* ad *e* o *e* ad *i*? En qua linguo on esas dispensata pronuncar klare, por esar bone komprenata?

ADVERBI.

51. — Quale en nia lingui, l'adverbi esas nevariebla en Ido.

Lia gradi komparala indikesas segun la maniero uzata por l'adjektivi (§ 28).

Existas en Ido triopla kategorio de adverbi : le *simpła*, le *derivita*, le *kompozita*.

Le *simpła*, esante adverbi nature e signifike, ne bezonas dezinenco : *tre, tro, plu, olim, nun, nur*, e. c.(1).

Le *derivita* e le *kompozita*, ne esante adverbi nature, havas omni la dezinenco **-e**, qua igas li adverba. On adjuntas ica dezinenco al vorti sendezinenca, ed on substitucas lu al dezinenco di la ceteri : **Lore, pluse** (de *lor, plus*), **vere** (de *vera*), **nokte** (de *nokto*), **koncerne** (de *koncernar*), **superpoze** (de *super-pozar*).

(1) Ma, se *tro, plu, min, maxim, minim* uzesas izolite, li recevas elu (v. § 52).

Quale on vidas, l'adverbi darfas derivar de prepoziciono od adverbo (*lor-e, plus-e*), de adjektivo o substantivo (*ver-e, nokt-e*), de verbo simpla o kompozita (*koncern-e, super-poz-e*).

Pri lia komplemento l'adverbi kondutas quale la vorti de qui li derivas : **koncerne ico**, nam on dicas : *koncernar ulo*; **konforme al modelo**, nam on dicas *konforma al modelo*; **funde dil barelo**, nam on dicas la *fundo dil barelo*; e tale sempre.

L'adverbi qui venas de adjektivi kualifikanta indikas generale la maniero : **vere**, en maniero vera; **bone**, en maniero bona.

Ti qui venas de substantivi povas expresar cirkonstanco di tempo, di loko, di maniero, e. c. Ex. : **jorne**, dum jorno; **nokte**, dum nokto; **dome**, en la domo; **heme**, en la hemo, la lojeyo familiala; **aere**, en la aero; **veture**, per veturo; **pede**, per la pedi, e. c. (1).

Relate la senco, Ido havas adverbi *di quanteso, di loko, di afirmo, di nego o dubo, di maniero*.

52. — *Adverbi di quanteso*. On ja konocas ti, qui uzesas por la gradi komparala : **plu, min, tam... kam, maxim, minim, tre**.

(1) On darfas derivar direte, se la senco permisas, adverbo de substantivo, quale ni ja vidis supere : **nature**, de naturo; **persone**, de persono; **individue**, de individuo; **sexue**, de sexuo. Ma povas divenar necesa od utila uzar la mediacio di adjektivo. Exemple, en ula kazi, vice **logike**, povas esar utila o necesa dicar *logikale* o *logikoze*, por pluprecizigar. Exter ta kazi, esas plu bona derivar direte l'adverbo del substantivo, se la senco permisas, e ne plulongigar l'adverbo sen utileso.

En *Progreso*, III, 218, on lektas : Kad *bele agar* = bela ago, *forte kantar* = forta kanto, *parole promisar* = parola promiso, *letre respondar* = letra respondo? Se no, me ne komprenas. Se yes, on povas (darfas) same dicar : *pede irar* = peda iro, *dome restar* = doma resto, *jorne laborar* = jorna laboro = laboro qua esas jorno, *veture promenar* = vetura promeno. Sed lor (ma lore) quon signifikas ica expresuri? (E. FERRAND.)

Respondo. — « Evidente, en la duesma serio de adverbi, la formo adverbala **-e** vicas (remplasas) prepoziciono tacita : *pede* = per pedo, *dome* = en domo, *jorne* = dum jorno. Pro to on ne povas (darfas) derivar de li nemediate adjektivi. On devas dicar ex. : « promeno *en* o *per* veturo ». Sed (ma) en l'unesma serio anke *parolo, letro* povas (darfas) tradukesar per : « per parolo, per letro ».

Ni adjuntez **plus**, **minus**, tre uzata en matematiko, od en la senco matematikala +, —.

Plu, **min**, **maxim**, **minim** recevas la dezinenco **-e**, kande li esas adverbi izolita.

Li sempre sequas la verbo quan li modifikas : **Il ne povas spensar plue** (1). **Vu ne povas donar mine**. Li **recevis maxime**, **minime** (de omni).

Por indikar, ke la grado konstante kreskas o diminutas, on uzas l'expresuro : **sempre plue** (o : *sempre plu multe*), **sempre mine** (o : *sempre min multe*). Ex. : **me amas lu sempre plue** (o : *sempre plu multe*); **il laboras sempre mine** (o : *sempre min multe*).

Pluse, **minuse** indikas, quale la signi +, —, adjunto o sustraciono : **pozez 1 manjilaro pluse**, **1 manjilaro minuse sur la tablo**, **nam ni havos un repastano pluse**, **minuse**.

Maxime, **minime** = en la **maxim**, **minim** granda quanteso a grado : **vu laboris**, **produktis maxime**, **minime** (de omni).

(1) **Plu** expresas *augmento* di ula quanto (qua restas o konsideras kom identa a su ipsa); **plus** (quale la signo matematikal + quan ol tradukas) signifikas adicio, do generale *adjunto* di ulu ad altro.

Segun la principo di unasenceso, ta du radiki devas konservar sua propra senco en sua omna derivaji. *Plue* havas do la sama senco kam *plu*; ma ol uzesas izolita quale adverbo nedependanta, kontre ke *plu* uzesas avan altra vorto, quan ol modifikas : *plue* equivalas proxime a *plu multe* (o *plu grande*, e. c.); *plua* a *plu multa*; e *pluo* a *plu multo*. L'unesma vorti esas nur min preciza, pro ke li aplikesas a speco nedefinita o tacita di quanteso, qua esas indikata plu explicita en la expresuri *plu multe*, *plu grande*, *plu larje*, *plu alte*..., per la vorto adjuntita a *plu*. Kontree, *pluse* expresas ne augmento di irga quanto, ma adjunto di ula objekto, qua povas ne esar quantajo o ne konsiderar kom quantajo. Ol tradukas do exakte la vorto F. *de plus*, *en plus*, *en outre*; D. *weiter*, *zudem*, *sonst*; E. *moreover*. Exempli : **On devas pagar plue** (*plu multe*) : **on devas pagar pluse** (on devas adjuntar altra preco). — **Vino e kafeo pagesas pluse** to esas : ultre la sumo pagita por la cetero. — **Ma vino e kafeo pagesas plue** signifikus : *plu kare* (chere) (kam antee, kam altra-loke). — **Ho! ico kustas plue** (t. e. *plu multe*). — **Me donas ico pluse** (po la sama preco) dicos vendisto adjuntante ula bagatelo (*Progreso*, II, 666.)

On komparez : **me prenis plu multa pomi** e : **me prenis, pluse, multa pomi**.

Maxim posible, minim posible (1) (*sen artiklo*, se ne esas substantivo expresata o tacata) : **venez maxim balde posible; la maxim granda nombro posible; la maxim bel infanto posible; la maxim laborera (viro) posible; bruisez minime posible; en omno selektez lo maxim bona posible.** — Il **kuris tam rapide kam posible.** Yen diversa klovi; **prenez le maxim longa posible.**

Admaxime, adminime : Ni esos kin adminime e dek admaxime.

Proxime, qua tradukas F. *à peu près*, environ, E. *about, nearly*, D. *ungefähr, etwa*. Ex. : **la asistanti esis kina-dek o : kina-dek e kin proxime. Esis tri kloki, o tri kloki proxime** (2).

Sat = en sufico : **sat richa, sat kurajoza** (3); **pri glorio, honori ed influo il havas sat multe** (4).

Tro (*troa, troe*) implikas ideo di eceso : **tro richa, tro benigna.**

Fine la adverbii ja vidita (§ 39) : **kelke, multe, poke, quante, tante** (5), **irge quante.**

53. — *L'adverbi di tempo* esas :

Kande (relativa e questionala) = ye la tempo, ye l'instanto en qua (6).

Dume (de la prep. *dum*) = dum ta tempo.

Fine (de la subs. *fino*) = ye la fino, kom fino.

(1) *Posible*, en ta expresuri, equivalas « segun posibleso ».

(2) *Proxime* de l'adjektivo *proxima* e prepoziciono *proxim*. Ta adverbo ya kontenas ideo di *proximeso* relate la nombro indikata.

(3) Ne konfunde *sate a pasable*, od inverse. *Pasable* (quale lua adjektivo *pasabla*) indikas ne : quanteso, grado suficanta, ma grado, valoro meza, la minim granda quan on povas aceptar o tolerar : **Il esas sat richa por donar jeneroze, ma il esas nur pasable donema.**

(4) **Plu, min, sat, tro** uzesas sola kun la adjektivi e la adverbii; ma kun la substantivi e la verbi on devas adjuntar a li respektive : **multa o multe : plu multa aquo e min multa vino; tro multa homi; me drinkis sat multe; ne manjez tro multe.**

(5) **Tam** esas sequata da **kam** e montras egaleso; **tante** sequesas da **ke** e montras granda quanteso o alta grado. Ex. : **Il esas tam habila kam tu; — il esis tante habila, ke il ruptis nulo.**

(6) Remarkez, ke la F. vorti *que, où* devas tradukesar per **kande**, se li havas la senco di ta adverbo. Ex. : *Je l'ai vu la dernière fois que je suis venu. Me vidis lu en la lasta foyo, kande me venis.* — *Le jour où il mourut, en la dio kande il mortis.*

Lore (de la prep. *lor*) = ye ta epoko, tempo (1).

Nun (sen **-e** kom primitiva) = en la tempo prezenta, *prezente*.

Olim (sen **-e** kom primitiva) = en tempo plu o min antica, antiqua.

Sempre = en omna tempo.

Seque (de la subs. *sequo*) = ye la sequo, kom sequo (2).

Frue = en tempo ne tarda.

Balde = pos ne longa tempo.

Tarde (de *tarda*) = ye tempo, instantly ne proxima relate altra, fixigata o kustumala.

Erste = ne plu balde kam... : **Me venos erste morgue**.

Hiere = en la dio qua preiris ica (la nuna).

Morgue = en la dio qua sequos ica.

Jus (*nur kun tempo pasinta*) = juste ye l'instanto antea : il **jus ekiris**.

Quik = sen la minima ajorno o tardeso : **facez quik ta laboro, nam ol tre urjas**.

Ja = E. *already*, D. *schon*, F. *déjà*, S. *ya*, I. *già*, Por. *ja*.
Ex. : **Il ja manjis omno**.

Ne ja pri kozo qua ne eventis ye l'instanto prezenta : **il ne ja arivis, ma il quik arivos** (3).

Ankore indikas duro plu longa pri ago o stando : **il esas ankore malada** (4).

Ne plus esas la negativo di **ankore** : **Kad il vivas ankore? No, il ne plus vivas : il ja esis mortinta, kande me departis**.

(1) **Lore... lore** = ye ul tempo, instantly... ye altra... Ex : **lore il ridas, lore il ploras**. France : tantôt il rit, tantôt il pleure.

(2) Tre diferas de **konseque**, nam milfoye ulo venas, eventas seque, ma tote ne **konseque** altro. Ni evitez pri co imitar Esperantisti. *Seque* la Franca revoluciono, ma ne **konseque**, eventis la regno di Napoléon.

(3) **Ja** ne tote ne equivalas **ne ja** (quale **tote ne** ne equivalas **ne tote**). Ex. : **Il ja** ne esis kontenta, e nun **il ne ja** esas kontenta, **malgre omno quon ni agis por kontentigar lu**.

(4) Ne konfunde **ankore** (prezenta, pasinta o mem futura duro) a **itere**, qua expresas **itero** (de *iterar*, rifacar la ago), o a **pluse**. Ex. : **Il kantas ankore** (il ne cesis). — **Il kantas itere** (il cesabis, ma il ri-kantas). — **Il kantas un ario plus** (il adjuntas un ario a le kantita). — La F. expresuri : *encore un, encore deux* e. c. tradukesas : *un plus, du plus* e. c.

Antee (de la prep. *ante*) = en antea tempo.

Pose (de la prep. *pos*) = en posa tempo.

Esas adjuntenda la sequanta adverbii kompozita o derivita :

ultempe = en ula tempo (pasinta o futura);

uldie = en ula dio (pasinta o futura);

nultempe = en nula tempo (1);

kelkatempe = dum kelka tempo;

pokatempe = dum poka tempo;

longatempe = dum longa tempo;

samtempe = en la sama tempo;

irgatempe = en irga tempo;

irgekande = ye irga tempo, instantly en qua (2).

Unfoye, dufoye, trifoye, e. c., plurfoye, kelkafoye, multafoye, singlafoye, omnafoye, pri ago facita o subisita *un foyo*, *plura foyi*, e. c.

Singladie, omnadie, omnasemane, omnamonate, omnayare,

(1) *Decido* 1626 : Unanime (minus 1 voco) on repulsas vorto nekompozita vice « nultempe ».

« Kontre la adopto di *never* (VII, 287, v. anke 206) me deziras protestar tre insiste. La vorto kreus multa kolizioni pro la simileso a *nevera* : vorti tam freque bezonata ne darfes esar tro simila; en telefono ed exter ol on ne povas distingar « il parolas never » e « ... nevere » (nam in *ne-vere* on tre ofte pro kontrasto acentizos *ne*); e se on pronuncas rapide sen pauzo « ne vere eloquentia » e « never eloquentia », la danjero di misaudo esas tre granda. On darfes naturale formacar la vorto *versimila* (quo ne esas exakte la sama kozo kam *probabla*) ma *ne-versimila* miskomprenesos kom *never-simila*, e. c.

Duesme esas « nevera », ke « on » * never uzos l'adjektivo *nevera* : pro quo on ne dicus exemple : « pro sua *nevera* asisto en kunsidi il havas nula influo en nia uniono? » Me ne hezitus uzar tala kombini (sua *nultempa* asisto), nam tala formacuri esas precize un ek la belaji di nia linguo. Anke « la *nevereso* (*nultempeso*) di tala eventii » devus esar posibla formacuro.

Nultempe semblas a me, quale a S^{ro} Couturat, tote suficanta : ol permisas ta lenta ed emfazosa pronunco qua harmonias tante kun la expresenda ideo (OTTO JESPERSEN, en *Progreso*, VII, 407).

(2) On devas ne konfundar **irgatempe** a **irgekande**. L'unesma esas nur adverbo nedefinita, ma **irgekande** esas pluse relativa, e konseque unionas du propozicioni : **me helpos vu irgatempe; me helpos vu irgekande vu volos**. En la lasta exemplo *irgatempe* ne esas bona, nam, por unionar la du propozicioni : *me helpos vu e vu volos*, esas necesa adverbo relativa; sen olu la propozicioni esas sen ligo.

omnajorne, omnanokte, e. c. = en singla, omna dio, semano, e. c.

Jorne = dum (la) jorno; **nokte** = dum (la) nokto; **matine** = ye o dum (la) matino; **vespere** = ye o dum (la) vespero.

Cadie, camatine, cavespere, casemane, canokte, camonate, cayare, e. c. = en ica dio, matino, vespero, e. c.

Prehiere = en la dio preirinta « hiere ».

Posmorge = en la dio qua sequos « morge ».

Morge matine, morge vespere o matinmorge, vespermorge.

54. — La *adverbi di loko* esas :

Ube (questionala e relativa) = en qua loko? o : en qua (en qui). Ex. : **ube vu esas? La lando ube il naskis.**

Hike = en ica loko (proxima relate la parolanto).

Ibe = en ita loko (fora relate la parolanto). Ex. : **vu esis hike, dum ke me serchis vu ibe** (1).

Ulube, ul(a)loke = en ula loko.

Nulube, nul(a)loke = en nula loko.

Omnube, omnaloke = en omna loko.

Irgube, irgaloke = en irga loko.

Altrube, altraloke = en altra loko.

La formi kun **-ube** ne esas, quale la formi kun **-loke**, nur nedefinita; li esas pluse relativa e konseque unionas du propozicioni (2). Ex. : **Me sequos vu omnaloke; irgube vu iros, me sequos vu.**

Interne (di) = en l'internajo;

(1) Kom adjektivi di **hike**, **ibe** l'Akademio adoptis la formi **hik-a**, **hik-ala** e **ib-a**, **ib-ala**, pro ke la vorto **hike** (e **ibe**) esas adverbo, en qua la finalo **-e** esas karakteriziva dil adverbo, do deprenebla. Lo sama valoras pri *supr-e*, *infr-e*, *bald-e*, *fru-e*, *hier-e*, *morg-e* e. c., qui omna esas adverbi e genitas l'adjektivi : *supr-a*, *infr-a*, *fru-a*, *bald-a*, *hier-a*, *morg-a*. Altraparte, l'Akademio adoptis *ante-a* kom adjektivo ed *ante-e* kom adverbo, pro ke *ante* esas prepoziciono, do primitiva vorto, en qua la finalo *e* apartenas a la radiko. Lo sama valoras pri *kontre*, exemple, qua genitas l'adjektivo *kontre-a* e l'adverbo *kontree*. (*Progreso*, V, 555.)

L'adverbo **sempre** esas evidente en la e. c. di ca noto e darfas genitar l'adjektivo *sempra* : **fine ilua sempra rezistado tedis ni.**

(2) Videz e komparez la noto 2, pag. 61.

extere (di) = ye l'exterajo;
supre (di) = ye la supraĵo (1);
infre (di) = ye l'infraĵo;
avane (de la prep. *avan*) = ye la avanaĵo;
dope (de la prep. *dop*) = ye la dopaĵo;
latere (de la subs. *latero*) = ye latero di...;
dextre (di) = ye la dextra latero;
sinistre (di) = ye la sinistra latero;
proxiĉe = en la vicineco, ne fore (2);
fore = ye granda disto.

cirkume = cirkum la entoj o kozo nomata; per proksima
evaluo : **La soldatoj kaptis la urbo ed establis sia kamp-
pejo cirkume.** — **Li sidis cirkum la ludo-tablo e riskis
tria-cent frankoj cirkume** (3).

55. — La *adverboj de maniero* estas :

Anke = simile, egale, same : **Ni konfesas erori; ma anke
vu eroris.**

Apene = preske ne : **li apene regardis ni.**

Kom = D. *als* (identifizierend); F. en qualité de, en tant
que : **Kom Kristano me devas pardonar a mia enemiko,
quale la Kristo pardonis al si. Ma kom homo e mem kom
Kristano, me ne obligas agar a l'enemiko tale kam me**

(1) Ne konfundeza ta adverbo a **supere** = superpozite. Ex. : **Esperanto havas sia literoj ornatita da signo diakritika supere.**

(2) Estas naturala, ke de la proksima loka, oni iras al proksima metafizika pri valoro, qualeso, evaluo, e. c. Ex. : **To kuzoj de ni
sita-dek frankoj proxiĉe.**

(3) Me pagis a lu **cirkume** dek frankoj : esus neĵusta dicar : « Me pagis cirkum dek frankoj », nam « dek frankoj » estas la komplemento *direta* de « pagis », e « cirkume » nur modifikas ol (igante ol min preciza).

On adoptis **cirkum** vice *cirke* kom prepozicio precize por povar distingar la prepozicio **cirkum** de l'adverbo **cirkume**. « Ni drinkis **cirkume** dek glasi » (t. e. : « dek glasi cirkume » : *dek glasi* estas l'objekto *direta*). « Ni sidis **cirkum** dek glasi » (o : « cirkum la tablo ») : hie **cirkum** estas prepozicio, on ne povas sidar... la glasi o la tablo). Inverse : « Ni drinkis **cirkum** la tablo », ne « **cirkume** » quo implikas, ke ni drinkis (preske) la tablo. (*Progreso*, VII, 479.)

agas al amiki. — On *acceptis* ilu quale se lu venabus kom rejo, e tamen il venis inkognite, ne kom statestro, ma kom privato (1).

Mem = D. *sogar, selbst*; E. *even*; F. *même* (encore, de plus, aussi); I. *anche, persino*; S. *aún, hasta, tambien*. Ex. : **Mem spensante la duoplo, vu ne sucesus.** — **Esas mem neposibla dicar proxime la dato ye qua il arivos.**

La signifiko di *mem* justifikas, ke on uzas lu (quale *etiam* Latina, *encore* Franca) avan komparativo (di supereso o di infreso) por plufortigar olu : **El esas mem plu bela kam sua fratino.** — **Me recevis mem min multe kam omni** (2).

Ya. — Ta partikulo adverba nultempe uzesas sole, ma kun irga dico quan ol konfirmas emfaze : **Me ya facis to** (ne altru). — **Pro quo vu eniris? vu savis ya, ke me esas okupata.** — **Pro quo vu ne respondis? vu savas ya** Ido. — **Por stekar ica klovero, ta martelo povas ya suficar; vu ne bezonas plu grosa.**

Ultre ta primitiv adverbi di maniero, Ido havas mult altri derivita o kompozita, inter qui :

Ule, nule, irge, altre, cetere, ipse (3), **single, plure, omne.**

(1) **Kom** implikas, ke on esas reale to quon dicas la vorto sequanta l'adverbo : *Kom Kristano*, on esas Kristano : *kom homo*, on esas homo; *kom rejo*, on esas rejo; *kom statestro*, on esas statestro; *kom privato*, on esas privato. — **Quale** implikas nur similesio : *quale Kristano* = simile a Kristano; *quale homo* = simile a homo; *quale rejo* = simile a rejo; *quale statestro* = simile a statestro; *quale privato* = simile a privato. Konseque : uzez « quale », se vu povas remplasigar per « simile a... »; uzez « kom » en la cetera kazi.

(2) Quale on vidas lo, per sua signifiko, « mem » tre diferas de *ipsa* e de *sama*, a qui precipue la Franci devas ne konfundar olu.

(3) « Kelka samideani astonesas, ke on uzas lore *ipsa*, lore *ipse*, e questionas, kad ica du vorti havas diversa senci. No, li ne povas havar diversa senci pro ke li esas sama vorti sub du gramatikala formi; li havas nur diversa gramatikal rolo. Segun la sama regulo, qua enuncas, ke participo-adverbo referas la subjekto di la propoziciono, *ipse* referas sempre la subjekto, e pro to ol esas kelkafoye plu klara kam *ipsa*. Ex. : **La mastro inspektis ipse la domo** esas plu klara kam : « *ipsa* »; nam on povus komprenar : *la domo ipsa*. (*Ipsa* povas bone tradukar : F. en personne). Cetere esas sempre

Quale (de *quala*) = en quala maniero? o : en la maniero di... (1).

Tale (de *tala*) = en tala maniero.

Irgequale = en irge quala maniero.

Aparte (de *aparta*) = quaze separite, izolite.

Partikulare (de *partikulara*) = la kontreajo di universale, komune, generale (2).

Private (de *privata*) = ne publike.

Precipue (de *precipua*) = en precipua maniero (3).

plu sekura pozar *ipsa* (o mem *ipse* apud la vorto, quan ol referas : *la mastro ipsa*. — Lasta remarko : D. *von selbst*, F. *de soi même* (de *lui même*, e. c.) ne tradukesas per *ipse*, ma per *spontane* (*Progreso*, V, 96).

En la sama loko trovesas la remarkigo sequanta : « La sama konsilo valoras pri *omna*, quan on esas tentata (segun l'exemplo di F.) pozar *dop* la verbo, quankam ol referas la subjekto. Ex. : *li omna admiris splendida flori*, e ne : *li admiris omna splendida flori* (ube *omna* referas necese *flori*). *Li admiris omni...* ne esus dusenca, ma esus min klara kam *li omna admiris...* On ne alegez hike, ke l'akuzativo supresus la dusenceso : nam ol ne povus helpar kun la verbo *esar* : *li omna esis brava soldati* havas evidente altra senco kam : *li esis omna brava soldati*, e tamen on ne povus pozar *bona soldati* en l'akuzativo. Nova pruvo, ke la vortordino esas plu komoda e plu sekura moyeno kam l'akuzativo. » — Pri *omna* bone memorez ke ol sempre uzesas sen artiklo : *omna homi* quale : *kelka homi, multa homi*.

(1) Ye *kom* ni expozis la granda difero existanta inter *lu* e *quale*. (Videz pag. 64.)

(2) **Partikulara** e **aparta** (per konsequo, lia adverbii) tre diferas. *Partikulara* esas la kontreajo di *general*a od *universal*a. *Aparte* signifikas quaze *separita*, *izolita*, *sola*. Ex. : *aparta parolo* (en teatro od en la vivo); *aparta konverso* (di du o tri personi en plu granda asemblo); prenar ulu *aparte* (por parolar a lu specale, exter e for la ceteri). Il dormas en *aparta* chambro (ne en la komuna dormeyo). Li manjis an *aparta* tablo (ne an la komuna tablo « *table-d'hôte* »). (*Progreso*, VI, 154.)

(3) **Precipua** = D. *hauptsächlich*, *Haupt...*; E. *principal*; I. *principale* (precipuo); S. *principal*.

En Ido, *princip-al* havas, quale postulas logiko e praktiko, la senco : « relatanta principo ». Ka vere ne existas esencal difero inter : questiono *precipua* e questiono *principala*? Kad *un* e sama vorto povus suficar (sen omnasorta desavantaji) por *du* idei tam diferanta kam *ici*?

Kune (de *kun*) = unionite : **Li omna kune.**

Kontree (de *kontre*) = en maniero kontrea.

Itere (de *iterar*) = per itero, iterante.

Volunte (de *voluntar*) = kun voluto, D. *gern*; E. *willingly*; F. *volontiers*; I. *volentieri*; S. *de bune gana*; Por. *de boa vontade*.

Konsente (de *konsentar*) = per konsento;

Prefere (de *preferar*) = per prefero (1).

Memore (de *memorar*) = per memoro.

Konseque (de *konsequar*) = per konsequo.

Segunvole = segun (la) volo.

Kontrevole = kontre (la) volo.

Afrankite = (de *afrankar*, *afrankita*) : la sendo kustos de vu tri franki (kun la afranko) afrankite.

Retroe (de la prefixo *retro*) = per iro inversa del avanço, desavance) : **Marchar retroe esas kontrenatura e nefacila** (2).

Kompreneble omna kualifikanta adjektivi povas e darfas genitar adverbo : saja, **saje**; forta, **forte**; avara, **avare**; agreabla, **agreable**; posibla, **posible** (3); egoista, **egoiste**; kordiala, **kordiale**; puerala, **puerale**; instruktiva, **instruktive**; doloroza, **doloroze**, e. c., e. c.

Anke la participi kun -e esas fakte adverbi di maniero : *manjante, kantante; laborinte, dorminte; departonte, mortonte; batate, karezate; ekpulsite, judiciote*, e. c.

55. — L'adverbi di afirmo, nego o dubo esas :

Yes = la sama Angla vorto; D. *ja*; F. *oui*; I. *sì*.

No = D. *nein*; E. *no*; F. *non*; I. *no*. Ol uzesas nur kande

(1) L'adverbo **prefere** maxim ofte tradukas : E. *rather*, D. *lieber* (haben, wollen), F. *plutôt*, I. *piuttosto*, qui povas tradukesar anke per *plu vere, plu juste, plu bone, plu precize* e. c. Ex. : **Repozez dum kelka dii, prefere kam durar ta laboro qua ja tante surmenis vu.** — Il pruviz, o plu vere (*plu justadice*) **probis prubar la yusteso di sua revendiki.**

(2) **Retroe** (komp. *troe*) trovasas en « Dictionnaire Français-Ido, p. 463 : *reculons* (à), **retroe**, e 2 linei plu supre on devas lektar anke *retroe* por « en reculant », vice *retro* qua esas imprimeroro.

(3) Por agnoskar la certa posibleso, ma tote ne por expresar l'ideo di dubo kontenata en *forsan*, e tante distinta de l'altra, ke nia lingui ipsa dicas equivale : *to forsas esas posibla, ma me tre dubas kad il sucesos*. (Videz **forsan** en la adverbi di afirmo, nego o dubo.)

ol konstitucas per su respondo izolita e kompleta. Ex. : **Kad** **vu ekiros posdimeze?** **No; me restos heme.**

Ne, qua sempre devas preirar sen ul intervalo la vorto negata : **Vu ne facis ta laboro** (quan vu devis facar). — **Ne vu facis ta laboro** (ma altru). — **Vu facis ne ta laboro, ma altra tote neutila.** — **Il esas ne richa, ma tamen ne povra.** — **To esas ne tote vera** (1).

Forsan = E. *perhaps*; D. *vielleicht*; F. *peut-être*; I. *forse*; S. *puede ser, quizá*.

L'ideo quan ol expresas tre diferas del ideo di posibleso, e mem la sama frazo povas kontenar la du idei. Ex. : **Forsan to esas posibla** (2).

PREPOZICIONI.

56. — Kun e pro sua rolo di relato-signi e ligili, la prepozicioni esas renkontrata omnainstante che la helpolinguo. Quale la adverbii, li esas nevariebla.

Ni studios aparte singla prepoziciono primitiva, indikante lua senco propra e specala, e lumizante lu per mult exempli. Nam, por la just interkompreno, tre importas, ke nia prepozicioni uzesez kun lia senco tre exakta, malgre l'exemplo kontrea di lingui natural, pri ta gramatikal kategorio, en qua li esas vere tro richa de nelogikaji ed idiotismi.

(1) Remarkez la granda difero inter « **tote ne vera** » e « **ne tote vera**. Altr exemplo : **ta libro esas tote ne interesanta** (nule interesanta); **ol esas mem ne tote korekta** (ol ne esas tote korekta).

En Progreso : « Ne » freque renkontresas en l'expresuro *ne nur... ma (anke)*. » La du parti di ta expresuro devas pozesar singla nemediate *avan* la parti di frazo quan li relatas, e qui esas quaza alternativi. Ex. : « *Ne nur me hungras, ma anke mea kamaradi durstas.* (Remarkez ke, kande la verbo esas komuna a la du parti, ol pozasas ye la fino. Do la komenco (en l'unesma exemplo) : *Ne nur me hungras...* igas previdar en la duesma parto altra verbo kam *hungerar*). — *Me ne nur hungras, ma anke durstas.* — *Me deziras ne nur manjar, ma anke drinkar.* — *Me deziras drinkar ne nur aquo, ma anke vino.* » (VII, 484.)

(2) *Eble ebla, ebla eble*, e mem : *eble eble* esas nur nedivinebla stranjaji, per qui Esperanto tradukas nia : *forsan posibla, posibla forsán, e forsán posible*. La elemento *eb*l anke en ta linguo esas sufijo, quale en Ido : *kredebla, videbla e. c.*

57. — **Ad** (o **a**, kande eufonio permissas, ma nultempe en kompozajo) (1), uzesas por indikar la skopo di la ago, la loko quan on volas atingar, la destinario, la persono a qua on donas od atribuas ulo :

Ex. : **me iras a la rivero; me sendas to ad amiko; Henrikus donis a me multa flori; on imputis ad ilu ta ago abomininda; la patrulo imperis a sua filii sequar ilu; el agis a sua matro, ne quale filio, ma quale enemiko.**

Konseque, **ad** indikas logike l'objekto di ula penso o sentimento, per opozo a la « subjekto » qua havas li : **pensar a la futuro; la amo a Deo** (komparez : **la amo di Deo**, por la homi, exemple); **la envidio a la richi.**

Se to postulesas da la klareso, **ad** darfas esar unionita al prepozicioni *en, sur, sub*. Ex. : **l'infanto iris aden la gardeno; la kato saltis adsur la tablo; la muso kuris adsub la lito. Sen ad** on ne savus kad la subjekti, « infanto, kato, muso » iris, saltis, kuris, per chanjo di loko, *aden la gardeno, adsur la tablo, adsub la lito*, o kad li iris, saltis, kuris ibe, esante ja *en, sur* o *sub* la kozi nomata.

58. — **Alonge** = D. *entlang*; E. *along*; F. *le long de*; I. *lungo; lunghesso*. Ex. : **Irez alonge la hego e vu trovos ye lua pedo multa violi.**

59. — **An** expresas relato di kontigueso o di apogo, tale ke la kozo kontaktas o preske : **Ne restez nur apud la tablo, ma sideskez an lu. Prenez la skalo qua jacas apud la muro ed apogez ol an lu. La urbo stacas an la rivero, qua humidigas lua muri. Me preferas lojar en domo situita an monto o mem sur monto. An la parieti pendis desegnuri e pikturi. La fenestri an la korto esas kelke mikra, ma la fenestri an la placo esas tre granda. Ne marchez an la maro se vu ne volas humidigar vua pedi.**

Remarkez, ke en la lasta exemplo, **alonge** expresus ideo tre

(1) « Kande on decidis, pro eufonio, elizionar la tri vorti *ad, ed, od*, on decidis, ke on ne elizionos li (t. e. fakte nur *ad*) en la kompozado, pro ke on timis, ke en la kompozaji **a** ne esus sat rikonocebla o sat dicernebla. Ol povus intermixelas, sive kun la prepoziciono **a**, sive kun la finalo **a** di l'artiklo o di l'adjektivo preiranta. » (Progreso, II, 165.)

altra. On povas ya marchar *alonge* la maro, ye kelka metri de olu, e konseque sen ula risiko di humidigo por la pedi.

60. — **Ante** = en tempo preirinta. Ex. : **To eventis ante vua departo, du monati ante nun. Il departis ante me, e tamen il arivis pos me. Me esas certa, ke me arivos longe ante vu. To eventis ante tri monati** (1).

El mortis, tri monati ante nun, pos longa sufri. Qua pensabus, du yarcenti ante nun, ke la homi esos konkurencanta la uceli per aeroplani e direktebli?

Remarkez ankore la uzo di **ante** en la frazi sequanta :

Me ne savas precize kande me departos, forsan erste pos un monato, ma forsan ante tri semani : to dependas de la retroveno di mea spozo. — **La mediko dicabis, ke il duros vivar adminime un yaro, ma il mortis multe plu balde, pos**

(1) L'expresuri « *ante tri monati* » — « *tri monati ante nun*, od altri simila, expresas du idei tre diferanta inter su. La sequanta exempli lo komprenigos bone :

On videskis la danjero ante tri monati = ante ke pasis tri monati, on videskis la danjero; ma : **on videskis la danjero tri monati ante nun** = pasis tri monati depos ke on vidis la danjero.

Lu skribis a me ante ok dii = lu ne vartis ok dii por skribar a me; ma : **lu skribis a me ok dii ante nun** = pasis ok dii depos ke lu skribis a me.

Li konvinkis ni pri lia yuro ante un duimo de horo = li ne bezonis un duimo de horo por konvinkar ni; ma : **li konvinkis ni pri lia yuro un duimo de horo ante nun** = pasis un duimo de horo depos ke li konvinkis ni.

El naskis ante 9 monati = el ne vartis 9 monati por naskar; ma : **el naskis 9 monati ante nun** = pasis 9 monati depos ke el naskis.

Do, se on parolas pri tempo pasinta depos la ago o fakto aludata, on devas uzar **ante nun**, pos expresir ta tempo, quale en singla duesma frazo supere.

En *Progreso* VII, 2, trovesas : « *Me naracos epizodo di mea voyajo en Amerika, quar yari ante nun* » (ye la 7-ma lineo). Sis linei plu infre : « *Duadek yari ante nun me esis samskolano...* » Sep linei plu infre : « *Anke me okupis me pri la ideo duadek yari ante nun.* » Itere sur la sama pagino. (Final diskurso da P^{ro} OTTO JESPERSEN al Idista lernanti di sua kurso pri nia linguo, en l'Universitato di *Köbenhavn*.)

La granda linguisto, qua posedas admirinde la lingui Angla e Franca, tre certe konocas : *sometime ago* e *il y a quelque temps* di ta du lingui, ed anke *vor einiger Zeit* di la Germana. Do il agas kun plena konoco e ni esos kun ilu en bona societo por dicar : *Kelka tempo ante nun, du yari ante nun* e. c.

sis dii, ok monati ante nun. — **Vu certe ruinos vu ante longe, forsan mem ante un yaro, se vu duros spensar fole quale vu agas.**

61. — **Apud** = tre proxime (ma ne tam grande kam indikas **an**; videz ica). Ex. : **la kirko trovesas apud nia hemo. Sideskez apud me. Qua stacas apud la pordo, an la muro? Qua glutinis afisho an la pordo, apud nia nomal plako.**

62. — **Avan** relatas la loko, la plaso (1) quan okupas en la spaco la enti o kozi, kontre ke **ante** (ja vidita) relatas la tempo (2). Ol signifikas : D. *vor* (örtl.); E. *before* (in space); F. *devant*; I. *avanti, davanti, dinanzi* (di luogo).

Ex. : **vu konstruktos la paviliono avan la domo ed ante**

(1) La plaso di ulu od ulo esas, en loko, la parto destinita, atribuita ad oli, od okupata da oli. Ex. : **En ta cirko imensa la asistanti esis tante multa, ke on ne trovabus dek plusa plasi, sive por sideskar, sive mem por stacar. — La ordino konsistas en donar un plaso determinita a singla kozo, ed en konstante pozar singla kozo en lua plaso.**

(2) Decido 1611 : Vizante super omno la facila aplikebleso e distingi necesa, l'akademio decidas unanime, ke **ante** e **pos** uzesez nur pri la sucedo di eventi e fakti, ed **avan**, **dop** pri omno cetera. Pri la *linguala unaji* on uzez **ante**, **pos**, se on vizas la linguo parolata, pro ke lore la tempo koncernesas nedubeble, ma se on vizas la linguo skribata, on uzez la prepozicioni **avan** e **dop** (e la adverbis **avane** e **dope**) pro ke lore la reprezentata linguo esas en la spaco *.

* « Yen kelka frazi motivizanta la decido 1611 : Quankam ta cifri esas **avan** la nomi dil vari, me tre kredas, ke li skribesis **pos** ici. Nam, se la cifri esus skribita **ante** la nomi dil vari, e ne **pose**, li ne esus tante mikra. Ma, pro ke restis, **avan** la nomi, kelka spaco libera, on profitis lo por insinuar pose la cifri avan la nomi. — Vu transskribos ta du kolumni de cifri, ica **ante** ed **avan** l'altra. Kad vu komprenis bone? Yes, me devas skribar ica **ante** skribar ita, ma tale ke ol esez **avane**. — Quankam sur la listo dil rekompensoti la prenomi skribesis avan la nomi familiala, vu sorgos lektar li quale se li esus dop ici. Do vu pronuncos la prenomi pos l'altri, ed ici ante iti. »

En la multa serchi quin il facis por ica gramatiko en la 6 e duima yari di *Progreso*, l'autoro sempre trovis la prepozicioni **ante**, **avan** e **pos**, **dop** uzata quale indikesas dal decido 1611.

Decido 1624 : On refuzas unanime apertar nova diskuto pri decido 1611.

ica. — Lokizez la homini unesme, do ante la homuli, e plasissez eli avan ili. — La artiklo uzesas avan la substantivo min ofte en Ido kam en la Franca.

63. — **Che** = en la domo, habiteyo, lando, domeno (materiala o spiritala) di... Ex. : **Me lojas che mea patrulo. Me esis che mea onklino, nun me iras (ad) che mea kuzi. Irez quik che la mediko. Che la Angli la veturi pasas sinistre e che la Franci dextre. Me kompris ta mikra poshlexiko che Isaac Pitman en London.**

64. — **Cirkum** = D. *um, herum*; E. *around, about*; F. *autour de...*, *environ*; I. *intorno, all'intorno, vicino, circa*; S. *alredor, en contorno, cerca de* (en omna senci : loko, tempo e quanteso). Ex. : **la hundo kuris cirkum ilu, cirkum la urbo esas granda preurbi; to eventis cirkum mea duadekesma yaro.**

65. — **Cis** = sur ica latero (ne trans olu). Ex. : **cis la rivero la tereno esas pasable sika, ma trans olu la tereno esas marshoza. Venez cis la hego, ni konversos plu facile. (Komp. trans.)**

66. — **Da** indikas la facanto, facinto o faconto di la ago. Konseque 1^e la komplemento dil verbo pasiva, 2^e l'aŭtoro. Ex. : **il esas (esis, esos, esus) amata da omni. La pikturi da Murillo. La poemi da Victor Hugo.** En ta exempli, « omni, Murillo, Victor Hugo » esas la *aganti*, la produktanti dil ago; pro to li indikesas kom tala dal prepoziciono rezervita a la *aganti* : « **da** ». (Komp. *de, di, per*). Vice : **la amo di Deo a la homi** (videz *ad*) on tre legitime darfus dicar : *la amo da Deo a la homi*.

67. — **De** indikas la punto di *de-veno* (en la spaco e tempo), l'origino, la dependo, la departal punto. Ex. : **Ta juvelo venas de mea matro. De ube vu adportas ico? de mea rur-domo. La persiko esas importacita de Persia. To ne dependas de me. La treno de Paris a Lyon. De supre e de infre, de omna lateri, de omna rangi sociala venas ad ilu kurajigi. Me sufras de (o pro) nevralgio dentala. Li mortis single de hungro (o pro).**

De lua nasko il sempre montris extrema sentemeso. El

esas malada de tri semani. **Me savas to de longe. El havis grava morbito, tri yari ante nun, e de lore el restis tre febla. De nun vu ne plus ekiros sen me. Ni ne vidis li de un yaro.**

Kande on volas parolar pri la komencal punto di ulo eventinta pos dato, pos epoko indikata, on uzas **depos** (facita ek *de* e *pos*). Ex. : **El esis ofte malada depos sua mariajo. Depos sua kronizo, nia suvereno livas rare la chefurbo.**

De uzesas anke kun la substantivi signifika mezuro, quanto, kontenanto : **un metro de drapo; turbo de civili e de soldati; taso de kafeo.**

Nulu povas konfundar a : **un metro** (venanta) **ek drapo, taso** (venanta) **ek kafeo.** (Videz **ek** plu fore.) (1).

On uzas **de** kun l'adjektivi *plena* (2), *longa*, *larja*, *alta*, *profunda*, *dika*, e. c., qui fakte relatas mezuro, dimensiono : **plena de vino, longa de sis metri, dika de kin centimetri**, e. c.

Fine on uzas **de** kun titolo di nobleso : **duko de Richelieu, markezo de La Fayette.**

On bone remarkez, ke de esas neutila e devas ne uzesar kun la quantesal adjektivi ed adverbi. Ex. : **multa homi; poka vorti; quanta invititi?** (L'expresuri *multe de homi, poke de vorti, quante de invititi?* esus galicismi tam kontrelogika kam *tri de homi*.)

La prepozicio **de** darfas kombinesar kun altri por indikar la loko de qua on venas : **la muso saltis desub la tablo adsub la lito, e desub la lito ol fugis aden la kameno.** (Komp. **da, di**.)

Esas remarkenda la tre preciza distingo per **da** e **de**, quan on obtenas kun la verbi signifika *recevar*, *komprar*, *akquirar* ed altri analoga : **Me recevis ta libro de Alexander, or ta libro esas di Ioannes; do me recevis la libro di Ioannes de Alexander. — Ta varo esis komprata da me (me kompris lu); komprata de me (me vendis lu).** — Ta kavalo

(1) On darfas supresar, sen detrimento, **de** pos la substantivo di quanteso : **taso teo, metro drapo**, dicas la « Grammaire Complète » ma, segun mea konoco, on ne uzis ta darfo.

(2) Same kam on dicas : **botelo de vino**, tale on havas la darfo dicar : **botelo plena de vino (botelo de vino, plena).** Remarkez, ke **botelo de vino** ne equivalas **botelo por vino, vinbotelo**; nam l'unesma povas esar okazione **birbotelo**, quan on plenigis per vino.

esis komprata da mea patrulo de mea amiko (t. e. *mea patrulo kompris lu de mea amiko*).

De co konsequas, ke on devas uzar de (nultempe *ad*, quale en la Franca) por indikar la komercisto o vendinto, la persono de qua on kompris o recevis ulo : **Me kompris de ta libristo** (ne : *a ta libristo*) **amuzanta libro a** (o *por*) **mea filiineto**. — **Me kompris a** (o *por*) **mea filii voyajal naraci de la libristo** (1) **quan vu indikis a me**.

68. — **Di** indikas nur la posedo, la aparteno, o la relato generala di ul objekto (quan la genitivo expresas en la lingui flexionale) : **la libro di Petrus; di qua esas ta domo? Di mea patrulo**. (*La domo di me = mea domo*.)

Remarkez, en l'exempli sequanta, quale **di** unionesas a **da** por distingar tre klare du diversa relati, qui sen ta du prepozicioni restus konfuza e konfundebla :

La konkuesto di Anglia da la Normandi igis la duki di Normandia rivala kun la reji di Francia. — **La sendo di ta letro da Petrus a Ioannes efektigis la deskonkordo qua nun regnas inter li**. — **La religial libri di la Kristani omna-eklezia konstante parolas pri la amo di (o da) Deo a la homi e pri la amo di (o da) la homi a Deo ed al proximo**. — **La konkordato obtenita del papo da la rejo dil Franci stipulis to tre explicate** (2).

(1) Remarkez, ke se la libristo esus l'autoro di la naraci, on dicus: **da e ne de**.

(2) Sen flajiar Ido, la linguo da Zamenhof (se ni dicus : *di Zamenhof*, ol esus la Polona) nultempe povus per sua unika **de** tradukar klare e naturale ta exempli ed altri, quin ni ja donis e povus donar ankore. Tria-dek-e-ok yari de existo e la tota evoluciono di lua lexicografi e skripteri ne ja donis ad olu ica posibleso! Ol esas ankore kondamnita, pri omna analoga kazi, ad aranji plu o min stranja ed obskura, qui sakrifikas la ideo expresenda. Quon signifikas : **la sklavo liberigita de sia mastro?** Kad : *la sklavo liberigita de sua mastro?* o : *la sklavo liberigita da sua mastro?* Nul vortal ordino povas destruktar l'ambigueso esperantala en ica kazo ed en multega altri analoga. Bela produkturo di blinda e hazardala evoluciono : 38 yari ne emendis la linguo mem pri ta punto grava e tote ne rara!

Yen ica frazo : *The government of the people by the people*. Espo necese tradukos : la regado de la popolo **per** la popolo! Ma hike **per** esas tote ne justa, nam E, dicas *by*, ne *through*. E la tota frazo

Ido povas distingar tote certe l'autori, la modeli e la proprieteri di artal verko, di portreti, statui, e. c. Ex. : la portreti da Rafaël (il facis li); la portreti de Napoléon (il esis la modelo, oli reprezentas lu); la portreti di siorulo X... (il esas lia proprietero, il posedas li kom kolektero od altre).

« Quankam la tri (prepozicioni *da, de, di*) esas necesa, existas por li, quale por mult altra propozicioni, kazo-limiti, en qui on povas tre juste hezitar inter du. Por levar ta dubi, ni povas donar la praktikal regulo sequanta.

« Se la senco postulas klare l'ideo di l'aganto od auctoro, uzez *da*; — se ol postulas klare l'ideo di deveno, o di konteno o di quanto, uzez *de*; — en la cetera kazi (do en omna dubebila kazi) uzez audace *di*; nam olca esas la maxim *general*a de la tri, korespondanta a la genitivo; do, se vu hezitas inter la tri, vu povas uzar ol prefere; tale vu riskos minime erorar, e vu esos komprenata » (*Progreso*, II, 33).

69. — **Dop** relatas nur la spaco, quale **avan** (videz ica) di qua ol esas la justa kontreajo : **Il departis avan me, me sequis e balde preterpasis lu, tale ke il arivis dop me. Iosef iris al tribunalo por prizentar su avan la judiciisto; ma il arivis longe ante ica e mustis vartar. — En lineo de soldati qui marchas ad ni, l'unesma esas avan la duesma ed ica dop l'unesma; la duesma esas avan la triesma ed ica dop la duesma, e. c. — Se me lektas, irante de sinistre ad dextre quale en l'occidental lingui, la vorto *l'infanto*, l'artiklo esas *avan i* ed ica *dop l'artiklo*; la *i* esas *avan n* ed ica *dop i*, e. c. Kontraste, se me lektus ta vorto (quale en la Hebrea) de dextre ad sinistre, la *o* esus *avan i* ed ica *dop o*, la *t* esus *avan n* ed ica *dop t*, e. c. (Videz, ye **avan**, la decido 1611).**

70. — **Dum** indikas la duro di tempo en qua ulo eventas od esas facata, agata : **il dormis dum la koncerto; il esis absenta dum tri yari; il sucesis fugar dum la masakro; el esis malada dum sua infanteso (1).**

tradukenda esas : « ...ke la guvernado *di* l'populo *da* l'populo e por la populo ne perisos sur la tero ». Se on turnos altre ta frazo, quo restos de l'ideo? Vere quon valoras linguo nekapabla tradukar idei tante simpla sen alterar oli?

(1) Kompreneble, se on volas dicar ke el ne cesis esar malada tam longe kam duris elua infanteso, on dicas : *dum sua tota infanteso*,

Nultempe tacez ta prepoziciono, malgre l'exemplo di ula lingui, di la Franca exemple, qua tre logikale dicas : *il guvernis **dum** kin yari la kolonio e il studiis **dum** tri yari filozofio*, ma qua dicas anke, e kontrelogike : *il guvernis kin yari la kolonio, e : il studiis tri yari filozofio*. Ma kad on guvernas yari o lando e homi? Kad on studias yari, o cienco, arto, mestiero? Por ne dicar absurdajo, kompromisar la justa kompreno, on mustus avertar (quale agas nacionala gramatiki) ke en ta expresuri e le analoga, « kin yari » e « tri yari » esas nule direkta komplimenti, ma cirkonstancial komplementi tempala, pro ke **dum** esas tacita. Ka ne esas preferebla, kom plu sekura, nultempe tacar la prepoziciono e dicar kun olu : *la kin yari **dum** qui il guvernis la kolonio esis le maxim prosperanta por olu; me studiis filozofio **dum** tri yari e la general historio **dum** quar yari; il retromarchis o marchis retroe **dum** un mi-horo pro pario stupida quan il facabis?*

Nultempe uzez *durante* vice **dum**; nam *durante* ne esas prepoziciono. Ex. : **la diskurso durante tre longe ol certe tedos l'askoltanti.**

71. — **Ek** = de interne ad extere di... Ex. : **la hundo saltis ek la barelo** (lu esis en la barelo); **la hundo saltis de la barelo** (lu esis nur *an* la barelo). Do atencez ne konfundar ek a de; nam, quale vu vidas, *ek* supozas, ke on esis *en* la loko, kontre ke *de* supozas, ke on esis nur *an* od *apud* olu.

Per extenso naturala **ek** uzesas anke por indikar la materio di ula kozo (ek qua on imaginas, ke ol esas ekstraktita) : **vazo ek oro**; ma esas preferinda dicar : **ora vazo. Domo konstruktita ek petro. Quon vu facas ek ico? Quon vu facas ek vua pekunio?** Ne konfunde **ek** al punto di *deveno*. Dicz : **Me recevis letro de Paris**, ne *ek Paris*.

Atencez bone la difero inter : **botelo ek...** (materio), **botelo de...** (kontenajo), **botelo por...** (destineso). Ex. : **botelo ek vitro, botelo de vino, botelo por oleo.**

Pos la verbo *konsistar*, on uzas *en* o *ek*. Ex. : **La kurajo ne konsistas en ne sentar ula timo, ma plu juste en ne egardar la danjero. Ek quo konsistas la afero?**

Ek darfas uzesar metafore por indikar objekto o mem

ento apartenanta ad ensemblo, kolektajo (e quin on supozas *extraktita* ek olu), exemple pri relatanta superlativo : **la maxim richa ek omni**. Ma on darfas anke uzar **de**, quale ni vidis ye : *gradi komparala*. Mem **inter** anke konvenas en ta kazo.

72. — **En** = ye l'internajo di (loko, o di to quon metafore on komparas a loko). Ta prepoziciono relatas la spaco e la tempo. Ex. : **Il marchas en la chambro. En printempo l'arbori florifas. En la jorno il dormas (1). Jetez ico en la fosato**. Dicar « *aden* la fosato » ne esus erora, ma vere tote neutila, pro ke « *jetez* » indikas sat bone per su, ke « *ico* » ne ja esis en la fosato; konseque la chanjo di loko ne bezonas indikesar duesmafoye per « *aden* ».

73. — **Erste** = ne plu balde (kam). Ica defino montras, ke ta vorto esas adverbo. Pro to ol trovesas inter l'adverbi tempala. Ma, pro ke ol semblas a kelki quaza prepoziciono, ni repetas lu hike kun exempli : **Me venos erste morge (2). Ja en la lasta yaro me suspektis ilu; ma erste dum la somervakanco di ca yaro me havis la konfirmo di mea suspekto. Komencez erste pos ni, nam vu laboras plu rapide (kam ni)**.

74. — **Exter** = ye l'exteraĵo di... (sen chanjo di loko). Ex. : **Pro quo vu restas exter la domo? Enirez e venez apud ni. Il habitas exter hike, che sua gepatri. Exter konkurso. Exter metafore uzesas kun la senco « *except(it)e* » : **exter ta legi ne existas altri**.**

75. — **For** indikas eskarto plu o min granda (3); ol esas la kontreajo di *proxim*. Ex.: **Il habitas pasable for**

(1) Esas kazi ube plura prepozicioni povas expresar logike la relato. Do tote senyure e nejuste la helpolinguo impozus ica prefere kam ita. Ex. : **suftrar de (o pro) dursto; en o dum la jorno**.

(2) Remarkez la difero inter : **me venos erste morge** e **me venos nur morge**. L'unesma dicas : **me venos ne plu balde kam morge**; la duesma dicas : **me venos (unike) morge e ne en altra dio**.

(3) Quale nia omna nocioni, la nocio di *for* esas relativa, totsame kam la nocio di *proxim*. Exemple, *forirar* povas okazione signifika nur *eskartar su (de)* : **forirez del tablo**.

hike. **Ne restez tale for ni, ma venez proxim ni, e sideskez apud me, an la tablo.**

Esas remarkenda, ke *de*, qua per su indikas nur separo e departal punto, plu bone konvenas, kom prefixo, kam *for*, kande on ne intencas indikar *foreso* o *foriro* striktasence. Exemple, por indikar nur la departo-punto, *deirar*, *deflugar*, *detranar*, e. c., esas plu bona kam *for-*. E mem *forprenar* esas ne uzenda (1), nam on prenas *de* o *ek* ma ne *for*, adminime en la senco quan expresas *deprenar*, *ekprenar*. La vorto *forprenar* povas signifika nur, ke on prenas (ulo) fore, e ne proxime.

76. — **Inter** = en la spaco o tempo qua separas du o plu multa personi, kozi. Ex. : **Inter Francia e Rusia esas Germania. Il pozis su inter ni du. El venis inter ok e dek matine** (2).

Metafore **inter** uzesas por indikar partigo,ambio o reciprokeso : **li dividis inter su dek e du pomi; li kambiis inter su lia vesti; li luktis, parolis inter su** (prefere : **li interluktis, interparolis**, e. c.). (Videz ye la *verbi reciproka*.)

On devas ne konfundar *inter* a *ek* qua expresas ideo tre diferanta. (Vid. ica lasta.)

77. — **Kontre** = opoze a (3). Ex. : **Kad vu votas por o kontre la propozo? La Hispani kombatis longe kontre la Mauri. La domo esas shirmata kontre la nordal vento. Lua fenestri esas kontre (la) mei.**

Ma on devas ne uzar **kontre** por la senco *apud*, *an*, *ad* (F. *envers*), *kun*. Ex. : **La fenestri apud (plu bone : an) la strado. Il agis ad me tre amikale.** Se on dicus *kun me*, la senco esus : *il e me agis*.

78. — **Koram** = en la asisto, prezenteso di... Ex. : **koram ulu; koram me; koram notario; koram la judiciisti.**

(1) Videz *Progreso*, V, 723, noto 2. La *forpreni* di Espo esas nur imito di *weg-* Germana, en la realeso.

(2) **Inter** supozas plura personi o kozi. Ne dicez do : **inter ilua amikaro** (nomo singulara gramatike), ma : **inter ilua amiki. Du personi o kozi** adminime esas necesa por ke on darfez uzar « *inter* ».

(3) En noto, p. 32 di « *Grammaire complète* », France lektesas : **Kontre** sempre kontenas la ideo di opozo materiala od etikala.

Il dicis to ante me, avan vu e koram vua gepatri; me do nur repetis to quon il dicis l'unesma e koram ni omna.

79. — **Kun** = akompanate da..., juntite a... **Il promenas kun amiki; restar kun leono esas danjeroza** (1).

Nultempe uzez **kun** vice **per**, nam la duesma indikas instrumento, kontre ke **kun**, quale ni vidis, indikas akompano, uniono. Do ne dicez (imitante ula lingui) : **il frapis me kun bastono**, ma : **il frapis me per bastono**.

Memorez bone, ke la verbo *konfundar* postulas **kun** o **ad** por sua nedireta komplemento, segun la decido 1205. Specala noto akompananta la decido fixigas la selekto tavorte :

« Se ek plura kozi on facas pelmelo per mala o ne suficanta distingo mentala, qua mixas iti kun ici, lore la prepoziciono uzenda esas *kun*. Ex. : **Nun il konfundas en sua odio, la kulpozi kun l'inocenti, la boni kun la mali.** »

« Se la spirito transportas erore la qualesi od individueso di ulu od ulo ad altra, lore la prepoziciono uzenda esas *ad*. Ex. : **Vu konfundis manekino a homo. Ne konfundeز lam-piro a lanterno.** » (2).

Ne dicez « kune kun » quale l'Esperantisti. Ta stranja expresuro ne uzesas en Ido. *Kun*, simple, o *samtempe kam kune*, *unionite*, *solidare* expresas certe plu bone, segun la kazo, la idei quin l'Esperantisti inkluzas en « kune kun ».

80. — **Lor** = en la tempo di, samtempe kam : **Lor vua nasko; lor mea mariajo; lor la tertremo di...; en la realeso, la homi esas egala nur lor sua nasko e lor sua morto** (3).

(1) En la netushebla *Fundamento* da Zamenhof : *resti kun leono esas danghere*.

(2) *Progreso*, VI, 513, noto 2.

(3) Ta prepoziciono genitas l'adjektivo lora : **Ti qui vivis en ta epoko savas quante teroriganta esis la lora eventi.** — Ol genitas anke la adverbo *lore*, de *lore*, til *lore*. Se me esus avan la morto, **mem lore me atestus lo**.

En *Progreso*, V, 28 trovasas ico : « Kelkafoye on uzas la prepoziciono *lor* kun vorti qui indikas *dato* o tempo, t. e. kun nomi di dio, monato, yaro. To esas nejusta : en omna tala kazi on devas uzar *ye* (por preciza indiko), *en o dum* (por intervali), ex. : *ye la unesma di januaro, ye du kloki; en la printempo; dum la venonta yaro.* — Lor povas (darfas) aplikesar nur a konkreta eventi, nam ol signifikas exakte : « en la tempo di, samtempe kam ». Ex. : *lor mea*

81. — **Malgre** = sen impedesar da..., sen cedar a... Ex. : **Il sucesis malgre omna obstakli; il departis malgre sua matro o : malgre la impero di sua patrulo.** Quale on vidas, **malgre povas** havar kom komplemento persono o kozo (1).

82. — **Per** indikas l'instrumento di la ago, to quo uzesas por produktar olu, la moyeno : **skribar per plumo, per krayono; sendar per posto; mortigar per hungro; li interbatis per pugni; il suocidis per revolvero; persuadar per dolcesio; vu kovros la amasi de betravi per palio.**

Precize pro ke **per** indikas instrumento, moyeno, lu ne darfas uzesar avan la aganto en la komplemento dil verbo pasiva, sive ta aganto esas persono od animalo, sive ol esas kozo; nur **da** uzesas takaze : **lu esas tote kovrita da nivo.** Se vu hezitos inter *da* e *per*, chanjez la formo pasiva a formo aktiva : **la nivo tote kovris la tekti.** Do la nivo esas la aganto en la frazo pasiva; konseque on devas uzar *da* (ne *per*) avan olu.

83. — **Po** preiras la kozo kambie donata; ol indikas equivalo : **me kompris la domo po quaradek mil franki = me pagis quaradek mil franki po la domo; sigari po dek centimi.** — **Me kompris dek sigari po un franko (sume).** Se on volas dicar : *sigari di qui singla kuestas un franko*, on dicar : **sigari po un franko single. Silko po kin franki (singla) metro; me kambiis mea biciklo po un plu nova. Il pagis la glorio po sua vivo. Me defensus ta afero mem po mea sango. Po quante vu vendas ta flori? to esas : po quanta preco. Se on dicus : quante vu vendas ta flori? la senco esus : kad vu vendas li grandaquante, mikraqunte, grose o detale?**

Por indikar l'unajo kun qua relatas la preco on uzas la

mariajo; lor la nasko di mea unesma filio; *lor* la lasta aparo di la kometo di Halley, *lor* l'explozo di la kurasnavo *Liberté*. On darfas anke dicar : « dum la milito Ruso-Turka », nam hike on parolas pri ulu, qua duris kelka tempo. »

(1) Uli ne dicernas bone la difero di *malgre* e *tamen*.

Ica lasta ne esas prepoziciono e havas nula komplemento konseque; ol pleas la rolo di adverbo kun ideo di kontrasto, di opozo : **il esas povra e tamen** (il esas) **jeneroza. Il esas malada, tamen il volas laborar.** — *Tamen* = malgre to.

prepoziciono **por**. Ex. : **On abonas ta revuo po dek e du franki por yaro. On darfas anke dicar : po dek e du franki yare.**

Esus neutila uzar **po** (od irg altra prepoziciono) avan komplemento direta : **omna (o singla) libro kustas tri franki (e ne : po tri franki).**

84. — **Por** indikas la skopo, la koncernato, la profitanto o nur destinario. Ex. : **Por quo vu volas havar pekunio? por komprar to quon me bezonas. On manjas por vivor, on ne vivas por manjor. Me kompris ludili por mea infanti. Ica letropapero esas por tu e ta kuverti por me. La evento esas fortuneza por ilu, ma desfortuneza por vi. Me havas nulo por skribar, nek plumo, nek krayono (1).**

On uzas **por** avan l'unajo kun qua relatas la preco. (Videz **po** pri ca punto.)

85. — **Pos** relatas nur la tempo. Ol esas juste la kontreajo di **ante**. (Videz ica.) Ol signifikas « plu fore kam... » (en la tempo). Ex. : **To eventis pos mea departo. Me certe arivos pos elu. Quon li agos pos mea morto?**

Me atestas, ke il dicis to **ante** tua fratulo ed **avan** tu, nule **pos** ilu, quale il asertas; e me savas lo tre certe, nam omno eventis **koram** me.

86. — **Preter** = pasante apud (ulu od olu) ed irante plu fore kam (li). Ex. : **Ni rajuntis li ye la halteyo, ma iris preter li e preter omni quin ni renkontris, til ke ni atingis la portuo. — Ni iris preter lia fenestri, malgre lia signi e voki. — Li preter-vehis ni, ma salutis ni afable, pasante. — Pro quo camatine vu iris preter mea pordo, sen haltar dum kelk instanti?**

87. — **Pri** = koncerne, relate. Ex. : **libri pri filozofio. Il esas tre erudita pri historio. Parolez a ni pri la linguo internaciona e pri vua voyaji.**

(1) Atencez la granda difero inter : *me havas nulo por skribar* e : *me havas nulo skribenda*. Forsan nun Esperantisti plajianta Ido facas la distingo dil du idei; ma ti qui ne ja adoptis nia *end* esas tote nekapabla facar ta distingo : li konocas nur : *me havas nulo por skribar*.

Nultempe uzez, vice **pri**, sive **de**, malgre l'exemplo di la Latina, sive **sur** malgre l'exemplo di ula lingui vivanta.

Ma tre reguloze vu darfas uzar *koncerne*, *relate* qui expresas la sama ideo kam *pri*, ma en formo triople plu longa.

88. — **Pro** = per efiko od efekto di... Ex. : **Il mortis pro hungro**; me tremas, ne **pro timo**, ma **pro koldeso**; el agas tale **pro jaluzeso**. **Pro quo tu ploras?** **pro ke Petrus batis me**.

Se on atencos, ke ta prepoziciono fakte konocigas *de quo* venas la efekto produktita (exemple « hungro » en : **il mortis pro hungro**) on komprenos, ke ol havas kelka afineso kun *de*. Co explikas, ke en ul okazioni, ol povas esar remplasata dal prepoziciono *de*. Ex. : **il mortis de hungro** expresas la kauzo dil morto (*hungro*) tam juste kam : **il mortis pro hungro**. Same : el esas malada **pro o de febro**.

89. — **Proxim** = ye mikra disto de la punto indikata, ne for olu. Ex. : **Me plantacigis kelka florarbusti proxim la domo**. **Kande il sentis su proxim la morto**.

Ta prepoziciono esas la kontreajo di **for**. Kun olu la vicineso restas min granda kam kun **apud**. (Videz ica e **an**, qua indikas ne nur vicineso, ma kontigueso o kontrakto.)

90. — **Segun** = sen eskartar de..., konforme a... Ex. : **ni vivez segun la nova precepto** : « amez l'una l'altra, quale me amis vi » e ne segun l'anciena : « okulo po okulo e dento po dento. — **Il agis segun sua opiniono**. To ne esas permisata segun la lego. Arkitekturo segun la gusto di Renesanco. **Pikturo (kopiuro) segun Rafael**. Nultempe uzez segun vice per. **Do dicez** : el esis la perfekta portreto di sua patrolo per (e ne : *segun*) sua boneso e honesteso (1).

91. — **Sen** esas la kontreajo di **kun**. (Videz ica.) **Ol indikas l'absenteso, la manko dil persono o kozo nomata** : **Il arivis sen sua amiko**; me ne povus vivar sen tu.

(1) Ne imitez Esperanto dicanta en « La feino » : « *kiu estis la plena portreto de sia patro laù (vice per) sia boneco kaj honesteco* », nam vi alterus l'ideo tradukenda.

92. — **Sub** indikas la situeso di ulo (od ulu) relate to quo esas supere ed en la sama vertikala direciono : **la kato dormas sub la tablo. Me refujis sub la hangaro pro la pluvo qua faleskis. La muso kuris (ad) sub la armoro.** (Komp. *sur*).

93. — **Super** (sen kontakto kun la objekto) = D. *über*; *oberhalb*; E. *over*; *above*; F. *au-dessus de*; I. *sopra*, *al disopra*; S. *por encima de sobre*. Ex. : **qua nombrizos la steli qui brilas en la cielo super ni? La vento pulsas l'aeroplano super la maro** (o, se to esas necesa por indikar translaco, *adsuper* la maro). **La muevi flugas super la maro ed ofte pozas su lejere sur olua ondi.**

Atencez ne uzar *super* o *sur* vice *pri*.

94. — **Sur** indikas la situeso di ulo (od ulu) relate to quo esas plu infre, en kontakto kun olu ed en la sama direciono : **La navi vehigas sur l'oceano homi, bagaji e vari. La kato saltis adsur la tablo por kaptar olu.**

Metafore : **havar autoritato sur judiciisti; havar yuri sur la krono; prenar afero sur su** (1). (Komp. *sub*.)

95. — **Til** indikas la termino en la spaco o tempo. Ex. : **Ni irez til la frontiero; vartez til mea retroveno.**

Til uzesas kun **de** por indikar spacial o tempala intervalo : **de lundio til jovdio; de Calais til Dover.** Ol indikas anke minimo : **il spensis de cent til duacent franki**, o simple : **il spensis til duacent franki.**

Til signifikas, ke on atingas la limito indikata. Kande la limito indikata esas, ne punto, ma ula intervalo, on devas kompletigar l'indiko, dicante precize : « **til** la komenco o fino di... » od : « **til** la yaro 1912 *exkluzite* o *inkluzite* (od *exkluzita*, *inkluzita*) » (2).

96. — **Ultre** = adjunte ad : **Ultre mea matrila linguo, me savas la Germana. Me esis tre charjita, nam ultre mea valizo, me portis du grosa paki.**

Ultre esas nur prepoziciono. Ni donez un plusa exemplo :

(1) O « **asumar** afero » egale bona, se mem ne plu bona.
(2) Segun *Progreso*, IV, 661. — Videz, p. 224, **tra** e **trans**, omisita pos **til**.

« **Ultre mea repasto, me prenis kafeo kun glaseto de brandio** » (1).

Ne konfunde *ultre* a *exter*, *trans* o *ecepte*.

97. — **Vice** = remplase...; od indikas ago kontrea, quan on opozas ad altra. Ex. : **Il parolis vice la prezidero; il ludas vice laborar.**

Ta prepoziciono uzesas kom prefixo, en sua senco internaciona : **vice-administrero, vice-prezidero, vice-sekretario, vice-rejo, vice-rejeso**, e. c.

Ol ludas anke la rolo di adverbo. Ex. : **Pro ke la prezidero esis absenta, me parolis vice (lu). Il devus skribar sua letri, vice (to) il babilas.**

98. — **Ye** esas prepoziciono di senco nedeterminita, quan on uzas nur en la kazi ube nul altra prepoziciono postulesas da la senco. Ol indikas nome la loko o la dato exakta di evento, di fakto. Ex. : **Ye l'angulo di la strado; ye la dekesma kilometro; ye dimezo; ye la lasta foyo.**

Pro ke ol indikas la loko, on uzas lu por precizigar la koncernata parto di la korpo : **me doloras ye la kapo; il prenis elu ye la tayo; il kaptis la kavalo per lazo ye la kolo.** Esus tote ne justa dicar, quale la Franca : *per* la tayo, *per* la kolo, nam nek la tayo, nek la kolo esas l'instrumento di

(1) *Ultre* diferas de *plus*. Advere de la matematikal vidpunto la difero ne esas granda, pro ke $A + B = B + A$ (e mem ne sempre!). Ma, en la komuna vivo, l'ordino ne esas indiferenta, sive pro la tempo, sive pro l'importo relativa e tre neegala di l'adicionendi. Exemple, la supera frazo equivalas : « Me prenis mea repasto *plus* mea kafeo. » Esus ridinda dicar : « Me prenis kafeo *plus* mea repasto », kontre ke on povas dicar tre bone : « Me prenis kafeo *ultre* mea repasto. »

De to konsequas, ke nultempe on bezonas adverbigar *ultre* : la adverbo uzenda esas sempre *pluse*, qua anuncas l'adjunto di *altra* kozo a l'unesma e predica. Exemple, F. *en outre* devas sempre tradukesar per *pluse*. Do on ne bezonas desquietesar, kad *ultre* povas uzesar kom adverbo e tale divenar kelkafoye dusenca. Exemple : « *Ultre* la festino eventis gaya balo. » Ula kritikemi kredas, ke la frazo esas bisenca til la streko. No, nam en l'altra senco on devus dicar : *Pluse*, la festino eventis... » (e o *kun gaya balo*). On havas nul ambigueso timenda, se on uzas la justa prepoziciono. (*Progreso*, VI, 481.)

la ago; or ni vidis ke *per* indikas sempre l'instrumento, la moyeno uzata.

99. — Kande la prepoziciono uzata ne indikas per su la chanjo di loko e nulo altra komprenigas la translaco, *ma nur lore*, on montras ta chanjo adjuntante *ad* a la prepoziciono : *ad-en*, *ad-sur*, *ad-sub*, *ad-super*, e. c., quale ni ja vidis. On darfas uzar o ne la streketo, do skribar *ad-en* o *aden*, e. c. Ex. : **Il kuris de la salono aden la koqueyo**. Kun *ad* sola on ne savus kad il eniris o ne en la koqueyo. Ma me dicis : **pozez la lampo sur la tablo** (sen *ad*), nam videble la lampo ne esis antee sur la tablo, altre me ne dicus pozar lu sur ta moblo. Agez tale en omna kazi analoga.

100. — La prepozicioni formacas derivaji (per **-a**, **-e**, **-o**) se la signifiko lo permisas (1). Ex. : **avana**, **avane**, **avano**; **dopa**, **dope**, **dopo** (2); **apuda**, **apude**; **cisa**, **cise**; **transa**, **transe**; **fora**, **fore**; **proxima**, **proxime**; **suba**, **sube**; **sura**, **sure**; **supera**, **supere**; **extera**, **extere**; **dume**; **antea**, **antee**; **kontrea**, **kontree**; **retroa**, **retroe**, e. c.

Quale on vidis per la supera exempli, nula prepoziciono (mem ti qui finas per *e*) darfas uzesar kom adverbo sen adjuntar l'adverbal dezinenco **-e** (kontree, antee).

101. — On ne dicas **ene** ma **interne** (de l'adjektivo *interna*); nek **eke**, ma **extere**, nek **pere**, ma **mediace** (*di*); pro ke la vorti *interne*, *extere*, *mediace* expresas l'ideo adminime tam bone ed esas quik komprenata da milioni de homi, quin *ene*, *eke*, *pere* astonus e trublekus.

Ne konfunde **supere** a **supre**, nek **sube** ad **infre** o **base**.

Supre ed **infre** havas senco *absoluta*, ed indikas loki o parti en determinita objekto : la *supro* (o *suprajo*), la *infro* (o *infrajo*) (3).

(1) Nula prepoziciono formacas verbo direte, pro ke ol ne kontenas en su l'ideo verbala. Mem **cirkumar** esas forjetita dal Akademio pro ta motivo. Nun vice lu on uzas **cirkondar**. Ma co ne supresis **cirkumajo** tote analoga a *exterajo*, *internaajo* e. c.

(2) La difero inter *avano*, *dopo* e *avanaajo*, *dopajo* (od altri simila) esas ke per **-o** en ta vorti on indikas nur la punto *avana*, *dopa* e. c., kontre ke per *-ajo* on indikas parto plu vasta o grosa.

(3) On uzas *prefere suprajo*, *infrajo* por indikar la geometrial *extremaajo*, *surfaco* o *pinto*. Ex. : *la supro di la komodo esas horizontala*; *la suprajo di la komodo esas marmora* (o : **ek marmoro**). To esas nur nuanco.

Supere ed **sube** havas senco *relativa*, ed indikas nur situeso o direciono relate punto determinita : t. e. nivelo plu o min alta. Exemple, konsiderante domo kun sis etaji e parolante de la vidpunto di ta, qua lojas sur la triesma, la *supera* etaji esas la quaresma, la kinesma e la sisesma, ma la *supra* etajo esas nur la sisesma; la *suba* etaji esas la duesma, l'unesma e la ter-etajo, ma l'*infra* esas nur la lasta (1). Konseque en citado, on devas dicar : *videz supere* (e ne *supre*), *videz sube* (*videz infre* signifikus : videz ye l'infro (infra parto) di la pagino, ex. en « infra noto »).

Fine remarke, ke la *supro* o *suprajo* ne esas sempre nek necese la *somito*, nam ol povas esar larja e plana; on ne parolas pri la *somito* di moblo, di domo; la *suprajo* di la tero tote ne identeskas kun la *somiti* di la monti. On anke devas ne konfundar *infra* e *basa* : *infra* relatatas la loko o situeso, *basa* la dimensiono. La *infra* etajo di domo povas esar *alta*, e mem la maxim alta; kontraste la *supra* etajo povas esar tre *basa*.

102. — Pri la *komplemento di adverbulo prepoziciona* observez ico :

Existas adverbulo derivita qui pleas la rolo di prepozicioni e konseque havas komplemento, quale la vera ed originala prepozicioni. Pri ta komplemento on agas quale pri la komplemento dil vorto fonta : **Koncerne, relate, ecepte ulu** od **ulo**, pro ke on dicas **koncernar, relatar, eceptar ulu** od **olu** (2).

Simile ad, conforme ad, pro ke on dicas : *simila ad, kon-*

(1) *Supere* venas de *super*, quan on distingas de *sur*. (Videz ta du prepozicioni e komparez li); ma *infre* opozesas a *supre*. (*Progreso*, III, 664.) — *Sube* venas de *sub*, qua indikas la situeso relate to quo esas *supere* ed en la sama vertikala direciono.

(2) Decido 1094 : On adoptas ica regulo : « Por formar kompozita prepoziciono, on adjuntas a l'adverbulo la prepoziciono quan l'originala vorto (verbo o adjektivo) havas : simila *ad*, do : simile *ad*, diversa *de*, do : diverse *de*, koncernar *ulo*, do : koncerne *ulo* (*Progreso*, VI, 212).

Decido 1183 : L'Akademio aprobas ica interpreto di la decido 1094 : Kande la verbo fonta postulas nula prepoziciono, t. e. esas transitiva, l'adverbulo derivita postulas anke nula prepoziciono : koncerne *ico*, relate *ico* (*Progreso*, VI, 417).

forma ad. Do juste la prepoziciono preiranta la komplemento dil vorto fonta. Same pri : **diverse de** (o *kam*), **aparte de**, **dextre di**, **sinistre di**, **funde di**, **okazione di**, pro ke on dicas : *diversa de* (o *kam*), *aparta de*, *la dextro di*, *la sinistro di*, *la fundo di*, *l'okazono di*, e. c.

Ma preferez la propozicioni primitiva a l'adverbi prepoziciona, kande nula specal motivo konsilas ici. Exemple, **pri**, **segun**, **inter** esas preferinda kam, *koncerne*, *relate*, *konforme a*, *meze di*. Mem ica lasta darfas uzesar nur se la senco esas vere : *en la mezo di*, exemple : **meze di la chambro** = en la mezo di la chambro. Ma *meze di mea amiki* nule equivalas : *inter mea amiki*.

Sempre dicez **pro** e ne *kauze di*, plu o min Franca idiotismo.

103. — **La plaso dil komplemento di irga prepoziciono** (primitiva, derivita o kompozita) fixigesas da ica general regulo : ol devas sempre *sekar nemediate* la prepoziciono, sen ul ecepto.

To esas tre importanta por evitar l'obskuraji ed ambiguaji, quin produktas en la Angla ed en la Germana, exemple, la prepozicioni qui *sequas* lia komplemento, o mem *preiras* e *sequas* ta komplemento.

104. — Omna prepozicioni darfas uzesar avan infinitivo ed en la sama kazi por qui on uzus li avan equivalanta substantivo. Ex. : **il kantas pos drinkir** (quale : *pos drinko*); **il manjas ante departar** (quale : *ante sua departo*); **me ne povus facar to sen esar sustenata** (1) (quale : *sen susteno*); **vu facas ad ilu troa honoro per diskutar kun ilu** (quale : *per vua diskuto*); **il esas malada pro tro laborir** (quale : *pro troa laboro*); **mea laboro konsistos en montrar** (quale : *en montro*).

Ma kande la prepoziciono indikata dal senco esas **di** o **ad**, esas ordinare plu bona ne expresar olu, nam la kunteksto sufias por sugestar lu.

(1) *Me ne povos facar to, ne esante sustenata* inspirus la kompreno : *me ne povos... pro ke me ne esas sustenata*.

105. — Vice l'expresuro « la fakto di » sequata da infinitivo, on darfas uzar nur l'artiklo kun ta infinitivo. Ex. : « *Ne la fakto (di) ebriigar su konstitucas l'alkoholismo, ma la fakto (di) drinkar kustume alkoholo* » povas e darfas esar expresata ne min klare e plu kurte per : **Ne la ebriigar su konstitucas l'alkoholismo, ma la drinkar kustume alkoholo**; ed altramaniere : **la alkoholismo konsistas ne en la ebriigar su, ma en la drinkar kustume alkoholo**. — Altr exemplo : « *Ne la fakto (di) timar nulo konstitucas kurajo, ma la fakto (di) afrontar danjeri malgre la pavoro, quan on sentas pro li* »; plu kurte per : **Ne la timar nulo konstitucas kurajo, ma la afrontar danjeri malgre la pavoro quan on sentas pro li**.

Ma ca exempli di rara kazi ne devas instigar vu ad uzar l'artiklo nediskrete e tedante avan l'infinitivo (quale se la substantivi ne plus existus), e dicar exemple : *la studiar e la muzikar esis lua delici*, vice : **la studio e la muziko esis lua delici**.

106. — *Prepozicioni kun verbi*. — L'uzado di prepozicioni kun verbi esas un del maxim granda desfacilaji dil vivanta lingui.

En nia linguo ica desfacilajo esas grandaparte vinkita per l'injenioz institucuro (1), ke la verbo esas transitiva en omna posibla kazi.

Yen kelka exempli ube nia linguo fixigis la verbo kom transitiva : **aludar, bezonar, disponar, diletar, regnar...**

(Altra avantajo di la verbi transitiva esas, ke on povas uzar li en pasivo, Ex. : se on dicas : **regnar lando, homi**, on povas dicar : **lando regnata** (da ta suvereno) e parolar pri **regnati**. Se on dicas : **plura autori laboris ica libro**, on povas dicar : **ica libro laboresis da plura autori**.)

Duesma moyeno faciligar l'uzado di prepozicioni, e la sola regulo sequenda en nia linguo esas : *selektar la prepozicioni segun lua propria senco*, tote ne segun la verbi od

(1) Ol havas kom bazo ca principo logikala (quale ni vidis ye la verbi) ke malgre kontrea exempli di nia lingui, la verbo devas esar transitiva, kande lua ago povas atingar direte objekto : *mokar, nocar, atencar* e. c. ulu, ulo.

altra vorti, qui akompanas lu. Ex. : *absolver ulu de kulpo; adiconar un nombro ad altra; konvinkar ulu pri ulo*, e. c.

Fine on devas ne iterar sen neceseso la prepoziciono; generale, ne esas utila uzar lu *en* e *dop* la verbo. Suficas exemple dicar : *irar ek la chambro, portar ulo ek la chambro* (o : *forportar*, se on volas expresar l'ideo di forigo); *pozar lampo sur tablo* (vice : *ekirar ek...*, *ekportar ek...*, *surpozar sur...*).

Pri la prepoziciono *ye*, pro ke ol esas tante komoda, on ne devas tro uzar olu. Exemple, on povas dicar plu bone : *abundar de* (quale *plena de, richa de*, nam *de* indikas la kontenajo); *acendar de* (indikas l'origino); *konvinkar pri*; *komprenar per*, o *sub*; *reverencar ad* (*ad* indikas la skopo di l'ago); e forsan mem (quale agas korekte kelka samideani) : *chanjar ad, edukar ad*; nam to esas konforma a l'esencial ideo di la prepoziciono *ad*. Aparte, *chanjar ad...* esas certe plu logikala kam *chanjar en...*, malgre l'exemplo di D. F. (cetere, D. uzas anke *zu* ed *E. to*). — (Segun L. COUTURAT e P. DE JANKO, *Progreso*, II, 458).

KONJUNCIONI.

Ido havas *koordinal* konjuncioni, *subordinal* konjuncioni ed un *questional* konjunciono.

107. — Yen la *koordinal* konjuncioni :

Do = E. *then* (therefore), consequently; D. *also, demnach, somit, folglich*; F. *donc* (par conséquent); I. *dunque, quindi*; S. *luego, per consiguiente*.

Ed o e = D. *und*; E. *and*; F. *et*; I. *e, ed*; S. *y, é*.

Ma = D. *aber, allein* (nach Verneinung), *sondern*; E. *but*; F. *mais*; I. *ma*; S. *mas, pero* (1).

Nam = D. *denn*; E. *for*; F. *car, en effet*; I. *diffati*; S. *en efecto* (2).

(1) **Ma** indikas opozo, restriktio, *difero* inter la du propozicioni o vorti quin ol unionas : *Lu esas severa ma yusta. Me tre deziras facar ta voyajo ma me ne povas lo. Fidez ad ili, ma ne ad eli*.

(2) **Nam** anuncas expliko, motivo, pruvo relate lo dicata en la propoziciono a qua ol unionas la sua, Ex. : *Tu vartos vane, nam il*

Or = D. *nun* (aber); E. *now*; F. *or*; I. *ora*; S. *ahora* (1).

Tamen = D. *dennoch, gleichwohl, nichtsdestoweniger, trotzdem*; E. *however, yet, still*; F. *cependant, pourtant, néanmoins*; I. *pero, tuttavia, ciò non ostante*; S. *con todo, sin embargo, a pesar de* (2).

Od, o (3) = D. *oder*; E. *or*; F. *ou, ou bien*; I. *o, od*; S. *ó, ú*.

O(d)... **o(d)** = D. *entweder... oder*; E. *either... or*; F. *ou... ou*.

Sive... sive = D. *ob... ob..., sei es (dass)... sei es (dass)...*; E. *either... or, whether... or whether, be it that... be it that*; I. *sia... sia...*; F. *soit... soit, soit... que... soit que*; S. *bien... bien, sea que... sea que* (4).

ne venos, pro ke il esas malada. La konjunciono **nam** unionas la duesma propoziciono : *il ne venos* a l'unesma : *tu vartos vane* e donas expliko, motivo pri lo dicata en ica. — **Me ne esperas, ke il sukcesos; nam, pro ke il esas tre indolenta, il ne demarshos sat multe.**

(1) « On demandas ofte de ni expliko di ca konjunciono, pro ke multa lingui ne havas l'equivalanta, e supleas ol per altra konjuncioni de diversa senci. *Or* uzesas *nur* en la rezoni, por enduktar un plusa premiso, t. e. motivo. Ex. : « Omno quo foligas esas veneno; or l'alkoholo foligas; do... » On devas ne intermixar *or* kun *do*, qua esas quaze opozita, nam ol induktas la konkluzo; nek kun *ma*, qua anuncas od expresas, ula opozo (ex. : opozanto povus dicar : « ma l'alkoholo fortigas, nutras... »). En la praktiko, on ne enuncas formale la rezoni, on tacas una de la premisi, od on renversas lia ordino. Kande la premiso (motivo) sequas la konkluzo, *or* remplasesas da *nam*; ex. : « l'alkoholo esas veneno, nam ol foligas ». (On tacas la majora, qua konsideresas kom tro konocata od evidenta. — Plura lingui supleas *or* per la konjunciono qua signifikas *nun* (D. *nun* (aber), E. *now*); ma on vidas facile, ke lore ol nule indikas la tempo... Ta konjunciono esas do akirajo di la logikala spirito, qua sempre plu dominacas la moderna e civilizita lingui, pro la progresi di la cienco. (*Progreso*, VI, 141.)

(2) L'intima senco di *tamen* esas : opoze ad ico, malgre lo dicita, malgre ta obstaklo. Ex. : *Il esas tre richa, tamen il almonas nul-tempe. Me savas, ke me riskas la morto, tamen me iros adibe.*

(3) Quale pri **ed, e**, on uzas prefere la formo sen **d**, kande l'eufonio permasas.

(4) « Segun mea (personal) opiniono, skribis S^o COUTURAT, *sive* havas esence la senco etimologia, di *od se*; e se on uzas (e darfas uzar) ol kelkafoye vice simpla *od*, ico venas de elipso (di la verbo) ». — *Progreso*, VII, 411.

Segun ta expliko, *sive* esas plu vere subordinala kam koordinala.

Nek... nek = D. *weder... noch...*; E. *neither... nor...*; F. *ni... ni...*; I. *nè... nè...*; S. *ni... ni...* (1).

Lore... lore = D. *bald... bald...*; E. *now... now...*; F. *tantôt... tantôt*; I. *ora... ora...*; S. *ya... ya...*

Yen. (Videz infre la noto 2.)

108. — Yen la *subordinal* konjuncioni :

Ke = D. *das*; E. *that*; F. *que*; I. *che*; S. *que*.

Se = D. *wenn, sofern, falls*; E. *if*; F. *si*; I. *se*; S. *si*.

Se ne = D. *wo nicht, sonst*; E. *if not*; F. *sinon*; I. *se non, se no*; S. *si no*.

Se nur, nur se = D. *wenn... nur*; E. *if only*; F. *pourvu que*; I. *purchè, a condizione che*; S. *con tal que, siempre que*.

Ecepte se = D. *ausserwenn*; E. *except if*; F. *à moins que, excepté si*; I. *eccetto che, salvo che*; S. *exceptuado si*.

Quale se = D. *als wenn, als ob*; E. *as though, as if*; F. *comme si*; I. *come se*; S. *come si*.

Uzez do o(d)... o(d)... se li unionas vorti ne verba : *me drinkos o vino o biro*, qua egalesas : *o vino o biro esos mea drinkajo*. Ma uzez *sive... sive... avan verbo* expresata o tacata : *Sive tu volos, sive tu ne volos, ni certe vizitos li. Sive (tu esas) richa, sive (tu esas) povra, tu devas helpar tua proximo segun tua moyeni*.

(1) Separas la neganta propozicioni, o diversa vorti di propozicioni neganta : *Me nek prizas nek estimas ta homo. — Il havas nek parenti nek amiki*.

(2) Pos examenir lo dicita pri yen S^o COUTURAT, en *Progreso*, VII, 208, konkluzas :

« On uzez yen kande ol guvernas nomo, e yen ke kande ol guvernas propoziciono. »

Altralatere, en solida artiklo pri **yen ke**, barono S. DE SZENT-KERESZTY dicas juste : « La maxim preciza defino esas certe (VII, 208) : « Interjeciono esas izolita vorto, qua equivalas integra frazo. » Ja de co rezultas, ke *yen ke* esas lo justa, kande *yen* guvernas propoziciono. » (VII, 289.)

Ma nur prepozicioni recevas *ke* por divenar konjuncioni; do *yen* esas reale prepoziciono. Cetere, se ol ne esus prepoziciono, kad ol havus komplemento? Ka ni ne dicas : *yen mea matro; yen ili*, tot same kam ni dicas : *por mea matro, kun ili*? Do *yen*, sola, ne esas konjunciono.

Konsiderante *yen* kom prepoziciono, l'akademio decidis (aprilo 1925) ke ol divenas konjunciono per l'adjunto di *ke*, quale omna prepoziciono en Ido. (Vid. § 109.)

Quankam = D. *obgleich, obschon, obwohl, trotzdem dass*; E. *as though, as if*; F. *quoique, bien que*; I. *quantunque, benchè, sebbene*; S. *aunque*.

Ni adjuntez la konjuncioni questional-relativa ja konocata da ni kom adverbii :

Ube, kande (1), **quale, quante**.

Fine la konjuncioni kompozita :

Pro quo = *pro qua kauzo*;

Por quo = *por qua skopo*;

A qui korespondas : **pro co, pro to** = *pro ica, pro ita kauzo*; **por co, por to** = *por ica, por ita skopo* (2).

109. — La plu multa prepozicioni genitas konjuncioni samsenca per la simpla adjunto di ke (3) :

Pro ke (kauzo); **por ke** (skopo); **per ke** (per la fakto ke) : **glacio diferas de aquo per ke ol esas solida** = *per sua solideso*.

De ke (de la fakto ke, de ico ke) : **lua febreso venas de ke il esis recente malada** = *de lua recenta maladeso*.

Ante ke; pos ke; depos ke o de kande : **depos ke, de kande il venis, me ne plus ekiras; omnafoye ke**.

Dum ke : **dum ke il esis malada** = *dum lua maladeso*.

Til ke; sen ke; ultre ke.

Malgre ke (kf. *quankam*); **ecepte ke**.

Segun ke; kontre ke (qua expresas opozo, kontrasto).

110. — Altra konjuncioni esas formacata per adverbii e la konjunciono ke :

Tale ke; tante ke; kaze ke; kondicione ke; supoze ke;

(1) Kande la Franca vorto *où* relatas tempo, on devas tradukar lu per *kande* : **la tempo kande me esis felica** o : *la tempo en qua me esis felica*.

(2) Generale la vorti D. *warum*, E. *why*, F. *pourquoi*, I. *perchè*, S. *porque* tradukesas per *pro quo*; ma D. *wozu* e F. *pour quoi* devas tradukesar per la vorti : *por quo*.

(3) Nam subordinal propoziciono komencanta per **ke** equivalas substantivo od infinitivo : **me expektas, ke il venos** = *me expektas ilua veno*; same : **pos ke il venis** = *pos ilua veno*.

time ke (1); tante plu ke; tante ofte ke; tam ofte ke; tante longe ke; tam longe ke (2).

Remarkez anke la sequanta konjuncional expresuri :

Lore kande; quik kande; same kam; tante plu... quante plu = quante plu... tante plu; tante min... quante min = quante min... tante min. Ex. : Quante plu me konocas li, tante plu me estimas li (= me tante plu estimas li, quante plu me konocas li); quante plu me vidas ilu, tante plu il plezas a me; quante min il laboras, tante plu il volas re-pozar; quante min me dormas, tante min me somnolas.

Segun quante : segun quante me povos, me certe helpos vu.

On atencez bone dicernar la koordinal konjuncioni de le subordinala e nome **nam** de **pro ke**. Ex. : **Pro ke vu esis absenta, on ne vartis vu**. La konjunciono **nam** esus ne justa hike. (Videz la noto 2 dil pag. 88.)

111. — La *questional* konjunciono esas **kad** (**ka**) sive por la *direta* questiono, sive por la *nedireta*.

Direta questioni : **Kad la mediko esas arivinta? Ka tua matro konsentas?**

Nedireta questioni : **Dicez a me, kad la mediko esas arivinta. Me questionas tu, ka tua matro konsentas.**

Quale on vidas, la konjunciono *kad*, *ka* sempre komencas la propoziciono (chefta o subordinala) en qua lu trovesas.

Ma on ne uzas lu, se la propoziciono ja havas vorto questionala (**qua, quo, quala, quanta**, e. c.).

Kad ne o ka ne? esas fakte elipso vice : **kad ne** (tala esas la kozo)? **Ka ne** (tale vu pensas, opinionas, e. c.)? Ol tradukas la F. *n'est-ce pas?*

Co explikas, ke on ne dicas : *ka no*. (Videz ica lasta vorto ye la adverbo di afirmo, nego o dubo).

(1) **Time ke** (kun timo ke) diferas de *timante ke*, qua relatas la subjekto di la frazo.

(2) **Tante ofte ke** e **tante longe ke** inkluzas nula komparo, kontre ke : **tam ofte kam** e **tam longe kam** esas komparanta. Exemple : **Il venas tante ofte**, ke il tedas ni; **venez tam ofte kam vu povos**. — **Il diskursis tante longe**, ke fine la asistanti ne plus askoltis lu; **tam longe kam me vivos**, me esforcos sucesigar nia ideo.

INTERJECIONI.

112. — *L'interjecioni* esas onomatopei, o klameski plu o min internaciona quale **ha! he! ho! ve!** (1) **nu!** (2) **fi!** (3) **hura! hola!** (4) **hem!** (5) **hop!** (6) **krak** (7) **krik** (8) **krik-krak!** **uf!** (9) **paf!** (10) **plump!** (11) **sus!** (12) **psit!** (13) **shut!** (14) **hu-hu!** (15) **ba!** (16) **aye!** (17)

(1) **Ve** = la Latina e D. *weh! ach!* — E. *alas!* — F. *malheur!*

(2) **Nu** = D. *nun! nu! wohlan!* — E. *well! very well!* — F. *eh bien! allons!* — I. *ebbene! andiamo!* — S. *orsu! pues!*

(3) **Fi** = D. *pfui!* — E. *fie! fy!* — F. *fi! foin (de)! pouah!* — I. *oibò! eh! via!* — S. *fuera! quita allá! vaya!*

(4) ***Hola** D. E. F. I. S. uzesas por vokar : **Hola! puero, venez hike.**

(5) ***Hem** anke *hum, hm* D. E. F. expresas dubo, hezito : **Kredar ico? hem! me esus tro naiva.**

(6) ***Hop** D. E. F. uzesas por ecitar al kuro, por saltigar trans obstakli : **Hop! hop! brava bestio, adavane, saltez.**

(7) ***Krak** E. F. S. expresas subita evento, o bruiso di krako : **Juste kande me apertis la pordo, krak! Medor fugis inter mea gambi. — Dum ke il kuris e saltis sur la planko, krak! olu ruptesis ed il falis en la fosato.**

(8) ***Krik** imitas la bruiso di kozo lacerata: **Il prenis mea naztuko e krik! il laceris lu. — La vento lastafoye inflas la velo e ni audas krik! olua lacereso. — Per du stroki di hakilo, krik-krak! il abatis l'eshafodo.**

(9) ***Uf** F. I. S. expresas la alejeso, la liberigeso pri ulo sufraganta, penoza, tedanta : **Uf! me finis ta rudega laboro! — Uf! ni esas liberigita de ta viro teder!**

(10) ***Paf** D. F. expresas frapo, stroko, subit acidento : **Dum ke me turnis la kapo, paf! me recevas pugnofrapo sur la dextra vango.**

(11) ***Plump** D. expresas la bruiso di falo, di explozo : **Plump! il falabis en l'aquo. Ante ke me kontis dek, plump! la pulvereyo explozis.**

(12) ***Sus** F. I. S. por ecitar al defenso, al persequo : **Sus! sus! al armi, al enemiki.**

(13) ***Psit** e **pst** D. F. por atencigar persono qua iras avan vu : **Me audis psit! dop me e, turninte me, vidis vua patruo.**

(14) ***Shut** e **sht** F. por tacigar o silencigar : **shut! shut! yen elu, tacez. — Shut, pueri, ne bruissez : via matro dormeskas.**

(15) ***Hu, hu** D. F. por mokar ulu : **Hu! hu! mentiero.**

(16) ***Ba** D. E. F. indikas ne sucio pri, desprizo : **Ba! lasez lu agar quale il volas; to ne importas.**

(17) ***Aye** F. E. S. I. klamesko di doloro : **Aye! aye! quante me sufras! Aye! vu pikas me.**

Altra vorti appartenanta a diversa gramatikal kategorii darfas uzesar kom interjecioni, quale : **ya, yen, vere, certe, brave, bone, (ad)avane, (ad)dope, fore, abase, haltez, tacez, silencez, helpo, sokurso, shamo, kurajo (o kuraje), adio (o adie)!**

NOMBRI

113. — La *nombri kardinala* esas : **zero** (1), **un, du, tri, quar, kin** (2), **sis, sep, ok, non, dek; cent; mil;** le maxim uzita.

Pose : milion; miliard (*mil milioni*); **bilion** (1,000,000²); **trilion** (1,000,000³); **quadrilion** (1,000,000⁴); **quintilion, sextilion, septilion, oktilion, nonilion, decilion** (singla de ta nombri egalesante la preirinta multipliko per un milion (3).

Ni devas explikar, pro quo ni adoptis por **biliono, triliono,**... la senco *Germana* prefere kam la senco E. F. I. S. plu internaciona.

	En E. F. I. S.	En D.
Miliono	1,000 ²	1,000,000
Biliono	1,000 ³	1,000,000 ²
Triliono	1,000 ⁴	1,000,000 ³
Quadriliono	1,000 ⁵	1,000,000 ⁴

(1) Nomizar *nulo* la cifro **o** esabus ridindajo; nam *nulo* = nula kozo. Ma kad **o** ne esas ulo, cifro? Kad ol ne pleas importanta rolo? Kad, kande me skribas la cifro **o**, me skribas nulo? Se vice : skribez « zero », ni dicus : skribez « nulo », omni komprenus, ke on devas skribar *nula kozo*, do ne skribar?

(2) *Kin* ne povis esar *quin*, pro ke ica lasta esas la plural akuzativo di *qua*. Ni do havabus okazione : *la quin, quin il donis ad vu, esas plu bela kam la quin, quin il donis ad me. O : le quin* (5) *quin vu skribis sur ta pagino esas omni tre male desegnita*. Nia skopo ne esas konkordar maxim posible kun la Latina *quin-que*, ma donar formi sat dicernebla de altri. Plu importas por ni certa dicernebleso dil diversa formi, kam sklavatra imito di vorti o formi latina efektiganta al vera concernati di L. I. konfundi e miskompreni.

(3) **Milion, miliard, bilion** e. c. recevas *-i* dil pluralo, se to esas necesa : **on spensis milioni por ta edificio**. — Ma : **il recevis plura milion**, pro ke plura sat indikas la pluralo.

Ta nombri (kande on ne adjuntas *-o*, quo ne esas *necesa*) havas la acento sur la final silabo, pro ke li esas reale abreviuro di *miliono, miliardo* e. c.

e. c. On vidas, ke en l'unesma kolumno existas nula koincido inter la *nombro* implikita en la *nomo* (*bi, tri, quadri,...*) e la exponento di la potenco (la relato esas : l'exponento = $n + 1$, n esante la nombro implikita en la nomo); dum ke en la duesma (kolumno) ta nombri esas konstante egala. Esas do plu natural e komoda, konsiderar **biliono, triliono**, e. c., quale la sucedanta potenci di **miliono**. Plue, on ne bezonas **biliono** por $1,000^3$, pro ke on havas ja la vorto plu vulgara **miliardo**. Fine la Germana metodo furnisas la moyeno expresar plu granda nombri (quo povos esar tre utila en la scienci) : **decilion** signifikas $1,000^{11}$ en l'unesma sistemo, ma $1,000^{20}$ en la duesma. (*Progreso*, I, 710.)

Omna altra nombri, quin on nomizas kompozita, esas expresata per la moyeno di la simpla nombri, segun la maniero sequanta :

1^e Se li konstitucas adiciono, on indikas olu per *e* : **dek-e-un, dek-e-du, dek-e-tri, dek-e-quar**, e. c., o **dek e un, dek e du, dek e tri**, e. c. (1).

2^e Se li konstitucas multipliko on indikas olu per *a* ye la fino dil unesma nombro : **dua-dek** (20); **tria-dek** (30); **quara-dek** (40); **kina-dek** (50), e. c., o **duadek, triadek, quaradek**, e. c.

Duadek-e-ok (28); **sepadek-e-du** (72); o **duadek e ok, sepadek e du; mil e okacent e nonadek e ok** (1898) (2).

Praktike on ne expresas **un** avan **cent, mil**, e. c.

REMARKI : 1^a. Super la mili, on sequos la kustumo enuncar la nombri dil mili, dil milioni, dil bilioni, e. c., kom aparta nombri. Ex. : 345,000 ne enuncesos : *triacentamil e quara-deka mil e kina mil*, ma : *triacent e quaradek e kinamil*. To esas videbla simpligo.

2^a. Por enuncar granda nombri e diktar li, suficos enuncar la sucedanta cifri, quo esas nur simpligo di la normala

(1) Komprenebla la acento tonika esas nek sur *e*, nek sur *a*, ma sur la nombral silabo (*un, du, tri, dek* e. c.) dil unesma elemento.

(2) Semblas, ke la streketo utilesas por montrar plu klare l'uniono dil nombri adicionata.

L'uniformeso konsilas uzar *e* sempre (e ne *ed*) en ta nombri. Do *dek-e-un, dek-e-ok* quale *dek-e-du, dek-e-tri*.

enuncado. Vice dicar : *triacent e quaradek e kinamil, sisacent e sepadek e non*, on dicos : supresante le mil, cent, dek : *tri, quar, kin, sis, sep, non*. Ico esas la maxim klara, simpla e kurta procedo, qua konsistas en diktar la sucedanta cifri vice la nombro (quale se on espelus nomo). On povos ankore enuncar tale la nombri di tri cifri, enuncante nur mil, milion, bilion. Ex. : *tri-quar-kin-mil, sis-sep-non*. (S^o v. PFAUNDLER, IV, 345.)

La sama procedo uzesos por enuncar o diktar la decimala nombri, enuncate nur lia sucedanta cifri. Ol konvenas precipue por la decimala nombri longa o senfina, exemple :

= 3,14159... : *tri, komo, un, quar, un, kin, non...* Kompreneble, on ne omisos enuncar insiste la komo, ed anke la zero.

3^a. On povos sempre, quale nun, substantivigar la nombro-nomi, tam en pluralo kam en singularo : *dekeduo, deke-
dui; duadeko, duadeki* (1).

114. — Quale on ja vidis en la 3-ma remarko, la nombri darfes esar substantivigata per **-o** (pluralo **-i**): **duo; trio; dekeduo; cento; milo**. En ica kazo la unajo kompozanta juntesas a ta substantivo per la prepoziciono **de** : **dekeduo de ovi** (ma : **dek e du ovi**).

Milion, miliard, bilion, e. c., quale la cetera nombri, devas ne sequesar dal prepoziciono **de** : on dicas **milion homi, du milion homi**, quale **mil homi**.

(1) Ta remarki, en *Progreso*, VII, 39, finas per : « E l'aranjo propozita evitos ankore ula dusencesi : on povos distingar facile (mem aude) : *du deki e duadeki*. »

Cetere sur la 38 pagino dil sama numero trovesas la *motivi* qui inspiris la sistemo propozita al Akademio ed aceptita da olu :

I. Ica arango konservas la perfekta regulozeso di nia nombrosistemo, e la kurteso di la simpla nombri, qui restas unsilaba. Ma ol augmentas multe l'eufonio e konseque la klareso, sen longigar remarkeble la enunco (komparez *okdekquar* a *okadek e quar*); ol igas la nombri plu facile pronuncebla, audebla e komprenebla.

2. Ol impedas omna (mem semblanta) dusencesi quin on objeccionis a la nuna sistemo : mem ti qui esus tentata intermizar *tri dek e dektri* ne povos miskomprenar *triadek e dek e tri*.

3. Ta procedo impedas miskompreni di plura sucedanta nombri : *cent ok dek tri* povas komprenesar : 108, 13; od : 100, 83; od : 183. Ma on distingos klare : *cent e ok, dek e tri; (una)cent, okadek e tri; cent e okadek e tri* (*Progreso*, II, 353).

115. — La nombri kardinala anke povas plear la rolo di adjektivi prenante la dezinenco **a** : **dua kanto, dua promeno** (exekutata da du personi); **tria atako** (facata da tri individui, homa o bestia) (1).

116. — Fine li anke povas produktar nombro-manieral adverbi, prenante la dezinenco **e** : **li promenas due; li promenas ne kune, ma singlu aparte; li atakis ni trie**.

Un genitas la pronomo **unu** (pl. **uni**). Ex. : **unu postulas ico, altru ito. Li nocis l'uni l'altri**.

On darfas dicar : **omni du, omni tri, omni quar**, e. c.; ma anke : **omna du, omna tri**, e. c. (quale on dicas *omna homi*), la pluralo esante ja indikata dal nombri *du, tri*, e. c.

117. — La *nombri ordinala* obtenesas soldante al kardinal nombri la sufijo **-esm** e la dezinenco **o, a, e** segun ke on bezonas substantivo, adjektivo o adverbo : **la unesmo, duesma, triesme**. Kande la nombro esas kompozita, nur la lasta elemento recevas la sufijo e la dezinenco : **duacent e quaradek e triesma** = 243ma (2).

Quantesma relatas la ordino e konseque postulas nombro ordinala, quale l'adjektivo **quanta** relatas nombro kardinala (o quanto) : **quantesma dio di la monato esas? la sepesma, la duadekesma**.

118. — La *nombri fracionala* obtenesas soldante al kardinal nombri la sufijo **-im** e la dezinenco **o, a, e** segun la kazi : **la centimo** (1/100), **la duimo** (1/2), **la quarima parto; centime, duime, quarime** (3).

On uzas **de** avan la komplemento di fraciono, quale avan la komplemento di integra nombro substantivigita : **(la) du triimi de sis esas quar analoge a : dekeduo de ovi**.

(1) Tre diferanta de : *Duopla kanto, promeno, triopla atako*, e tre diferanta anke de *duesma kanto, promeno, triesma promeno*.

(2) Segun la procedo di enunco indikita p. 96 por 679 : (*sis, sep, non*), 243 darfus esar enuncata : *du, quar, tri*; konseque por kurtigar l'enunco o la dikto di 243ma, on darfus dicar : *du, quar, tri-esma*. E tale por omna nombro ordinala.

(3) Dicz: *la du unesma literi dil alfabeto — la tri unesma monati di la yaro, e ne : la unesma du literi..., la unesma tri monati...* (Progreso, II, 32.)

Por enunciar fraciono komplikita, on obtenas plu granda klareso uzante la prepoziciono **sur** inter la du nombri kardinala, qui esas la termini di la fraciono : $15/273 = \text{dekekin sur duacent e sepadek e tri o} : \text{dekekin sur du, sep, tri}$ (1). **Dek triacentimi** tote ne povas konfundesar a : **deketri centimi**. L'unesma esas $10/300$, la duesma $13/100$; l'unesma lektesos : **dek sur triacent**, e la duesma : **deketri sur cent**.

119. — La *nombri multiplikera* obtenesas per la sufijo **opl**, a qua on soldas **o**, **a**, **e** segun la kazi : **la duoplo** (la nombro multiplikata *per du*); **quaropla** (qua esas multiplikata *per quar*); **trioplo** : *la nombro 12 esas trioplo granda kam 4*.

120. — La *nombro dil foyi* indikesas per la radiko **foy** generale sequata dal adverbalo **dezinenco e** : **dufoye**; o, se konvenas, dal **dezinenco a** : **trifoya voko** = *voko repetita 3 foyi*.

Notez bone, ke la Franca vorto « fois » ne tradukesas per foy ma per opl en la senco multiplikanta : trioplo quar esas dekedu (3 fois 4 font 12). On darfes anke uzar la prepoziciono **per**, precipue kande la nombri esas kelke komplikita : **okadek e tri per duacent a quaradek e sis** = 83×246 . Plu simpla enunco : **ok, tri per du, quar, sis**.

121. — L'expresuri **distributiva** obtenesas per la sufijo **op**, sequata dal **dezinenco konvenanta** : **duope** = per rangi o serii de *du*; **triope** = per rangi o serii de *tri*, e. c. **Unope**, un separate, aparte, **single**. **La soldati marchas quarope**. — **Se li formacos rangi duopa e ne quaropa, lia defilo duos duople plu longe**. — **Marchez unope**.

La questional adverbalo korespondanta esas **quantope** : **quantope vu vendas la nuci** (quantanombre per un foyo?) **centope o micentope** (dek e kinope). On darfes anke dicar : **pokope, multope** = *ye mikra quanti, ye granda quanti* (2).

(1) Videz pag. 95 ye la 2-ma remarko.

(2) Evitez sorge uzar la sufijo distributiva **op** en senco kolektala por qua ol esas neutila, la kardinal adverbalo suficante. Dicar : **Ta du amiki promenans sempre duope** esus tam kontrelogika kam dicar France ...*se promènent toujours deux à deux*. Quale li povus facar ico, nam *li esas nur du*?

122. — Nula prepoziciono e nula sufijo esas necesa en frazi tal quala ici : **Por mea infanti me kompris dekedu pomi, ed a singla de li me donis tri pomi.** — Ta libro havas sisadek pagini; se do me lektos en singla jorno dek e kin pagini, me finos la tota libro en quar jorni. La vorto singla suficas por indikar la distributo.

123. — Por l'enunco di la hori, l'Akademio adoptis explicite **kloko, kloki**. Ca du vorti indikas do propre la dila dividuro markizata da la cifri di horlojo. Ex. : **il departis pos du kloki**, to esas : pos la dividuro II di la horlojo. Ma **horo** indikas (exter omna cifroplako, e per su) la duro, l'ensamble dil 60 minuti konstitucanta un horo. Ex. : **il departis pos du hori**, t. e. pos 120 minuti, pos restir dum 120 minuti.

Existas nur un maniero internaciona dicar la horo, to esas enunciar ol quale on skribas lu : **esas du kloki; du kloki e quarimo; du kloki e duimo; du kloki e tri quarimi; du kloki dek** (minuti); **du kloki duadek; du kloki kinadek; du kloki kinadek e non** (minuti).

On devas nultempe sustracionar, se on volas esar komprenata certe ed evitar konfundi. Do sempre *adjuntez* a horo la duimo, quarimi, minuti, e. c. (1).

Por questionar pri la horo, fakte existas en Ido du manieri, quale en la Angla : **qua kloko esas e qua tempo esas?** Se forsan on agus tro severe interdiktante l'unesma, ne esas dubebila, ke la duesma (*qua tempo esas?*) meritas la prefero, pro ke ol esas plu justa. On ya ne questionas nur pri la *horo*, ma reale anke pri la minuti e mem ulfoye sekundi qui adjuntesas a ta horo, do fakte on questionas *pri la tempo*, on deziras *konocar qua tempo esas* (2).

(1) Pri la *horo* dil nasko o morto di ulu, pri la 60 minuti dum qui lu naskis o mortis, kompreneble on ne darfas uzar *kloko*. Ma on dicos tre reguloze : **la horo di lua morto eventis ye kin kloki di mea horlojeto.**

Esas dezirinda, ke on adoptez la kontado di la hori de 0 a 24, por evitar la distingo jenanta dil matino e dil vespero per *matine, vespere*.

(2) L'expresuro Angla « *qua tempo esas* », por questionar pri la horo, certe meritas preferesar. Cetere mem en F. on uzas *temps* en ica senco, precipue en la tekniko : *connaissance des temps; équation*

Quankam : *la duesma, la triesma kloko*, e. c., ne esas en su kontrelogika, ni agos plu bone, se ni sempre konservos la nombri kardinala *pri la hori*. Tale ya ni evitos mixar le ordinala kun le kardinala, quale en : **esas la duesma e dek minuti**.

Do ni dicez sempre kun la nombri kardinala : *esas du kloki dek, du kloki e tri quarimi*, e. c.; e ni nultempe uzez la formo adverbala *kloke*, quan l'Akademio explicite repulsis.

En matematiko, on tradukas reguloze la signi +, —, × e : **per plus, minus, per e sur**; $2^3 =$ **du potenco tria**; $3/2 =$ **radiko tria di du** (1).

124. — Por l'enunci relatanta la yari, monati, e. c., travivita, on uzas la radiko *ev(ar)*, *ev(o)*. Ex. : **Quante vu evas? me evas duadek yari, o : me esas duadek-yara; quante evas l'infanto di vua fratino? ol evas nur kin monati, o : ol esas nur kinmonata; ol evabis nur du semani o : ol esis nur dusemana, kande ol mortis; ta viro semblas grandeva o : tre evoza; yes il esas preske centyara. Kad vua patrulo esas grandeva? No, il esas mezeva, il atingis nur mezevo** (2).

SINTAXO.

125. — Sen esar fixigita rigoroze e neflexeble, l'ordino dil vorti esas submisata en Ido ad ula reguli, quin impozas logiko e klareso. Exemple :

L'*artiklo* sempre devas preirar *nemmediate* la substantivo, l'*adjektivo* e la pronomo quan ol *akompanas*.

L'*adjektivo* devas preirar o seque *nemmediate* la substan-

du temps; temps sidéral, temps solaire vrai ou moyen. (Progreso, VII, 399.)

Samloke *Progreso* dicas : « On ne povas uzar ordinala nombro (ex. : *quantasma horo o kloko*) pro la motivi expozita olim en la diskuto. » (III, 26-28, 218, 353, 703-4; IV, 378.)

(1) Remarkez **tria**, ne **triesma**. Nam ta ideo ne esas reale ordinala : la potenco 3^a esas la potenco di qua l'exponento esas *tri*.

(2) Ma **Mezepoko** (meza epoko, ne evo) por la tempo iranta de la historio antiqua a la moderna.

tivo quan ol relatas. Ma ol sequas lu, se ol esas tre longa od akompanata da komplementi (1).

L'*adverbo* devas preirar o sequar nemediate la vorto quan ol relatas. Ma la adverbis **ne**, **tre** devas *preirar* ol sempre : **me ne prenis vua libro** tre diferas sence de : **ne me prenis vua libro**, ed anke de : **me prenis ne vua libro** (ma altra), e nur l'*adverbo* **ne**, preiranta nemediate la vorto quan ol relatas, indikas nedubeblo ta difero. — **Il tre deziras richeskar rapide** diferas de : **il deziras tre richeskar rapide**, od anke de : **il deziras richeskar tre rapide**, e nur l'*adverbo* **tre**, lokizita juste, indikas nedubeblo ta difero (2).

La *participo* — en la tempi kompozita dil aktiva o pasiva voco — sempre devas sequar la verbo helpanta, e separeas de olu nur da *adverbo* relatanta la verbo : **li esas tre amata; ica soldato esis grave vundata**. Ta regulo justifikesas dal fakto, ke la du vorti unionita kompozas simpla verbal formo (**amesas, vundesis**).

Adjektivo o *participo* sempre devas *sequesar* da sua komplementi direta o nedireta, e lu devas *sequar* nemediate sua substantivo : **la homo estimata da omni** (e ne : **la da omni estimata homo**, o : **la homo da omni estimata**). La fervoyi formacas reto kovranta la mondo (e ne : **reto la mondo kovranta**, e mem mine : **la mondo kovranta reto**).

Lasta exemplo, qua montras bone l'importo di vortordino logikala : « **Il ne povas tolerar to quo esas segun lua konvinkeso absolute erora.** » *Erora* semblas relatar *konvinkeso*. Se la ideo esas : *erora segun lua konvinkeso*, on devas dicar : « **Il ne povas tolerar to quo esas absolute erora segun lua konvinkeso.** »

126. — La *normal ordino* dil vorti en propoziciono esas ica : 1^e subjekto, 2^e verbo, 3^e komplemento direta; singla

(1) Videz ye pagino 30 to quo dicesas pri la *plaso dil adjektivo*.

(2) **Kam** sempre devas esar **inter** la du parti o termini dil komparo, en qua ol uzesas. Konseque ol ne darfas preirar l'unesma. Do ne dicez, exemple : *to nocas kam l'editero tam l'aboninti*, ube **kam** ne trovesas inter la du termini : *editero, aboninti*, ma preiras l'unesma. Dicez : *to nocas tam l'editero kam l'aboninti*, quale vu dicus : *to nocas plu l'editero kam l'aboninti* o : *to nocas min l'editero kam l'aboninti*.

de ta termini esante akompanata (segun la reguli donata supere) da lia omna komplementi. La komplementi nedireta darfas pozesar irgaloke, ma dop la verbo prefere : **me rakontis bela historio a vua infantino**, o : **me rakontis a vua infantino bela historio**. En ica lasta frazo, **bela** ne povas relatar **infantino**, nam on dicabus takaze : **a vua bela infantino**, ed on devabus pozar **historio** avane.

Omna violaco dil normal ordino (*subjekto, verbo, komplemento direta*) esas nomizata inversigo, sive kande la komplemento direta preiras la verbo, sive kande la subjekto sequas lu. Exemple, se vice : **la vintro venos balde**, me dicas : **balde venos la vintro**, me inversigas la subjekto, nam ol sequas la verbo vice preirar olu.

L'inversigo povas esar impozata dal bezono saliigar termino, pozante lu avane (ico remplasas l'expresuro *c'est... qui o que* di la Franca), o (en la traduki) dal deziro sequar l'ordino dil texto originala. Se la frazo kontenas, quale supere, nur subjekto e verbo, l'inversigo dil unesma ne povas genitar ula miskompreno. Ma, se la frazo kontenas subjekto e komplemento direta od atributo, naskas miskompreno, en ula kazi, kande on inversigas lia normal ordino. Lore, por evitar ta grava desavantajo, on distingas la *komplemento direta* o la *atributo* per la final litero **n** (1).

Exempli pri l'inversigo dil komplemento direta :

Quon vu dicas? Quan vu vidas? Quin vu prenas? (La uzo di *quon, quan, quin* esas la maxim ofta kazo dil **n** inversigala). — **Quanta homin la alkoholismo foligas !** — **Quanta servistin el havas ?** — **Nekredebbla historion tu rakontas ad ni** (2). — **Icon me ja dicis a vu plurfoye** (3). — **Tun, ne ilun me bezonas.** — **La maxim bonan me prenis** (4).

(1) Uli nomizas ta **n** « akuzativo », ma la vorto ne esas vere justa; nam Ido ne deklinas e konseque ne havas plu multe kam la Franca o l'Italiana, exemple, nominativo, akuzativo e. c., quale la Latina, la Germana ed altra lingui.

(2) Nulo certe impedas dicar : *Tu rakontas a ni historio nekredebbla*.

(3) Same nulo impedas dicar : *Me ja dicis ico ad vu plurfoye*.

(4) **Bonan**, komplemento direta, preiras la subjekto **me**. Konseque ol recevas la **n** inversigala. Ma on dicus tre bone : *Me prenis la maxim bona*.

127. — Kompreneble la **n** inversigala esas necesa nur kande la komplemento direkta preiras la subjekto. Ma, mem se ol preiras la verbo, nula **n** devas uzesar, kande la subjekto konservas l'unesma plaso. Ex. : **tua fratulo me odias** = *tua fratulo odias me*. Ico precipue aplikesas al pronomi : **el vu amas, il me vidis** = *el amas vu, il vidis me*.

Konseque on povas donar ica regulo : ek du pronomi (sen final *n*) qui trovesas en la sama propoziciono, l'unesma esas la subjekto e la duesma esas la komplemento direkta (1). Ma on dicos : **elun me amas, men el vidis**, pro ke la subjekto ne esas l'unesma, ma la duesma (2).

On uzas anke **n**, se substantivo o pronomo riskus irgrade, sen olu, konfundesar a subjekto : **me amas vu quale mea fratulon** (*me amas*), certe diferanta de : **me amas vu quale mea fratulo** (*amas vu*). Remarkez, ke se on kompletigas la frazo, « fratulon » preiras la subjekto *me*, en l'unesma exemplo, qua fakte prizentas inversigo e qua, sen **n**, riskus komprenesar en la senco dil duesma frazo (3).

128. — Inversigita, l'*atributo* povas produktar ambigueso e miskompreno, quale sen **n** la direkta komplemento inversigita.

En ica frazo : **longa e desfacila esis ta konquesto**, la senco esas tre klara, quankam ne nur l'atributo (*longa, desfacila*), ma mem la subjekto (*konquesto*) esas inversigita : on povas nule konfundar l'atributi a « konquesto ».

Ma en : 1^e **Quo esos o divenos tala autoritato?** 2^e **Quo divenas aquo per varmigo?** 3^e **Quo divenis urbo Roma?** 4^e **Quo esas la verajo** (o : *lo vera*)? (4) Kad la senco ne povas aparar duopla?

L'unesma frazo dicas France : *qu'est-ce qui sera ou de-*

(1) To esas la konsequo naturala di ca principio : *en la normal ordino*, l'unesma substantivo o pronomo di frazo sempre esas la subjekto.

(2) Kompreneble **n** ne soldesas ad *il, el, ol* (abreviuri), ma al formi kompleta dil pronomi : *ilu, elu, olu*. Pro ke *su* nultempe esas subjekto, ol nultempe darfas recevar la **n** inversigala : **su regardar** = certe **regardar su**.

(3) La posibla kazi di tala konfundo esas *rara*; ma pro ke la **n** inversigala remediis li, ol esas uzenda sen hezito, kande li eventas.

(4) *Quid sit veritas* (Latine) ? questiono di Pilatus à Iesu-Kristo.

viendra une telle autorité? ed anke : *que sera ou deviendra une telle autorité?* — La duesma povas recevar du respondi : *vaporo, glacio*. — La triesma havas kom respondo posibla : *azilo di raptisti o la chefurbo di rejio Italia* (1). — La quaresma signifika France : *qu'est-ce que la vérité* o : *qu'est-ce qui est la vérité?*

Se ni adjuntos a **quo** di ta quar frazi la **n** inversigala, kun olu la unesma frazo signifika France nur : *que sera ou deviendra...*, e sen olu (**quo**) : *qu'est-ce qui sera ou deviendra une telle autorité?*

Kun la **n** (**quon**) la duesma frazo havas kom respondo : *vaporo*, e sen olu : *glacio*.

Kun la **n** (**quon**) la quaresma frazo signifika France nur : *qu'est-ce que la vérité*, e sen olu (**quo**) : *qu'est-ce qui est la vérité?*

Fine, kun la **n** (**quon**) la triesma frazo havas kom respondo : *la chefurbo di Italia*, e sen olu : *azilo di raptisti*.

On remarquez, ke : **quo esos o divenos tala autoritato?** e **quon esos o divenos tala autoritato?** esas fakte samtipa kam : **quo donos tala autoritato?** e : **quon donos**, e. c.

Advere la « Grammaire Complète » sancionita olim dal konstanta komisitaro, a qua yure sucedis l'Akademio Idista, tacas pri ca punto dil atributo. Ma tre semblas, ke esas preferinda uzar la **n** inversigala kam lasar en multa kazi existar ambigueso kun miskompreni posibla (2).

(1) *Progreso*, VI, 607, Remarko.

(2) En *Progreso*, VII, p. 103, en Remarko da S^{ro} COUTURAT : « L'ordine ne suficas por evitar la dusenceso. Yen exemplo : « *Quon divenus l'uneso di la L. I.* qua esas la kondiciono di lua progreso e di lua suceso? » Esas neposibla, en tala frazo, transportar *divenus* til la fino, pos omna komplementi e relativa propozicioni, qui povus esar mem plu multa e plu longa. Do l'akuzativo esas utila kun *divenar*, malgre omna teoriala objeccioni. Cetere kad l'atributo di *divenar* ne indikas anke la objekto, la skopo? Ol darfas do indikesar per l'akuzativo same kam ordinara komplemento. »

Ed en VII, p. 351, on trovas sub la plumo di PAUL DE JANKO : « Semblas a me tote indiferenta kad on nomizas kom akuzativo o kom formo di atributo la formo F. *que*, qua korespondas en Ido a la formo : *quon*. »

L'utileso di omna du restas la sama. Pluse me remarkigas, ke la sama rezoni kam pri *divenar*, valoras anke por la verbo *esar*, konseque ke on devos anke uzar ta formo kun ica, malgre ke to

Esus kulpo uzar la **n** por indikar (quale en Esperanto) la komplemento direkta, se ol ne preiras la subjekto, o por indikar la dati, la disto, la preco, e. c., o por la translaco *aden* loko (1). La **n** inversigala devas ne uzesar exter la limiti fixigita supere. Tale ol restas, ne kaptilo e kompliko neutila en 8 foyi ek 10 adminime dil uzado Esperantala, ma nur moyeno impedar, mem preventar miskompreno, o sequar en traduko — se to utilesas — la ordino dil texto originala.

La rolo di la **n** inversigala esas nur avertar pri ul inversigo e *quik* impedar miskompreno, dicante : ica vorto, modifikita per **n**, ne esas subjekto, ma komplemento direkta od atributo.

129. — Pronomo relativa-questionala sempre devas komencar la relativa propoziciono qua dependas de olu, ed ol darfes preiresar nur da prepoziciono o da *irge*, *irgu* : **la persono di qua vu vidas la domeno; me questionas, di qua esas ta gardeno; ad irge qua povro il almonas; pri irge quo vu parolas, vu sempre interesas; ad irgu qua venos, vu dicos ke me esas absenta.** Konseque, kande relativa pronomo esas komplemento direkta, existas necese inversigo, e ta pronomo devas recevar la **n** inversigala : **la soldato, quan vu vidas; la soldati quin vu vidis.**

130. — La **-n** posibligas granda flexebleso e granda libereso; ma on devas ne trouzar l'inversigi (quale ni ja dicis) tante plu, ke mem la **n** inversigala ne posibligas evitar sempre omna ambigueso. Ex. : **me vidis ilun ocidantan viron o me vidis ilun ocidar viron** ne esas plu klara kam : **me vidis il(u) ocidanta (o ocidar) viro; la fervoyi formacas reton kovrantan la mondon** ne esas plu klara kam... **reto kovranta la mondo;** en la du kazi, nur l'ordino di la vorti povas distingar la subjekto de la komplemento.

semblos a multi kom mem plu stranja kam l'akuzativo kun *divenar*. Fakte se me devas dicar : *Quon divenas aquo per varmigo?* me devos anke dicar : *Quon esos pos varmigo la nuna aquo?* Respondo : *Ol esos vapore.* La sama formo uzesas anke en F. : *Que sera l'eau après avoir été chauffée?* e qua shokesas da la vorto « akuzativo » povas parolar anke en Ido pri formo di atributo, nam ne la nomizo importas ma l'expreso klara e preciza. »

(1) Ni vidis lo ye la prepozicioni *ad*, *en*, *sur*, e. c.

Same nur l'ordino (kun la komuna raciono) distingas li en frazi simila ad ici : **me igas imprimisto(n) imprimir libro(n)**.

La **-n** esas anke neutila en kazi analoga al sequanti : **me judikis bona la vino**, o **me judikis kom bona la vino**, ideo tre diferanta de : **me trovis la vino bona** = (pos serchir) **me trovis la vino bona**, o : **la bona vino**.

Quala vu judikas (esar) ta repasto (1). **Me judikas lu kom ecelanta**. **La mediko judikis mea juniora fratulo kom tre danjeroze malada (2)**.

Anke nula **-n** en : **Me nomizis Adolfus mea filiulo**, o : **me nomizis mea filiulo Adolfus** (me donis ad ilu la nomo **Adolfus**), quo tre diferas de : **me nomis mea filiulo Adolfus** (me pronuncis ilua nomo, qua esas **Adolfus**) e de : **me vokis mea filiulo Adolfus**.

Nula -n esus utila o justifikebla en tala frazi, nek en ica : **me facas (fabrikas) vitro neruptebla**, qua diferas tote de : **me igas neruptebla la vitro**.

Mem pos kom n ne esas uzenda : Me selektis ilu kom prezidero (por ke il esez prezidero), qua diferas de : **me, kom prezidero, selektis ilu**, o : **kom prezidero me selektis ilu (3)**.

TEMPI E MODI.

131. — Pri la *tempi* e *modi* esas nur un regulo generala di selekto : on uzas en propoziciono subordinita (nedireta diskurso) la sama tempo e modo quan on uzus en chefa propoziciono (diskurso direta). Ex. : **il dicis ke il skribas (4)** (il dicis : *me skribas*); **il dicis ke il skribis hiere a vua matro** (il dicis : *me skribis*, e. c.); **il dicis ke il ja esis skri-**

(1) Questionante pri la qualeso o stando di ulu od ulo, on devas uzar *quala* (ne : *quale*). **Quala vu judikas lu (esar)? Me judikas lu kom benigna ma karaktere febla**. Se on uzus *quale* (vu judikas) la senco esus : kad vu judikas? bone o male, yuste o neyuste, e. c.

(2) La mediko *judikis*, ne trovis, nam lu ne serchis.

(3) Multi de la lasta exempli vizas aparte Esperantisti qui divenos Idisti, imitante la nombro ja tre granda dil Espisti konvertita a Ido.

(4) France : *il disait qu'il écrivait*.

binta o : skribabis dufoye ante recevar respondo (il dicis : *me ja esis skribinta o skribabis*, e. c.; **dicez ad ilu ke il venez** (ditez ad ilu : *venez*); **me pensis ke il esas hike** (1) (*il esas hike, me pensis*); **me pensis ke il esos hike** (2) (*il esos hike, me pensis*); **me esperas, ke il venos** (*il venos, me esperas*); **me timas, ke il venos** (3) (*il venos, me lo timas*); **me timas, ke il ne venos** (4) (*il ne venos, me lo timas*); **me dubas, kad il venos** (5) (*kad il venos, me dubas pri lo*); **me kredis ke il venos** (6) (*il venos, me kredis lo*); **me kredas ke il venus, se il ne impededus** (*hike la ideo esas vere kondicionala, e ne futura*); **il dicis, ke se il savabus** (o : **esus savinta**), **il venabus** (o : **esus veninta**) **plu frue** (*se me savabus, il dicis, me venabus plu frue*); **konvenas** (decas), **ke vu facez ito** (*facez ito, lo konvenas*).

Ta regulo suficas por determinar la kazi en qui on devas uzar l'imperativo o la kondicionalo en la propozicioni subordinita.

Partikulare, l'imperativo (o plu juste *volitivo*) indikas sempre intenco o deziro, e la kondicionalo sempre supozas kondiciono explicita od implicita (ula *se...*). *La linguo ne havas subjuntivo* (7).

132. — On povas determinar l'intima naturo dil *volitivo* (-ez) dicante, ke ol esas la modo di la *skopo vizata* : **por ke ni vinkez ta desfacilaji, por ke ni sucezez komplette, esas necesa, ke ni perseverez malgre omno ed omni**.

Pri la *kondicionalo* bone memorez, ke ol sempre supozas kondiciono explicita od implicita. En ta modo la fakti ne prizentesas kom certa (quale en l'indikativo), ma kom plu o min dubebla, eventuala, dependanta de kondiciono quan indikas ofte (ma ne sempre) la konjunciono *se*. Ex. : **li esas kontenta, se vu konsentus. Forsan ni povus sucesar** (*se...*).

(1) France : *je pensais qu'il était ici.*

(2) France : *je pensais qu'il serait ici.*

(3) France : *je crains qu'il ne vienne.*

(4) France : *je crains qu'il ne vienne pas.*

(5) France : *je doute qu'il vienne.*

(6) France : *je croyais qu'il viendrait.*

(7) La du lasta alinei esas absolute la vortopa tradukuro di « Grammaire Complète », p. 47, § 105.

Me tre volus aceptar ilu (se me ne esus impedata) **ma me esas tro malada cadie. En ta kazo, me quik forirus. Me jurus, ke lu venabus sen ta obstaklo. Sen via helpo, ni perisabus infalible. Kad esus posibla, ke vua gepatri ne sokursus vu. Esus plu afabla, se vu skribus ipsa, ke vu aceptas lia invito.**

Remarquez, en la lasta exemplo, ke se tradukas la Franca konjunciono *que* di : *il serait plus aimable que vous écriviez vous-même*, e. c., de quo rezultas ke la kondicionalo esas substitucata en Ido al subjuntivo di la Franca. Vu facus kulpo, se vu tradukus o : **esus plu afabla ke vu skribas, o : esus plu afabla ke vu skribus o skribez**. Memorez bone ta exemplo ed imitez lu omnafoye, kande *que* povos chanjesar a *se*.

Tale ordinante la vorti dil exemplo : **se vu skribus ipsa, ke vu aceptas lia invito, esus plu afabla, vu komprenos bone, ke nur la kondicionalo esas hike logikala e justa.**

133. — Quale ni dicis ye la fino di § 131, Ido ne havas *subjuntivo*, modo reale ne necesa, e quan logike remplasas en Ido l'*indikativo*, la *volitivo* o la *kondicionalo*, segun la kazi (1).

Nun esas remarkenda fakto tre simpliganta en Ido : *la*

(1) Ni dicas, ke en Ido la modi indikativa, volitiva o kondicionala remplasas *logike* la subjuntivo di altra lingui, pro la motivi sequanta :

Se la fakto o ideo prizentesas *kom certa*, l'indikativo devas uzesar, pro ke lu esas atribuita a la certeso; se la fakto, ideo prizentesas *kom kondicionala*, kom dependanta de eventualajo, de supozo ne prizentata kom certa (komparez : *se il venus a se il venos*), la kondicionalo devas uzesar, pro ke lu esas atribuita al eventualaji, al ideo kondicionala.

Se la fakto o ideo prizentesas kom implikanta volo, deziro, *skopo vizata*, la *volitivo* esas uzenda, pro ke lu esas atribuita al indiko dil kozi vizata, imperata, irgamaniere volata.

Ma qua fakto o ideo ne apartenas (en la modi personala) al tri supera domeni? Pro quo do ni havus quaresma modo personala (subjuntivo), logike e bone expresata dal tri enuncita, quin Ido posedas? Quale ni povus logike e praktikale konstitucar lua propra domeno? Kande on vidas quante nia lingui intermixas sua indikativo e sua subjuntivo, quante li deskonkordas pri ta punto, quante la sama linguo posedas subtilaji, kontredici e mem stultaji, por distingar od intrikar la du domeni, on benedikas Ido ne mem probir havar subjuntivo apud la tri altra modi personala.

konjuncioni havas nul influo pri la modo uzenda. La selekto determinesas nur dal ideo (1). Ni do dicos kun l'indikativo : **Quankam il esas malada, il volas laborar ankore.** Pro quo ni imitus ula lingui, ne uzante l'indikativo kun « *quankam* »? La fakto esas tote certa : *il esas malada.* Per quo la konjunciono yurizas uzar altra modo por fakto certa e prizentata tre afirme? Nur l'indikativo devas uzesar en tala kazi; la konjunciono ne darfas impozar altra modo.

Same, pro quo la formo questionala o negala dil frazo dispensus ni uzar l'indikativo (prezenta, pasinta, futura) se la fakto prizentesas kom certa? L'exemplo di la Franca o di altra linguo ne valoras hike. Ni do dicos : **kad vu kredas ke pluvas** (nun) o : *pluvos* (morge)? kun l'indikativo, same kam ni dicas : *pluvas*, o *pluvis*, o *pluvos*. Per quo *kad*, questionilo, yurizus ni chanjar la modo? Fine, ni ankore uzos l'indikativo por dicar : **me ne kredas ke pluvas** o *pluvis* o *pluvos*. Nam per quo la formo negala « *me ne kredas* » obligus ne plus dicar *pluvas*, *pluvis*, *pluvos*? Kad ni ne dicus : « *mea opiniono ne esas ke pluvas, pluvis o pluvas* ».

Konkluze : sive la frazo esos afirma, nega o questiona, sive trovesos, o ne, avan la verbo la konjunciono *quankam*, od altra postulanta, en irga linguo, altra modo kam l'indikativo, Ido sequos la logiko ed uzos konstante l'indikativo, se la fakto o l'ideo prizentesas kom certa.

134. — Analoge Ido ne imitas la lingui qui uzas altra modo kam la kondicionalo pro la konjunciono *se* (2). Ido sempre uzos la kondicionalo : **li esus kontenta, se vu konsentus; li esabus kontenta, se vu konsentabus.** Ma, kompreneble, se irga linguo, la Franca exemple, kontrelogike uzas la kondicionalo vice l'indikativo futura, Ido uzas l'indikativo. Ex. : Il espérait qu'il trouverait, **il esperis, ke il trovos** (*me trovos*, il dicis a su espere). Elle nous a écrit

(1) Hike valoras anke la principio fekunda, quan me donis del komenco di Ido : ne tradukez segun la vorti, ma segun l'idei (expresenda). Ol liberigas de mil heziti ed erori sugestata da nia lingui qui inspiras ico a Petrus, ma ito a Paulus, e triesma kozo a Stefanus, segun sua kustumi.

(2) Exemple : *si j'étais F.*, *se io fossi I.* = **se me esus.**

qu'elle *scait ici demain*, **el skribis a ni ke el esos hike, morge** (*morge me esos hike*, *el skribis a ni*).

135. — Same kam Ido abandonas nek l'*indikativo*, nek la *kondicionalo* por imitar uzi kontrelogika di ula lingui, tale ol restas sempre fidela a sua *volitivo*, kande la fakto o stando dependas de volo, deziro, impero, interdikto, prego, demando, postulo, bezono, neceso, konveno, deco, merito.

Exempli : **Me volas, ke vu skribez ad elu. Me totkordie deziras, ke vi sucezez. Il imperis, ke me restez ed interdiktis, ke mea fratino venez che ilu. Me pregas, suplikas, ke vu helpez mea filiulo. Ni bezonas ed esas necesa, ke plu multa homi partoprenez l'entraprezo. Vere il meritas, ke on rekom-pensez lu. Konvenas, ke ni vizitez li. Decas, ke la filii res-pektez ed obediez sua gepatri. Ni rekomendos a li, ke li tacez ico. Fine il permis, ke ni departez. Pro quo vu konsentas, ke el traktez vu tale. Il venez e rakontez a me omno, quo eventis.**

L'expresuro por ke sempre postulas la *volitivo* pro ke, kande on uzas ta expresuro konjunciona, la fakto o stando dependas tre reale de la neceseso, bezono, konveno o volo : **Por ke vu povez pagar ta debajo, oportas ke vu kunprenez sat grosa sumo de pekunio. Por ke il elektesez, vu mustas luktar kun extrema energio. Por ke ni rekompensez vi, pueri, konvenas ke vi meritez lo. Me volas agar omno posibla, por ke vu esez kontenta pri me. Respondez ante morge, por ke me savez precize to, quon me devas dicar ad ilu.**

Remarkez, ke la propoziciono dependanta de *volitivo* postulas ta modo por sua propra verbo, pro ke ica fakte dependas de impero, prego, deziro, volo : **Imperez, ke il venez. Dicez ad elu, ke el quik departez. Atencez, ke vu ne falez. Ni ne tolerez, ke il tale rezistez a ni. Ni sorgez, ke il povez domajar nulo.**

Rezume on darfus dicar : la *volitivo* (modo dil skopo vizata o persequata), havas kom propra domeno to omna, quo ne apartenas al du altra modi personala : l'*indikativo* e la *kondicionalo*.

Evitez uzi tal quala ici : *la questiono esas qua formon ni selektez o : qua linguo selektezez*; — *qui, se li efikez, pri-sentesez da profesional aktori.*

L'unesma semblas, pos sercho, signifkar : *la questiono*

esas nur qua formon ni selektos o : qua formon ni devas selektar, do : *du senci* posibla e diferanta, quo esas tote kontrea al principio dil unasenceseo.

La duesma : « *qua linguo selektesez* » semblas, anke pos sercho, signifika : *qua linguo selektesos o esas selektenda*, o : *qua linguo devas esar selektata*. Do itere ni esas koram plura senci posibla e diferanta, quon interdiktas la principio dil unasenceseo.

La triesma : *qui, se li efikez*, e. c., esas komplete nebuloza e, mem pos longa sercho, on esas nule certa pri lua signifikio, qua forsan esas ica : *qui, por efika, devas prizentesar da aktori profesione*.

La fakto, ke ta frazi (kredeble inspirita da irga nacional idiotismo) ne esas klara e violacas la principio dil unasenceseo suficas por pruvar, ke la *volitivo* esas en li misuzita e ne justifikebla (1).

136. — Lernante la formi dil Ido-konjugo, ni konstatis, ke che olu existas la tri tempi *prezenta, pasinta, futura*, ne nur en l'*indikativo* : **-as, -is, -os**, ma en l'*infinitivo* : **-ar, -ir, -or** ed en la *participi* aktiva : **-ant, -int, -ont**, o pasiva : **-at, -it, -ot**. On darfus, alegante la facileso necesa, blamar ta logikal richeso, se ol postulus granda esforto de la lernanti. Ma vere, kad esas desfacilajo merkar e memorar, ke *a* simbolizas la prezento, *i* la pasinto, *o* la futuro en l'*infinitivo* e la *participi*, totsime kam en **-as, -is, -os** dil *indikativo*? Se on judikas ta simetra sistemo sen preopinioni, on agnoskas, ke ol esas tante simpla e facila, ke merkar e memorar olu esas *ne esforto ma ludo*. Altraparte on konfesos, ke lasar sen uzo ta richeso tempala pro ca motivo, ke altra linguo esas tarelate min richa, o mem tote mizeroza, to esus nesaja nek exkuzebla. La helpolinguo ya ne kondamnesas karear ta od altra formo pro ke li ne havas lu.

(1) Justifikar tal exempli per alegar plu o min multa vorti tacita, to esas pruvar ne direte lo jus dicita. Kad on bezonas alegar frazo-parto tacita por justifikar la uzo di la cetera modi? E kad esas certa, ke la lektanto od audanto divinos ta vorti tacita, e konseque trovos la justa senco inter pluri posibla? Ka ne esas plu sekura agar pri la *volitivo* quale pri l'*indikativo* e la *kondicionalo* : ne lasar ulo divinenda ?

Pro quo, exemple, Ido devus sisteme uzar nur la perifrazo : *me pensas ke me pruvis*, o : *me pensas esas pruvinta*, kande ta linguo povas expresar la ideo plu lejere, plu kurte e totsame klare per : **me pensas pruvir?**

Pro quo ni uzus sisteme nur ta longajo : *me pensas ke me pruvos* o : *ke me esas pruvonta*, kande ni darfas dicar : **me pensas pruvor?**

On evitas la perifrazo por dicar : **me pensas pruvor**. Ma on mustus uzar olu por *pruvir* e *pruvor*! Qua saja homo povus aprobar ico?

Vice la komoda e kurta « **departonte** » ye kin kloki, **me...** ni mustus dicar : « **pro ke me departos** » ye kin kloki, **me... o : departante...** quale se la ago ne esas *futura*, ma prezenta! La motivo di ca stupidajo? — Ta od altra linguo, e mem multa lingui ne havas participo futura. Solida motivo, ne vere?

E pro quo ni dicus « *la futura uzanti* » di la linguo, vice : **la uzonti di la linguo?** O forsan : *ti qui uzos*? Ma « *la futura uzanti* » esas pura absurdajo; nam, se li esas *uzanti*, li ne esas *futura*, e se li esas *futura*, li ne esas *uzanti*.

E quale tradukar perifraze en maniero tolerebla : **esas plu bona l'existar kam l'existir o l'existor?**

Qua homo serioza ne vidas, ke la supera perifrazi naskas en nia lingui de povreso, de mizero tote ne dezirinda od imitinda en Ido?

Ni do uzez la tri tempi (*a*, *i*, *o*) dil modi Idala, kande l'okazono postulas o konsilas lo, sen questionar ni, ka ni sustenesas da lingui naturala : Ido ya ne havas kom programo imitar nia lingui, ma suplear li.

137. — Kande participo esas komplemento cirkonstancala, ol darfas recevar o l'adjektival formo, o la formo adverbala, segun ke ol esas plu juste epiteto, od indikas plu reale la maniero (*marchante* = dum mea, tua, vua, e. c., marcho). Ma ol darfas recevar la formo adverbala, nur se ol relatias la subjekto di la propoziciono : **il venis ne invitita**, o : **ne invitite**; **il venis ne expektita**, o : **ne expektite**; **vidanta o vidante sua amiko**, **il haltis**; **lektinta o lektinte la libro**, **il dormeskis**. En ta exempli on darfis uzar la formo

adjektivala tam juste kam l'adverbala, pro ke la koncernato « **il** » esas subjekto.

Ma en : **la viro vidis cigno natanta sur la lago**; nur la formo adjektivala devas uzesar, pro ke la koncernato (cigno) ne esas subjekto. Se, en ica exemplo, ni dicus : **natante** (sur la lago), la senco esus tote altra, nam lore la frazo equivalus : *la viro vidis cigno, dum ke il* (la viro) *natis sur la lago*. Por ica lasta senco esus plu bona dicar : **natanta o natante sur la lago, la viro vidis cigno**.

Se on volas indikar nedubeble la relato dil fakto cirkonstancala kun la fakto precipua, on devas uzar konvenanta prepoziciono; komparez : **il arivis ne avertinte me a : il arivis sen avertir me**.

On darfas uzar la aranko nomizata *absoluta participo*, to esas propoziciono incidenta, di qua la verbo esas participo (adverba) e di qua la subjekto ne esas parto di la chefa propoziciono. Ex. : **la enemiki fuginte, ni transiris la ponto**. Ma on devas ne tro uzar ta frazoformo, quankam ol esas utila e mem necesa en ula kazi, nome en la stilo matematikala e judiciala : **donite un rekto ed un punto; audite la testi**.

138. — La *participi substantiva* ne darfas recevar direta komplemento. Exemple, ica frazo : « *la atakanti la religio...* » ne esas bona logike e gramatikale. Nam, se la participo adjektiva (*atakanta*) e la participo adverba (*atakante*) restas duime verba e, pro to, darfas recevar direta komplemento, la participo substantiva (*atakanto*) perdas reale sua karaktero e valoro verbala; ol divenas vera substantivo e kom tala ne darfas havar direta komplemento, ma nur komplemento nedireta per prepoziciono, quale omna substantivi. Konseque on devas dicar : « La atakanti *di* la religio », same kam on dicus : « La defensanti *di* la religio » e : « la predikanti (o predikeri) *di* la religio », « la protektanti (o protekteri) *dil* febli ». Diveninte substantivo, la participo ne plus sequas la regulo dil verbi, ma la regulo dil substantivi.

Se on admisus la sintaxo : *la atakanti la religio*, on devus aceptar ol, pro analogeso, por omna substantivi derivita de verbo : on darfus do dicar « la atakemi la religio »; « la

laboristi la ligno », « la fumeri sigari », « la drinkeri liquori », e. c. On vidas, ke tala sintaxo (Slavatra) esus adminime stranjera, e (precipue) ne klara, pro ke ol apud-pozus la vorti *sen indikar lia relato*. Or logike la relato inter substantivo e lua komplemento devas esar expresata da prepoziciono, e « la atakanto la religio » o « la amanto Deo » ne esas plu permisata kam « la atako la religio » o « la amo Deo », vice la atako *di* la religio » o « la amo *di* Deo », o « la amo *a* Deo » (1).

139. — Preferez, kande to esas posibla, la *formo aktiva* al *formo pasiva*, kom plu kurta, plu vivanta e plu konforma al nuna marchio di nia lingui. Dicz do : « **On** (o : ni) **sequis la voyo, acensis la kolino, vizitis la kastelo, ed admiris la bela panoramo, quan on vidas del somito** (2), *prefere kam per la formo pasiva : « La voyo seques, la kolino acenses, la kastelo vizites, e la panoramo admires, qua videsas del somito. »*

140. — Pri la *sintezala formi* atencez ico : se li esas plu kurta e konciza, li riskas divenar kelkafoye obskura. Exemple : « por bone *praktikeblesar* » certe prizentas a multi kelka obskureso. L'ideo esas nekontestible plu klara en : « por *esar* bone *praktikebla* ». Evitez generale soldar la verbo *esar* a vorti ja derivita o kompozita. Se on abreviis *amatesar* en *amesar*, to ne esas por admisar tal formi kam *ameblesar* o *amindesar*. Same esas preferinda dicar : *divenar amoza, divenar mizeroza, kam amozeskar, mizerozeskar*.

(1) Segun *Progreso*, VII, p. 159.

(2) « *Exercaro* », lasta frazo dil exerco XXVI.

DUESMA PARTO

VORTIFADO

PER DERIVO O PER KOMPOZO

ELEMENTI DI VORTO.

Vorto povas konsistar ek diversa elementi, quale **bofratino**, exemple, en qua on dicernas :

1^e *radiko* : **frat**,

2^e *dezinenco* (gramatikal finalo) : **o**,

3^e *afixi*, inter qui *prefixo* : **bo**, *sufixo* : **in**.

Ni nomizas *radiko* la elemento nereduktebla, esenca, qua indikas la ideo generala quan expresas la vorto, hike : **frat**.

Ni nomizas *temato* l'ensamble : *radiko* + *afixi*, hike : *bofratin*.

Ni nomizas * *morfemo* to omna quo soldesas a *radiko* por determinar lu : *afixi* e *dezinenci*, hike : **bo**, **in**, **o** (1).

PROCEDI DI VORTIFADO.

1^e *Derivo per dezinenci* (substituco di ta ad ica) o *nemediata derivo*;

2^e *Derivo per afixi* (uzo di *prefixo* o *sufixo*) o *mediata derivo*;

3^e *Kompozio per plura radiki unionita*.

Radiki. — Li esas *verbala* o *nomala* (to esas neverbala). L'unesmi expresas ideo di ago, stando o relato. La duesmi indikas ento, objekto o qualeso, e konseque povas genitar nur *nomi*, to esas *substantivi* od *adjektivi* (2). On facile

(1) Poka vorti (kompare a la ceteri) konsistas nur ek *radiko*. Ex. : la prepozicioni, multa adverbis, konjuncioni, e. c.

(2) La qualifiko *ne-verbala* esas plu justa, nam la du klasi povas egale produktar nomi (L. COUTURAT).

La maxim multa gramatikisti docas : la *nomo* o *substantivo* esas speco di vorto qua uzesas por nomizar enti o kozi. Ta defino, qua konsideras kom sinonima la termini *nomo* o *substantivo* ne esas konforma a la gramatikal tradiciono. L'ancien nomizis per la sama termino « *nomo* » egale la *substantivo* e l'*adjektivo*; li dicernis la *nomo-substantiva*, uzata por nomizar la enti o kozi, e la *nomo-adjektiva* uzata por qualifikar li.

dicernos ta duspeca radiki en la vortolibri per ico, ke nur l'unesmi genitas verbi. Ex. : **laborar, vidar, dormar, esperar, emocar, anxiar, relatar**, e. c.

Dezinenci. — La dezinenci (o flexioni) povas indikar nur la speco gramatikala di vorto, to esas la rolo di ta vorto en la frazo. La dezinenci tote ne influas la senco, la ideo quan la radiko expresas. Chanjo di senco povas obtenesar nur per afixi o per kompoz.

REGULI DI DERIVADO *.

Derivado per dezinenci

(Nemediate derivado.)

En la derivado per dezinenci konsilesas departar de la verbo (se lu existas) o de la substantivo por facar l'adjektivo o la adverbo. Ma to ne esas absolute necesa, nam on povas, departante senselekte de irga ek ta vorti, ritrovar la ceteri.

On notez lo sequanta :

1^e Substantivo nemediate formacita de verbo signifikas nature la ago o la stando expresata da ta verbo. Ex. : **laboro** = *ago laborar*; **jaco** = *ago jacar*; **langoro** = *stando lan-*
gorar; **emocar** = *stando emocar, sento emocar*.

Konsequo. — Inverse on darfas formacar verbo nemediate de substantivo, nur se ta substantivo expresas ago o stando. Exemple, de *paco* on darfas formacar la verbo **pacar** = *esar en paco*, pro ke *paco* esas stando; ma de *domo* on

***Bibliografio.** — La precipua verki pri la Derivado esas : L. COUTURAT : *Etude sur la Dérivation dans la Langue internationale*, 1907, ma lore ne vendita, 2ma edituro (1910) e tradukuro : *Studio pri la Derivado en Linguo internaciona* (Paris che Delagrave). — *Dérivation et composition dans la Langue internationale* (Ido) par L. LEBASNIER, directeur d'école (Paris, che Chaix, 1912) : tre klara broshuro por skolani. — Plura artikli en *Progreso* N° 8 e 10, ed un (pri l'adjektivo substantivigita) en n° 38. De ta artikli, ni furnisas en noti ekstraktaji suficanta por evitar konsulto di la revuo e precipue por la maxim multi qui ne havas lu.

ne darfes formacar la verbo **domar**, qua havus nula senco, domo expresante nek ago, nek stando (1).

2^e Adjektivo nemediate formacita de substantivo signifikas : *qua esas* (-). Ex. : **responda letro** = *letro qua esas respondo*; **ruina kastelo** = *kastelo qua esas ruino*; **ora vazo** = *vazo qua esas oro*. (Same pri omna adjektivo di materio.)

Praktikal moyeno. — Por savar kad on darfes uzar adjektivo nemediate formacita de substantivo, suficas vidar, kad on darfes remplasigar lu per la substantivo en apoziciono : **respondo-letro, ruino-kastelo, oro-vazo.**

Konsequi. — On darfes e devas substantivigar adjektivo per la nura chanjo di dezinenco (2). L'adjektivo tale

(1) Esus kontrea a bona interkompreno, en linguo internaciona, formacar verbi nemediate de radiki nomala, to esas ne verbala, lasante al komuna raciono la sorgo trovar la senco. Komparante nur en nia lingui Europana ita ad ica, on konstatas, ke la relato inter verbo e substantivo esas tre variiva e mem tre kapricioza : en la Franca, *plumer* = *desplumizar*, ma, en la Angla, ol prefere = *plumizar*. Dum ke *plumer*, quale ni dicis, signifikas en la Franca *desplumizar*, la verbi *plomber*, *dorer* signifikas *plombizar*, *orizar* e *brouetter* = *bruetagar*, *bruetportar*. E qua sencon havus *bazardar*, segun la F. familiara *bazarder*? Fine, S^{ro} COUTURAT remarkigis, ke *dokumentar* signifikus por Franco *dokumentizar*, *provizar* per *dokumenti*, e por Cheko *pruvar* per *dokumenti* (*Progreso*, I, 337).

Quon signifikus *domar*? En la Angla, *to house* = *pozar en domo*, *sub tekto*, *en hangaro*, *lojigar o shirmar*; en la Germana, la verbo *hausieren*, tote analoga, signifikas... *kolportar* (t. e. *irar de domo a domo por ofrar vari*). On vidas quala fonto de miskompreni esus tala « facileso » formacar verbi nemediate derivita (de nomala radiko)! E ni citas la du lingui qui maxime praktikas ta tro « komoda » derivado (*Progreso*, IV, 233).

(2) Ta procedo esas naturala en la mento di la homo. Nia lingui formacas nemediate substantivi de adjektivi : *die Heiligen* D., *all the saints* E., *tous les saints* F., *omnes sancti* L. e. c. Ta derivado esas perfekte klara e logikala. Altraparte esas racionala, ke du vorti diferanta nur per la chanjo dil dezinenco expresas la sama koncepto en du gramatikal funcioni diferanta. Fine per l'etimologio ni vidas, ke omna nomi komuna esis origine adjektivi, e pokope uli divenis substantivi. Exemple, en la Franca, *domestique* esis nur adjektivo e signifikis *domala*; nun ol esas pluse substantivo kun la senco (**domala**) **servisto**; **lanjo** signifikas : *facita ek lano*; **linjo** signifikas : *facita ek lino*. Ankore nun la procedo uzesas : **direkteblo** = *direktebla aernavo*; **automobilo** = *automobila veturo*.

substantivigita nemediate povas signifkar nur : *to quo esas...* (irge quon « to » reprezentas, *ento o kozo*) : **belo**, **malado** = *homo bela, malada*; **dividendo** = *nombro dividenda* (1); **plano** = *surfaco plana*; **parazito** = *parazita homo, bestio o planto* (2).

Kontree, on ne darfas uzar adjektivo nemediate derivita vice genetivo (kazo dil komplemento posedala, t. e. vice la prepozicio **di**) : se **gardena urbo** ya signifkas *gardeno-urbo*, **gardena pordo** ne povas signifkar *pordo di gardeno* (ma on darfas dicar : **gardenpordo** o **pordo gardenala**) (3).

3^e Adverbo nemediate formacita de adjektivo signifkas : *en maniero* (tala) (4) : **bele**, **rapide** = *en maniero bela, rapida*; **noktale** (de l'adjektivo *noktala*) = *en maniero noktala* (**noktale vestizita** = *per vesti di nokto*) (5).

Inverse, de adverbo darfas venar direte nur adjektivo signifkanta : *qua esas talsorta, talmaniera* : **frua** = *qua eventas frue* (frua veko, frua legumo); **balda** = *qua eventas balde* (balda respondo); **quaza delikto** = *ago konsiderata quaze delikto* (6).

Exemplo di vorto-familio : **parolar, parolo, parola** (qua esas parolo) : **parola promiso; parole** (per parolo) : **il promisis parole...** Ma tala familii esas rara. Mem importas ne opinionar, ke irga radiko povas *nemediate* genitar la quar speci : verbo, substantivo, adjektivo, adverbo per nura chanjo di la dezinenco.

(1) Certe nulu komprenos : homo dividenda.

(2) La kunteksto o la cirkonstanci impedas miskompreno. Cetere on sempre darfas tote precizigar per l'expresuro kompleta. (Videz l'appendico « Substantivigo dil adjektivo ».

(3) Videz la sufiko -*al*.

(4) « Maniero » uzesas hike en sua maxim ampla senco. Ula adjektivi (*quanta, tanta, multa, poka, kelka, omna, singla, plura*, la kardinala nombral adjektivi, e. c.) genitas, pro lia senco, adverbii qui implikas ideo di quanteso. Ma, mem en ta kazo, la supere donita regulo cd expliko restas vera, nam, relate ago, la quanteso o la nombro esas manieral cirkonstanco : *li venis plure, single, omne* indikas reale « quamaniere » li venis. **Il laboris tante** = *en tanta maniero*.

(5) **Nokte** (de nokto) = *dum la nokto, en nokto*. (Videz la manieral adverbii en l'unesma parto.)

(6) « Quaze delikto » tre diferas de « kom delikto ».

Precipue, verbo *darfas derivesar nemediate de adjektivo nur se la radiko di ta adjektivo esas verbala*. Verbo quale **sanar** havus nula senco : *sano* = ento sana, homo sana, ma ne la *stando esar sana* o *saneso*; on do devas dicar : **sanesar** = esar sana, e **sanigar** = *igar sana*.

Pro plu forta motivo, nula verbo darfas venar nemediate de adverbo primitiva o de partikulo nevarieba, nam evidente la radiko ne esas verbala. Verbi quale **fruar, baldar, perar, cir-kumar, transar, proximar** havus nula senco. Inverse adjektivo nemediate formacita de verbo ne povas havar la senco di participo aktiva o pasiva (altre la sufixi **ant, at**, e. c., nule utilesus e ne havus senco). Exemple, **instrukta** ne povas remplasar **instruktanta**, o **instruktiva** (nek mem **instruktala**); **obedia** ne povas, konseque ne darfas remplasar **obedianta, obediema, obediera**, e. c.

DERIVADO PER AFIXI.

(Mediata derivado.)

Kontre ke en la derivado per dezinenci (o nemediata derivado), suficas soldar dezinenco a radiko, quale ni vidis, por obtenar vorto kompleta, en la derivado per afixi (o mediata derivado), on devas unesme adjuntar e soldar a la radiko afixo od afixi, ante pozar la dezinenco an la fino dil toto. Ex. : **arki-duk(o), para-pluv(o), pian-ist(o), distil-eri(o); bo-frat-in(o), retro-ag-iv-es(o)**.

La sufixi insertesas inter la radiko e la dezinenco segun l'ordino en qua li aplikesas ica ad ita; to signifikas, ke singla de oli modifikas ta, qua preiras lu, ed aplikesas a lu quale a simpla radiko : **lum-iz-iv-eso** = *eso (qualeso di) iv (to quo povas) iz (provizar per) lum(o)*. Praktike on sequas l'ordino progresanta dil kompozito : **lumizar, lumiziva, lumiziveso** = *kapableso lumizar*, France : *pouvoir éclairant* (1).

(1) Tala akumulato de sufixi devas evitesar ordinare. Ol uzesas, quale hike, nur kande l'ideo tradukenda impozas olu.

AFIXI.

La afixi esas partikuli, elementi tre kurta, quin on uzas por modifikar la koncepto expresata dal radiko. Exemple, en **bo-frat-in-o** la partikuli *bo*, *in* esas afixi e modifikas la koncepto **frat**.

Se li unionesas a la radiko avane (quale *bo*) on nomizas li *prefixi* e, se li unionesas a la radiko dope, on nomizas li *sufixi*.

En Ido, la afixi esas nur to, quo li esas nature e gramatike : elementi (preske sempre monosilaba), partikuli modifikanta, quale ni dicis. Konseque *li generale ne darfas uzesar kom radiki* (1).

Advere pri kelka vorti o radiki, quale l'adverbo **ne-**, la radiko **-es**, ula prepozicioni, on kustumas dicar, ke li uzesas kom afixi. Ma to ne signifikas, ke li reale e gramatike esas *afixi*. Restas tote justa, ke ti, quin ni studios sube, ne darfas uzesar kom radiki, exter kazi sorge indikota.

PREFIXI.

anti. — Ta prefixo esis l'objekto di la sequanta decido 883 (*Progreso*, VI, 113) :

« On repulsas **anti-** kom prefixo generale aplikebla (2), ed adoptas ol kom prefixo rezervenda a la ciencala e teknikala terminaro. » (3).

(1) Grande eroras Esperanto uzante sua afixi kom radiki : 1^e to duobligas neutile la vorto por la sama koncepto (pro quo *ilo* apud *instrumento*, od inverse?); 2^e to konstante ruptas por profani la kompreno di texto. *Ema*, *eblo*, *inde*, *eta*, *aro* e. c. esas por ili tam misterioza kam *edzo*, *fraulo* e. c. e la famoza korelativi : *chiam*, *kie*, *iom*, *ia*, *iel*, *chiu* e. c., qui ja per su ruptas la kompreno sat freque.

(2) En noto : Nam on havas e devas havar *kontre* kom tala prefixo.

(3) En noto : Apartenos do a la ciencala e teknikala komitati determinar la kazi, en qui on uzas *anti-*.

Ol signifikas *kontre*, qua expresas la sama ideo en la linguo komuna : **kontreveneno**, **kontrefebra**, **kontreverma** (1).

arki. — Ta prefixo, pasable internaciona (Greka origine), signifikas : *en eminenta grado*; ol do sempre indikas grado supera : **arkianjelo**, **arkiduko**, **arkidiakono**, e. c. (*Progreso*, III, 419. — Decido 649.)

auto. — Quale **anti-**, ta prefixo repulsesis « kom prefixo generale aplikebla, ed adoptesis kom prefixo rezervenda a la ciencala e teknikala terminaro (2).

bi. — Ta ciencal o teknikala prefixo « signifikas ofte « dufoye », sed anke « duopla », « du kune » dicas S^{ro} COUTURAT (*Progreso*, III, 3); ol esas impozata da l'internacioneso; e pluse ol esas tre oportuna por supresar la dusencesi » : se on uzus, exemple, *du* (vice *bi-*) en *biplani*, *bicikli*, on hezitus omnafoye, kande on parolus pri *du plani*, *du cikli*. — Ex. : *biciklo*, *bipedo*, *bipeda*, *bilingua*, *bidenta*, *bikonkava*, *bikonvexa*, *bimanua*, e. c.

bo- — Ta prefixo, Franca per *beau-* (pron. : *bo*) esas heredita de Esperanto senkonteste. Ol indikas : *parenteso per mariajo* : **bopatrulo** = *patrulo di la spozino* (relate elua

(1) On questionas, kad ni devas admisar la prefixo *anti-* kun la sama senco kam *kontre-*. On devas distingar tri kazi :

1^a En la teknikala kazi (ex. en la matematikal vortaro) on devas admisar la prefixo *anti* kun specala senco. To nule koncernas la komuna linguo.

2^a En la linguo komuna, on devas admisar vorti integra, tote pronta, qui kontenas *anti-*, kande li esas internaciona : pro ta motivo ni adoptis *antipodo*, *antipatio*, *antisepta*, e. c. ed on devos probable adoptar, *antipatriotismo*, *antimilitarismo* (same kam *militarismo*), e. c. Ico havas nula detrimento, nam, o la radiko a qua aplikesas *anti-* ne existas en nia linguo, o la kompozajo esas tante konocata, ke nulu povas dubar o nesavar lua senco.

3^a En la cetera kazi, on devas uzar kom prefixo la prepoziciono *kontre*, qua sola devas expresar ta ideo (segun la principo di unasenceso). Tale ni havas : *kontre-pezo*, *kontre-veneno*, e. c. E singlu esas libera formar simila kompozaji, kande li esas necesa e logikala : *kontre-konvulsa*, *kontre-reumatisma*, *kontre-religia*, *kontre-dinastia*, *kontre-konstituca*. To rezultas de la strukturo ipsa di la linguo; e se on uzus simile *anti-*, to genitus nur duopla formi, e konseque konstanta hezito en l'uzado. (*Progreso*, februaro 1911, pag. 689.)

(2) En noto : Sama remarki kam pri *anti-*. L'ideo di *auto-* povas tradukesar per *su-* (ex. : *su-defenso*) o per *propra* (ex. : *propr-amo*).

spozo); **bofratulo** = *fratulo di la spozino* (relate elua spozo). Ta prefixo quik adoptesis.

La parenteso per *rimariajo* indikesas, segun la kazi, per la prefixo *mi-* (V. ta prefixo), o per l'adjektivo **stifa** (*stief* D., *step* E.).

Mea *stifa* frato esas ta, qua divenis mea frato per rimariajo di mea patrulo kun lua matro, o di mea matro kun lua patrulo. Fakte ta *stifa* frato (homulo o homino) havas altra patrulo ed altra matro kam me, do nula sango-parenteso kun me. Mea *stifa* patrulo esas la spozo di mea matro rimariajinta su kun ilu, ma tote ne mea patrulo.

Mea *stifa* matro esas la spozo di mea patrulo rimariajinta su kun elu, ma tote ne mea matro.

Mea *stifa* onklulo esas la spozo di mea onklino rimariajinta su kun ilu, ma tote ne mea onklulo (*Progreso*, IV, 105. — *Decido*, 745).

des-. — Ta prefixo internaciona indikas la kontreajo dil koncepto expresata sen olu. Exemple : **desobedio**, **deshonoro**, **desavantajo**, **deshonesta**, **desfacila**, **desbona** (1), **desinfektar**, **desorganizar**, **desamar** (1) esas la kontreaji di : *obedio*, *honoro*, *avantajo*, *honesta*, *facila*, *bona*, *infektar*, *organizar*, *amar*.

On devas dicernar e distingar sorgoze la vorti *kontrea*, formacata per **des-**, de la vorti *kontredicanta* (simpla nego), formacata per **ne-** : *neafabla*, *neutila*, *neobedio*.

Por certe facar la dicerno (e pose la distingo per **des-** o **ne-**) suficas questionar su kad existas mezo inter la du extremaji; se ta mezo existas, l'extremaji esas kontrea, lore oportas uzar **des-**; se ta mezo ne existas, lore oportas uzar **ne-**. Ex. : *afabla* e *desafabla*, pro la mezo : *neafabla*; *obediar* e *desobediar*, pro la mezo : *neobediar* (2); *richa* e *desricha*

(1) **Mala** e **odiar** certe esas la preferinda kontreaji di *bona* e *amar*; e tale pri la vorti qui, sub formo simpla, esas la kontreaji di altri : *lenta*, *mikra*, *povra* e. c., kontreaji di *rapida*, *granda*, *richa*. Ma, pro ke *des* sempre facas ek vorto la kontreajo dil vorto uzata sen olu, on darfas dicar o skribar : *deslenta*, *despovra*, *desmala* e. c., se la memorado ne furnisas : *rapida*, *richa*, *bona*.

(2) On imperis a me agar ulo, e ton me ne agas; lore me *ne-obedias*. On interdiktis a me ulo, e tamen me agas lu; lore me *desobedias*. Ed anke : on imperis a me agar ulo, e me agas lo kontrea, lore me *desobedias*.

(se on ne uzas *povra*), pro la mezo : nericha. Ta persono esas nericha; tamen ol ne esas *povra* (*desricha*), nam ol posedas mikra domeno ek qua ol vivas.

Nultempe uzez : despovar, desdormar, desvolar, desexistar, desesar, desmovar, desvivo, desposedo, deshavanta, e. c., pro ke ta vorti ed altri analoga povas nur equivalar simpla nego : *ne povar*, e. c. Multa kontreaji esas expresata en Ido (quale en nia lingui) da radiki specala. Exemple : jorno, nokto; lumo, tenebro; komencar, finir; audacar, timar; ganar, perdar; laborar, ociar; bona, mala; dextre, sinistre; supere, infre; alte, base; plu, min; ante, pos; avan, dop, e. c.

La motivi esas : 1^e ke la opozeso en ula kazi ne esas evidenta (1); 2^e ke serio kelke longa de kontreaji unike per **des-** esus vere netolerebla (2); 3^e ke la uzo dil prefixo **des-** povas ulkaze produktar grava detrimenti (3); 4^e ke lu donas vorti tote nejusta ulkaze e ne aceptebla da la scienci (4).

Nultempe uzez **des** kom radiko, ma **kontre** (kontree, kontrea, kontreajo).

Des- adoptesis per la decido 251-252 pos longa e tote fundamentala diskutado en *Progreso*, III, 19, 92, 150, 215, 216, 282, 283, 284, 285, 287, 343, 344, 345, 483, 544, 618, dum qua on komparis ad olu por la sama rolo : **mal-**, **non-**, **an-**. — **Mal-** esis repulsata pro ke ol sustenesas nur da kelka Franca vorti, kontre ke **des-** sustenesas da centi de vorti internaciona (5) e pro ke **mal** esas la tre konocata radiko *mal(a)*, kontreajo di *bona*. Tala vorti quala esas en Esp.

(1) Kad esas tre evidenta, e precipue tre limitizebla, l'opozeso inter *varma* e *kolda* (*des-varma*), exemple?

(2) Kad esus tolerebla : *yuni* e *desyuni*, *richi* e *desrichi*, *forti* e *desforti*, *humili* e *deshumili*, *jenerozi* e *desjenerozi*, *boni* e *desboni*, *felici* e *desfelici* e. c. *same finos per la morto*.

(3) Se on klamos a me : *des-dextre* e me audos nur *dextre*, kad me ne povos duktar mea biciklo juste an l'obstaklo e frakasar mea kapo? *Sinistre* e *dextre* igas ne posibla ta desagreablajo.

(4) Kad, segun la cienco, *frigoro* esas la kontreajo di *kaloro*? E tamen Esperanto opozas *malvarmeso* a *varmeso*. Ido ne darfis imitar olu.

(5) Ni konocis ta fakto plura yari ante ke *Progreso* tusheskis la punto. Ma motivo di « neoportuneso » deskonsilis la quika substituco di *des* a *mal*. Ol suficabus por impedar interkonsento kun l'Espisti : la stroko atingabus tro grave la *netushebla* Fundamento.

malbona, malfermi, malligi, malsupre, malsupreniri, e. c., e. c., esas etimologie ne justa e pluse groteska.

dis-. — Ta prefixo Greka e Latina origine, nun pasable internaciona, indikas : *separo, disperso, dis-sono*, nam ol signifikas per su « hike ed ibe ». Ex. : **disdonar, disdon(ad)o** = ago donar hike ed ibe, donar parto ad ica, parto ad ita (France *distribuer* (1) **dissendar** = sendar hoke ed ibe; **dispozar** = pozar hike ed ibe, aranjari en diversa loki, manieri, sur diversa plasi (2)).

ex-. — Ta prefixo, Latina origine, nun internaciona, signifikas : *esinta...*, *qua havis antee la profesiono di...*, *la ofico di...* Ex. : **exoficiro, exprezidero, exnobelo, ex-vice-rejo, exadvokato**.

Quik adoptita, ica prefixo nultempe esis kontestata.

ge-. — Ta prefixo, Germana, uzesas por indikar « la ensemblo di la du sexui (3) : **la gepatri** = *la patrulo e la patrino* (matro); **la gespozi** = *la spozulo e la spozino*; **mea geonkli** = *mea onklulo e mea onklino o mea onkluli e mea onklini* (segun la kazo); **vua geavi** = *vua avulo e vua avino o vua avuli e vua avini* (segun la kazo). **Patri, spozi, onkli, avi** ne esus tam preciza, pro ke per su li ne indikas plu multe enti maskula kam enti femina.

Same **frati** esas min preciza kam **gefrati**, quale montras ica exemplo : **kad vu havas frati, siorino?** — **Yes, me havas gefrati : du fratuli ed un fratino.**

Ta prefixo esas komoda; l'exempli supera montras lo. Ma on devas evitar sorgoze trouzar o misuzar olu (Videz, en

(1) La verbo « *distributar* » rezervesas al idei teknikala : distributar vaporo, gasi e. c.

(2) Ta prefixo quik adoptesis, ma pose ulu propozis ke on uzez lu por la kontreeso, elegante la Latina. Respondesis : « En la Latina quale en la cetera lingui, omna afixi havas plura senci. En la L. I. ni devas adoptar oli kun un sola e fixa senco. Do, se ni havas *diskun* la senco di separo, ni ne povas uzar ol kun la senco di kontreeso (remarkez ke, en *discordia* e *dissentio* adminime, ol havas la senco di separo, eskarto). Cetere, *des-* esas etimologie identa a *dis-*; ni havas do la yuro atribuar ad ol l'altra senco di *dis-*. » (*Progreso*, III, 424.)

(3) Decido 1209, konsequo dil decidi 1089 e 1090. (*Progreso*, VII, 65. e VI, 212.) — Ti qui prizus la duo : *patro, matro* (kun ekluzo di *patrino*), mustas agnoskar, ke se patro esus nur maskula, on ne povus nek darfus dicar *gepatri*. E same pri *frato, kuzo, onklo* e. c.

l'unesma parto, la *chapitro di la substantivi*, precipue la du alinei finala).

mi-. — Ta prefixo internaciona quik adoptesis. Ol signifikas : *duime*. Ex. : **lasez la pordo miapertita; kun miklozita okuli; il parolis mivoce; laboro mifacita; mimortinta pro** (o de) **koldeso; pos mihoro**.

Per rezulto di rimariajo povas existar **mifrati** o **stifa frati** (Vid. **bo-**). L'unesmi esas ti qui havas o la sama patrulo o la sama patrino. La duesmi esas la filii quin havas de sua unesma mariajo vua **stifa** patrulo o patrino. Fakte nek li, nek la stifa patrulo esas parenta kun vu.

Do *mi-patrulo* nek *mipatrino* (o *mimatro*) povas existar, nek anke *mifilio*, en Ido, pro ke li ne existas en la naturo; e nun kande **stifa** adoptesis, li ne plus darfas uzesar.

Remarkez, ke France *beau-* (**bo-**) konstante produktas ambigueso : *beau-père*, exemple, esas lore *bopatrulo*, lore **stifa patrulo**, e nur posa expliko fixigas la senco.

mis-. — Ta prefixo esas Germana : *miss* ed Angla : *mis* (1). Ol quik adjuntesis dal Komitato ipsa di la *Delegitaro*, dum lua kunsidi « por expresar : *erore, nejuste* » : **misaudar, miskomprenar, misuzar, miskantar, mispronuncar, misduktar, misguidar, misfacar**, e. c.

On remarkez, ke esas difero inter *misaudar* e *audar male* o *malaudar*. Ulu qua esas preske surda, o quan la sono preske ne atingas, ica *male audas* o *mal-audas*. Ma ulu qua audas *boto*, kande me dicas *poto* (od inverse), ica *misaudas*. Konseque, *male* (o *mal* uzata kom prefixo) ne esas sinonima kun **mis-**.

Komprenende **mis** ne darfas plear la rolo di radiko. Do ne dicez *mise*, ma *erore, nejuste* o *male*, segun l'ideo.

ne-. — Ta vorto ne esas prefixo nature, nam ol esas negal adverbo. Ma ol uzesas quale prefixo, kom elemento neganta relate la vorto a qua on unionas lu : **neposibla, nevera, nejusta, neyusta, nevidebla, nekohere, neprecizeso, nevideblaji**. e. c.

Ne konfunde **ne-** a **des-** od a **sen-** (prepoziciono). Ne indikas simpla nego, **des-** kontreeso, **sen-** manko : **nericha, desricha** = *povra*; **nebela, desbela** = *leda*; **senbarba, sen-**

(1) La Franca prezentas lu kelke en : *més-user*.

kapa, senarma, senpova. Konseque, *senutila, senplena* (1), vice **neutila, neplena** esus absurda, e *nearma, nebarba, nekapa, nepova*, vice **senarma, senbarba, senkapa, senpova** esus egale absurda.

Ne konfunde **senmovi** = *qua esas sen movo*, a **nemovebla** = *qua ne esas movebla, quan on ne povas movar*; **sendube** dicas, ke ne existas dubo pri..., **nedubeble** : ke on ne povas dubar, ke lo dicata ne esas dubebla.

La vorti kompozita per **sen-** opozesas kom simpla negi al derivaji havanta la sufiko **-oz** (qua egalesas **kun**) : **senanma, sendolora** fakte esas la negi di **anmoza, doloroza**.

sen- = *-los* Germana, *-less* Angla.

par-. — Ta prefixo venas de la Latina e novlatina lingui : *par-, per-*. Ol adoptesis per la decido 309 « *por indikar la perfekta fino o kompletigo di ula ago* » : **parlernar** = *lernar komplete*; **parlektar** = *lektar komplete, til la fino* (dil libro) (2); **parvenar** = *venar til la fino, atingar la skopo* (3); **parkurar** = *kurar de la komenco til la fino* (dil voyo) (4).

para-. — Ta prefixo cience internaciona adoptesis per la decido 105 « *por indikar shirmilo kontre-* » : **parafalo, paralumo, parafulmino, parafairo, paracintilo, parapluvo, parasuno, paravento, paragrelo, parapolvo, paramoskito**, e. c.

pre-. — Ta prefixo Latina e nun internaciona quik adoptesis. Kun formo plu kurta e plu internaciona ol remplasas *ante* e havas la sama senco por la vorto a qua on unionas lu. **Previdar** = *ante-vidar* (o : *vidar antee*); **predicar** = *antedicar* (o : *dicar antee*); **prematura** = *matura ante la tempo*,

(1) Pro quo ne *senplena*? Esperantisto respondos : pro ke ni ne dicas *pleno* (vice *pleneco*). Ma pro quo vu dicas *utilo* (vice *utileco*)? Ka plena ne esas adjektivo totsime kam *utila*? Do, se on admisas *senutila*, on devas admisar *senplena*.

(2) **Tralektar** signifikas nur : *lektar rapide,flugante*. (*Progreso*, IV, 68.)

(3) De qua derivas *parveninto*, dicas la decido 375. Ica vorto = *parvenu* F., *parvenyu* R., *Parvenü*, *Emporkömmling* D., *parvenu*, *upstart* E.

(4) Decido 376. Vorto necesa e quan nek *trakurar*, nek *trairar* povas remplasar. Per extenso on dicas : *X... parkuris en automooilo 100 kilometri en un horo. Y... facis en aeroplano parkuro de 35 kil., ye 100 metri di alto*.

la sezono; **prepozar**, **prehiere**, **prenomo**, **prehistorio**, **pre-dankar**, **preirar** (1), **prejudiko**, **preavo**, **preonklo**.

pseudo-. — Ta prefixo adoptesis unanime dal Akademio per la decido 1629 « kom prefixo internacione konocata e ja uzata en Ido, kun la senco : *ne-vera, ne-reala*. Ex. : **pseudo-profeto**, **pseudorepublikisto**, **pseudofilozofo**, **pseudo-amiko**, **pseudocienco**, **pseudomartiro**, **pseudolinguisto**, **pseudonobelo**, **pseudoinventero**, e. c.

quadri-. — Ta ciencala prefixo signifikas : « *qua havas quar...* ». Exempli : **quadripedo**, **quadrimanuo**, **quadripeda**, **quadrimana**; **quadriangulo**, **quadriangula**.

retro-. — Ta prefixo Latina, nun internaciona, esas quaze adverbo per sua senco; ol quik adoptesis por indikar *la ago inversa* di ta quan indikas sen olu la vorto fundamentala : **retrocedar** = *cedar ad ulu to quon ol cedabis a ni*; **retroirar** = *irar ad-dope, desavance*; **retropulsar** = *irigar desavance per pulso*; **retrovenar** = *venar per iro inversa al loko de ube on departabis*. Ex. : **me livis la hemo ye duadek kloki e retro-venis en lu ye duadek e tri quarimi**. — **Retroagiva** = *qua povas agar, efikar pri kozi antea, pri lo pasinta* : **la lego ne havas efekto retroagiva**.

Pro sua senco intime adverbala, retro darfas uzesar izolite, kom adverbo : **Retroe! ne plus avancez : esas danjero**.

ri-. — Ta prefixo, Angla sone, Italiana forme e sone, indikas nur *ago quan on iteras, iteris od iteros*. Ol devas ne konfundesar a **retro-**. **Rihavar**, **ridicar**, **rifacar**, **riagar**, **riskribar**, **rilektar** = *havar, dicar, facar, agar, skribar, lektar itere*. Nun me riesas kontenta, pro ke me rihavas mea per-dita pekunio.

Ta prefixo unesme adoptita kun la formo **re** chanjis pose ta formo a l'Italiana **ri**, por evitar konfundi en multa radiki internaciona qui komencas per *re*, ma en qui ta silabo ne havas senco di iterio : *rebel, ricev, refuz, regard, regret, reklam, rekolt*, e. c. (*Decidi*, 647 et 648). Esperanto preferas erore alterar *re* a *ri* ed uzar *re-* kun duopla senco.

(1) Ne impedas *avanirar*. Ex. : Unesme il preiris me, sequante Petrus; ma balde il avaniris e Petrus ipsa trovesis dop ilu.

PREFIXI TEKNIKALA.

Ni vidis *anti-*, *auto-* (1), *bi-*, *quadri-*; restas studienda le sequanta pure teknikala.

***equi-**. — Ol signifikas *egala* (plu o min evidente) : **equi-angula**, **equi-axa**, **equi-lateralala**, e. c., sen parolar pri **equilibro**, **equinox**, **equipo**, **equivalo**. On ne povis uzar *egal-* en ta omna vorti, qui esas maxim ofte internaciona.

***ko-**. — Ol renkontresas en **kosinuso**, **kolatitudo**, **kosekanto**, **kofunciono**, **kotangento**, **kovarianto**, **konormala**, sen parolar pri **kolineara**, **korelato** e **korelativa**, **korespondo**, qui esas por ni primitiva vorti. En ta vorti, la prefixo *ko-* ne havas la senco di kun, sed (ma) la senco : « komplemento di... » o « di komplemento ».

Ol esas do tote necesa. Ma ni rezervis ol a ta specala senco, ed uzis *kun* o *sam* en la kazi, en qui la senco postulis ta elementi : *kun-junto*, *kun-kurar*, *kun-mezurebla*; *sam-axa*, *sam-centra*, *sam-foka*, *sam-tempa*, *sam-plana*... (*Progreso*, III, 2.)

mono-. — Ol signifikas : *un*. Ex. : **monosilabo**, **monokotiledona**, **monokordo**. La linguo komuna uzas *un-* : **unlatera**, **unnoma**, **unpersona**, ma ol admisas la vorti internaciona qui komencas per *mono* : **monogramo**, **monotona**, e. c.

Pro analogeso, e pro la sama motivi qui impozis **mono-**,

(1) Same kam pri *anti*, on devas en la komuna linguo admisar vorti integra, tote pronta, qui kontenas *auto*, kande li esas internaciona : *automobilo*, *autografo*, *autobiografio*, *autodidakta* e. c.

Kompreneble restas tote exter ico la uzo di *su* en vorti quale *su-levo*, *su-kusho*, *su-tenado* (on vere tenas *su* per la ago di la muskuli), *su-ocido*, *su-amo*, *su-admiro* e. c.

« Same kam ni substantivigas sen skrupulo, e mem kun granda komodeso, la pasiva verbi (*konstrukteso*, *konvinkeso*, e. c.), ni povas e devas substantivigar la reflektiva verbi, kun la reflektiva pronomo. Do on darfas uzar vorti quale *su-levo*, *su-kusho*, por l'ago *levar*, *kushar su* (komparez *su-ocido* a *hom-ocido*). Remarko : Esperanto uzis *kushi* en ne transitiva senco (la senco di *jacar*), tale ke ol povis expresar *kushar* nur per *kushigi*, e *kushar su* per *kushighi*! Ed on ne havis la necesa analogeso inter *levar* e *kushar* (la du transitiva). *Progreso*, V, 284.

bi-, l'Akademio (1) adoptis : **tri-**, **quadri-**, **quinqua-**, **sexa-**, **septua-**, **okto-**, **nona-** (*Progreso*, IV, 567).

L'Akademio repulsis (2) la serio de prefixi : **di-**, **tetra-**, **penta-**, **hexa-**, **hepta-**, **okto-**, **ennea-** (*Progreso*, IV, 567).

Kompreneble on sequas la generala reguli di nia linguo omnube li esas suficanta a la justa ekspreso dil idei : mi-vice la tri prefixi : *hemi-*, *semi-* e *demi-*, quo liberigas ni tre fortune de lia jenanta konkuro e de multa heziti (*mi-axo*, *mi-cirklo*, *mi-ombro*, *mi-plano*, *mi-sekanto*, *mi-sfero*. Same *ne-* vice la Latina *in-* o la D. E. *un-* : *nesimila*, *nevarianta*).

REMARKO PRI LA AFIXI.

Ula prefixi o sufixi ed ula prepozicioni neeviteble kolizonas kun kelka existanta radiki, exemple *par-* kun *pardonar*, *parfumo*, *partero*, *parturo*. On videz en nia vortolibri la radiki komencanta per *de-*, *des-*, *ge-*, *mi-*, *mis-*, *per-*, *ri-*, *tra-*, *trans-*. Nula konfundo eventas praktike, pro ke on konocas ta radiki ed on komprenas li segun lia senco, e pro ke la semblanta kompozajo havus nula senco, o senco evidente falsa en la kunteksto. Quon signifikus *de-parto*, *des-tinar*, *ge-nitar*, *mi-tologio*, *mis-tifikar*, *per-driko*, *ri-goro*, *trans-formo*? Mem kande dusenceso esus teorie posibla, ol ne eventas praktike, pro ke la kunteksto determinas klare la senco, e fakte on ne mem pensas ad altra senco, on ne hezitas mem dum un instanto. Mem pri *pardonar*, qua homo komprenos lu kom « komplete o fine donar » en : *pardonez me*, *il pardonis lu*, o mem : *il pardonis omno a sua filio*? Adjuntez, ke pri *donaco* o *legaco*, on devus dicar : *il donacis* o *il legacis omno a sua filio*.

(1) Plu precize : la teknikala subkomitato.

(2) N. B. : Kom generala *prefixi* aplikebla ad irga radiko, nam lore on devus selektar e hezitar en singla kazo inter du prefixi. Ma on ne ekskluzas la posibleso adoptar, kom integra radiki, vorti kompozita per ta greka prefixi.

PREPOZICIONI PREFIXA.

Quale **sen-**, vidita en antea chapitro, altra prepozicioni pleas la rolo di prefixi : **adportar**, **cirkumpola**, **cirkumskribo** (geom.), **ekirar**, **enirar** (1), **foreso**, **kontredicar**, **kunvoko**, **preterirar**, **subjacanta**, **vice-prezidero**, e. c.

Nultempe atribuez a prepoziciono, kompozante derivajo, senco altra kam ita, quan ol havas aparte. Exemple, **eklernar** nule povas signifika**r** **parlernar** = lernar komplete; **ektrovar** o **ekpensar** nule povas recevar la senco di **inventar**, nek **ekparolar** (Germana aus-sprechen) ta di **pronuncar**; same **ekportar** = *portar extere* ne povas signifika**r** o **suportar** o **tolarar**.

SUFIXI.

Quale ni dicis ye « Derivado per afixi », la sufixi insertas inter la radiko e la dezinenco, segun l'ordino en qua li aplikesas ica ad ita, se pluri uzesas.

-ab-. — Sufixo ekskluzive verbala, quik propozita por indikar l'anteeso, relate la tempi **-is**, **-os**, **-us**, exemple. Ma la Komitato dil Delegitaro ne adoptis lu pro la motivi expozita en *Progreso*, I, 567. Tamen ja lore dicesis : « se la sufixo **ab** od irg altra procedo esas vere plu facila e komoda *por la maxim multi*, on devos preferar ica ad ita ». La prevido realigesis e, pro to, per la decido 407 « on admisís, kom provizora probado, la uzo di la sufixo **-ab** por formar la tempi antea : **amabis** = *esis aminta*, **amabos** = *esos aminta*, **amabus** = *esus aminta* » (junio 1911). Noto dicas : « On devas remarkar, ke l'Akademio ne adoptis la formo

(1) « Nia kunfrato ne prizas la regulo, qua igas *transitiva* la verbi kompozita ek verbo *netransitiva* e prepoziciono, quale *en-irar*, *ek-irar*; ed il preferas repetar la prepoziciono. To esas ya permisata, sed (ma) tote superflua, nam en : *me eniras en la chambro*, l'ideo esas dufoye expresata. Tote logike, *me eniras la chambro* = *me iras en la chambro*. L' « equivalo » esas « perfekta »; to ne esas « subtilajo »; la verbo divenis transitiva, *absorbante* la prepoziciono ipsa, qua « regas » la komplemento. (Komparez *travidar*, *trairar*, e. c.) *Progreso*, II, 304, noto.

amabas » (1). Fine, per la decido 784 (decembro 1912), « on adoptas unanime e definitive la sufijo **ab** por l'antea tempi ».

La sufijo **ab** inspisesis al propozinto da : *amabam*, *amabas*, e. c. Latina, en la penso, ke on povos prizentar lu kom quaza radiko di D. *haben*, E. *have*, S. *haber*, I. *avere*, F. *avoir* e docar : uzez **ab** (*-abis*, *-abos*, *-abus*) ube ta lingui uzas **havar** en tempo kompozita.

Esas tre rekomendata ne uzar *-abis* ube *is* suficas, altra-dice : ube ne esas necesa indikar, ke tempo pasinta preiris altra pasinto. Exemple, ne dicez : **Me vidabis vua patruolo hie**, nam hike nula tempo pasinta preiris altra. Ma kon-tree dicez : **me finabis mea laboro kande vu arivis**, nam en ica exemplo la pasinto *finabis* preiris la pasinto *arivis*.

-ach-. — Ta sufijo, inspirita dal Italiana *-accio*, quik substitucesis ad **ac** propozita, kom *pejorativo*. La Komitato di la Delegitaro judikis ol plu expresiva kam *ac*. Per pejorativa sufijo on expresas *qualeso tre infra*, *nuanco di desesimo*, *antipatio*, *repugno* : **kavalacho** = *kavalo di infra*, *di mala qualeso*; **populacho** = *infra popolo*, *grosiera*, *maledukita*; **belacho** = *di qua la beleso insipida*, *neexpresiva*, *havas nula charmo*; **dolcacha** = *di dolceso sensapora* e, pri personi, *di dolceso simulata*; **bravacho** = *falsa bravo qua simulas braveso*; **paperacho** = *papero tote neutila*, *sen ul valoro*, *ne konservinda*. **Il ne kantas, ma kantachas. Quale dormar sur ta litacho? Ico vino! ha no, certe, ma vinacho nedrinkebla.**

Ta sufijo devas nultempe uzesar kom diminutivo. Exemple, **brilacho** esas *falsa brilo* e nule **brileto** = *brilo febla*.

Same ol devas ne uzesar pri la organi o funzioni di la bestii, ecepte se on volas expresar repugno : la bestii (quale

(1) La formo *-abas*, propozita (eventuale) por l'imperfekto, ne esis adoptata, pro ke l'imperfekto ipsa ne aceptesis, dum la diskuti di la Konstanta komisitaro (I, 569). On timis, ke ula populi trouzos, o misuzos ta tempo. Esis plu prudenta e simpla restriktar al formo *-is* l'expreso dil pasinto (ne antea relate altra) : *me vidis*, *il arivis*, e remplasigar ol per kompozita formi, se to esus necesa, ma nur takaze : *il esas arivinta de du hori*; *me esis skribanta*, *kande il arivis*.

ni) havas *boko*, *pedi*, e. c., e (quale ni) *manjas*, *drinkas*, e. c.

No, me ne povas asentar, ke la hipopotamo havas boko : ol havas bokacho.

-ad-. — Ta sufijo, quik adoptita, trovesas en la Latina lingui. *Ol indikas ago durolonga o kontinue plurfoya*. Se per kanono o fusilo on pafas unfoye, la ago esas *paf*o. Ma se on iteras plurfoye, se on duras pafar adminime kelke longe, la ago esas *pafado* (1). Dicante tre laute : *Ho!* me produktas *klamo*. Ma, se homi tre forte parolas od interdisputas sur la merkato, sur placo, li produktas *klamado*.

Polko, *valso*, e. c., esas dansi; ma dansado esas to, quon ni altre nomizas : *dansarto* : dansado esas praktikata da omna populi ed en omna epoki.

Parolo esas frazo, frazeto pronuncata : il dicis a me : « **vu esas idiota** »; il do insultis me per ta parolo. — **Parolado** esas la fakultato o la maniero parolar (2) ed anke longa uzo kontinua dil parolado : **Parolado grantesis nur a la homi. Ne ilua diskurso hierala fatigis lu, ma lua trihora parolado kun l'advokato camatine.**

On evitez misuzar o trouzar ta sufijo. Ol esas uzenda nur kande ol esas nekareebla por la senco.

L'ex-esperantisti devas partikulare atencar por ne riprodktar en Ido *kronado* (vice *kronizo*) ed altri analoga. Mem segun la *Fundamento*, « ad » *indikas duro en la ago*. Or certe *krono* ne esas ago, ma objekto, quale *glaso*, *stulo*, e. c., ed on ne darfas uzar *kronado* plu multe kam *glasado* o *stulado*. Cetere Zamenhof ipsa konfirmis la senco di « *indikas duro en la ago* » per *paf*, *danc*, e *ir* qui certe esas verbal radiki. Do, mem judikante segun la defino e l'exempli donita da Zamenhof, *kronado* violacas la *Fundamento*. E, por ni Idisti, ol violacus nia explicita principio, ke nul radiko povas donar verbo, se ol ne esas verbal. Or *kronado* supozas *kronar* e *kron* esas ne verbal, ma *nomal* radiko.

(1) « L'iterado o frequeso di l'ago esas expresata en Ido per derivado, nome per la sufijo *-ad* : *pafar*, *pafadar*, *parolar*, *paroladar*. » (*Progreso*, IV, 390, noto.)

(2) Quale *pensado*, *volado*, *memorado*, *vidado*, *audado*, *gustado*, *flarado*, *tushado* esas la fakultato *pensar*, *volar* e. c. Ma por la 5 sensi la nomo plu justa esas : *vidosenso*, *audosenso*, *gustosenso*, *flarosenso*, *tushosenso*.

On anke atencez, ke « ad » unionita ad -is nule donas imperfekto. Nek *is*, nek *os*, nek *us* chanjas ule sua valoro tempala per uniono kun « ad » : -*adis*, -*ados*, -*adus* = *is*, *os*, *us*, quale *adas* = *as*, ma kun duro plu longa en la ago.

Kompreneble « ad » nultempe darfas uzesar kom vorto nedependanta. Do ne imitez *ade* = longe, trovebla che l'Esperantisti. Kad *malade* = kurte, o kad *eke* esas la kontreajo di *ade*? Pro quo ne *adeco* vice *longeco*, e *ekeco* vice *mallongeco*?

-ag-. — Ta radiko dil verbo *agar* uzesas kun vorti di instrumento por formacar verbi signifkanta : *agar per...* Ex. : **crucagar** = *agar per kruco* (por mortigar ulu); **klovagar** = *agar per klovi* (por fixigar ulo, planko) (1); **agrafagar** = *agar per agrafi*; **butonagar** = *agar per butoni*; **martelagar** fero, kupro, e. c. La substantivi : *krucago*, *klovago*, *agrafago*, *butonago*, *martelago* ne povas konfundesar a l'instrumenti : *kruco*, *klovo*, *agrafo*, *butono*, *martelo*. Ma, se on formacus direte la verbo per l'instrumento : *kruclar*, *klovar*, *agrafar*, *butonar*, *martelagar*, la nomo dil ago esus identa a ta dil instrumento : *kruclar*, *kruco*; *klovar*, *klovo*, e. c., e to esus tam nelogikala kam nepraktikala, pro la konfundi e konfuzi qui rezultus de tala formaco (2).

-aj-. — Ta sufijo, quik adoptita, havas equivalenti en novlatina lingui. Ol indikas *kozy facita ek ula materio o posedanta ca o ta karaktero* : **lanajo** = *stofo ek lano*; **silkajo**

(1) *Klov-izar* = garnisar per klovi (talono di shuo, exemple).

(2) Kad on konsilus (por evitar li) belaji quale : *krukasiono*, *klovasiono*, *agrafasiono*, *butonasiono*, *martelasiono*? Ma kad ica sufijo di ago ne devus anke soldesar ad omna radiko di ago, quale *am*, *trov*, *kant*, *lekt* e. c.? Lore ni havus : *amasiono*, *trovasiono*, *kantasiono*, *lektasiono* e *mem parolasiono*, *diskursasiono*, se on ne preferus : *krukasiono*, *klovaciono*, *agrafaciono*, *martelaciono*, *amaciono*, *kantaciono*, *diskursaciono*, *uzaciono*, *repozaciono*, *promenaciono* e. c.

Ni rimemorigez, ke la direkta verbigo di radiko nomala (quale *krucl*, *klovl*, *agrafl*, *butonl*, *martell*) esas ne nur kontrelogika, ma pluse kontrepraktika, quo esas milfoye plu grava. Ico demonstresis per *plumar*, *dokumentar*, *bazardar*, *domar*, *bruetar*, klara por Franci (ecepte *domar*) ma ne komprenata o diverse komprenata da la ceteri. Ka L. I. devas esar rebusa divinendo por milioni e milioni de homi?

= *stofo ek silko*; **kotonajo** = *stofo ek kotono*; **linajo** = *texuro ek lino*; **molajo** = *mola parto* (ex. : *mola parto di frukto*); **grasajo** (ex. : *grasa parto di karno*); **ferajo** = *ulo ek fero* (ex. : *il vendas olda ferajo, fripi*); **dolcajo** = *ulo dolca*; **bitrajo** = *ulo bitra*; **bonajo** = *ulo bona*; **verajo** = *ulo vera*; **belajo** = *ulo bela*.

Per extenso, e kun -al, ta sufijo uzesas por esprimas la ideo : *ago, parolo, procedo di...* Ex. : **amikalajo** = *ago, parolo, procedo di amiko*; **pueralajo** = *ago, parolo di puero (puerala)*.

Aplikata a radiko di verbo transitiva, **aj** indikas la objekto pasiva di la ago (tote ne la rezultajo); lore ol equivalas -ataj (1) e remplasas participo pasiva : **drinkajo** = *drink(at)ajo, kozo drinkata* (aquo, biro, vino, e. c.); **manjajo** = *manj(at)ajo, kozo manjata* (karno, pano, legumi, e. c.); **vidajo** = *vid(at)ajo, kozo vidata* (peizajo, panoramo, e. c.); **sendajo** = *send(at)ajo, kozo, kozi sendata*; **piktajo** = (ne *pikturo* ma) *pikt(at)ajo, to quo esas piktata* (personi, kozi, e. c.); **skultajo** = (ne *skulturo* ma) *skult(at)ajo, to quo esas skultata* (viro, muliero); **konstruktajo** = (ne *konstrukturo* ma) *konstrukt(at)ajo, to quo esas konstruktata* (la petri e ligni o fero, e. c., uzata por konstruktar); **kopiajo** = (ne *kopiuro* ma) *kopi(at)ajo* (la texto, modelo, e. c.). **Mea kopiuro esas ne tote fidinda pro ke mea kopiajo esis apene videbla** (2).

Same, kun la verbi mixita, **ajo** = *a(ta)jo* e konseque havas la senco pasiva : **chanjajo** = *kozo chanjata*, ne : *kozo chanjanta* (3).

Aplikata a radiko di verbo netransitiva -aj- indikas la subjekto (necese, pro la naturo dil verbo); ol equivalas -(ant)aj e remplasas participo aktiva, pro ke ne existas pasivo en verbo netransitiva : **rezultajo** = *rezult(ant)ajo, to quo rezultas, kozo rezultanta*; **eventajo** = *event(ant)ajo, to quo eventas, kozo eventanta* (od eventinta). **De longe me timis la nuna eventajo, qua esas meaopinione nur la rezultajo di lia intrigi e di vua inerteso.** (Dec. 541.)

(1) *Progreso*, III, 482.

(2) Videz la sufijo -ur(o).

(3) Videz en l'unesma parto ye verbi mixita p. 52.

Nultempe **aj darfas** uzesar kom pejorativo (vice *ach*), quale che l'Esperantisti (1). Nultempe anke ol darfas uzesar, quale che li, vice **kozo** o **afero**. Se **ajo** sola = *afero*, *kozo*, ici lasta esas neutila, e vice : « nia sankta afero » o : « mi havas multajn aferojn por fari », suficas dicar : « nia sankta ajho », « mi havas multajn ajhojn por fari ». Certe la profani komprenos quik e plu bone kam en Ido : « me havas multa kozi facenda ».

-al-. — Ja Latina (en la formo *-alis*), la maxim internacion de la sufixi (en la formo *al*, *el*) (2), la afixo **-al-** proponesis por kompletigar la listo trovata en « Etude sur la Dérivation dans la Langue internationale » (3) ed ol quik adoptesis.

Lua signifikio esas : *qua relatas, koncernas; qua apartenas a..., dependas de..., konvenas por...* Ol juntesas a radiki nomala o verbala.

Exempli kun radiki nomala : **universala, dorsala, nazala, faciala, ventrala, brakiala** (4), **nacionala, normala, gramatikala, nazalo, labialo, guturalo, vertikalo, kolateralo**, e. c.

Kun verbala radiki : **experimentala, finala, komencala, administrala, baptala, mariajala, guvernala, ordinala, konfidencala**, e. c.

La sufixo **-al-** darfas sustenar altra sufixi : **universaleso, universaligar; socialismo, socialista**, e. c.

Adjektivo kun **-al-** ofte equivalas genitivo, to esas « **di** » sequata da substantivo : **hundo blindala** = *hundo di blindo* (ne *hundo blinda*); **velo virginala** = *velo di virgino* (5). De to la regulo praktikala : Por savar, kad adjektivo devas esar

(1) Nam ol uzesas tale, mem en stilo tre autoritatoza, adminime en *Fundamenta Krestomatio*.

(2) Kredeble pro ico l'Esperantisti ne volas lu.

(3) Videz en ta verko da S^{ro} COUTURAT la noto qua trovesas infre de la pagino 29.

(4) Espo havas : *kriminala, ma krimino esas krimo!* Pro quo ne *krimo, krima?* E pro quo *universala* e ne *universa*. Yes, pro quo ne *universo, universa* quale *brako, braka?* (En Ido : *brakio, brakiala*).

Che ni *brako* = F. chien braque, quan tre ortodoxa vortaro esp. tradukis per *brakhundo* = hundo kun brakii!

(5) **Muliero virgina** (o nur *virga*) = *muliero* qua esas virgina. Ma *velo* povas esar nur *virginala*, di virgino.

formacata per la sufijo **-al-** videz kad ol equivalas « **di** » sequata da substantivo.

On devas ne trouzar ta formaco, quale agas ula linguï, exemple la Germana. Precipue kun la propria nomi on uzez prefere prepoziciono : **la verki di Goethe** e mem plu bone : **la verki da Goethe** (ne la Goeth-ala verki) (1).

Ma on uzas **-ala-** por dicar : *segun la maniero di, analoga a la verki da, digna de* : **poemi Vergiliala, Anakreonala, dramo Shakespearala**, qui tote ne esas : **poemi da Vergilius**, e. c. (2).

Kande l'adjektivo formacenda signifikas ne : *qua relatas, qua koncernas, qua apartenas a...* ma « *qua esas...* », lore nur la dezinenco **-a** sola esas uzenda : **letro responsa** = letro *qua esas* respondo; **parolo konsolaca** = parolo *qua esas*

(1) On devas tradukar « genitivo » per **-al** nur kande la substantivo en genitivo esas nedefinita (indikas objekto nedefinita) e nule kande ol esas definita (indikas objekto determinita, aparta, konocata) quon montras l'artiklo. Exemple : *rejala kastelo* signifikas nur : *kastelo di rejo*, t. e. di ula, irga rejo, o *digna de rejo*. Ma, se on volas parolar pri *kastelo di la rejo*, on ne darfas dicar *rejala kastelo*. On dicos exemple : « En ica lando existas multa rejala kasteli, ma nur tri kasteli di la rejo » t. e. : « la rejo ipsa havas nur tri kasteli ». (*Progreso*, III, 413.)

(2) La sequanta noto di *Progreso* (IV, 220) pruvas, inter mult altra kozi, la neceseso dil sufijo **-al-**, kontre qua tante skribis adversi di Ido : « En ula Esp. broshureto me trovis traduko di D. *Geheimer Rat* per *sekreta konsilisto*. Ca exemplo klare montras per sua absurdeso la logikaleso di nia sufijo **-ala**. *Sekreta konsilisto* povas nur expresar, ke la konsilisteso di ta persono esas sekreta, t. e., ke on ne darfas savar, ke lu esas konsilisto. La konstanta publika uzado di ta titulo pruvas la kontreajo. La nomo *Geheimer Rat*, qua cetere nuntempe esas nur metaforo, volas expresar, ke konsili donenda da ta persono *koncernas sekretaji*, do il esas *sekretala konsilisto*. La uzo di *sekreta* esas korekta en *sekreta policisto* (D. *Geheimpolizist*), nam tala policisto ipsa esas sekreta, t. e. ula personi ne darfas savar, ke il esas policisto. (A.-J. STORFER.)

« On povas questionar, kad on devas dicar *regul-ala* o *regul-oz*. Kelki tentesas rezonar tale : Nula de la du sufixi konvenas, nam **-al** signifikas simple : « relativa ad », e **-oz** signifikas « plena de ». On devus havar specala afixo por signifikar « konforma ad ». — Ni respondas : Kontree, la du sufixi esas justa e legitima en ica kazo; — **oz**, pro ke ol signifikas « havanta » : *reguloza* = *qua havas regulo*; e **-al**, pro ke ol expresas la maxim generala relato di kozo

konsolaco; **ento dea** = ento *qua esas* deo; **ruina kastelo** = kastelo *qua esas* ruino.

Kande la vorto esas kompozita, ordinare on ne uzas *-ala*, ma nur *a-* Ex. : **omnadia**, **singladia**, **externaciona**, **super-naciona**, **internaciona**, **cadia**, **cayara**, **segunlega**, **kontrelega**, **senaqua**, **senkapa**, **senviva**, e. c. Ma povas divenar necesa uzar *-ala-* mem kun vorto kompozita, kande la klareso postulas lo. Exemple on dicos : **la muskuli avanbrakiala** (o : dil *avanbrakio*) mam *muskuli avanbrakia* signifikus : la muskuli *qui esas* *avanbrakio*.

-an-. — Ta sufijo, *-anus* en la Latina, *an*, *ano*, *ain*, *ien* en altra lingui, quik adoptesis por indikar individuo apartenanta a klaso (urbo, lando, ensemblo) homo esanta « *membro di...* » : **urbano**, **landano**, **senatano**, **akademiano**, **societano**,

ad altra; ni tradukas ol per « relativa ad », ma ni povus ofte tradukar ol per « dependanta de ». On povas do tre bone uzar *regulala* kun la senco dependanta de regulo », do « konforma a regulo ». Kun analoga senco ni uzas; *legala*, *normala*, *kustumala*, *konvencionala*, e. c. On povas tre klare uzar ia vorti : *legaleso*, *legaligar*, e. c. implikanta la kompreno di *legala* kom « konforma a la lego ».

Cetere ti qui deziras (pro irga motivo) absoluta precizeso povas omnakaze uzar, sive *lego-konforma*, *regul-konforma*, sive (quale ni ja indikis : VI, 28) : *segun-lega*, *segun-regula*; same kam ni uzas : *kontre-lega*, *kontre-regula* (*Progreso*, VI, 595).

« On devas ne restriktar tro multe la senco di nia sufixi, e ne interpretar li strikte segun la defini o traduki, quin ni mustas donar pri li en la lingui nacionala, e qui necese esas kelke tro preciza, pro ke li uzas vorti preciza di nia lingui. Singla de ta sufixi reprezentas generala ideo, to e. relato, quan ta traduki sugestas ma ne limitizas. On devas konsiderar, ke singla nociono kontenas multa gradi e nuanci; inter du o plura nocioni existas kontinua gradaro, tale ke ula nuanci povas preske indifereinte tradukesar per un od altra sufijo, inter qui ol jacas. On devas do admisar larja uzo di la sufixi, tale ke lia domeni esez kontigua e lasez nul kazo extere; e mem se lia domeni kelkafoye mixas su an la limiti, ico nule esas defekto di la linguo o kulpo di lua adepti, ma natural e necesa konsequanto di la dicita kontinueso (*Progreso*, VI, 594).

L'exemplo *regulala*, *reguloza*, ed altri simila posibla, esas inter la sufixi la analogajo di *pro*, *de* en ula kazi, o *pri*, *koncerne* en altri, inter la prepozicioni. Ex. : *mortar pro* o *de hungro*; *pri co*, o *koncerne co* (e mem *relate co*). La vicineso dil nuanci esas tante granda, ke on povas e darfas ulfoye selektar cis o trans la limito apene dicernebla. Lo importanta esas lore ke l'ideo restez klara e juste komprenebla.

Kristano (1), **samreligiano**, **samideano** (2), **samskopano**, **samluktano**, e. c.; **Kanadano**, **Italiano**, **Portugalano**, **Braziliano**, **Boliviano**, e. c. (Videz ye la propra nomi en la Gramatiko.)

En la realeso (e segun *Progreso*, III, 93) **-an** definesas plu juste per : *qua apartenas ad ula domeno* (lando, socio, e. c.). On do darfas ne restriktar olu a homi, ma uzar lu anke por kozi. Co explikas, ke ni parolas pri *Amerikana* planti od animal, pri *Chiniana* od *Italiana* linguo, e. c. Nam la sufijo **-an-** ne indikas esence personi, quankam pro lua senco, ol aplikesas precipue a personi.

Advere on darfus dicar *Amerikala*, *Chiniala*, e. c., ma lore ta vorti ne plus esus analoga a *Franca*, *Angla*, e. c., quin on uzas egale por personi e por kozi.

-ar-. — Ta sufijo, heredita de Esperanto, soldesas a nomal radiko por indikar *kolektajo*, *ensemblo* di la kozi o personi nomata dal radiko. Ex. : **formularo** = kolektajo, ensemblo de formuli; **vortaro** = kolektajo, ensemblo de vorti (3).

On devas gardar su kontre l'ambiguaji qui povas naskar

(1) Ne *isto*, pro ke la Kristani, segun sua doktrino, dicas esar la membri di sama korpo, havanta kom kapo la Kristo. Li do esas Krist-ani.

(2) La origino di ta vorto, qua havis tanta fortune inter ni esas pasable stranja. Me esis vizitanta S^{ro} GASTON MOCH e me trovabis lu komencanta letro ad Esperantisto stranjera. Il ne volis uzar « kara samlingvano ». Lore spontane venis en mea spirito la vorto *samideano* e me propozis lu al *samideano*, qua aprobis ed uzis ta vorto. Me ipsa pose uzis lu skribante ad Esperantisti e rapidege ni imitesis. Se mea memorado esas justa to eventis en 1890 o 1891.

(3) Ne sen motivo me selektas ta du exempli. Questionita da me Zamenhof respondis : « -ar- inspiresis a me da la Franca *formulaire*, *vocabulaire* ». Ta du vorti esas en l'Italiana : *formulario*, *vocabulario*; en la Angla : *formulary*, *vocabulary*. La vorto « *ossuaire* » (L. ossuarium, I. ossario, E. ossuary) kelke sustenas **-ar-**, nam ol indikas preske tam vere *ostaro* kam *osteyo*.

Kontre ta sufijo en Ido uli alegis posibla dusenceso. Yen to quon *Progreso* respondis pri ca punto : « La dusenceso alegita (pro **-ar** dil infinitivo) nultempe prizentis su fakte, ye nia konoco. Kad ol esas timenda? Ne semblas : 1^e pro ke la substantivi en **-aro** esas preske nultempe uzata kom adjektivi (quo esus : *homara*, *navara*, *armara*? on havas okazono uzar nur : *homarala*, *navarala*, e. c.); 2^e pro ke mem en ta kazo, on ne esas *obligata* elizionar, e tala eliziono certe esus evitenda; 3^e pro ke existas nula verbo, kun qua ta formi elizionita povus koincidar : ni povas havar nula

de la neprecizeso di ta sufijo. Generale ol indikas *la maxim extensita kolektajo* : **homaro** = *la ensamble di omna homi*, e ne irga grupo o societo de homi; **vortaro** = *la ensamble dil vorti di linguo*, e ne ica od ita grupo de vorti, vortolisto o mem lexiko; **navaro** esas *l'ensamble di omna navi* (militala o komercala) quin posedas naciono, e ne eskadro, floto, e. c.; **militistaro** = *l'ensamble di omna militisti di lando*, e ne armeo, regimento, kompanio, e. c. Ex. : **L'unesma armeo di nia militistaro nun komandesas dal ex-komandanto dil duesma.** — **Nia navaro havas tri floti.** — **La vortaro Franca, Germana od Angla trovesas komplete en preske nula vortolibro o lexiko.** On do atencez en singla kazo uzar la justa vorto.

En altra kazi, la senco restas nepreciza; exemple la senco di *arboraro* povas variar de arborgrupo til foresto. Esas do preferinda, segun quante on povas, uzar la specal vorti : **foresto, bosko, bosketo.**

Kompreneble on ne uzas **aro** aparte, kom radiko, ma : *ensamble, kolektajo, amaso, bando, trupo, serio*, e. c., segun la kazi .

-ari-. — Ta sufijo, Latina origine e novlatina, adoptesis dal Akademio, en junio 1913, per la decido 1143. Fakte la decido remplasigis la unionuro di *du* sufixi (*aj, ul*) (1), komprenebla pos reflektio ma ne evidenta. Ol indikas « *persono a qua ula ago esas direktata od ula kozo esas destinata* » (2) : **depozario, legacario, sendario (3), konfidencario, donacario,**

verbi simila a *armar, homar, navar*. Generale la sufijo *-ar* aplikesas nur a nominal radiki, or ni ne derivas verbi *nemmediate* de tala radiki : do la kolizio semblas ne posibla. — To ne signifikas, ke ta sufijo *-ar* ne esas kelke arbitrala; ma oportus trovar altra sufijo « plu internaciona » e min arbitrala; e to ne semblas facila. » (*Progreso*, II, 651.)

(1) Lore *ul* ankore signifika « karakterizata per », quale en Esperanto. Ma pose e plu juste, *-ul* atribuesis a la enti *maskula*, *-ier* ricevinte la senco : *karakterizata per* (ulo extera).

(2) Defino donita kun la decido (*Progreso*, VI, 322).

(3) L'Espisti dicas sen skrupulo : *adresato*, segun la Germana expreso *adresat*. Ico esas duopla eroro : 1^e pro la nominal naturo di *adreso*; ta radiko ne povas donar *adresar* (ma *adresizar*) ed on devas dicar : *sendar, direktar, expediar* ulo ad ulu; 2^e pro ke, mem se *adresar* existus, *adresato* povus signifika nur la kozo sendata, la *sendajo*.

koncesionario, adjudikario, konfesario (1), e. c. = *qua recevas depozo, legaco, sendo, konfidenco, donaco, koncesiono, adjudiko, konfeso*, la homo atingata da ica agi, e fakte dal depozajo, legacajo, sendajo, e. c.

-atr-. — Ta sufijo, quik adoptita, trovesas en la Franca (-*atre*) ed en l'Italiana (-*astro* : *verdastr*, *biancastr*). Ol juntesas a nomala radiki por formacar adjektivi signifika : *di la naturo di...*, *afina ad...*, *kelke simila a...* Ex. : **sponjatra** fungo, ligno. Materio rezinoza, o plu juste rezinatra. Ta stono ne esas silexa ma nur silexatra. On vendis a vu ta texuro kom lana, on trompis vu : ol esas lanatra. Sapore **dolcatra** (kelke, ma ne precize dolca); **homo dolcacha** (homo ne dolca vere, ma qua simulas dolceso, por disimular sua nedolceso). Quale on vidas per la komparo di ta du exempli, **-atr** tote ne havas la senco pejorativa; ica apartenas nur a la sufijo **-ach**.

Kun radiko indikanta koloro, **-atr-** expresas koloro afina ad olta quan enuncas la radiko : **redatra, blankatra, bluatra, verdatra**, di koloro afina a redeso, blueso, verdeso. Per la diminutivo *et* on nur diminutas la koloro ed expresas altra nuanco dil ideo : on afirmas certeso pri la koloro (quon on ne agas per **-atr-**) ma on afirmas anke olua extrema febleso.

En la vorti teknikala, ta sufijo darfas esar remplasata, segun la kazi, da la radiki **-form**, **-simil**, o dal sufijo tek-

(1) En la vortolibro Franc-Idala, ye « *confesseur* », trovesas *konfesigero, konfesiganto*, qui expresas l'ideo min simple. Yen l'expliko dil fakto. Kande me korektigis, dum la milito, ye l'explozo dil obusi, la duesma duimo di la lexiko Franc-Idala, l'unesma ja esis imprimita ed omna kayeri tote pronta. Do la vorto *confesseur*, tradukita en epoko kande ni ne havis **-ario-**, trovesis en olu. Regretinde on oblivis pozar *konfesario* inter la vorti adjuntenda o korektigenda. Ma nur olu esas vere bona ed ol tote korespondas al vorto Latina *confesarius*.

Ni remarkigez, ke *confessor* Latina expresas altra ideo (pluse), ta di homo konfesanta (sua kredo Kristana) mem avan tormenti, e nule l'ideo dil sacerdote ricevanta la konfeso di peki. Ca detalo montras quale e quante on povas erorar prenante blinde Latina radiko (quale agas Latinisti en sua sistemi) sen atencar lua senci multopla, qui singla postulas *logikale e praktikale* sua traduko partikulara en la helpolinguo.

nikala **-oid** : metaloido, elipsoido, konkoido, konoido, helicoido, e. c.

-e-. — Ta sufijo korespondas a *at* (en *rosata* L.), a *at* (en *rosato* I.), a *ad* (en *atigrado* S.), a *é* (en *rosé*, *tigré* F.). Ol adoptesis per la decido 758 kun ica signifiko : *qua havas la koloro od aspekto di...* Ex. : **rozea** = rozkolora; **violea** = violkolora; **kastanea** = kastankolora; **oranjea** = oranjokolora, cindrea, oreo, arjentea, kuprea, plumbea; tigre, zebrea felo; cindreo, sangeo. Per ta sufijo ni sparas centi de tedanta vorti kompozita per *-kolor(a)* (1).

-ebl-. — Ta sufijo, internaciona en la formi **abile**, **able**, **ibile**, **ible** venas de la Latina **abilis**, **ibilis**. Ol signifikas : *qua povas esar ...ata* : **facebla**, **kredebla**, **lektebla**, **videbla** = *qua povas esar facata, kredata, lektata, vidata*. Do lu havas senco nature pasiva, quo explikas ke lua komplemento sempre postulas *da* : **videbla da omni**, **kredebla da nulu**.

La linguo Angla inspiris (per la fonetismo) la formo **-ebl**, meza inter **-abl** e **-ibl**.

L'adjektivi quin ta sufijo formacas darfas esar substantivigata nemediate : **trompeblo** = *homo trompebla*; **manjebli** = *nutrivi* (F. comestibles) *kozi manjebla*; **kombusteblo** = *materio* (ligno, karbono) *qui povas esar kombustata*.

Kun **-eso** ta sufijo expresas la qualeso abstraktita : **videbleso**, **kredebleso**, e kun **ajo** lu donas substantivi konkreta : **videblaji**, **kredeblajo**.

Ne konfundeza ta sufijo, indikanta nur posibleso, a la sufijo **-end-** indikanta *obligo* o *musto*, ed a **-ind-** indikanta *merito*. Ex. : **omna kozi dicebla ne esas dicenda**, **nek dicinda**.

La sufijo **-ebl-** ne darfas uzesar kom radikulo o plu juste vorto izolita. Uzez do nur **posibla** (qua povas eventar o facesar) e **posible** (en maniero posibla) (2).

(1) « Exempli en qui *-ea* sentesas kom granda alejo, esas : *rozea*, *violea*, *lilacea*, *oranjea*, *oreo*, *kremea* », dicis samideano qua adjuntis : « Hike la lingui, ofte mem D. ne adjuntas la elemento *-kolor*, ex. *Dana rosa*, *violet*, *lila*, *orange*, *gylden*, *kreme* (B. JONSSON, *Progreso*, IV. 521).

(2) Nule *forsan*, qua expresas tote altra ideo, quale montras : *to esas forsan posibla*.

Posiblo = *to quo esas posibla* : Kad vu forsan opinionus ke la homo povus transirar la limiti dil posiblo? (1).

-ed-. — Ta sufijo havas korespondanti en *ée F.*, at I., ad S. Ol adoptesis per la decido 54 « *por indikar la quanto qua plenigas X* (la radiko) o *korespondas ad X* » : **bokedo**, **glasedo**, **manuedo** = *quanto de manjajo, de liquido, de materio qua plenigas la boko, un glaso, un manuo* : **bokedo de pano**, **glasedo de vino**, **manuedo de sablo**, **tero**, e. c.

Altra exempli : **kulieredo**, **pladego**, **bruetedo**, **charetedo**, **chariotedo**, **kamionedo**, **nestedo**, **aguledo**, **pinchedo**, **glutedo**, **brakiedo**, **kruchedo**, **potedo**, e. c., e. c.

Me drinkis nur un glutedo de vino. — Il prenis ofte pinchedo di sniflotabako ek mea tabakuyo.

-eg-. — Ta sufijo, inter altri, venis che Ido de Espo. Ol uzesas por formar *augmentivi* qui indikas grado supera od extrema, *chanjanta la nociono*. Ol juntesas a nomala ed a verbala radiki. Exempli : varmega = *varma til la maxim alta grado*. La aquo quan on pozas en kaserolo sur fairo por boliigar olu, esas unesme kolda, ma pose ol divenas varmeta o tepida, varma, tre varma, e varmega kande ol bolias.

Kruela esas min forta kam *tre kruela*, ma ica esas min forta kam *kruelega*, nam homo *kruelega* atingas la extrema *grado*. Il esas ne nur tre bona, ma bonega e ciencozega. Il divenis ne nur tre richa ma richega. Il ploris e ploregis kun singluti. Ne tro bruissez ridante : ridego ne konvenas. Me tante sufris, ke me kriegis pro doloro.

On ne donez ad **-eg-** la pejorativa senco di **-ach-**, e ne aplikez lu a la bestii. La bestii havas **boko**, pedi quale la homi, ma proporcione a sua grandeso e tipi. Same li manjas,

(1) A la komuna raciono esas ne plu multe posibla konfundar a homo « *posiblo* » kam dezerto. (Videz en l'apendico 4^a, la pagino 196.) Okazione di ta pagino ni memorigas, ke S^{ro} L. COUTURAT esis tre remarkinda specialisto pri filozofio, ke il iris aden Germania por facar longa e minucioza serchi en la manuskripti da LEIBNIZ, ke il publikigis « *L'Algèbre de la Logique* » e « *La Logique de Leibniz d'après des documents inédits* » kun « *Opuscles et fragments inédits de Leibniz* », ke dum un yaro il supleis en *Collège de France* la eminenta filozofiisto H. BERGSON. Lua idei e judiki pri la kozi filozofiala konseque havas valoro tote specala e certe plu granda kam olti di altra personi plu o min profana pri filozofio.

drinkas, e. c., quale la homi; konseque esas adminime neutila uzar specala vorti por organi e funkcioni quin la bestii havas komuna kun la homi (1).

Treege, restaĵo Esperantala, fortune desparis de ĉe ni. Ni do ne uzez ĉu. Dicz : **Me chagrenas extreme (en maniero extrema) pro la tristiganta novaĵo quan vu savigas da me.** E nultempe uzez *ege* o *ega* (2).

-em-. — Ta sufikso soldesas a verbala radikoj e signifikas : *inklinita ad...*, *tendencanta ad...* : **agema** (3), **kredema** =

(1) Ni ne povis imitar D. e E., uzante *plen-*, nam tre ofte tala vorti ne esas ĵusta : *plenboko* ne esas *bokado* (D. ipsa havas *Bissen*, peco demordita, apud *Mund voll*); e quo esus : *plenaghulo*? Pluse, li povas esar dusenca, nam *plen-plado*, exemple, equivalas, pro l'elizio permesita, *plena plado*. Ma donar *plen-plado* o *plena plado* de uloj ne esas la sama : l'unesma ekspresuro indikas nur quanto, la duesma implikas la plado ipsa.

On ne povis prenar *-ad* (veninta de *-ata* L., ĉe S. exemple, e vicina a *-at* I.) pro ke *-ad* havis altra rolo en Ido. On do kunfuzis ĉe F. kun *-ad*, quo donis *-ed* e lasis *-e* libera por altro.

(2) Ni sincere konfesez, ke **-eg-** semblas tute arbitrala. On esprimis pri ĉu reproĉo plu grava : « Ube esas bruoj, o kande on telefonas, ta sufikso povas facile konfunder al diminutivo *-et*. » Se la futuro montrus vere ta desavantaĵo, post la periodo de stabileso forsan on povus (por ĉanĝar minim possible) ĉanĝar *-eg-* ad *-ug-* ĉu certe ne povus konfunder al *-et*, ĝin la propono ĉu me facis en *Progreso*, III, 683. En la sama revuo, IV, 97, S^{ro} JONSSON judikis ĉu kom « rekomendinda » e remarkigis : « Kontraste, *-ug* diferas perfekte de *-et-* ed ol semblas aparte fortuneza pro la memorigo por Angli pri E. *huge* (imensa); *animalugo* facile komprenas quale E. *a huge animal*; *longuga* quale E. « *hugely long* ».

Me ĉu agis nulo por ke l'Akademio adoptez mea propono, e nun me nule sollicitas futura adopto por ĉu. Sempre me esis e sempre me esos l'unesma obediero dil decidi, aĉcepti o refuzi di nia Akademio, judikante ĉu la tante regretata *COUTURAT*, ke ne penvaloras elektar e laborigar akademio, se on ne aĉceptas ĉu decidi, o se mem on kritikis ĉu. Singlu facez sua lingvoj e proklamez, ke nur ĉu esas digna aĉceptar dal mondo. Pri Ido, quale olim pri *Esp*, me predikos la diciplinon proprexemple, tante plu ke me ne havas, quale altri, la doturo di neeroriveso.

Ego en Ido indikas « la me filozofiala ».

(3) Se on atencos, en Esperanto, komponaĵoj quale : *vertebrohava* (vice : *vertebrohavana*), *fruktodona* (vice *fruktodonanta*), on ne astonesos, ke Zamenhof konceptis *-ema* kom modifikuro di *-ama* = ĉu amas (*-ama*, vice *amanta*). Il departis do de *lernama* = ĉu

inklinita ad agar, a kredar; venjemo = homo venjema; prodigemo = homo prodigema; agemulo = viro, homulo agema; agemino = muliero, homino agema; sentemino = homino sentema.

La qualeso abstraktita qua korespondas a ta adjektivo devas esar expresata per la sufijo **-es-** : **agemeso, kredemeso, venjemeso, sentemeso, prodigemeso** (1). L'Esperantisti, ne uzante sua **-ec-** por ta vorti, duople violacas sua *Fundamento* netushebla : 1^e pro ke, ye **-ec-**, la santa libro dicas « ec » *indikas (abstrakte)*; do, sen « ec », l'abstrakteso ne indikesas; 2^e pro ke, se **kredema** = (quale trovesas en la *Fundamento*) *kiu havas la inklino, la kutimo kredi, kredemo* = (quale en Ido) *indikas ne la qualeso ipsa, ma la homo, kiu havas la inklino, la kutimo kredi*. Konkluze : per *kredemo* ed analogi la *Fundamento* esas violacata e la qualeso ne expresata.

Pro ke ol esas nur sufijo, **-em-** ne darfas uzesar izolite. Do nultempe uzez *emo* vice *inklino*, *tendenco*.

Ni rimarkigez la grosa eroro etikala quan facis Zamenhof, inkluzante en **-em-** du senci tante diversa kam l'inklino e la kustumo. Per la volado, homo povas frenagar, represar mem maxim forta inklino naturala. Exemple on povas esar nature tre **iracema, desobediema, ociema**, e. c., e tamen ne **iracera, desobediera, ociera** (Videz la sufijo **-er-**). Esas

amas lernar, e formacis *lernema*; de *babelama* il formacis *babelama* e. c.

Cetere ni nule blamas Zamenhof venir ad **-em-** per ta voyo e donir a sua linguo sufijo ne existanta en linguo naturala. La questiono ya ne esas, ka ta od ica sufijo esas naturala (uli ne mem povas esar naturala), ma kad li esas utila e klara. Se yes (e se altra plu bona ne existas), nule importas kad li havas o ne havas modelo en la « naturala » lingui. Se on volus esar plu « naturala », on uzus (quale *Neutral*) la sufijo **-ator** por l'instrumento e l'aganto, la sufijo **-orio** por la loko e (itere) por l'instrumento, ed on dronesus en la sama kaoso kam la « natural » lingui.

(1) On remarke, ke ta vorti ne esas plu longa kam en la F. lia korespondanti : *activité, crédulité, prodigalité*. *Venjemeso* esas mem min longa kam la perifrasto : *nature vindicative, caractère vindicatif*, unika moyeno quan posedas la Franca por expresar l'ideo di *venjemeso*. Esperanto, qua ne expresas *es (ec)* en ta vorti, posedas tre ofte kompozaji plu longa : *venghemulino* (venjemino), *mallaboremulo* (ociemo, ociero), *mallaboremulino* (ociemino, ocierino).

do kolosal eroro konfundar inklineso e kustumo en un sola sufijo, quale Espo; nul moralisto od etikisto povas aceptar lu.

Granda difero anke inter *ant* e *em* : la homo nun *almonanta* povas esar nule *almonema*.

-end-. — Ta sufijo, existanta en la Latina e novlatina lingui, quik adoptesis. Ol soldesas a radiki verbala e signifikas : *qua devas o mustas esar ...ata* : **facenda laboro** = *laboro qua devas o mustas esar facata*; **letro lektenda** o **skribenda** = *letro qua devas o mustas esar skribata*; **sumo pagenda**, **problemo solvenda**, **korpo dissolvenda** forsan ne pagesos, ne solvesos o dissolvesos; li do tote ne equivalas : *sumo pagota*, *problemo solvota* e *korpo dissolvota*.

On pluse remarkez, ke **-end-** tote ne egalesas **-ind-** (videz ica) nam ol nule implikas merito : **problemo solvenda**, e forsan **solvota**, povas ne meritar solvo, do ne esar **solvinda**, nek mem **solvebla**.

Remarkez la granda difero inter : **me havas nulo skribenda** (nulo devas o mustas skribesar da me) e : **me havas nulo por skribar** = *me havas nula del kozi necesa por skribar* : *papero, plumo*, e. c.

Ta sufijo darfas formacar substantivi : **dividendo**, **multiplikendo**, e. c. Ol darfas unionesar ad altra sufijo, nome **aj** : **kredendaji**, **facendaji** = *kozi kredenda*, *facenda* (1).

-er-. — Ta sufijo (moderna formo : *-ier*, *-er*, *-eur* F.; *iero*, *-aio* I., *ero* S., *eiro* Port.) venas de *arius* Latina. Ol quik adoptesis dal Komitato di la *Delegitaro* por indikar la *amatoro di...* Ma pose la decidi 591 e 690 pluampligis lua senco. Konseque nun ol indikas : *ta qua kustume o mem nur ofte okupas su pri...* sen facar ek la kozo sua profesiono (Videz sufijo **-ist**). Quale on vidas, la amatoro inkluzesas en ta defino.

La sufijo **-er-** soldesas a radiki nomala ed a radiki ver-

(1) Ta sufijo esas tante necesa, ke mem l'Esperantisti pokope insinuus lu, e duras, en sua linguo (kun altra suffixi Idala), malgre la solena ed explicita refuzo da sua Akademio, qua deklaris li ne adoptenda nek aceptinda, pro ke ne mem utila, adminime en la komuna linguo. Li esas tante neutila, ke li sempre plu multe penetras en ta linguo, mem kontre la *Fundamento* netushebla. Icon me dicas nur por vidigar, per exemplo frapanta, quante ta suffixi *neutila* esas en la realeso *necesa* por la bona expresado dil pensi.

bala : biciklero (amatoro), gimnastikero, arkerero, fumero, kolektero, chasero, peskero. — Il nultempe enoyas, pro ke esante granda lektero, fotografero ed exkursero il sempre okupesas. — Dum sep yari il esis prezidero di nia societo e nun il esas lua honor-prezidero.

Ta sufijo aplikesas anke a nomi di bestii o di objekti qui esas karakterizata da special ago kustumala : **reptero**, **ruminero**, **rodero**, **klimero**; **remorkero**, **krozero**, **flotacero** (Vid. sufijo **-il**).

Per la decido 689 l'Akademio aprobis, ke la participal sufijo **-ant-** expresez « la nuna ago » ed ol adoptis la sufijo **-er-** por « la ago ne precize nuna » exemple : **suskriptero** (1). Societo havas prezidero, ma la *prezidanto* di ula kunsido povas esar sive la prezidero, sive la vice-prezidero, sive altra membro.

Komparez **-er-** a **-ist-** ed anke a **-em-** por ne uzar ica od ita neoportune.

-ero (2) darfas, kompreneble, recevar la formo adjekti-vala. Ex. : **Yes, me konfesas lo, nature me esas tre iracema e venjema; ma me luktis kontre ta duopla inklineso, e me ne divenis iracera e venjera** (3).

(1) En noto dicesas : Ica decido chanjas nulo en l'antea decidi (quin on lektis supere) pri la sufijo **-er-**. Ol relatas nur la propozo di sentempa partipico, qua esis repulsata (decido : 428. — IV, 322).

(2) **er**, en Esperanto, formacas tre mikra nombro de vorti plu o min justa, ex. : *fajrero* (cintilo), *hajlero* (greluno). Lua uzo kom nedependanta vorto (*ero* = elemento!) privacas ta linguo de l'internaciona substantivo **ero**, quan Esp. tradukas per *tempo-kalkulo*, *jar(cent)aro*, en la maxim ortodoxa lexiko!!

(3) En *Progreso* (V, 491) trovesas ico : « Nun kande ni havas la sufijo **-er** por indikar ta qua facas *kustume* ula ago, importas restriktar la sufijo **-em** a la nociono di *inklineso*, *tendenco*. (Me adjuntas hike : omna serioz etikisto e nome la teologio etikala tote ne povas aceptar la valoro ambigua di la **-em** Esperantala.) Ulu povas esar *babilema*, e ne *babilera*, se lua profesiono od obligesi impedas lu *babilar*. Same *drinkemo* povas ne esar *drinkero* (tale ke pri lu on darfus dicar : *drinkemo ne drinkera*). *Furtemo* povas ne esar *furterio*; *inventemo*, *inventero*, e. c. Ni havas do en ta du suffixi moyeno expresar precize du diversa nuanci... Nulo impedas dicar : *babilera*, *drinkera*, *furtera*... Nam ica vorti esas tote analoga a participi; li equivalas : *kustume babilanta*, *drinkanta*, *furtanta*. On remarkez bone la diversa ekspreso-moyeni quin nia linguo furnisas a ti, qui studias ol serioze e praktikas ol habile. »

-eri-. — Ta sufijo, internaciona, adoptesis per la decidi 594 e 1091. Ol indikas : *establisuro en qua on okupas su irgamaniere* (ne necese per fabrikado) *pri la kozo indikata da la radiko*. Ol soldesas a radiki nomala : librerio, papererio, lakterio, od a radiki verbala : fabrikerio, imprimario, direkterio.

Ol indikas *establisuro, firmo*, e. c. e distingesas de -ey, qua indikas *irga loko destinata a...*; **drinkerio** = *establisuro (taverno) en qua on drinkas*; **drinkayo** = *precipue la loko ube bestii drinkas*. Cetere, en ...*erio*, povas esar ...*eyo*. Exemple : **On dicis a me, ke vu rikonstruktigas vua imprimario. — To ne esas exakta, nam me rikonstruktigas nur l'imprimeyo ipsa; on ne tushos la cetero dil imprimario.**

-es-. — Ta radiko di la lingui Indo-Europana, qua donas la verbo **es-ar**, pleas la rolo di sufijo en la sequanta kazi :
1^e Soldita al radiko di verbo transitiva, ol formacas pasiv-abreviuro por ta verbo : **videsar, trovesar** = *esar vidata, esar trovata*.

Konseque ol uzesas por formar substantivi qui expresas pasiva stando, sen irga ideo tempala : **instrukteso** = *la fakto, stando esir od esar instruktata*; **izoleso** = *la fakto, stando esir od esar izolata*; **konverteso** = *la fakto, stando esir od esar konvertata*; **konvinkeso** = *la fakto, stando esir od esar konvinkata*; **tenteso** = *la fakto, stando esir od esar tentata*; **konstrukteso** = *la fakto, stando esir od esar konstruktata*, e. c. (1).

2^e Soldita a nomala radiko, la sufijo es formacas substantivi, qui expresas la *stando od abstraktita qualeso* : **avareso, beleso, blindeso, maladeso, utileso** = *la stando esar avara, bela, blinda, malada, utila*. Ol devas uzesar omnafoye kande on derivas de adjektivo l'abstraktita qualeso korespondanta.

3^e Ta sufijo formacas anke verbi signifikanta : *esar tala qual indikas la radiko* : **utilesar** = *esar utila a, por...*; egale-

(1) Same kam **videsar** = *esar vidata* = *vidatesar*, on darfas dicar, ke **instrukteso** = *instruktateso* o *instruktiteso*, **konverteso** = *konvertateso* o *konvertiteso*, e. c. Ma sen parolar pri la plu granda kurteso dil derivaji citita en la texto, li ne kontenas nek postulas la determino pri tempo, quan implikas necese **at** e **it**.

sar = *esar egala a...*; **similesar** = *esar simila a...*; **friponesar** = *esar fripona* (o fripono); **profetesar** = *esar profeta* (o profeto); **hipokritesar** = *esar hipokrita* (o hipokrito); **gastesar** = *esar gasta* (o gasto); **hostesar** = *esar hosta* (o hosto); **mala-desar** = *esar malada* (o malado) (1).

On tote darfus uzar **es(o)** mem izolita, nam ol esas radiko esence. Ma fakte **stando** (de *standar*) remplasas lu konstante. Tamen nule esus nekorekta dicar : **Me trovis lu en bona eso**. Same on darfus dicar : **Quale vu esas?** quo tote ne signifikus : **quale vu existas?** nam *esar* ne signifikas *existar*.

-esk-. — Greka e Latina, ta sufijo ritrovesas en novlatina lingui. On nomizas lu *inkoativo*, to esas *montranta komenco*. Ol quik adoptesis del reformo-plano kun la senco : *komencar*, kande ol juntesas a radiki verbala : **dormeskar** = *komencar dormar*; **morteskar** = *komencar mortar*; **videskar** = *komencar vidar*; **sideskar** = *komencar sidar*; **iraceskar** = *komencar iracar*; **emoceskar** = *komencar emocar*.

Pose l'Akademio per la decido 1221 remplasigis *ij* (2)

(1) Nula konfundo esas posibla inter ica lasta uzo di la radiko **es** ed olua uzo en la verbi pasiva, pro la dicerno inter la radiki verbala e la radiki neverbala (o nomala) quan omnu facas instinte. Nulu inklinesas komprenar : **amar** = *esar amo*, ma komprenas lu kom *abreviuro* di **am(at)esar**.

La Komitato dil Delegitaro quik adoptis la propozita radiko **es** por **esar** e la uzo supere expozita. On lektas lo yena, pag. 24 di *Compte Rendu des Travaux du Comité* : « On varme aprobis la identigo dil sufijo **ec** al radiko dil verbo *esti* (*esar*), e la logikal klareso qua rezultas de olu por la verbi dil tipo **utilesar** e la korespondanta substantivo (**utileso**). »

(2) **-ij-** esis (quale en Espo) tote arbitrala e, pluse tro simila a *ig*, fine ledega en l'anciena : *rujijs, chanjijs, sajijs, ebriijs, glaciijis* e. c.; ol desplezis pro la sono e mem pro la formo. No, vere tala vorti esis delico nek por la okulo, nek por la orelo, e lia korespondanti en Esperanto esas digna kompani por *kn, sc, kaj, -ajn, -ojn, -ujn* e. c. Ido ne povis konservar to omna.

La **ek-** Esperantala havas, kom inkoativo, nula susteno en nia lingui; ol esas tam arbitrala kam *igh*. Zamenhof ipsa agnoskis lo, quale montras lua reformo (ne aceptita, e vere ne aceptinda) di 1894. en qua il lasis a **ek-** nur la funciono indikar ago instantala (?) e remplasigis *igh* per *isk*. Reale **ek-** esis la kontreajo di *-ad*, en la mento di Zamenhof (*ek-krii, kriadi*), e la du destinesis korespondar a to, quon on nomizas « aspekto » en la konjugado di la Rusa. Komence, sub Rusa plumi, preske omna personal modi di Espo

(heredita de Esperanto) per **-esk** unionebla ad adjektivi kun la senco : *divenar*... Ex. : **paleskar, febleskar, richeskar, vireskar, muliereskar, adulteskar, amikeskar**, e. c. = *divenar pala, febla, richa, vira* (o viro), *muliera* (o muliero), *amika* (o amiko). En la realeso, **paleskar** = *komencar esar pala* e tale pri la ceteri. Do ne existas diferu esencala inter l'uzo di *esk* kun verbi e l'uzo di *esk* kun adjektivi : ol indikas : o *komenco* di ago, o *komenco* di qualeso.

Noto relatanta la decido 1221 dices : « La sufijo *-esk* uzesos do kun la verbal radiki (quale til nun) por signifkar *komencar* (*dormeskar*) e kun la nomal radiki por signifkar *divenar* (*paleskar*). L'apliko di ca regulo en la tota vortaro pruvis, ke ol genitas nula dusenceso. »

Por expresar l'ideo : *divenar ...ata*, la du formi **...ateskar** e **...eskeskar** tote darfas konsideresar kom regulala e konseque legitima. Ex. : **vidateskar, uzateskar, probateskar** o : **videskeskar, uzeskeskar, probeskeskar**, e. c. Ma on konsilas uzar prefere, kom plu simpla : *divenar vidata, uzata, probata*.

Se la prima verbo esas transitiva, la verbo derivita per **esk** esas anke transitiva, do povas havar objekto : **lekteskar** **jurnalo**.

Kompreneble **esk** ne darfas uzesar kom radiko vice *komenc*. Do nultempe dices *eskar, eskas*, quale ul Espisti dicas *eki, ekas*, vice *komenci, komencas*.

-estr-. — Inspirita dal duesma parto dil vorti : *Bürgermeister* D., *burgmaster* E., *borgomastro* I., *burgomaestre* S., *burgo-mestre* Por., *bourgmestre* F. Ol quik adoptesis kun la senco : *chefo, mastro di*... Ol soldesas a radiki nomala : **urbestro, kastelestro, chapelestro, hotelestro** (hotel-mastro), **policestro, domestro, skolestro, navestro, statestro**, e. c.

Ol mem darfas okazione soldesar a verbal radiko : **kampestro** (1), **manovrestro, pafestro** (2), e. c.

ornesis per *ek-* o *-ad*. Bela e multa traci di ta « aspekto » ankore trovasas en la duesma « santa libro », *Fundamenta Krestomatio*, stilo-modelo por l'Esperantisti, segun explicita deklaro da Zamenhof. Ma sempre plu multe li oblivias la modelo por individuala preferaji. Evoluciono, evoluciono, tante influata da Ido!

(1) Diferanta de *kampeyestro*, nam Ido havas *kampar, kampo, kampeyo*, por qui Espo donas nur ridinda vorti pro sua *kampo, qua egalesas agro*.

(2) Diferanta de *pafeyestro*.

Kom vorto izolita ne uzez **estro** nek **estraro** quale Esperantisti, ma **chefo**, **chefaro**, **mastro**, **patrono**, **direktero**, **direktisto**, e. c. segun la kazi.

-et-. — Ta sufijo trovesas en la Latina e novlatina lingui, kom *diminutivo*. Ol quik adoptesis por indikar *grado extrema di mikreso o febleso qua chanjas la nociono*. Ex. : **dometo**, **rivereto**; **varmeta**, **beleta**; **ridetar**, **kantetar**, **saltetar**, **dormetar**, e. c.

Ta sufijo formacas anke diminutivi di afeciono : **filieto**, **matreto**, **patruleto**, **fratuleto**, **fratineto**, e. c. (1).

-ey-. — Ta sufijo, veninta de Esperanto, quik adoptesis (2). Soldita a radiko nomala o verbala, lu formacas substantivi nomizanta la *loko destinata* (ad objekto od ago). Ta loko esas edifico, chambro, e. c., loko en la maxim generala senco, tereno di kultivado por... Ex. : **kavaleyo** = *kavalostablo*; **boveyo** = *bovostablo*; **mutoneyo** = *mutonostablo*; **haneyo**; **manjeyo**, **dormeyo** (en kolegio, hospitalo) (3); **koqueyo**, **laveyo**, **tombeyo**, **pregeyo** (ne kirko, nek kapelo o templo, ma chambro destinita a religial exerci); **pastureyo** (senco plu ampla kam *prato*); **viteyo**, **alneyo**; **querkeyo**, **ribiereyo**, **roziereyo**, **kastaniereyo** (4).

La senco dil derivaji povas esar precizigata da altra sufiji o radiki : **parfumeyo**, **parfumvendeyo**; **aer-kuracerio**. (Vid. -eri.)

Pro la signifiko kelke ne preciza di **-ey** en ula derivaji, uzez vorti specala, kande la senco lo necesigas : **gimnazio**, **liceo**, **skolo**, **universitato** vice *lerneyo*; **baziliko**, **katedralo**, **kirko**, **kapelo**, **templo**, vice *pregeyo*.

Ta sufijo devas ne uzesar kom radiko izolita. Selektez, segun la kazo : **edifico**, **konstrukturo**, **domo**, **loko**, **agro**, e. c.,

(1) La *chj* e *nj* di Espo transformas la bapto-nomi til nerikonocebleso. Pro to li esas kondamninda e Zamenhof ipsa agnoskis to, nam en sua reformo di 1894, il remplasigis li, quale Ido, per la sufijo *et*, sen altero di la radiko : *Paul(us)*, *Pauletus*; *Petr(us)*, *Petretus*; *Luk(as)*, *Luketas*; *Mari(a)*, *Marieta*; *Sofi(a)*, *Sofieta* e. c. En la tradukuri on darfas admisar : *Ted*, *Dick*, *Sacha*, *Sonia*, e. c. quale la cetera propra nomi.

(2) Ol esas quaza modifikuro di *uj* (uy), respondis Zamenhof questionita : *uj* esas « recipiente por... », *ej* esas « loko por... ».

(3) *Manjo-chambro*, *dormo-chambro* en domi privata.

(4) Videz la sufijo *-ier*.

e ne eyo, nekomprenebla da omna profano. Ni lasez l'Esperantisti uzar obstine sua *eyo, eta, uyo, emo, ilo, ebla, ero, ano, ino*, e. c. Per tala vorti li atingas nur konfuzeso quan la L. I. devas evitar sorgoze.

-i-. — Ta sufijo pasable internaciona adoptesis per la decido 487 por indikar « *lando, regiono, domeno dependanta de...* » e konseque la resortiso dil autoritato di... Ex. : **baronio, komtio, dukio, princio, rejio, episkopio** (1), **parokio**, e. c.

-id-. — Greka, Latina e kelke internaciona, ta sufijo quik adoptesis ma nur por indikar : *homa decendantanto* (adminime en la komuna linguo) : **Izraelido, la Semidi, la tribuo Rube-nida**, e. c. Por la homa genituro ne uzez *ido* izolite, ma *decendantanto, filio di (filiulo, filiino, gefilii, segun la kazo)*.

Por la bestia genituro uzez **yun** (Vid. ta sufijo).

-ier-. — Ta sufijo quik adoptesis (ma en la formo *yer*) kun la senco) : *etuyo kontenanta o sustenanta la kozo indikata da la radiko*; **kandeliero** = *utensilo sustenanta, portanta un kandelo*; **plumiero** = *kurta stango portanta un plumo (plumoskribilo)*; **sigariero** = *kurta tubo qua portas un sigaro (sigarfumilo)*. Ne konfunde **-ier-** a **uy**. (Videz ica.)

Pro analogeso (lua senco esante « qua portas »), ta sufijo uzesas por indikar la *arboro o planto qua portas, produktas* : **pomiero, figiero, kafeiero, teiero, palmiero, roziero, fragiero, diantiero**, e. c.

Ma on darfus dicar ke, se *pomiero, figiero, roziero*, e. c. portas, produktas *pomi, figi, rozi*, li esas quaze karakterizata da ici. To komprenigas, ke l'Akademio per la decido 592 adjuntis a l'unesma senco : « *karakterizata per* » (ulo extera) : **kurasiero** = *soldato portanta kuraso, karakterizata da kuraso*; **lanciero** = *soldato portanta lanco, armizita ye lanco* e quaze karakterizata da *olu*; **rentiero** = *homo karakterizata da renti*; **miliardiero** = *homo karakterizata adminime da un miliardo* (2).

(1) *Episkopio* esas la diocezo, ed *episkopeyo* esas la palaco, la domo dil episkopo. Sama difero inter *prefektio, prefekteyo*; sen obli-viar l'ofico : *episkopeso, prefekteso*.

(2) Per la decido 590 la sufijo **ier** remplasis la sufijo **ul**, qua divenis libera por indikar la enti di maskulsexuo.

En komento dil decidi 589-593, *Progreso* dicas pri **ier** (IV, 565) :

-if-. — Ta sufijo, trovata en la Latina e novlatina lingui, quik adoptesis. Ol soldesas a radiko nomala (neverbala) por formacar netransitiva verbi qui signifikas : *produktar*, *genitar*, *sekrecar* : **florifar**, **fruktifar** = *produktar flori*, *frukti*; **sangifar** = *produktar sango* : **vunduro sangifanta tre abunde**; **ha! vu sangifas de la nazo**; **versifar** = *produktar versi*; **urinifar** = *sekrecar*, *produktar urino*; **sudorifar**; **burjonifar**; **chapelifar**, **vestifar**, **shuifar**; **segifar**, **klovifar** (tre diferas de *klovizar*, *klovagar*), **martelifar** (altra kam *martelagar*, *marteluzar*, *martelbatar*) (1).

Kompreneble de ta verbi darfas derivar substantivi signifikanta la ago : **florifo**, **fruktifo**, **sangifo**, **versifo**, **urinifo**.

A ta sufijo on darfas unionar altra sufiksi : **-ey**, **-ist**, e lore **ifeyo** signifikos *la loko ube on facas*, fabrikas, e **ifisto** esos ta qua fabrikas : **la armifisti fabrikas la fusili en la armifeyo dil arsenalo**.

On ne darfas uzar ta sufijo kom vorto izolita. Konseque dices : **facar**, **fabrikar**, **produktar**, e. c., ma nultempe **ifar**.

-ig-. — Ta sufijo (modifikuro di *ag*) quik adoptesis. Ol

« On povas definar ol nun: « qua portas —, od esas karakterizata per — ».

Ed en la sama revuo (VI, 595) dicesas : **ier** esas rezervata por signifika : « qua portas ulo extera a su ipsa », kontre ke **-oz** signifikas : « qua havas en su nature ed esence ». Pro to on povas dicar : « *kurasiero*, *rentiero*, ma ne *gibiero* ».

Komence **ier** skribesis **yer**, ma l'Akademio modifikis ca lasta ortografio per la decido 593, konsequante plu generala chanjo di *y* a *i*.

Ta sufijo inspiretis direte da la Franca linguo : *figuier*, *rosier*, *cuirassier*, *lancier*, *rentier* e. c. ed on aplikis lu anke a la radiki por qui Espo uzas la misterioza *ing* : *kandelingo* = kandeliero. Aplikata same ad omna radiki di planti, ol donas vorti certe plu komprenebla da multa homi kam lia Esperantala korespondanti. Komparez : *figiero*, *pomiero*, *pruniero*, *roziero* a *figujo*, *pomujo*, *prunujo*, *rozujo*.

(1) « Quankam la verbi derivita per **if** esas esence netransitiva, pro ke li expresas generale kompleta ideo (li kontenas en su la nociono dil objekto : **versifar** : = *facar versi*), ni vidas nula detrimento en donar a li, en ecepta kazi, komplemento direkta, exemple por dicar : **urinifar sango**. To esas kozo tote analoga a *vivar* (mize-roza) *vivo*, *dormar* (profunda) *dormo*, e. c., ube l'ideo ipsa di la verbo (di l'ago) divenas komplemento direkta. — On povas anke dicar : **urinifar kun sango**, nam reale la sango mixesas kun urino. La mediki havas la teknikala vorto **hematurio**. » (*Progreso*, V, 350.)

S^{to} H. objeccionas, ke *sangifar*, *urinifar* devus ne havar la nuna

trovas susteno en la Latina (*ab-igo*) ed en la Germana (*rein-ig-en*) (1).

Ol soldesas a nomala ed a verbala radiki.

Kun radiko nomala ol signifikas : *donar la qualeso expresata da la radiko, igar tala quala ol dicas, transformar a...* Ex. : **fortigar** = *igar forta*; **richigar** = *igar richa*; **plugrandigar** = *igar plu granda*; **virigar** = *igar vira* (o viro), *transformar* (adultulo) *a viro*; **mulierigar** = *igar muliera* (o muliero), *transformar* (adultino) *a muliero*.

Kompreneble de ta verbi derivas substantivi : **fortigo**, **richigo**, **plugrandigo**, **virigo**, **mulierigo**, e. c.

Kun radiko verbala **-ig-** signifikas : *esar kauzo, ke eventez lo dicata da la radiko* : **dormigar** = *esar kauzo di dormo, produktar dormo* : **opiumo dormigas**; **vidigar ulo da ulu** = *igar, ke ulo videsez da ulu*.

Se la verbal radiko esas netransitiva (*venar*) la sufijo **-ig-** havas la senco : *igar ...anta*, e konseque la verbo derivita per **igar** havas kom objekto (komplemento direkta) to quo esus la subjekto dil verbo primitiva : **venigar** = *igar venanta* : **me venigis la mediko** = *me igis la mediko venar* = *me igis ke la mediko venis*; **iracigar** = *igar iracanta* : **vua sencesa kontredici iracigas lu**.

senco, ma la senco : produktar sango, urino; exemple : *la nutrivi sangifas; la reni urinifas*.

Ni previdis ta objecciono kande ni kompozis la vortolibri. Yen nia respondo. La sufijo **-if** (same kam la ceteri) esas destinata a la komuna uzado e devas uzesar segun la komuna raciono. Or en nia lingui, la verbi qui signifikas l'ekfluo od ekpulso di sango, urino, derivas de la vorti *sango, urino*; ta derivas esas naturala e komoda, ed on darfas indikar ol per **-if**, sequante la vulgara kompreno. Nur tre poka homi konocas la reala (interna) produktado di sango, urino; ma li povas expresar ol per ta vorti ipsa, o, se li preferos, per « *ciencala* » ed okulta vorti, quale *hematopoyezo*! La L. I. ne esas facita nur por li, ma por la maxim multi, do devas sequar la vulgara koncepti. E ni devas ne havar plu multa skrupuli, dicante *sangifar*, kam kande ni dicas, ke la suno *su levas* o *su kushas*. (*Progreso*, IV, 282.)

(1) La radiko Latina *ag* divenas *ig* en kompozaji, e tale havas un del du senci di la sufijo *ig*. *Reinigen*, en la Germana, quale ni dicis supere, prizentas l'altra (*net-igar, pur-igar*). Do *ig, igar* ne esas arbitrala e, segun la justa remarko di S^{ro} O. JESPERSEN, nia lingui ofras a ni nulo plu bona praktike.

Kontraste, **igar** = *igar ...ata*, se la verbal radiko esas transitive (*vidar*, *scndar*). Lore, la verbo derivita per **igar** havas kom objekto (komplemento direta) la objekto dil verbo primitiva : **me sendigos a vu ta libro da Petrus** = *me igos ta libro sendata* (sendesar) *a vu da Petrus*; **me vidigis mea domo da Icannes** = *me igis vidata* (videsar) *mea domo da I.*; **me instruktigas mea filii da la skolestro** = *me igas instruktata* (instruktesar) *mea filii da la skolestro*; **me imprimigas nova libro da mea imprimisto** = *me igas imprimata* (imprime-sar), e. c.

Segun ta regulo, **me manjigas mea kavalo** povas signifika nur : *me igas mea kavalo manjesar*, *me igas ke lu esez manjata*.

Se me volus dicar : *me donas nutrivo a mea kavalo*, me dicus : **me igas mea kavalo manjar**.

Se la verbal radiko esas mixita (transitiva e ne transitive), **igar** kompreneble signifika *igar ...anta* o *igar ...ata*, pro la senco ipsa dil mixita verbi (1). Ma to ne havas detrimento, quale montras l'exempli sequanta : **me komencigas la laboro** = *me igas la laboro komencanta* o *komencata*; **me durigas la laboro da altra laboristi** = *me igos la laboro durata da altra laboristi*; **cesigez la infanti ludar** = *igez la infanti cesanta ludar*.

Cetere, se to esas necesa o mem nur utila, on sempre darfas uzar explicite : *igar ...anta* o *igar ...ata*.

On tote darfas preferar : **igar ulu vidar ulo** a : *vidigar ulo da ulu*; **me igos vu konstatar la kozo** a : *me konstatigos da vu la kozo*; e tale pri multa kazi analoga.

Quale on vidis en la supera exempli, la sufijo **ig** uzesas kom radiko dil verbo **igar** : **me igas vitro neruptebla** = *me traktas vitro* (ja fabrikita) *tale, ke lu divenas neruptebla*, tre diferas de : **me facas neruptebla vitro** (o **vitro neruptebla**)

(1) Se on volus aplikar severega logiko, *nula* afixo povus soldesar samtempe a verbal ed a nominal radiki, nam lu ne povas havar exakte la sama senco en la du kazi. To pruvesas per la fakto, ke on devas definir *ig* kun verbal radiki per *ig... anta* o *ig...ata*. On povas transirar de un kazo a l'altra nur per *konvencional* abrevio, qua supresas la sufijo *ant* od *at*, e ta abrevio, qua esas tre komoda, povas genitar nul *reala* miskompreno (segun *Progreso*, II, 402).

qua signifikas : *me fabrikas*, e. c. (Dicernez do bone **igar** do facar.)

On anke vidis, ke la verbo **igar** darfas havar propoziciono kom objekto : **me igas mea kavalo manjar aveno**. Quale on vidas, importas (por la justa expreso e kompreno) sequar la « normal ordino » en ta propozicioni infinitivala : **Il igis Petrus ocidar Alexander** = *il igis Alexander ocidesar da Petrus*.

Ne konfunde **igar** a **koaktar** od a **lasar**. **Il igis sua spozino manjar la kordio di elua amoranto** (el ne savis lo); **il koaktis sua spozino**, e. c. (el ne volis, ma il impozis ad elu koakte sua volo). **Lasez me enirar** = *ne impede me enirar*; **igez ni enirar** = *ayez por ke ni enirez*.

La uzo di **lasar** en la senco di **igar** esas Germanajo.

-ik-. — Internaciona, ta sufijo adoptesis per la decido 566 kun ica senco : *malada per* : **kolerika, koleriko; ftiziika, ftiziiko; leprika, lepriko; skrofulika, skrofuliko; hidropsika, hidropsiko; pestika, pestiko; alkoholika, alkoholiko; kordiika, kordiiko**, e. c.

La sufijo **oz** (videz ica) ne povas expresar juste ta ideo. Exemple, *kordioza, kordiozo* nule dicus, ke la persono esas malada ye la kordio. Fakte omna homo esas *kordioza*, quale ol esas *racionoza*; ma, fortuneze, omna homo ne esas *kordiika*, ne sufras de la kordio. La *gibo* ne sufras (ordinare) de sua gibo; ol ne esas *gibiko*.

-il-. — Finalo dil vorto **utensilo**, ta sufijo quik adoptesis. Soldita a verbal radiko, ol donas substantivi signifikanta : *instrumento por...* Ex. : **pektilo, brosililo, entravilo, razilo, fotografilo, telegrafilo, telefonilo**, e. c. (1).

Nultempe uzez **ilo** kom vorto izolita, ma selektez inter : **aparato, instrumento, utensilo, mashino**, e. c. segun la kazi.

(1) La nomi di instrumenti esas punto extreme desfacile fixigbla. Ne sempre on povas departar de la verbo o de la instrumento ipsa. L'Akademio ja studiis atencoze la temo e kredeble ristudios olu.

Pri la origino di **-il-** yen ulo interesanta :

« La sufijo **-il-** perfekte konkordas kun la suffixi *al-*, *il-* uzata da omna Slava lingui, e. c. : Slovena *gladilo* = glatigilo, *komilo* = direktilo, *belilo* = blankigilo, *rezilo* = tranchilo, *oval* = plugilo, *pisalo* = skribilo (J. KOVACIC, *Progreso*, V, 622).

Pro la neprecizeso di ta sufijo, on uzas radiki specala, vice olu, kande on volas indikar objekto preciza. Exemple, **kultelo**, **hakilo**, **serpo**, **siklo**, **sabro**, e. c. esas **tranchili**; konseque **tranchilo** ne nomizus ica plu reale kam ita. Same : **fusilo**, **karabino**, **revolvero**, **kanono** esas **pafili**; se do vu saciesus da **pafilo** por nomizar un de oli, on tote ne savus exakte pri qua vu parolas.

Se traktesas pri mashino on devas uzar prefere la vorto « mashino » ipsa : **skribmashino** (1), **sutmashino**, **stebmashino**, **drashmashino**, e. c.

-il- indikas *instrumento* (o implemento) : on brosas *per* brosilu, on pektas *per* pektilu; ma **-er** indikas *aganto* : remorkero remorkas *per su ipsa*.

-in-. — Sufijo Latina (*eroina*, *heroina*), Franca (*héroïne*, *Albertine*, *Pauline*), Italiana (*eroina*), Hispana (*heroína*), Germana (*Heldin*, *Lehrerin*), Rusa (*grafinja*). Ol quik adoptesis por indikar la ento femina : **rejino**, **heroino**, **profesorino**, **instruktistino**, **docistino**, **baronino**, e. c. (2).

Pro ke la sexuo devas indikesar per **-ul** (m.) od **-in** (f.) nur kande to esas necesa, on ne adjuntas **-in** a radiki expresanta per su la femineso : **Amazono**, **Parco**, **megero**, **subreto**, **matrono**, **primadono**. Pro quo on indikus per sufijo la femineso ja nature indikata da la radiko? Ma **feino** esas uzebla, pro ke on darfus tote logike dicar **feulo** (feo maskula). On adoptis **matro** apud **patrino** (Dec., 662) pro ca motivi : etimologie la radiko **matr** esas tam internaciona kam la radiko **patr**; historie la nocio **matr** esas adminime tam anciena kam ta di **patr**; fiziologie ed etike la relato

(1) On dicas anke : **tiposkribilo** (tiposkribar, tiposkribisto).

(2) Quale on savas, omna nomi di animala (konseque anke di homa enti) esas *epicena* en Ido, t. e. komuna a la du sexui (Dec. 1089). La maskuleso indikesas per **ul** (homulo), la femineso per **in** (homino). Pro ke nature e per su, la sexuo ne esas ulo plu gramatikala kam altra qualeso, ni agus tote nelogike, se ni indikus ol per dezinenci (*a*, *o*, *u*, *e*, *i* exemple). La gramatikal dezinenci devas uzesar nur por kozi gramatikala (modi, tempi e. c.), pro ke vere on ne vidas per quo esar maskula o femina esas plu gramatikala kam esar yuna, olda, o richa, povra. La sexuo devas esar expresata per *maskula*, *femina* o per lia abreviuri sufixa : **-ul**, **-in**.

inter **matro** e **filio** tote ne esas identa al relato existanta inter **patrulo** (patro maskula) e **filio** (1).

-ind-. — Ta sufijo esis riestablisata dal Komitato ipsa dil *Delegitaro* (2). Ol juntesas a verbal radiki kun la senco : « *qua meritas esar ...ata* » : **aminda**, **estiminda**, **kredinda**, **respektinda** = *qua meritas esar amata, estimata, kredata, respektata*.

Evidente ta sufijo povas ofte esar remplasigata per **end**, nam « on devas » estimar la homi estiminda, kredar la homi kredinda, e. c. Ma lua senco esas plu restriktita e plu preciza.

Kom vorto izolita ne uzez *inda*, *indeso*, ma **digna**, **digneso**.

Remarkez bone, ke **em**, **er**, **iv** (videz ica) havas senco aktiva, ma **eb**, **end**, **ind** senco pasiva. Do la tri lasta ne darfas aplikesar a verbi netransitiva. Ma, se la verbo esas

(1) Eminentia sociologi, arkeologi, yurohistoriisti e. c. demonstris, ke ante *patrul-yuro* existis *matro-yuro*, ke mem la nociono « matro » esas plu anciena kam la nociono « patrulo ». En la primitiva kulturo on ne konocas « patro », qua esas produkturo di plu tarda epoki kun developita yurala koncepti, kontre ke la relato inter la parturanta muliero e l'infanto naskanta produktesas dal naturo. Konseque omna ciencisti, qui okupas su per la mencionita materio, judikus, kom tre neoportuna, se li, uzante Ido, devus dicar e skribar *patrino*, juste kande li pruvas la existo di *matro* ante *patro* (segun *Progreso*, IV, 143).

« Pro ke dicesas pri la sufijo **-in**, quale anke pri la sufijo **ul**. ke on devas uzar ol nur *en kazo di bezono*, uli asertas, ke on devas dicar : 1^e « Mea *filiino* esas la spozo di mea *amiko* », ma ke on ne darfas dicar; 2^e « Mea *filiino* esas la *spozino* di mea *amiko* » e mem min multe : 3^e « Mea *filiino* esas la *spozino* di mea *amikulo* », pro ke *filiino* implikas ya, ke *spozo* esas femina e ke konseque *amiko* esas maskula. On asertas mem, ke on povus dicar; 4^e « Mea *filio* esas la spozo di mea *amikulo*, pro ke *amikulo* determinas inverse la sexuo di spozo e di *filio*.

Omna ta rezoni esas tre bona... kom espritaji e logikala ludeti. Ma praktike on ne darfas esar tante severa... e subtila; on ne povas kalkular tale singla frazo quale per algebro. La formo 1 esas bona e suficanta; ma la formo 2 esas anke bona; la formo 3 esas nur kelke pleonasma; e la formo 4, quankam « logikala » esas praktike absurda, nam on ne devas vartar la lasta silabo di frazo por indikar (nedirete!) ke *filio* esas *filiino* e ne *filiulo*. »

(2) Vice *ign* (de *digna*) : *iaudigna* = *laudinda*, qua propozesis. **-ind** versimile esas modifikuro di *and(us)*, *end(us)* latina kun chanjo di senco.

mixita (trans. e netrans. : *variar, chanjar*) ol recevas ebl o iv segun l'ideo expresenda : *variiva* o *variebla*; *chanjiva* o *chanjebla* : ta formo esas variiva o variebla; mea sentimentis esas nun tote nechanjiva o chanjebla.

-ism-. — Ta sufijo internaciona quik adoptesis *por indikar doktrino, partiso, sistemo* : Kristanismo (1), katolikismo, Luterismo, Calvinismo, Protestantismo, Mahomedismo, pozitivismo, imperialismo, kapitalismo, empirikismo, Epikurismo, stoikismo, socialismo (2), turismo (3), skeptikismo, asketismo, e. c.

-ist-. — Ta sufijo internaciona quik adoptesis *por indikar* « *la homo qua professione okupas su pri...* » : artisto, pianisto, flutisto, kantisto, muzikisto, komercisto, telegrafisto, policisto, misionisto, ciencisto, e. c. (4).

Per extenso, qua trovesas en nia lingui, ta sufijo indikas *adepto* o *adherinto di partiso, skolo* (doktrino) (5); **socialisto, materialisto, idealisto, e. c.**; ecepte se la radiko dil vorto en **-ism** ja posedas ta senco : **Kristano, skeptiko, mistiko, katoliko, protestanto, e. c.**

Por distingar la vendisto de la produktisto, on uzas (se to esas necesa od utila) *-vendisto* por l'unesma e *-ifisto* por la duesma (vid. *-if*) : *shu-ifisto* (lu fabrikas), *shu-vendisto* (lu vendas); od on precizigas altre : *flor(vend)isto*, *flor(kultiv)isto*.

Kompreneble on uzas **-er** (studiita) ne **-ist**, se la praktikanto ne esas vere profesionano : *fotografero, biciklero, dansero, peskero*, e. c. (ne professione); *fotografisto, biki-klisto* (kurista), *dansisto, peskisto* (profesione).

(1) De *Kristana* (Videz la noto 1 p. 140).

(2) Ido : *socio, sociala, socialismo*; Espo : *societo, societa, socialismo*.

(3) Ido : *turo* (ne *turmo*), *turismo*; Esp. : *turo* (la *turmo* di Ido), *turismo* kom vorto specala.

Til nun *ismo* ne uzesas en Espo kom vorto aparta!

(4) On bone remarkez, ke la defino dil sufijo *-ist* dicas « *profesione* ». Or la profesiono implikas multa okupi qui ne esas mestiero propre dicata. Mestiero esas profesiono, ma tre ofte profesiono ne esas mestiero : *ciencisto*.

(5) De *Idisto* ne *Idano*, tante plu ke *-an* signifikas esence : *membro di : societano, senatano*, ed instinte omna profani nomizas ni *Idisti*.

-iv-. — Ta sufijo (internaciona en la formi **if**, **iv**) quik adoptesis. Ol soldesas a radiki verbala e signifikas : *kapabla...*, *povanta...* Ex. : **instruktiva** (libro) (1); **nutriva**, **nutrivo**; **konsolaciva** (paroli); **sentiva** (2), **konduktivo** (3); **rezistiva** (qualeso); **responsiva** (qua povas responsar) (4); **mortiva** (omna *mortivi*), e. c.

La qualeso abstraktita devas esar expresata per la soldo di **-es** al sufijo **-iv**, do : **iveso**. Ex. : **konduktiveso** (F. *conductibilité*), **rezistiveso** (F. *capacité de résistance, résistivité*), **responsiveso** (F. *responsabilité*); **mortiveso** (F. *mortalité*, le fait d'être mortel, *mortiva*); **ne-mortiveso** (F. *immortalité*).

Nultempe uzez *iva*, *ivo* o **iveso** kom izolita vorti. Dicz : *povanta*, *kapabla...*; *povo*, *kapableso...* Ex. : **la povo**, **la kapableso lumizar** esas : **lumiziveso** (Vid. **-iz**) (5).

(1) Diferanta de *instruktala* (libro) e mem de *instruktanta* (libro). Espo dicas *instrua*, por la tri idei, e co per plumi modela. Advere ol uzas anke la du nejusta vorti : *instruiga*, *lerniga*.

(2) Tre diferanta de *sentebla* (qua povas sentesar) e de *sentema* (qua facile, forte sentas) : *inter la sentivi*, *ici esas multe plu sentema pri la mondo sentebla*.

(3) *Fero esas bona konduktivo di elektro*.

(4) *Esar responsiva pri...*, *responsar pri...* dicesas en Esperanto : *respondi pri...*, deplorinda imituro di la Franca, quan on akuzis ni sekar, e quan reale tro sequis Zamenhof, ankore nun imitata da sua fidela o nefidela dicipuli en ta eroro.

La sufijo **-iv** esas konforma a l'uzado di nia lingui : *lénitif*, *sédatif*, *carminatif*, e. c. Nula sufijo esas plu « naturala » kam lu, quankam la Esp-isti ne volas agnoskar lo ed opozas ad ol omnaspeca ne sincera shikani.

(5) Pri ta sufijo, on lektas en *Progreso* (VI, 597) : Ni definas ol generale per : « *qua povas...* », « *kapabla...* ». Ma la praktiko duktas ni ad extensar e samtempe precizigar lua senco. Exemple, ula samideano objeccionis, ke irga substanco qua en irga cirkonstanci povas *purgar*, darfas qualifikesar *purgiva*, do ke ca epiteto ne povas restriktesar a la substanci nomizita kustume *purgivi*. No, co esus misuzo di la vorto, t. e. di la sufijo **-iv**. Se ula substanco purgas accidente e hazarde ulu, ol esas simple *purganta* (o *purginta*) fakte, en ta kazo; ol ne esas *purgiva*. Do la sufijo **-iv** signifikas exakte : « *qua havas nature*, esence, la proprajo di... » e konseque : « *qua havas la destino di...*; nam la uzi a qui ni destinas singla kozo rezultas evidente de lua natural ed esencala propraji. Remarkez cetere, ke la sufijo **-iv**, esas tre utila por indikar la materii qui esas apta produktar ula efekto, e qui nule esas utensili (a qui rezervesas **-il**.) Ex. : multa korpi esas *konduktiva* (dil elektro) sen esar propre

-iz-. — Ta sufijo Greka, Latina, internaciona (ed ankore nun tre produktanta) quik adoptesis. Ol soldesas a radiki kun la senco : *provizar, garnisar, indutar, impregnar per...* Ex. : *armizar, lumizar, limitizar, regularizar = provizar per armi, lumo, limito, regulo*; *kolorizar, stukizar = indutar per koloro, stuko*; *salizar, sulfizar = provizar od impregnar per salo, sulfo* : karni salizita o sulfizita koruptesas min rapide; vu ne salizis nek piprizis ta supo.

La substantivi armizo, alkoholizo, elektrizo havas aktiva senco. Se on volas la senco pasiva, on adjuntas **es** a **iz**, do izeso : *armizeso, alkoholizeso, elektrizeso = la fakto esar od esir armizata, alkoholizata, elektrizata* (1).

Kom radiko uez : *provizar, garnisar, impregnar*, e. c., segun la senci expresenda, ma nultempe *izar* od *izeso*.

konduktili; eksplozivo (t. e. materio eksploziva) esas tote diversa de *ekplozilo* (qua povas esar amorcilo o simpla perkutito). Generale, la sufijo *-iv* esas tre utila por omna materii qui esas definitiva per lia efekto ed uzo (medicinala, farmaciala, e. c.) e por distingar li, sive de la utensili, instrumenti, aparati (sufijo *-il*), sive de la vivanta (homa) aganti (sufijo *-er*). Existas en la vapor-mashini aparati nomata *purgili*. E *purgero* esus... *Monsieur Purgon*!

(1) On questionas ni kad on darfas uzar la sufijo **-iz** kun verbala radiki... Ni respondas, ke l'ideo generala di **-iz** esas aplikebla a verbal radiki, mem se lua *vortala* defini, necese tro strikta, semblas restriktar ol a la nomala radiki. Ni ja havis l'okazono montrar, ke *respondizar* povas esar necesa, o adminime utila (VI, 296). Plu frue ni anke montris, ke on bezonas *notizar* apud *notar* : se me *notas* mea reflekti en libro quan me lektas, me *notizas* la libro, me garnisas ol per noti. Forsan on objeconos, ke me misuzas hike *noto* vice *noturo*, e ke on devus dicar rigoroze : *noturizar*. Ma co esas nur subtila shikano : nam on garnisas reale la libro per l'ago ipsa notar, same kam on *respondizas* letro per l'ago ipsa responder (nam la letro per qua on respondas nule juntasas materiale a la letro « respondizita »). Simile *spricizar* signifikas ago derivata de l'ago *spricar*, e ne de la kozo « *spricuro* » : ol signifikas quaze efekto e rezulto dil ago *spricar*, aplikata al objekto. Ni havas ja (e nulu astonesis o shokesis da lo) *lumar* e *lumizar*. Ni havas anke, derivata de *fum-ar*, *fum-agar* e *fum-izar* (*). Do ni povus definir maxim generale la sufijo **-iz** tale : « aplikar objekto od ago ad (altra) objekto ». Kompreneble, ica defino esas kelke tro abstraktita por la novici, ed on sempre bezonas la defini plu konkreta, ma plu strikta, quin on uzis til nun (*Progr.*, VI, 596).

(*) Simile on povas dicar *bavizar* (D. *begeistern*), *vomizar* (D. *bespeien*), *desegnizar* (libro), forsan mem *skribizar* (papero).

No konfunde *saligar*, *saligo* (kemio) a *salizar*, *salizo*. L'unesma esas F. *salifier* e la duesma *saler*. Karno esas *sali-gebla* ma ne *saligebla* (F. salifiable).

-oz-. — Latina ed internaciona (en la os, ous, eux (euse), e. c.) ta sufijo quik adoptesis. On soldas lu a nomala radiki kun la senco : *qua havas...* Ex. : **kurajoza** = *qua havas kurajo*; **kalkoza** (tereno, aquo) = *qua havas kalko*; **poroza** = *qua havas pori*; **glorioza**, **danjeroza** (konduto) = *qua havas glorio*, *danjero*; **vigoroza** = *qua havas vigoro* (1).

Quale omna adjektiv, le formacata per la sufijo **-oz** darfas esar substantivigata direte : **ambiciozo**, **kurajozo**, e. c.

La difero inter **-anta** e **-oza** esas ke l'unesma expresas ago kun ideo tempala, kontre ke la duesma expresas *qualeso* sen ul ideo tempala. Exemple, **la viro amoroza ne sempre esas amoranta**; same **persono favoroza** (ad ulu od ulu) **ne esas kontinue favoranta**.

La difero inter **-oz** e **-iz** esas, ke l'unesma expresas ulo naturala, e la duesma expresas ulo artificiala. Exemple, tereno **sabloza** nature kontenas sablo; ma korto **sablizita** havas sablo nur artifice, per laboro qua kovris lu ye sablo.

-ul-. — Adoptita per la decido 1090, pos tote fundamentala studiado dil questiono. Yen la texto di la decido : « On adoptas la sufijo **-ul** *por indikar maskula sexu* (decido, 714 : V, 65). Specala noto dicas : « Komprene, ico ne

(1) Ni definas la sufijo **-oz** per : « plena de, richa de », o plu larje : « *kontenanta, havanta* ». Nu, ca lasta expresuro, la maxim generala, esas kelkafoye la sola justa. La *nuanco* specala di la sufijo dependas de la radiko, a qua ol aplikesas, ed esas suficante determinata per olu. Exemple, esas evidenta, ke parieto *poroza* havas multa, multega *pori*; ma mem se ol havus nur una, ol esus ankore *poroza*. (Ico respondas a la sofisma objeconi di ula kritikantachi, qui alegas, ke *kronizar* esas garnisar per (multa) *kroni*; or la komuna raciono indikas, ke kande on *kronizas* rejoy, on *garnisas* lu per un sola *krono*!) Ma kande on parolas pri homo, *kurajoza*, ico signifika, ke lu esas plena de *kurajo*, o simple *havas kurajo*. [Ni adjuntas ke nur la duesma parto dil expliko esas rigoroze justa; nam, se *kurajoza* signifika strikte « plena de *kurajo* », Ido ne povus dicar, totsime kam nia lingui : *poke kurajoza*, *ne tre kurajoza*, o kontree : *extreme kurajoza*] simile on darfas dicar *giboza* equivalas simple : *gibo-havanta*. (La Espisti devus shamar facar ula objeconi, li qui pro manko dil sufijo **-oz** esas obligata dicar, en simila kazi : *gibo-hava*!) *Progr.*, VI, 595.

exkluzas la formaco di kompozaji quale *porko-maskulo*; ma *pork-ulo* esas equivalanta e plu kurta. La sufijo -ul ya esas abreviuro di (*mask*)ulo, quale -in esas abreviuro di (*fem*)ino. »

La decido pri ul esabis preirata da ica (1089) : « On decidas definitive, ke la substantivi generale signifikez nedeterminita sexuo (decido, 714 : V, 65). Exempli : **avulo**, **patrulo**, **onklulo**, **fratulo**, **kuzulo**, **siorulo**; **bovulo**, **katulo**, **hundulo**; **finkulo**, **sturnulo**; **luciulo**, **karpulo**, **tenkulo**, **perkulo**; **leonulo**, **panterulo**, **tigrulo**, **hienulo**, e. c., e. c. (1).

Komprenende *ulo* ne darfas uzesar sola, quale *ino* uzesas sola (vice *femino*) dal Esperantisti.

-um-. — Ta sufijo, quan Ido konservis de Esperanto, havas nedeterminita signifiko. Ol esas inter la sufiksi similajo di ye inter la prepozicioni. Ol formacas (en mikra nombro) derivaji, di qui la senco havas relato nedefinita kun l'ideo expresata dal prima radiko. La ligilo qua restas inter li helpas kelke la memorado, ma, kande on ne savas la senco di la derivajo, nur la lexiko povas furnisar lu certe. Ex. : **kolumo** = parto di kamizo (vesto) qua cirkondas la kolo; **bordumo** = to quo garnisas bordo : **la tablo** havas

(1) La sama argumento (alegita olim da S^{ro} Jespersen) qua valoras por *lu*, kom sengenra pronomo, valoras anke por la sengenra nomi. Or esus evidente absurda serchar od inventar aparta radiki por expresar l'ideo komuna a *spozulo* e *spozino*, a *patrulo* e *patrino*, a *fratulo* e *fratino*, e. c. Ta ideo povas expresesar logikale nur per la radiko ipsa.

Ti qui questionas, kad on devas nun dicar *soldatulo*, *parokulo*, ne mem atencis ica fakto evidenta, ke *soldato*, *paroko* esas esence maskula, per sua propra senco, e konseque nule bezonas la sufijo -ul; ol esus mem nekorekta, *kontre-regula*! Simile ti qui objeccionas, ke *patrulo* = *père mâle*, *siorulo* = *monsieur mâle*, facas absurda rezono (o plu juste mala joko). Nam li oblivias precize la nuna regulo, segun qua la radiki *patr*, *sior* esas neutra, sengenra; e li persistas atribuar a li l'anciena senco maskula. Li intermixas ridinde la du sistemi; e li ne remarkas, ke lia propra rezono kondamnas (plu juste) l'anciena sistemo, nam ol implikas ica absurdaji : *patrino* = *père femelle*, *siorino* = *monsieur femelle*. (Prog., VI, 588-589.)

Pro ke *sior* esas sengenra, on darfas uzar olu ad o pri *homulo*. Ma, se en la sama domo lojas *homulo* e *homino* havanta sama nomo, on agos plu prudente uzar *siorulo* pri la homulo. Cetere mem sempre, on tote darfas uzar *siorulo* pri homulo, quale on uzas *siorino* pri homino. (Videz l'apendico « Genro e maskulismo ».)

kupra bordumo; foliumar = *turnar la folii* (di libro) *haltante tempope por lektar*; **formikumar** = *agitar su, movar grandanombre quale formiki*; **krucumar** = *dispozar, aranjar krucoforme* : **krucumar sua brakii**; **la voyi interkrucumas ye ta punto.**

Per la decido 1556 (*Mondo*, marto 1922, pag. 68) « On decidas, ke derivaji per -um darfas formacesar nur dal Akademio » (*Mondo*, X, 54). Dicesas en noto : « La Akademio ne indikis til nun -um, quale l'altra sufixi *definita*, kom uzebla segunvole. Precize pro ke ol esas nek *definita* nek *definebla* e pro ke lua derivaji konseque povas interdiferar, ol postulas aparta kompetenteso. — Komprenende la supra decido ne interdiktas la propozo di vorti formacita per -um; ma la definitiva decido apartenas al Akademio.

-un-. — Ta radiko *darfas uzesar*, dicas la « Grammaire Complète », p. 71, *por indikar un elemento* : **sabluno, gre-luno** (1). « Kande la elemento havas nula unajo naturala, on uzas prefere **peco** : **monetpeco, sukropeco** ». Komprenible nulo interdiktas (tote kontree) : **aven-grano, hordeo-grano, frumento-grano** e tale pri la cetera cereali (*maizo-grano, sekalgrano, rizograno*, e. c.). Vice **nivuno** esas preferebla **nivo-floko**.

-ur-. — Ta sufixo Latina e nun pasable internaciona quik adoptesis. Ol soldesas al radiko *por distingar* (kande to esas necesa) *la produkturo dil ago de la ago ipsa, expresata dal verbo*. Ex. : konstrukturo, pikturo, skulturo, desegnuro, kalquuro, imprimuro, fotografuro, suturo, solvuro, imituro, aperturo, fenduro, bavuro, inventuro, skriburo, e. c., la *kozo obtenita* per konstruktir, piktir, skultir, e. c.

Ni dicis : *kozo obtenita* per la ago, nam produkturo existas nur *pos obtenir* olu. Pri ido qua esas produktita (ne produktata o produktota) me darfas dicar, ke ol esas *solvuro*. Ma pri problemo, di qua me serchas la solvo (quale solvor lu) me ne uzos la vorto *solvuro*. Se me uzus *solvuro*, la senco esus altra; to signifikus, ke la problemo esas nun solvita (ne solvenda) e ke me serchas la « solvuro » en mea paperi, exemple.

(1) Ol avantajoze remplasas la -er- di Espo : *sablero, hajlero*.

Remarkez ke **-uro** povas venar o rezultar mem de verbo netransitiva. Nam de la fakto, ke la ago di tal verbo ne atingas direte ula persono o kozo, nule konsekuas, ke ta verbo ne produktas ulo, ke ol ne donas produkturo. Exemple, la verbo netransitiva « abortar » certe ne atingas ulu od ulo; la ago « abortar » ne pasas a persono od a kozo, quale « frapar ». Ma tamen, kad ol ne donas produkturo? Kad ol ne donas ulo nova, til lore ne existinta : *aborturo*? Same, on ne dicas « emersar » ulu, o « emersar » ulo. Ma, kad de la ago « emersar » ne rezultas *emersuro*? Ex. : Multa insuli esas emersuri ek l'oceano; li produktesis o subite da tertremo, o lente da madrepori.

Koncerne la difero inter **-ajo** e **-uro**, la questiono konsistas en *preexisto* o *ne-preexisto* di la kozo konsiderata. Tam longe kam *domo*, *procedo*, exemple, ne esas konstruktita, li ne existas. Li do ne preexistas relate lia konstrukteso od inventeso, quale la *kozi sendata*, qui preexistas relate lia sendeso (1). La *domo*, la *procedo* esas do **konstrukturo**, **inventuro**; ma la *kozi sendata*, qui preexistis, esas **sendajo**.

Objekto trovita, deskovrita existas ante la ago trovar, deskovrar olu, do : **trovajo**, **deskovrajo** : **montrez vua deskovrajo**.

Vino ed aquo mixita en un botelo ne esas *mixajo*, ma **mixuro**. Advere la du liquidi, vino ed aquo, preexistis, ma separite, aparte, e la triesma liquido obtenita ne preexistis : ol naskis de la mixo, ol esas lua produkturo, do **mixuro**.

En mult okazioni la rezulto di la ago ne distingesas reale del ago ipsa : **dekreto**, **parolo**, **diskurso**, **pretendo**, **abandono**, **aserto**, **afirmo**, e. c. Lore la sufijo **-ur** evidente ne esas uzenda. Ta sufijo existas nur por la kazi en qui la produkturo esas evidenta e distingenda, quale en **pikturo**, **skulturo**, **imprimuro**, **imituro**, **fotografuro**, **kopiuro**, e. c. qui certe esas altro kam *lia modelo* od objekto : *piktajo*, *skultajo* (persono, kozo, e. c.), *imprimajo* (to quo imprimesas), *imitajo*, *kopijajo* (to quo imitesas, kopiesas), *fotografajo* (to quo foto-

(1) To, quo preexistis, relate l'edificio konstruktita, esas la petri, ligno, fero e. c.; fakte li esas la *konstruktajo*, quale la *kozi sendata* esas la *sendajo*. Nur pos ke li esas konstruktita en formo di domo, palaco, e. c., li esas **konstrukturo**.

grafesas) (1) e qui esas anke altro kam la ago : *pikt(ad)o*, *skult(ad)o*, *imprim(ad)o*, *imit(ad)o*, e. c.

Esas notenda, ke la kompozaji (longa e pezoza) **-antaj**, **-intaj**; **-ataj**, **-itaj** ne povus remplasar **-uro**, pro ke li ne ekspresus l'ideo. Exemple, *fendantajo*, *fendintajo* o *fendatajo*, *fenditajo* ne equivalas **fenduro** = *marko*, *traso*, *lineo* produktita da la fendo, rezultanta de olu.

-uyo. — Anke konservita de Esperanto, ta sufijo darfas konsideresar kom abreviuro di *etuyo*. Ol soldesas a radiki neverbala por formar substantivi signifika : *recipiento*, *etuyo*, *buxo*, e. c. : **inkuyo** = *mikra vazo*, *botelo por inko*; **sukruyo** = *vazo por sukro*; **supuyo** = *vazo en qua on pozas la supo*; **kafeuyo** = *buxo por la kafeo-grani o la kafeo mueleta*; **teuyo** = *buxo por la tefolii* (2); **tabakuyo** = *mikra buxo por tabakpulvero*, Fr. : *tabatière*.

Dicernez **uy** de **ier** (Vid. ica) : **sigaruyo** = *etuyo por cigari*; **sigariero** = *kurta tubo por fumar sigaro*.

Kom radiko ne uzez **uyo**, quale l'Esperantisti, ma selektez inter *etuyo*, *gaino*, *buxo*, *vazo*, *kesto*, *recipiento*, e. c.

-yun-. — La radiko **yun** uzesas kom sufijo por la « *yuni* » l'infanti dil bestii : **bovyuno** = *yuno di la bova speco*; **bovyunulo** = *yuna bovulo*; **bovyunino** = *yuna bovino*; **hanyuno**, **porkoyuno**, **katyuno**, **leonyuno**, e. c.

Por la homa genituro, quale on ja savas, nur filio, infanto, puero esas uzenda, e kun indiko pri la sexuo : *filiulo*, *filiino*; *infantulo*, *infantino*; *puerulo*, *puerino*.

Ulte **yun** la radiki **es**, **ig** e **ag** (3) uzesas kom sufijo.

(1) **Skriburo** esas la produkturo dil ago skribar; **skribajo** (la texto skribata) dicas « *Grammaire Complète* », p. 55, quale *citajo* esas texto citata. *Me recevis de ilu tre longa skriburo, qua esas vere interesanta studiuro pri la temo; ma la citaji e la skribajo dil pagino 5 meritas reprochi pro ne komplete exakteso.* — **Tradukajo** esas la texto tradukata, **tradukuro** la produkturo rezultanta de tradukir.

(2) Diferas de *kafekrucho*, *tekrucho* qui kontenas l'infuzuro di kafeo, di teo.

(3) Jokacheri tre mokis ica lasta. Li objeccionis ke *butonagar* « *agar per butono o butoni* » ne signifikas necese la Franca verbo *boutonner*. Ni agnoskas lo tante plu volunte, ke la Franca vorto *havas du senci* : *haveskar butoni* (parolante pri vejetanto) e *klozar per butoni* (parolante pri vesto). Ica vorto suaparte montras la eroro

KOMPOZADO.

En Ido, quale en altra lingui, la kompozado esas l'uniono di elementi diversa en un sola vorto, qua dicesas kompozajo e prizentas signifiko kompleksa.

Semblas, ke on povas reduktar la Ido-kompozaji al sis klasi sequanta :

1^a Substantivo kun substantivo : **fer-voyo, vapor-navo, dormo-chambro, skribo-tablo, kap-kuseno**, e. c.

2^a Substantivo kun verbo : **sabro-frapar, hers-agar, parto-prenar, tipo-skribar**, e. c.

3^a Substantivo kun adjektivo (o *radiko adjektivigita*) : **ciel-blua, graco-plena, lenso-forma, simio-kapa**, e. c. (1).

4^a Prepoziciono kun verbo : **en-irar, ek-irar, preter-pasar, ad-portar, ek-pulsar, apud-pozar**, e. c.

5^a Prepoziciono, o vorto nombrala, kun adjektivo o substantivo : **sub-mara, super-natura, inter-naciona, du-yara, dek-e-du-yara, dua-dek-yara, un-dia, cent-yara, cent-yaro, inter-tempo, sub-grupo, sub-genero**.

6^a Irga adjektivo (qual., demons., nedefin., posedala) kun radiko igita adjektivo od adverbo : **granda-nombra, blu-okula, gros-kapa, ta-speca, tala-speca; sam-tempa, sam-tempe; ca-dia, ca-die; ta-kaza, ta-kaze; plur-foya, plur-foye; omna-monata, omna-monate; lua-parte, lia-latere; mea-nome**, e. c.

dil autori qui verbigas direte radiki nomala. La F. *boutonner* povus mem signifkar pluse : *garnisar per butoni*, quale *fleurir* F., havanta la senco *florizar* apud la senco *floreskar*. Ma, se *garnisar per butoni* donas en Ido : *butonizar*, se *haveskar butoni* esas *butoneskar*, quon do povas signifkar la verbo *butonagar*, se ne *klozar* (vesto) per *butoni*? Simile la posibla verbi *frenizar, krucizar, martelizar, pedalizar* = *garnisar per...* lasas al *frenagar, krucagar, martelagar, pedalagar* e. c. nur un senco posibla : *agar per...* E tale la mokeri povas vidar la neceseso logikala e praktikala dil sufixi *ag* e *iz*.

Fakte en la derivado per la radiki **es, ig, yun, ag** (uzata sufixe) ni esas sur la limito inter la derivado e la kompozado, quale pruvus la deskompozado : *maladeso* = *eso di malado* (o *malada*); *bonigar* = *igar bona* (o *bono*); *bovyuno* = *yuno di bovo*; *frenagar* = *agar per freno*.

(1) En la tri unesma klasi la kompozajo komencas per substantivo; en la tri lasta per vorto altraspeca.

Se l'eufonio postulas o nur konsilas lo, on lasas en l'unesma elemento la vokalo dezinenca, quan lu havas kom izolita vorto : **granda-nombra, longa-hara, omna-monate, lenso-forma, dormo-chambro, skribo-tablo, posto-marko, posto-karto, mondo-linguo** (1).

Ma, se l'eufonio permisas lo, on omisas la vokalo dezinenca en l'unesma elemento : **ciel-blua, samtempe, plurfoye, aernavo, fervoyo**, e. c. (2).

Ordinare on darfas omisar la streketo, quan ni pozis inter la parti dil vorto kompozita. Ma on uzas lu quik kande on timas, ke la dicerno di la elementi ne facesos sat facile o sat rapide : **mar-aquo, filtr-etamino, kredit-institucuro, posh-horlojo**.

Cetere on sempre darfas ne uzar la kompozito e dicar : **quo marala o di maro; institucuro kreditala o di kreditito; etamino por filtrar; postal marko, postal karto, o marko postala, karto postala, mondal linguo o linguo mondala**, e. c.

REGULO DI ANALIZO O DESKOMPOZO.

Se, pos lekto atencoza, vu ne komprenas bone la kompozajo, procedez tale :

*Deskompozuez lu, se ol apartenas al 1, 2, 3 e 4esma klasi, irante de lua lasta elemento al unesma : **fer-voyo** = voyo (ek)*

(1) Certe plu fluanta, plu dolca kam : *postkarto, postmarko, mondlinguo*. Ni ne obliviez, ke ula sucedi di konsonanti, sen la « bufro » di vokalo, esas facile pronuncebla da nordani, ma preske ne pronuncebla da sudani.

(2) La kompozaji esas abreviuri. To explikas e justifikas, ke on darfas uzar kom unesma elemento nur simpla radiko, e ne vorto kompleta, se nur la klareso o l'enfonio ne sufras de lo.

Nature Ido povas havar kompozado preske tam flexebla e richa kam la Greka. Ma importas, ke ta kompozado satisfacez justa expreso dil idei e posedez klara komprenebleso, kun pronunco facila ed agreabla eufonio. On do evitez tro longa kompozaji ed akumulo de konsonanti, o ruda vicinaji. Ex. : *blankabrakia, larjafronta, kurvabeka, blankadenta, laktosuganta, arjentoklova* esas nedubeeble preferinda kam : *blankbrakia, larjfronta, kurvbeka, blankdenta, laktosuganta*, en qui intershokas tro multa konsonanti sen la bufro di vokalo.

fero; **vapor-navo** = *navo* (movata per) *vaporo*; **dormo-chambro** = *chambro* (por) *dormo*; **skribo-tablo** = *tablo* (por) *skribo*; **kap-kuseno** = *kuseno* (por la) *kapo*; **sabro-frapar** = *frapar* (per) *sabro*; **hers-agar** = *agar* (per) *herso*; **parto-prenar** = *prenar parto* (en); **tipo-skribar** = *skribar* (per) *tipo*; — **ciel-blua** = *blua* (quale) *la cielo*; **graco-plena** = *plena* (de la) *graco*; **lenso-forma** = *qua havas la formo di lenso*, **simio-kapa** = *qua havas kapo di simio* (1); — **en-irar** = *irar en*, **ek-irar** = *irar ek*, **preter-pasar** = *pasar preter*, **ad-portar** = *portar ad*, **ek-pulsar** = *pulsar ek*.

La motivo dil supera regulo e di tala iro, por la deskompozado di ta 4 klasi de kompozaji esas ke, en li, la elemento determinata esas sempre la lasta, ed olua senco determinesas dal unesma elemento. En **dormo-chambro**, *chambro* determinesas da *dormo*; en **simio-kapa**, *kapa* determinesas da *simio*.

Ma por la 5 e 6esma klasi de kompozaji, sequez l'ordino di la elementi quan vu trovas lektante li. Cetere maxim ofte ta ordino korespondas ad olta quan li havas en multi de nia lingui, e pro to on komprenas li ordinare per simpla lekto. **Ex. :** **sub-mara** = *qua esas sub maro*, **super-natura** = *qua esas super la naturo*, **inter-naciona** = *qua esas inter nazioni*; **un-dia** = *qua evas (od evis) un dio*, **cent-yara** = *qua evas (od evis) cent yari* (2); **ca-dia** = *di cadio*, **omnadia** (3) = *di omna dio*, **taspeca** = *di ta speco*, **talaspeca** = *di tala*

(1) Komparez *lenso-forma* a F. pisciforme, lentiforme, e. c.

(2) *Cent yari* = *yarcento*, quale *dek yari* = *yardeko*.

« *Centyaro* ne povas esar sinonima di *yarcento*; ol esas la substantivo di *centyara* = *qua havas centyari* e konseque tradukas F. *centenaire* (sive homo, sive altra ento, ex. querko). Se on volas indikar ne ambigue qua speco di ento, on devas simple nomar ol : *centyara homo*, *centyara querko*. Evidente (remarko generala e tre importanta) on ne povas postular, ke kompozita vorto exprezes omno; e se kompozajo ne suficas por expresar la penso, *on ne uzez ol*. Nultempe on esas obligata uzar kompozita vorto! (*Progr.*, VII, 496.) Ma sempre la helpolinguo devas expresar klare ed exakte la penso. Se ol ne povus lo, ol esus refuzenda e forjetenda, nam ol adportus al mondo, ne solvuro, ma vera mistifiko.

(3) « On devas dicar *omnadia*, *ne omnadiala*; nam quo esas *omna-dio*? Nula dio! (*Progr.*, VII, 497.)

speco, **samtempa** = *di sama tempo* (1), **granda-nombra** = *di granda nombro, qua prizentas granda nombro*, **blu-okula** = *qua havas blua okuli*, **groskapa** = *qua havas grosa kapo* (2).

Praktike memorez, ke on deskompozas komencante per la fino, se la kompozajo unionas *substantivo* ad altro (1, 2, 3esma klasi) o *prepoziciono* a verbo (4esma klaso). Altrakaze on sequas l'ordino di la elementi (5. e 6esma klasi).

La relato inter la elementi dil kompozajo esas tacata : *quale* en ciel-blua, *por* en dormo-chambro, *per* en sabro-frapar; ma, *quale* on vidis supere, la spirito trovas lu facile.

En ula kazi, la relato esas la liganta konjunciono *e*. Ex. : **sekretario-kasisto** = sekretario e kasisto; **kapitano-instruktero** = kapitano e instruktero.

(1) « Existas nula nekonsequo inter *samtempa* e *samtempano* : du eventi esas *samtempa*, ne *samtempana*, pro ke li eventas *samtempe* (en la sama tempo). — On devas analizar direte la kompozita vorti per la simpla komuna raciono, e ne serchar reguli subtila e neutila, qui nur komplikus ed obskurigus kozi simpla e klara per su. » (*Progreso*, VII, 497.)

« On ne povas dicar, ke la derivado en Ido dependas de la *speco* (gramatikala) di la radiko, nam kontree, ni emendis ica defekto di Esp. : la derivado dependas nur de la *senco* di la radiko. Omna subtila reguli propozita por ico semblas tote neutila. Esas anke nejusta asertar, ke por komprenar vorto derivita de « radiko kompozita » on devas serchar la *senco* di ca « radiko » : nam ofte ca « radiko » havas nula *senco*. Exemple *samtempano* havas tote klara *senco*, dum ke *samtemp* havas nula *senco* : nam quo esas *samtempo*? Nula *speco* di *tempo*! (*Progreso*, VII, 497.)

(2) *Blu-okula*, *long-hara*, *gros-kapa* e. c. memorigas tre justa remarkigo en *Progreso*, VII, p. 496 : « En tala kompozaji on ne povas parolar pri elemento precipua o determinata : la du elementi esas ne subordinita, ma koordinita, ed on povus preske permutar li kelkafoye, ex. *okul-blua*. Lia *senco* esas tote klara sen irga sufijo. Vane on objeonas, ke on povas substantivigar li : *bluokula*, e. c. esas esence adjektiva. Duesme, mem se on substantivigas li, eventos nula bisenceso, se on sorgas egardar ica regulo di komuna raciono : *Nultempe formacez kompozajo por expresar ideo qua povas esar expresata tam kurte per la simpla elementi*. D^{ro} Talmey bone montris, ke on ne darfas dicar *redvango*, vice *reda vango*, *grandurbo vice granda urbo* (kulpo quan facas ofte nia Germana samideani). Do on povas sen ula detrimento dicar *Red-pelo* por *F. Peau-Rouge*, nam *peau rouge* dicesus *reda pelo*. »

Pose S^{to} COUTURAT dicas pri *triangulo*, *trimasto*, *centyaro*, *milpedo* : nu, anke ici ne esas bisenca..

KOMPOZADO PER PREPOZICIONI.

La kompozado per prepozicioni formacas la transito inter la derivado e la kompozado dil radiki; ma ol similesas plu multe la derivado (pro l'analogeso inter la afiksi e la partikuli). Pro to lu ne esas submisata al generala regulo di kompozado qua postulas, ke la vorto determinanta esez avan la vorto determinata. Konseque, kande prepoziciono esas unionita a verbal radiko, l'analizo o deskompozado generale facesas per inversigar l'ordino di la elementi, to esas komen-cante de la radiko verbala (1). Ex. : **en-irar**, *irar en*; **ek-irar**, *irar ek*; **ad-portar**, *portar ad*; **kontre-dicar**, *dicar kontre*; **inter-mixar**, *mixar inter* (li); **inter-veno**, *veno inter*; **ek-pulsar**, *pulsar ek*; **apud-pozar** = *pozar apud*.

Ma, kande la prepoziciono esas unionita a nomal radiko, on devas generale komencar la deskompozado de la prepoziciono ipsa; altravorte : on sequas l'ordino di la elementi. Ex. : **sen-hara** = *sen hari*; **sur-tera** = *qua esas sur tero*; **sub-mara** = *qua esas sub maro*; **super-natura** = *qua esas super la naturo*; **inter-naciona** = *qua esas inter nazioni*; **inter-popula**, **inter-homa** = *qua esas inter la populi, la homi*; **inter-yuna** = *qua esas inter yuni*, e. c., e. c.

Konseque on darfes dicar : intertempo, intertempe; inter-akto; subtasado, subvesto, subjupo, e. c.

Ta duopla regulo posibligas interpretar korekte la verbi kompozita per **-igar** e prepoziciono; on devas komencar de la verbo **igar** : **enter-igar** devas analizesar **igar entera**, e ne **en-terigar**, qua havus nula senco; **sen-arm-igar** = *igar sen-arma*.

On atencez, ke la kompozado per prepozicioni ne chanjas la direkta komplemento dil verbo (kande ica esas transitiva) : **en limpida aquo**, **on travidas la stoneti dil fundo**; **on ne travidas la aquo ipsa**. Konseque l'adjektivo **travidebla** povas aplikesar nur a la stoneti, e ne a la aquo ipsa; ol ne povas signifika **diafana**, ma nur (segun sua elementi) **videbla tra**. Simile on **supervarsas aquo sur flori**; quo esas **supervarsita**?

(1) Videz la 4^a klaso dil kompozaji p. 168.

La aquo, e ne la flori. Do on ne darfas dicar (quale Espo) : **vango supervarsita da lakrimi**, ma juste : **balnita, inundita da lakrimi**.

Kontraste, nul detrimento en ke prepoziciono-prefixa igas transitiva netransitiva verbo : **enirar, ekirar la chambro** (1). Konseque ula verbi netransitiva (quale *irar*) darfas en la kompozado divenar transitiva e posedar pasivo. Se on darfas dicar : **trairar la rivero**, la rivero ipsa darfas dicesar **trairata**. Ma de to on ne darfas konkluzar, ke en la kompozado, verbo transitiva darfas analoge recevar duesma komplemento direta, nam la posedo di du komplementi direta esas kontrea a la logiko ed al klareso (2).

LA KOMPOZAJI E LA SUFIXI.

En la kompozaji dil klasi 5 e 6-ma (vid. p. 168) on *darfas* omisar, se nur la senco restas klara, afixi quin on expresus en derivaji. Mem en ula kazi on *devas* ne expresar li. Exemple, on dicas **tadia, cadia, omnadia, singladia** malgre la derivajo *diala*. Same : internaciona, dukapa, trifolia (3), longhara, malgre la derivaji *nacionala, kapala, folioza, haroza*. Pro quo

(1) Videz l'expliko en la noto (1), ye « Prepozicioni prefixa », p. 132.

(2) Okazione di to ni dicez, ke la helpolinguo *devas* ne imitar la verbi Latina kun du akuzativi : *doceo pueros grammaticam*. On dicas : *docar la gramatiko a pueri* o *instruktar pueri pri la gramatiko*.

(3) Okazione di ta vorti ni citez *Progreso*, VII, p.497 : « On ne darfas dicar, ke *unkorniero* esas ento karakterizata per la qualeso *unkorna* : ico apartenas a la logiko Esperantala, e duktus ad ico : ento bela = *beliero*! Se *unkorna* esas suficanta, *unkorno* anke esas tala. E *tripedo*, *trimasto* anke esas bona e suficanta. Ma on adoptis *unikorno*, pro ke ol esas specala animalo, ne irga animalo havanta un korno (ex. rinocero); *uniforma*, pro ke ca vorto nule esas sinonima di *un-forma*; *centifolio* nule signifikas : qua havas cent folii, ma speco di planto; e simile on ne dicas *milpedo*, ma *miriapodo*. *Bipunto* esas ensemblo di du punti superpozita, do plu preciza kam *du-punto* o *duopla punto*. Reale omna *reala* bisencesi esas evitita.

Cetere, quale ni ja dicis, la prefixi *mono-*, *bi-*, *quadri-*... esas tre utila, nam li signifikas precize : *havanta un, du, quar...* On *devas* dicar ne *du-pedo*, *quar-pedo*, ma *bi-pedo*, *quadri-pedo*. »

on adjuntus a ta derivaji elementi neutila? Nulo ya mankas en *internaciona, dukapa, trifolia, longhara* (1).

Ma kontraste, on *devas* ne omisar la sufijo, se lua manko povus efektigar miskompreno o se vera ambiguoso rezultus praktike de ta omiso. Exemple, se me dicus : **esas agreabla vivar kun bonhumoro e desagreabla vivar kun malhumoro**, preske omni komprenus : *esas agreabla vivar kun bona humoro e desagreabla vivar kun mala humoro*. Nur pos reflektado on divinus, ke me intencis dicar : **esas agreabla vivar kun bonhumoro** (homo bonhumora) **e desagreabla vivar kun malhumoro** (homo malhumora). Do uzez *bonhumoro* e *malhumoro* por preventar omna miskompreno.

Pri *sejorno* qua duris dum non dii me dicus : mea *nondia* *sejorno*, pro ke vere ta *sejorno* esas *nondia*. Ma pri soldati qui restis kaptita dum non dii me ne dicus : la *nondia* kaptiti, ma : la *nondiala* kaptiti, nam certe li ne esas *nondia* quale mea *sejorno*.

Same pri la muskuli dil *avanbrakio*, me ne dicus : la muskuli *avanbrakia*, nam li ne esas « *avanbrakio* », li nur koncernas olu. Me do dicus : la muskuli *avanbrakiala*.

En *Progreso*, VII, p. 217, lektesas ica tre utila remarko pri la temo : « Se l'adjektivi kompozita divenas dusenca per substantivigo, la kauzo ne esas sempre la manko di ula elemento. Exemple, l'adjektivo *sen-hara* esas kompleta : nula elemento mankas : *homo sen-hara* esas *homo sen haro*. Ni povas do substantivigar ol, e dicar : *sen-haro* (tre prefere : *kalvo* de *kalva* L. B.); ne nur *senharozo* o *senhariera* ne esas necesa, ma li esus nelogikal e nejusta. E tamen *sen-haro*, *senhari* povas esar dusenca, komprenesar kom *sen haro*, *sen hari*. Same *sen-laboro*, *sen-labori* ed omna simila kompozaji (tre multa!)

(1) « On ne vidas quon povus signifika la substantivi neutra *longhara, senfingro*; e la substantivo *internaciono* povus signifika : naciono inter (la ceteri), do esas multe plu klara dicar *internacionajo* = ulo internaciona. Do existas nula praktikala bisenceso, se on ne fabrikas artificala exempli. Se *senfingri* povas dicarnesar de *sen fingri, senfingro* (homo) povas tam bone dicarnesar de *sen fingro*. E, quale ni dicis (p. 217-8), on darfas uzar por plu klareso : *senfingra homo* (*Progreso*, VII, 495, noto).

Se on volus evitar omna posibleso di dusenceso en tala kazi, oportus, sive uzar specala sufijo equivalanta a sen, quale D. -los, E. -less, sive pozar la prepoziciono *sen* dop la substantivo, segun la propozo di S^{to} DE JANKO (II, 152) (1) : *har-sena*, genitus *har-seno*, *har-seni*, qui ne esus ambigua; ma li esus stranja e poke rikonocebla (2). Pluse on devus aplikar (logikale) la sama regulo ad omna prepozicioni (3), e dicar : *mar-suba*, *ter-ena*, *nacion-intera*! Ma se on ne volas irar til ta extrema konsequanti (or nulu aprobis li o mem semblas pronta aceptar li), on devas aceptar la nuna sistemo, qua esas suficante klara e logikala, e qua genitas nula dusenceso *en la praktiko*. »

En noto S^{to} COUTURAT adjuntis :

« Existas moyeno tre simpla por evitar la dusenceso di *senharo*, *senhari*, se ol semblos ulfoye timinda : nome, uzar la vorto *homo*, e dicar : *senhara homo* (o *senharhomo*), *senhara homi* (o *senharhomi*). Pluse, se nula sufijo esas necesa por indikar *homo* (sengenra), ni havas -ul e la sufijo -in por indikar la homuli e homini respektive. On povus do dicar tre bone, exemple : « La *senharuli* esas plu multa kam la *senharini* » (ma esas plu bona uzar *kalvo*, do *kalvuli*, *kalvini*) (4). On memorez bone, ke la derivaji e kompozaji esas generale *abreviuri* : on nule devas uzar li kande li esas neklara o dusenca; en ta kazi on devas uzar la expresuri kompleta. Exemple, se *petrolnavo* divenas praktike dusenca, on devas

(1) On rilektez pri ca temo la tre saja artiklo : *Kompozaj per prepozicioni*, da S^{to} JESPERSEN (III, 402). Komparez l'artiklo da S^{to} PIVET pri la sama temo (I, 403).

(2) Me adjuntas : Or ne semblas esar la skopo di L. I. fabrikar vorti « stranja e poke rikonocebla ». Ol destinesas ad altro kam ad esar ludilo por kelki, o materio por subtilaji ne atingebla facile dal komuna raciono. L. B.

(3) Do kompozaji tala kam : *ir-ekar*, *ir-transar*, *ir-traar*, *ir-enar*, *ir-preterar*; *dic-kontrear*, *port-adar* (ad-portar), *jet-forar* (for-jetar) e. c. (L. B.)

(4) Quankam, segun III-201, *kalveso* ne esas kompleta senhareso (tre vere), tamen en la vivo ordinara *kalva*, *kalvo*, *kalveso*, *kalvulo*, *kalvino* solvas sat bone la questiono, e juste pro ico me propozigis *kalv* DFIS, qua adoptesis. Ex. : *la kalvuli esas plu multa kam la kalvini*.

dicar, sive *navo portanta petrolo*, sive *navo movata per petrolo*.
Simile, se *senhari* esas dusenca, on devas uzar *senhara*
homi » (1). (O *kalvi*, se ta vorto suficas por l'ideo L. B.)

(1) *Progreso*, VII, p. 218, noto.

FINO.

L'ACENTIZO EN IDO.

(Apendico 1ma.)

Quale dicesas tre juste en *Progreso*, I, 383, « La questiono di l'acento esas un ek le maxim desfacila, quan on devas solvar en L. I. artificala, se on volas konciliar maxim bone posible la regulozeso e la naturaleso. Unlatere, on devas havar regulo generala e simpla pri acentizo, e ne, quale en omna lingui, fidar a l'uzado kom sola regulo o guidilo. Altralatere, on devas respektar maxim ofte posible la « natural » acentizo di la vivanta lingui, por ne ofensar la fonetikal kustumi di lia adepti, ed igar la L. I. leda e desaminda ad li. »

En I, 479, on remarkigis, ke « l'ortografio di l'internaciona vorti restas generale la sama en plura lingui, dum ke l'acentizo multafoye varias : ex. I. *ortografia*, R. *orthographiya*, E. *orthôgraphy*; Hungara : *örtografia*.

D. *Agonîe*; I. *agonía*; R. *agôniya*; E. *âgony*.

D. *Geologîe*; I. *geologîa*; R. *geolôgiya*; E. *geôlogy*; Hungara : *gêologia*.

Pos altra exempli, on propozis fixigar, ke : l'acento ne povos faltar sur la *i*, mem ne en la vorti : *agonio*, *alegorio*, *amfibio*, e. c. Ed on adjuntis : « Por enduktar to, on devus establisar aparta regulo, nome, ke on ne povas acentizar la *i* en la songrupi **io**, **ia** (anke **ie**). »

En II, 8, pri la regulo dil acentizo en *neutral* (acento sur la vokalo avan la lasta konsonanto) on igis atencar, ke ta regulo, se ni adoptus lu, devus aplikesar anke ad altra finali kam **ia**, **io**, nome ad omna radiki qui finas per vokalo : *aleo*, *ideo*, *lineo*, *livreo*, *tineo*, *manuo*, *sexuo*, *rituo*, *precipue*; ed ol transportus, en ta omna vorti, l'acento sur la *prelasta* silabo di la radiko.

Pluse la regulo esas kelke ambigua : « la lasta kon-

sonanto » ... kad *di la radiko*, o *di la vorto*? Se : « di la vorto », to chanjus la loko di l'acento en l'akuzativo (*homôn* vice *hómo*) e precipue en la verbal formi : *amâs*, *amîs*, *amôs*... Nur l'infinitivi esus lore konforma a la general regulo. Se : « di la radiko », on devas definir la radiko, plu juste la *radikalo* di singla vorto : ex. en *amanta*, *amesos*, *am* esus la radiko, e *amant*, *ames*, la radikalo; en *lumizo*, *lumiziva*, *lumiziveso*, *lum* esus la radiko, e *lumiz*, *lumiziv*, *lumizives* la radikali. Kad to ne esus komplikajo e desfacilajo por la lernanti?

En II, 583, S^{ro} OTTO JESPERSEN, per fundamental e detaloza artiklo klarigis admirinde la questiono. Il dicis :

La exempli alegata da S^{ro} DE JANKO tre bone demonstras, ke esus komplete neposibla trovar acentizo naturala por omna populi, pro ke omna imaginebla sistemi esas reprezentata en nia lingui, ed ultree, omna speci de nesistemo o de to quo aparas adminime tala, exemple l'Angla. Mem la maxim internaciona vorti ofte prizentas variiva acento, quale E. *châra*cter, D. *Charâ*cter, F. *caractê*re; isl., hung., e finl. *fîlosofî*(a), E. *philô*sophy, R. *filosô*fiya, F. D. *philosophî*e; e mem en geografial nomi ni trovas simila diferi, ex. : isl., hung. e finl. *Amerika*, D. E. *Amê*rika, F. *Amê*rique...

En linguo havanta strukturo simila a nia, on ne povas strikte e sole aplikar la unesala principo, acentizante sempre la lasta silabo, pro ke ol esas, en preske omna vorti, senvalora finalo (vokalo di nura gramatikala valoro), e tamaniere on ruptus komplete la valorprincipo.

Pezigante la prelasta silabo, on kontentigas grandaparte la unesala tendenco, ed en granda nombro de vorti anke la valorprincipo, pro ke *nul* esas la maxim grava parto di *nule*; tale anke *kâra*, *vôrto*, *mûl*ti, *sêm*blas, *atrâ*kto, e. c. En altra vorti, quankam la prelasta ne povas dicesar la maxim valoranta od importanta por la signifiko, la sama acentizo esas tote ne evitebla pro la karaktero esence romanika quan la linguo posedas; nulu propozus altra pronunco kam *acê*nto, *detrî*mênto, *exê*mplo, *hiacî*nto, *exâ*kta, *krokodî*lo, *pelikâ*no e sennombra altri.

Esas do naturala, ke la maxim multi favoras acento sur la prelasta; la questiono esas nur, kad on devas establisar ecepti. »

Citinte 34 vorti havanta per ica regulo acento « sur silabo

qua aparas nenaturala a multa homi », S^{ro} JESPERSEN *questionas* :

« Kad on devus modifikar la regulo ed acentizar la triesma de la fino? Me respondas : no. Unesme pro ke to komplikus la linguo. Duesme, pro ke omni ti qui savas la Franca konocas ja acentizi quale consûl, gondôle, public, Amerîque, lyrîque, splendide; e. c., sen esar shokata per oli. Triesme, pro ke en multa kazi vorti derivata de ca vorti aquiras naturale duesmagrada acento sur la silabo « qua devas portar l'accento » : pôpulôza, sîmulânta, sîmilêso, pûblikîgo, Amêrikâno, spîritismo; e. c. »

Pri la acento il indikas plura reguli inter qui on povus selektar. Ma il judikas la sequanta kom la maxim bona :

La prelasta vokalo, ecepte ke en *plursilaba* radiki, *i* e *u* nemediate avan altra vokalo ne povas portar acento...

La vorto « *plursilaba* » esas necesa, pro ke sen ol on havus nula regulo pri *pîa*, *nîa*, e. c...

Ta regulo « konkordas en maxim multa kazi kun la valor-principo. Ol evitas acento sur *patrôn*, *niân*, *amâs*.

Ol esas facile memorenda e aplikenda sen presupozar ula ciencala konoci pri « mivokali » o pri latina od altra acentoreguli. Esas vera ke en klaso 3 (*irônio*, *akadêmio*, *simfônio*, *filosôfio*, *melôdio*, *teôrio*, e. c.) ni havas acento qua semblas nenaturala, ma on devas memorar, ke on havas kelka nenaturalaji, irge qua regulo adoptesas, ed anke, ke per ca regulo la ritmo konservas acento (miforta) sur la sama silabo kande on adjuntas finalo :

melôdio : melôdiôza.

sôcio, sôciâla, sôciêto.

irônio, irôniâla.

gênio, gêniâla.

sêxuo, sêxuâla.

Multa ek ta derivaji konkordas kun la acentizo en naturala lingui, kp. E. *melôdious*, D. *melôdisch*; E. *sôcial*, D. *sôcial*; E. *irônic*, D. *irônisch*; E. *ceremônious*, *sêxual*, *mânual*, e. c. Notez anke ke *filozôfo*, *filolôgo* e *filolôgio* ligesas per acento, e ke *philosôphia*, *ceremônia*, *litûrgia*, e. c., esas la latina acentizo, quan la Franci e segun lia exemplo anke kelka altra nacioni chanjis...

Pos tante bona demonstro l'Akademio povis nur adoptar la regulo quan S^{ro} JESPERSEN indikis klare kom preferinda. Ol agis lo unanime minus un voco per la decido 57 : L'acento esas sur la lasta silabo di l'infinitivi e sur la prelasta silabo di la cetera vorti. Ma en plursilaba radiki, i e u nemediate avan vokalo ne povas ricevar (recevar) l'acento. Konseque omna radiki finanta nun per y pos konsonanto chanjos ol ad i. (*Progreso*, III, 322.)

Pose aparis en III, 392, la sequanta konsideri :

« Unu de nia amiki astonesis pri la nuva (nova) regulo di acentizo, qua semblas ad il komplikita; il preferus regulo tote uniforma, exemple : l'acento sempre sur la prelasta silabo, ed il qualifikas *excepti* omna deviacio de ta simplega regulo. Altru remarkas nur, ke la nova regulo donas a kelka vorti acentizo ne « naturala ».

A to ni respondos : 1^e ke la regulo di acentizo esis longe diskutata hike, ante la decido di l'Akademio, qua rezultis de ta diskuto ipsa; 2^e ke nula *regulo* di acentizo povas sequar la naturala acentizo, pro ke ca acentizo esas *senregula* (t. e. senuniforma regulo); 3^e ke nula regulo di acentizo povas kontentigar omna populi, pro ke l'acento varias, por la sama vorti, segun la lingui. On devas agnoskar, ke la nova regulo konstitucas granda simpligo en l'ortografio, per ke ol unigas la finali **-io**, **-yo**, inter qui on ofte hezitis e dubis, segun l'atesto di multi. Ol esas do reala simpligo ed uniformigo.

Ti qui dezirus simpligar ed uniformigar « komplette » la regulo di acentizo esas Franci, e quale Franci nule komprenas l'importo di l'acento por la cetera populi. Semblas a li indiferenta acentizar ca o ta silabo, pro ke li reale acentizas nula, o (nekoncie) acentizas *sempre la lasta*. Ico esas grava kulpo e danjeroza eroro. L'acentizo maxime importas, ne nur a la beleso e harmonio di nia linguo, ma a lua komprenebleso por omna (o maxim multa) populi. Or de l'internaciona vidpunto, esas nule indiferenta, ke la finali **-ar**, **-ir**, **-or** dil infinitivo esez acentizata o senacenta. Simile, esas tote *neposibla*, fonetike, acentizar *aquô* e *linguô*, *filio* o *familio*, *sekretario* e *notario* (quankam Esperanto facas la lasta kulpo) ankore (mem) min *quâ*, *quô*. Ne esas arbitrala regulo, ma fonetikal fakto universal, ke la vokali *i* e *u*

avan altra vokali divenas generale mi-konsonanti, ne nur en la finali, ma interne di la vorti (ex. : *koliaro*, *kuliero*, *buliono*, *liuto*) (1). La nova regulo simple konstatas ica fakto, nur kelke generaligante ol, pro ke omna regulo devas esar generala.

On ne devas parolar pri « ecepti », pro ke ni adoptas regulo diversa por diversa speci de vorti o de vokali, qui esas reale diferanta. Existas nula neceseso, mem nula motivo, por ke l'acentizo esez « simpla ed uniforma », t. e. falez sempre sur la sama silabo *en omna vorti*; tala acentizo meritis prefere la nomo di « arbitrala regulo ». Se Zamenhof adoptis tala regulo por Esperanto, to ne venas de irga profunda intenco o misterioza sajeso; il simple imitis l'acentizo di sua linguo, la Polona. Se ulu havas la yuro reprochar, ke nia regulo ne esas « simpla », to certe ne esas l'Esperantisti, qui, fanfaronante pri la simpleso di lia gramatiko en « 16 reguli », kontas kom un sola regulo... la tota konjugado! »

LA PLURALO EN IDO.

(Apendico 2ma.)

Ta punto esas dominacata da du kozi : 1^e la verbal rolo di s (2), unesma motivo decidiganta por ne adoptar ta konsonanto kom plural-marko; 2^e ne posibleso (adjuntante *n* a *s*) obtenar finalo facile pronuncebla ed eufonioza, duesma motivo decidiganta por eskartar *s* kom plural-marko (3).

(1) Pro to, en la linguistiko indo-europana, li esas la sola vokali, qui genitas diftongi. Per to li distingesas esence de la ceteri.

(2) Videz l'Apendico « Konjugo-sistemo di Ido ».

(3) Vere kad esus tolerebla e facile pronuncebla : *quasn vu prenos?* vice : *quin vu prenos?*

O : *la homos quasn me renkontris?* O fine : *mokosn, persekutosn, mem tormentosn dum yaros il subisis...* vice : *mokin, persekutin, mem tormentin dum yari il subisis...*

Or la *n* inversigala esas necesa, nome por *qua*, *qui*, *quo*, quale on vidis en la gramatiko. Senco klara, nedubebla povas obtenesar nur per *olu*, en ula kazi. Do ol devas esar konservata, ed ol ne esas admisebla pos *s* en finalo,

Un del argumenti uzata kontre Ido esas opozar a lua pluralo per -i, la pluralo per -s dil Angla, di la Hispana e di la Franca. Tre rapide on deduktas ica konkluzo : Ido violacas l'internacioneso, formacante sua pluralo per -i.

Pri ta reprocho un del maxim eminenta partisans dil naturaleso en L. I. ed anke dil pluralo per -i (1), S^{ro} ROSENBERGER, mortinta, suflas a ni la respondo : « On devas ne regardar unike l'internacioneso (en la gramatiko), ma anke la regulozeso, simpleso e komodeso. Or la finalo -i esas plu komoda kam -s (-es), qua postulas komplikita regulo ».

Ni adjuntez, ke nur ta finalo plurala posibligas l'akuzativo (-n inversigala) e co esas decidiganta niaopinione. Se la homo poke instruktita sucesas nur tre desfacile aplikar l'akuzativo (lon montras l'Esperantisti ed ante li la plebeyi Latina), ta homo komprenas frazo qua aplikas ol saje. En la vivo omnadia, ta kazo esas komplikio neutila, e jenanta, quale omna komplikio. Ibe l'inversigo di la subjekto povas e devas proxime reduktesar al kazo ube *qua, qui, quo* divenas komplemento direta e preiras la subjekto : *quan* me vidas? evidente diferanta de *qua* vidas me? o : *qua* me vidas?

Ma, exter la domeno omnadia, ne esas certa ed on ne pruvis, ke l'akuzativo esas neutila por unionar plu rapide e plu evidente la du parti di rezono filozofiala, teologiala, o mem matematikala, e. c. Yen pro quo Ido ne forjetis tote l'akuzativo. Or, ni lo dicis e repetas, l'akuzativo esas posibla nur kun la pluralo per -i, ecepte se on inventus ula subtilajo qua fakte pruvus nia aserto (2).

(1) Quan havis *Neutral* e *Reform-Neutral*.

(2) On reprochis a Ido (por justifikar Esperanto) formar sua pluralo per *substituco*. O, on dicas, esas la marko distingiva di la substantivo. Konseque on devas konserver ol en la pluralo.

Unesme o ne esas nur la marko dil substantivo : ol esas anke la marko dil substantivo *singulara*. On do havas nul motivo por adjuntar la marko dil pluralo ad olta dil singularo; kontree, on devas remplasigar ica per ita; nam l'ideo dil pluralo ne *adjuntesas* al ideo dil singularo : ol kontredicas lu absolute. La marko dil pluralo konseque devas remplasar olta dil singularo e ne adjuntesar ad olu.

Altraparte, se o esus la marko generala di la substantivo, on devus adjuntar *un* specal marko por la singularo, ed *un altra* marko

Pos dicir to, ni examenez la susten-punti dil pluralo per -s (-es).

Fakte *du*, ne *tri* existas. On alegas *tri* por plufortigar l'argumento, o pro distrakteso.

Nam la Franca devas esar sustracionata pro la sequanta motivi : 1e s en ta linguo finas pasable granda nombro de vorti *singulara* : **corps, puits, temps, fils, remords, mors, buis, pus, pouls, pas, tas, os, dos, cas, jus, bris, accès, succès, décès, procès**, e. c.; 2e x esas kun olu tre ofte la pluralmarko : **émaux, agneaux, beaux, baux, rideaux, caveaux, cerceaux, marteaux, tombeaux**, e. c.; **jeux, cheveux, vœux, bijoux, cailloux, choux, genoux, joujoux, hiboux, poux, creux**, e. c.; 3e on skribas s, ma on ne pronuncas lu : **clous, sous, livres, tables, récits, pages, mers, mères, pères, sœurs**, e. c. e. c. Do on ne darfas kontar la Franca, od on devas pozar kom principio : quale en la Franca, on skribos s por la pluralo, ma on ne pronuncos lu. Or ta principio esas posibla en la Franca pro la determinanti *les, mes, tes, ses*, e. c., ma la L. I. ne indikas la pluralo en sua determinanti : *la*

specala por la pluralo. Tal esas la konsequo di ta postulo superlogika. Ma lore la kritikato atingas tam Esperanto kam Ido.

Altraparte, se o esas la marko di la substantivo generale, qua do esas la marko dil verbo generale? Qua esas la komuna elemento en ta omna finali *as, is, os, us, u, i* di Esperanto? Nula, ne mem un litero! On certe respondos ke suficas savar, ke ta omna finali esas finali *verbala* e karakterizas la verbo. Tre bone! ma same suficas savar, ke o e i esas finali substantivala e karakterizas rispektive la substantivi singulara e la substantivi plurala. La rezono esas rigoroze identa en la du kazi. Se l'objeciono havus la maxim mikra justeso, on devus konservar la marko dil verbo (i dil infinitivo en Esperanto, exemple) en omna modi e tempi, e dicar : *amias, amiis, amios...*, *amianta...* Fakte, por defensar la pluralo di Esperanto, on kondamnas lua tota konjugo! On do koaktesas admisar, ke se la konjugo di Esperanto ne pekas kontre logiko, la pluralo per i ne pekas, anke lu, kontre logiko. O l'objeciono ne valoras, od ol atingas la kara linguo quale « la pavo dil urso »!

Finante, ni donez la decidiganta motivo di la substituco dil Ido-pluralo ad olta di Espo; ta motivo esas, ke l'Ido-pluralo esas tam facile prononcebla da omni (ye la nominativo o ye l'akuzaivo) kam ne esas tala por tota populi la pluralo di Espo, precipue ye l'akuzaivo. Ex. : *Me amas chiujn tiujn, kiujn vi amas, kaj mi malamas chiujn tiujn, kiujn vi malamas*. En Ido : *me amas ti omna quin vu amas, e me odias ti omna quin vu odias*.

(homi), *mea* (frati). Do on ne darfas kontar la Franca kom susteno (por la helpo-linguo) dil pluralo per *s*, ca *s* ne sonante en la vorti plurala di ta linguo.

Restas vere por la pluralo per *-s* nur *du* susteni : la Angla e la Hispana (1). Nam esas quaza joko alegar altra lingui, en qui *s* renkontresas preske tam ofte en la singularo kam en la pluralo.

* * *

Nun ni videz la susteno dil pluralo per *-i*.

La Slava lingui (susteno extreme importanta) e la Rumana kun l'Italiana (2).

En ica lasta linguo, *-i* havas ne nur la maskuli, ma mem femini : *madri* (matri). E, fakto remarkinda, *s* qua desaparís en la paso dil Gotika al Germana, transformesis a *i* (kun *e* di *es*) pasante de la Latina al Italiana : *uomini* = *homines*; *madri* = *matres*; *cani* = *canes*.

Fine, la pluralo per *-i* esas konocata da omna Latinisti (kad on negus lo?), tale ke *boni*, *mali* di Ido esas exakte *boni*, *mali* di la Latina (kad en ta linguo on dicas : *bones*, *males*?); ol esas konocata da multega altra homi per Italiana plurali quin on darfas dicar internaciona por omna Europano od Amerikano kelke lerninta la gramatiko di sua linguo : *carbonari*, *ciceroni*, *condottieri*, *dilettanti*, *lazzaroni*, *quintetti*.

Ka do ni exajeras dicante : la pluralo per *-i* esas preferinda por la linguo helpanta, e Ido saje agís adoptante lu (3).

L'Italiana qua facís *uomini* de *homines*, *duca* de *dux* (ducis), *mano* de *manus*, e. c., inspiras ta reflektó : se ula

(1) On ne audacís til nun alegar la Portugalana. Ma ni ne desesperez. Pro quo ne? Quale en ta linguo, ni skribus *actos* e pronuncus á 'tush.

Ma on ne obliuís citar kom susteno, por *s* plurala, linguo klasika, la Latina, en qua ta vokalo finas omnainstante nominativo o genitivo *singulara*, tante vere ol esas marko di *pluralo*!

(2) Ol ne esas nekonocato en la Greka moderna.

(3) Zamenhof adoptís lu en sua reformo di 1894, e lore il dicís, ke ta pluralo esas plu harmonianta kun la fizionomio di Esperanto. Il chanjís a *a* sua infinitivo *-i*, e donís *-e* kom karakterizivo a l'adjektivo ed a l'adverbo.

sistemo di helpolinguo agas plu o min tale, la diletanti di naturaleso e di latineso plendas pro barbarismi, klozante la okuli pri olti quin li facas, ed energioze li rimemorigas la prototipo Latina. Ni do ne trublesez da lia kritiki e ni ne shamez pri tala chanji en Ido, qua ne vizas neutil eruditeso, ma praktikala simpleso. Kun ta exkuzo, ni forsan darfas uzar tanta libereso kam *l'evoluciono naturala* en vivanta linguo, e tante plu, ke ica tro ofte uzas blinde ta libereso, kontre ke L. I. bone konstitucita havas kom freno la simpleso e facileso necesa, e kom guidilo la koncio dil skopo vizita.

Ni lasez nia kontrediceri skandalesar en Ido pri kozi quin li admiras en vivanta lingui. Li unesme laboras por su, en la realeso, por havar *sua* linguo internaciona propre individuala e partikulara. Nur ica povas satisfacar lia sentimento e gusto linguala, quin li ne povas sakrifikar a l'intereso di la homaro. On asertas, ke ta marchio diverganta donos fine la konvergo e helpolinguo unika. Ni kontraste laboras por la maso homala, en la diciplino e obediado linguala; kompreneble la procedi ne povas esar identa e sama.

La tempo e la homaro facos la selekto, e me esas tre certa ke fine li decidos e rezolvos por ni (1).

(1) On reprochis a *-as, -is, -os, -us* dil konjugo produktar tro ofta sisi, obliante ke li esas nekompareble plu multa en la Hispana, per olua pluralo, quan on asertas esar la maxim bona por L. I. Cetere ni komparez : *omnasorta legumos, terpomos, karotos, napos, kaulos, pizos, fazeolos, artichokos e diversa fruktos : pomos, piros, vitberos, nucos* e. c., a : *omnasorta legumi : terpomi, karoti, napi, kauli, pizi, fazeoli, artichoki e diversa frukti : pomi, piri, vitberi, nuci*, e. c. (*). Forsan mea orelo esas trompata da l'Italiana, ma me preferas kom dezinenci le i sucedanta a le os tante sika e tante desagreadable sisanta di la Hispana pluralo.

Ne esas sen utileso remarkigar la regulozeso dil pluralo per *-i* en Ido. Olua personal pronomi ipsa revelas sua pluralo per *i : ni, vi*,

(*) En Espo : *chiuspecaj legomoj : terpomoj, karotoj, napoj, brasikoj, pizoj, artishokoj, kaj diversaj fruktoj : pomoj, piroj, vinberoj, juglandoj* k. t. p. Akuzative : *chiuspecajn legomojn : terpomojn, karotojn, napojn, brasikojn, pizojn, artishokojn, kaj diversajn fruktojn; pomojn, pirojn, vinberojn, juglandojn* e. c. Uf!

Ka, koram tal exempli e centi de altri posibla, la pluralo per *-i* ne semblas la maxim bona?

GENRO E MASKULISMO.

(Apendico 3-ma.)

Maxim ofte la genro indikesas, en la lingui posedanta olu, da gramatikal formo partikulara, ma ulfoye, mem en ta lingui, ol esas expresata dal vortolibro, altradice dal nomo ipsa dil anmoza ento (ex. : F. *père, mère; oncle, tante; bœuf, vache, cheval, jument*). Sioro A. MEILLET lo remarkigis en sua kurso pri Gramatiko generala, che la *Sorbonne*. Il anke memorigis, ke multa lingui ignoras la genro. Exemple, la Angla posedas lu nur en la pronomi *he, she, it*. La genro ne existas en la grupo (Finno-ugriana), en la Turka. Ula lingui perdis lu, qui lu posedis, exemple la lingui Iraniana, l'Armeniana, qua ne mem havas feminal sufijo por formacar *rej-ino*, me supozas (1). « Do, konkluzas S^{ro} MEILLET, la genro *gramatikala* nule esas universala e necesa kategorio... ». « L'Europani tendencas atribuar a la genro tro granda importo, pro ke en lia lingui l'artiklo konstante akompanas la substantivo e memorigas lua genro (ecepte en E.). » (2).

En Indo-Europana, la genro ne indikesas en la substantivo, ma en l'adjektivo : la substantivo posedas nur genro latentă (*pater, mater* havas simila formo), quan revelas l'adjektivo akompananta (*bonus, bona*) (3). Do nur l'akordo indikas la genro.

li, ili, eli, oli; lua posedali anke : *mei, tui, sui* e. c., lua relativo questionanta : *qui*, pluralo di *qua*; lua demonstrativi : *(i)ci, (i)ti*, pluralo di *(i)ca, (i)ta*; lua nedefiniti : *uli, nuli, kelki, pluri, multi*, e. c.; lua substantivi : *homi, viri, mulieri, infanti*; lua adjektivi : *yen grosa e mikra pomi; prenez la grosi e lasez la mikri*, tam klara e reguloza kam *le grosa, le mikra*.

En Espo la *j* plurala ne trovesas en *ni, vi, ili*, tamen plurala; e *li, shi, ghi* qui rimifas kun *ni, vi, ili* ne esas plurala, ma singulara.

(1) Esas utila remarkigar, ke la nov-Latina lingui havas nur *du genri* : la maskulalo e la feminalo, kontre ke lia matro, la Latina, pluse havis la neutro. E la Angla, qua nun preske ne plus havas genro, venas de lingui posedanta la *tri genri*.

(2) *Progreso*, IV, 572.

(3) Fakto simila ne indijas exemplo mem en la Franca : *de bons pères, de bonnes mères*. La genro aparas nur en *bons, bonnes*.

« La klasifiko dil genro maxim konocata da ni, ma ne la maxim importanta, esas la *sexuo*. Ol uzesas preske nur en la min multa lingui, nome le Indo-Europeana e le Semidala. Ol esas do multe min importanta kam semblas a ni kom Europani. Mem en ta lingui ol aplikesas nur a parto di la nomi, a la nomi di l'enti sexuoza; e mem por multa animala on ne distingas maskulo e femino, adminime per chanjo di formo. Exemple en la Franca, por indikar la sexuo en : *elefanto*, *hieno*, *strucho*, *buvrelo*, *skarabeo*, *heliko*, e. c., e. c., on koaktesas adjuntar sive « maskula », sive « femina ». Tale ke, se on kontus, on trovus, ke nur ecepte la genro esas markizata, mem en la Franca.

Semblis a ni esar utila memorigar, kun la susteno di linguistikal autoritato :

1^e ke la genro *gramatikala* nule esas universala e necesa kategorio;

2^e ke la klasifiko dil sexuo esas multe min importanta kam semblas ad ni.

Pos agir ico, esos plu facil ad ni expozar la procedo di Ido por la genro, o plu juste por la sexuo e konocigar olua motivi.

Unesme la questiono dil maskulalo o feminalo povas koncernar en Ido nur *la nomi di enti anmoza pri qui on volas indikar la sexuo*. Or, maxim ofte, esas nek necesa, nek mem utila indikar olu. De ico konsequas : la dezinenco **-o** dil substantivo suficas tam bone por la enti anmoza kam por la kozi. Nula special dezinenco esas necesa por l'uni o por l'altri. On ya ne povas vidar animalo en vorto indikanta kozo. Konseque, pro quo ni havus du dezinenci, kande un suficas?

Altra konsequo : substantivo di ento anmoza qua havas nul special marko di sexuo ne esas plu multe maskula kam femina, ol indikas nur la *speco*, quale F. *enfant*, *conjoint* e mem *homme*, qui ne implikas plu multe un sexuo kam l'altra, quale *bous* Greka, *bos* Latina e mem *agnus* en l'antiqua Latina, ube on dicis *agnus femina* por F. *agnelle*, ante dicar *agna* (1).

(1) Ni bone remarkez, ke en ica frazo : « *La hundo esas la amiko di la homo* », nek *hundo*, nek *amiko*, nek *homo* implikas la sexuo,

Ne sen fundamental studiado di la questiono Ido adoptis sua nuna sistemo por la enti anmoza. Nam ol heredabis de Esperanto la eroro pri *maskulismo*, qua konfundas implicite la nomo di speco kun ta dil maskulo (1) e formacas la feminalo ek ta lasta. Ica procedo stranja « evas de ta

mem en la Franca. Ni remarkez anke, en la Franca, ta stranja fakto : *enfant* ne implikas sexuo, e *père* esas maskula, adminime en la singularo! Nam, en la plurala, ol kontenas mem la *matri*, quale *homme* kontenas la homini : *nos pères nous ont appris* (nia patri docis ad ni); *l'homme est mortel* (la homo esas mortiva). — La Madyara, plu logikoza, donas nula genro a *père* (patro) nek a *frère* (frato).

L'Angla lasas sen genro *kuzo* ed *amiko*. Pro to lu dicas : *male cousin, female cousin; male friend, female friend*.

La Rusa havas multa sengenra nomi, inter altri : *sirota* (orfano). Ulkaze ol havas tri nomi diversa : 1 por la sengenra substantivo (di speco) : *sobaka* (hundulo), 1 por la maskulo : *kobel* (hundulo), 1 por la femino : *suka* (hundino); *chelovek* (homo), *mujchina* (homulo), *jenschina* (homino).

On atencez ico : se *patro, frato* e. c. esus maskula (homuli), *ge-patri* e. c. esus absurdajo, nam on ne povas unionar la du sexui, kande existas nur una.

(1) *Omna* maskula nomi en nia lingui esas dusenca : oli signifikas, lore maskula enti, lore (e maxim ofte) la du sexui sen distingo. La exempli esas sennombra; ni citez nur du. Kande ni parolas pri nia *parenti* e nia *amiki*, kad ni komprenas per to nur *maskula* parenti ed *amiki*, o kad ni inkluzas anke nia *parentini* ed *amikini*? Certe la duesma senco esas preske sempre la justa. Do ca plurali esas dusenca en nia lingui : ni ne povas distingar klare, gramatikale nia *parentuli* ed *amikuli* inter nia *parenti* ed *amiki* generale.

Ma, se *parento, amiko* esas preske sempre sengenra en la pluralo, li devas evidente esar sengenra anke en la singularo; nam altre li *chanjus sua senco* pasante del singularo al pluralo! Esas do absolute necesa, se ni volas parolar pri *parento, amiko maskula*, ke ni indikez lo irgamaniere. Pro to, vice uzar la tota vorto *maskula*, ni uzas la sufijo -*ul* qua esas lua abreviuro, same kam -*in* esas l'abreviuro di *femino*. Do ni parolas pri *parentulo, amikulo*, same kam ni parolas pri *parentino, amikino*, e pro la sama motivo : a la *sengenra* nociono di *parent, amik*, ni devas adjuntar, lore la nociono di maskulo (-*ul*), lore la nociono di femino (-*in*), ma **nur kande ni bezonas li**, t. e. kande ni havas li en la mento, e deziras expresar li : *on nultempe obliviez ica grava restriktio!* Nam se, quale ni dicis, 95 foyi ek 100 *amiko* (en nia lingui) signifikas egale *amikulo* od *amikino*, 95 foyi ek cent ni devas uzar simple *amiko*, e ne *amikulo* nek *amikino*. La suprega lego di la L. I. esas : « Expresez vua tota penso, ma nur vua penso. » (*Progreso*, VI, 588.)

prehistoriala tempi, en qui la homulo dominacis per la violento e teroro lua kompatinda kompanino, o plu juste lua sklavino », remarkigis S^{ro} COUTURAT (1). Ni liberigas ni en Ido, de ta tiranatra prejudiko e de ta obsedanta konsidero di la genri, qua imprimis a nia omna lingui neefacebla karaktero (2). Nam ni repetas lo ed insistas pri lo : la nova sistemo ne tendencas impozar a ni la konstanta e penoza distingo di la genri e konseque la selekto inter *-ul* e *-in*, ma, inverse, dispensar ni de ta neutila e jenanta konsidero o selekto, en omna kazi en qui ol ne esas necesa ed esencala. La linguistiko montras, ke l'evoluciono di la lingui tendencas sempre simpligar la gramatikala kategorii : or inter li la minim necesa ed esencala esas certe ta di la genro. Nu, Ido anticipas nun la rezultajo finala di ca evoluciono, ed atingis per un stroko la sola solvo logikala e definitiva. Ico konstitucas granda pazo ad avane en l'evoluciono di la lingui, e decidigiva avantajo por nia linguo kompare a la ceteri, natural od artificiala (3) .

(1) *Progreso*, VI, 592.

(2) On remarkez bone, ke ca sistemo esas tote analoga e konforma a la sistemo di nia pronomi personala : same kam ni havas sengenra *lu* apud ed exter *il*, *el*, *ol*, ni devas havar *homo* exter *homulo* e *homino*, e. c. : nam ta formi devas necese korespondar e harmoniar inter su. L'Angla ipsa ne havas la sengenra pronomo e mustas dicar : *he* or *she* (il od el), quo esas inkombranta e tedanta.

(3) S^{ro} COUTURAT finas per ica noto :

Lasta vorto. Se la fanatiki di la « Zamenhofa lingvo », qui kustumas uzar kontre ni omnaspeca argumenti, bona o ne, sincera o ne, esus tentata kritikar la sistemo di Ido, esus facila klozar lia boko per la sequanta deklaro di la Maestro ipsa (*Pri reformoj en Esperanto*, p. 13-14; texto aparinta en *Esperantisto*, marto 1894, p. 37) :

« Kelkaj amikoj proponis, ke ni enkonduku apartan sufikson por substantivoj speciale viraj » (Remarkez la ridinda uzo di *vira* virina vice *maskula*, *femina* : ica uzo duras ankore nun : *bovo-viro*!) « Pripensinte tiun chi proponon, mi trovis ke *ghi estas ne sole tre logika sed ankaŭ tre oportuna*. **Fratiro** ekzemple signifus tiam speciale fraton, kaj **fratino** speciale fratino, dum **frato** signifus simple infanon de tiuj samaj gepatroj (au frato, au fratino). »

Do ni povas gratular ni (kun legitima fiereso!) ke ni havas l'aprobo mem di la « kara Maestro », quan la « fideluloj » blinde veneracas. Ti qui objeccionas, ke ni riprenas nun la sufijo *-ul*, quan ni tante kritikis e mokis en Esperanto, ne atencas, ke ni nule

Ni bone remarkez, ke la konservo dil maskulismo en Ido esabus kontrea al *principo dil unasenceso*. Nam, se *homo* opozesas a *homino*, to venas evidente de ke ol havas du senci : 1^e *homa ento*. 2^e *homa ento maskula*. Ta du senci, de ube ol recevas li? Certe ne de la dezinenco -o, simpla karakterizivo di la substantivo e quan ni ritrovas en *hom-in-o* (homo femina) (1). Pro ke nul altra marko uzesis por *homo* (kontraste a *hom-in-o*), la kauzo esas evidente, ke on donas a *homo* la du senci supere indikita por la radiko *hom*; on do konseque atribuas reale do valori ad ica : ol reprezentas samtempe la homo *speco* e la homo *maskulo*, ek qua on facas *homino*. Do tal procedo esas nekontestible la maskulismo en sua kompleta neologikaleso. Esperanto havas lu, e Ido havus lu ankore (sen la sufijo -ul dil maskuli) por omna nomi di enti anmoza.

Altraparte ka la raciono komuna ne dicas ke, se la radiko ne povas sen adjunto, expresar la ento femina, ol ne povas plu multe, sen adjunto, expresar la ento maskula.

Pluse, *homo* signifikante homo maskula, kad on ne darfas dicar, ke on obtenas de olu « androgino, hermafrodito », kande on derivas *homino* de olu? Nam lore on unionas lua feminal valoro a la maskulal valoro di *homo*.

Ma pro quo la du sufixi -ul e -in por markizar la sexuo, prefere kam dezinenci? Pro du motivi :

1^e. Genro e sexuo, quale ni vidis, nule havas l'importo quan ni inklinesas atribuar ad oli. Do esas plu racionala expresar per sufijo la sexual ideo qua adjuntesas a la radiko di speco e rezervar al dezinenci ofico plu importanta. Nam, se la formi gramatikala havas kom esencal skopo « indikar la rolo dil vorti en la frazo » (ka la sexuo esas rolo?), lia uzo maxim utila certe esas karakterizar la diversa speci di

kritikis lua formo, ma lua *absurda uzo* : *blindulo* ne esas persono « karakterizata da *blind* », ma « qua esas *blind* », do *blindo*. La sufijo -ul signifika nulo en Esp., ma por ni ol signifika *maskulo* : do kande ni dicas *blindulo*, *richulo*, ni donas a ca vorti senco quan li ne havis en Esp. (opozante li a *blindino*, *richino*). Por komprenar la difero, suficas komparar la feminala nomi : Esp. *blindulino*, *virgolino* ad Ido : *blindino*, *virgino*. (*Progreso*, VI, 593.)

(1) Doktoro Zamenhof uzis ipsa plurfoye *homino*, vice *virino*, to quo supozas en *homo* la duopla valoro segun qua ni rezonas.

vorti (substantivo, adjektivo, verbo, e. c.), nam to esas l'indiko maxim utila por la « konstrukto » di la frazo e por lua kompreno quika e certa.

2^e Qua dezinencin on adoptus?

— Nu, -a, exemple por la feminal nomi.

— Ne pro la Latina, me pensas; nam me trovas en lu sennombra neutri plurala ed anke multa maskuli : *conviva*, *geometra*, *collega*, *agricola*, *homicida*, *poeta*, e. c. (1). Ido multe plu preferas la dezinenco -a por l'adjektivo, pro ke ta vokalo finas la plumulto dil feminal *adjektiv*i en la Latina, l'Italiana, e. c., e mult adjektivi en la Sueda. Ol valoras tre certe plu multe kam -i (marko di pluralo en tanta lingui) e quan malgre co ula sistemi adoptis kom karakterizivo dil adjektivo.

— Kad on ne povus adoptar o por la maskulalo?

— Co esus certe posibla. Ma, pro la dicita motivi, esas preferinda atribuar specal sufijo al nomi maskulala, quale on agas (per -in) por la nomi feminala, ed atribuar -o, kom dezinenco pure gramatikala, ad *omna* substantivo (2).

— Ma -e por la substantivi indikanta kozo, *scientie*, exemple?

— Se me ne eroras, *scientia* impozesas da la Latina por la fideli di ca linguo. Omnakaze, substantivo esas substantivo, sive ol indikas ento anmoza, sive ol indikas kozo, e lua senco ipsa impedas omna konfundo. Sive me uzos *scientia*, *scientie* o mem *cienco*, nulu konfundos la vorto ad ento anmoza. Lore pro quo du etiketi, du karakterizivi, kande un sola tote suficas? Pluse, kad la vokalo -e ne konvenas perfekte por l'adverbo? *Forte*, *dolce*, tante konocata kom muzikal vorti, donas quik la valoro di -e e semblas adminime tam bona kam *fortiter*, *fortim*, *fortemen*, *forti*, e. c.

(1) Reale la Latina havis por sua substantivi nur dezinenci kazala. Ol nultempe havis sexual marki por ta vorti.

(2) Ni memorigez, ke la Provencala havas multega *feminala* nomi ed adjektivi finanta per -o. E kad l'Italiana ne dicas : *la mia mano* (mea manuo)?

Ne esas sen utileso remarkigar, ke povas esar nur *neutra* la substantivo qua havas nek la karakterizivo dil maskuli -ul, nek la karakterizivo dil femini -in, se per naturo, quale *matro*, o mestiere quale *maristo*, lua sexuo ne indikesas.

— E -u?

— Quaresma vokalo (ek 5) nur por la substantivo! Kad ico ne esas troa? Vice facar ek olu la marko di irga genro (segun ula autoro) o la signo dil akuzativo (segun altra), ka ne esas plu bona uzar -u por markizar la pronomi individuala : *ulu*, *nulu*, *omnu*, e. c.?

Ni do lasez la dezinenci a lia vera rolo, precizigita supere. La sexuo esas gramatikala, en ula lingui, nur misuze; ni omna sentas lo ed ofte pravas per la vorti « maskula » e « femina », quin ni tante freque juntas al nomo di speco, vice o apud dezinenci partikulara. Se ni kelke reflektos, ni asentos, ke esar *maskula* od esar *femina* ne plu multe klasifikas nomo di animalo en kategorio gramatikala kam esar *yuna* od esar *olda*. To esas nociono partikulara qua devas esar expresata per vorto partikulara, sive kompleta (*maskulo*, *femino*) sive abreviita en sufijo (-*ulo*, -*ino*). Certe min racionala e min praktikala esas, por expresar ol dezinence, uzar 4 vokali ek 5, quale propozesis, precipue se li esas multe plu necesa od utila por vera kategorii gramatikala.

Rezume, Ido solvas la questiono dil genro ed emendas la maskulismo di nia lingui en la maniero sequanta :

1^e Radiko di speco, konvenanta egale bone por la maskuli kam por la femini : *elefanto* (maskula o femina), *homo* (ento homa, sive maskula, sive femina), *filio* (la genitito sive maskula, sive femina) (1).

2^e Sufijo -*ul* preiranta la dezinenco ed indikanta la sexuo maskulala, se oportas enunciar olu : *elefant-ulo* (elefanto maskula); *hom-ulo* (homa ento maskula); *fili-ulo* (genitito maskula).

3^e Sufijo -*in* preiranta la dezinenco ed indikanta la sexuo feminala, se oportas enunciar olu : *elefant-ino* (elefanto femina); *hom-ino* (homa ento femina), *fili-ino* (genitito femina).

Kompreneble, se altra vorto, exemple pronomo personala,

(1) Ni pasante remarkigez, ke la Franca ed altra lingui ne povas simple e sen ambiguoso expresar ica ideo : *Mea filii ne plus esas infanti*.

ja indikas la sexuo, la radiko di speco suficas : *mea filiulo ne plus esas infanto* (1); *el esas sekretario* (2) *di ministro* (3).

Semblas a ni, ke ta sistemo sustenesas da la raciono, e ke ol havas la merito esar tam logikala e simpla kam praktikala.

SUBSTANTIVIGO DIL ADJEKTIVO.

(Apendico 4-ma.)

Unesme importas precizigar bone la justa signifiko dil vorto « adjektivo » (qualifikanta). Yen to, quon skribis pri ta punto la ciencoza filozofiisto L. COUTURAT, nia regretata pioniro :

« Adjektivo (plu precize : adjektival radiko) tote ne indikas la abstraktita qualeso, ma la konkreta ento qua « posedas » ta qualeso, e qua tam multe diferas de ta qualeso, kam la habitanto diferas de sua lando o la mestieristo de sua mestiero (4). La radiko **blind** expresas ulo **blinda**, e ne la blindeso; konseque **blindo** = **ento** (praktike homo) **blinda**, e tote ne la **blindeso**. Same **belo**, **bono** ne povas

(1) E ne *infantulo*, pro ke la sexuo ja indikesas en *filiulo*.

(2) E ne *sekretariino*, pro ke la sexuo ja indikesas dal pronomo *el*.

(3) Til nun la *ministri*, la *soldati* ed altra profesionani apartenas al forta sexuo; do nul konfundo esas timebla e *ministro*, *soldato* suficas. Ma supozez, ke divenus necesa indikar la sexuo, nu, ni havus : *ministrulo*, *soldatulo* e *ministrino*, *soldatino*.

La Franca proverbo : « La paresse est la mère de tous les vices » implikas nula sexuo e *mère* hike = genitanto, patro (sive maskula, sive femina). Konseque on tradukas : *L'ociereso esas la genitanto* (o : *la patro*) *di omna vicii*. Genitantulo, genintantino, o patrulo, patrino esus hike groteska, nam *ociereso* esas nek homulo, nek homino.

(4) E vere, F. **grand** ne equivalas *grandeur*, **grandeso**, nek **pauvre** esas identa a *pauvreté*, **povreso**. Li do ne indikas la qualeso ipsa, ma indikas, nomizas la ento karakterizata da olu : *la povra* o *povro*, *la granda* o *grando*. Nam, dicis Leibniz : « Discrimen adjectivi et substantivi in lingua rationali non est magni momenti. » *Granda* e *grando*, *povra* e *povro* fakte nomizas ento konkreta e diferas nur gramatikale.

indikar la **beleso**, la **boneso** (quale se la sufijo **es**, o **ec**, havus nula senco e nula valoro), nek felice la feliceso, nek fiero la fiereso, e. c., e. c., ma nur la enti, qui posedas ta qualesi. » (1).

Reale la substituco di o a a substantivigas la adjektivo, ma ol ne homigas lu. Icon agnoskis S^{ro} COUTURAT per ica vorti :

« Certe, **substantivigar** adjektivo ne esas necese **personigar** ol. **Belo** nur signifikas « bela ento » (persono o kozo indiferente), nam la finalo **-o** di la substantivo aplikesas tote egale a personi ed a kozi. Ma hike aparas motivo, **ne plus di logiko**, ma di simpleso : se on bezonas distingar la kazo di persono e la kazo di kozo, on havas ja la sufijo **-aj** por la kozi : do ne esas necesa uzar altra sufijo : to esas nur praktikal konvenciono di « komuna raciono ». Remarkez bone, ke la substantivigo di adjektivo ne implikas plu l'ideo di kozo kam l'ideo di persono; **belo** vice **belajo** esus tam konvencionala kam **belo** vice **bela viro** (2). Ma l'ideo ipsa dil adjektivo maxim ofte implikas, sive ideo di persono, sive ideo di kozo : **acido**, **dezerto**, **vakuo**, e. c., povas (nature) indikar nur kozi; **avaro**, **blindo**, **malado**, e. c. povas indikar nur personi (o vivanti). Do en omna kazi en qui povas aparar praktike nula dusenceso, on darfus substantivigar *direte* l'adjektivo : to esas simpligo e sparado di neutila sufijo. Nur en kazo di reala dubo on uzos **-aj** por distingar la kozi (3).

(1) *Progreso*, I, 389.

(2) Do on substitucus un konvenciono ad altra, nam, per su **-o** indikas nur substantivo, quale **-a** indikas nur adjektivo. E kad ni ne devus serchar anke marko specala por la substantivi (nekontebla) di ago, di stando, quale **amo**, **sufro**, **emoco**, **laboro**, **angoro**, **anxio**, e. c. Pro quo nur la **kozi**, o la **homi**, e ne la **agi** e la **standi** havus la privilejo di marko propra e tote specala? Se on alegos la logiko, me sen hezito respondos : Por ni la logiko devas esar **moyeno**, **ne skopo**. Icon me ja dicis plurfoye. Kun superlogiko, forsan ni obtenus linguo plu logikoza. Ma me tote ne esas konvinkita, ke ol ne esus tro komplikita e neutile min simpla por la maxim multi. Or ni ne laboras por la logikozi unesme, e mem min multe por la superlogikozi, ma por omna posibla uzonti di la helpolinguo. (L. B.)

(3) *Progreso*, I, 565.

Ni remarkigas, ke « **le beau, le vrai** », e. c., **en su**, segun la koncepto di PLATON ed ARISTOTELES (qua darfas esar expresata ankore per **la belajo, la verajo**) nun esas plu ofte expresata dal Idisti per la pronomo **lo** e l'adjektivi : **lo bela, lo vera**, e. c. (1).

Altraloke S^{ro} COUTURAT dicabis :

« L'ideo di **persono** o di **kozo** esas nur implicita, tacite o spontane adjunctita; kompreneble ol impedas la strikta renversebleso, t. e. devas desaparar kande on rivenas de la substantivo a la adjektivo. Ma esus same arbitrala, same kontrea a la strikta renversebleso, pozar : **belo** = **bela kozo** (*belajo*) kam pozar : **belo** = **bela homo o persono**. La du esas egale kontre la logiko, o plu juste, exter la logiko. Segun la strikta logiko, on devas tacar nulo, ed expresar omna elementi di l'ideo : l'ideo di **persono**, per la vorto **homo**; l'ideo di **kozo**, per la vorto **kozo** (o per la sufijo **-ajo**). Apene on bezonus alterar **hom** en **-om** (sufijo propozita da S^{ro} DE JANKO), nam, danke la posibleso di eliziono, **bela homo** = **bel' homo**. Rezume, segun strikta logiko, on devus sempre uzar sufijo, sive por la personi, sive por **kozi**...

« Pro quo ni ne adoptis tala sufijo? Simple pro ke praktike ol ne esas necesa. Nam, pro ke on havas sufijo specala por indikar la **kozi**, nome **-aj**, on ne bezonas sufijo specala por indikar la **personi** : l'absenteso di sufijo suficas por to (ne obliviez, ke la questiono ne plus esas di strikta logiko, sed (ma) di praktikal komodeso...

« Mem la sufijo **-aj**, por la **kozi**, devas uzesar nur en kazo di bezono, t. e. nur kande l'adjektivo substantivigita povus esar dusenca, e signifika **persono**. Nam existas tre multa vorti, precipue en cienca e teknikala linguo, qui esas adjektivi substantivigita ed indikas **kozi** : **astrigivo, nutrivo, konduktivo** (2), e. c., esas esence ed evidente nur **kozi**; esas do tote neutila adjuntar a li la sufijo **-aj**. Same

(1) Videz ye la « Pronomo « lo ». — **Lo** esas **pronomo** per sua senso intima : *to quo esas*...

(2) Hike on povas remarkar, ke **persono** anke esas **nutrivo** che la kanibali; ke **persono** povas esar **konduktivo** (ex. en elektrala circuito), e. c.

en matematiki on parolas pri **kompozanto**, **rezultanto**, **determinanto**, **variante**... (1).

« Nule on bezonas adjuntar -aj a tala vorti, tante plu ke li ne indikas propre kozi plu kam personi... (On darfas tre bone dicar **konsequanto**, nam ta vorto ne povas indikar homo, ma nur propoziciono o fakto; e. c.) » (2).

Nun kande ni expozis la questiono tal quala nia Akademio mantenis ol, pos diskuti e studiado, ni konocigos propozo, quan facis, la unesma, ed unesme en formo di questiono, S^{ro} DE JANKO, qua mortis dum la milito pos esir vice-sekretario dil Akademio :

« Pro ke la pronomi : **unu**, **ulu**, **altru**, **nulu**, **omnu**, **irgu**, omni signifikas homi, kad on povus (darfus) analoge, aplikar l'afixo -u a l'adjektivi por donar ad li senco simila? exemple **la blondu** — la blonda homo, **la modestu** — la modesta homo; e. c.? » (*Progreso*, I, 307.)

S^{ro} COUTURAT respondis : « Ca sugesto esas interesanta e meritas studio. Nun on uzas en ca senco simple la substantivo : **blondo**, **modesto**, e. c. E co havas nula malavantaĵo (desavantaĵo), nam, kande on parolas pri kozi, on uzas la sufijo **-aj**, specala por ca kazi. »

Ni dicez quik, ke la propozo di S^{ro} DE JANKO rezultis de fundamental eroro pri la valoro dil dezinenco -u. Il ipsa agnoskis lo pose.

La dezinenco -u selektesis da « Ido » (me) en la reformoplano, *tote ne* por homigar **un**, **ul**, **altr**, **nul**, **omn**, **irg**, ma unike por pronomigar li, quo esas tre diferanta. Mem me propozabis **icu**, **ist**, *tote ne* por homigar **ic**, **ist** (diveninta **it**), ma por pronomigar li, per la substituco di -u al dezinenco adjektivala (a) di **ica**, **ista**. La -u esis ed esas ankore nur pronomal dezinenco, quale -a esis ed esas ankore

(1) Kad tala vorti esus per **-o** (substitucita a **-a**) substantivi *Aristotelala*, e povus kom tala uzesar da la cienco? (L. B.). — S^{ro} COUTURAT tre remarkinda specialisto pri filozofio, skribis tre vere : « Kande Platon (ante Aristoteles) volis expresar l'**ideo**, l'**esenco** di la bela kozi (belaji), il uzis l'expresuro : **la bela en su**. Ma to esas nur altra nomo di la beleso (kun la cirkonstanco filozofiala, e ne linguala, ke il konceptis la **beleso** kom existanta « en su », exter la belaji, do exter la **beleso** di ca o ta belaji)...

(2) *Progreso*, I, 555-56.

adjektival dezinenco. -u formacas individuala, ma ne homala *pronomi*. Kad ankore nun ni ne uzas omnainstante l'unu, l'altru, kom *pronomi*, *pri enti nule homa, mem nule bestia?*

Cetere S^{ro} COUTURAT dicis : « Ni memorigas insiste, ke la finalo- u nule indikas la personi, ma karakterizas la **pronomi** (*Progreso*, II, 602).

Sualatere S^{ro} DE JANKO skribis : « Til nun semblis a me, ke la finalo -u esis institucata por indikar personeso; sed (ma) nun aparas, ke ol indikas simple pronomo (1).

Semblas do, ke se on komprenabus bone la valoro pronomala di -u, on ne pensabus ad olu por homigar adjektivi, o plu juste adjektival radiki.

Tamen, pos dicir : « Sed (ma) en ta rolo (di pronomo) ol semblas a me tote ne utila, nam omnu vidas, kad la pronomo esas o ne sequata da nomo » (ma nultempe la pronomo sequesas da nomo, pro ke ol *remplasas* nomo), S^{ro} DE JANKO mantenis e mem generaligis sua propozo pri la personigo (homigo) dil adjektivo dicante :

« Uzez la finalo -u por personigar omna adjektivi indiferente : 'ulu venis. Quu venis? Icu esas genio. Anke la bonu pekas. L'amantu esas blinda ' » (2).

Pri l'unasma propozo (videz p. 198) S^{ro} COUTURAT respondis :

« La finalo -u indikas personi (exakte : *individui*) nur en la pronomi, ne en la substantivi. Teorie, on devus adoptar ed uzar du sufixi, un por la personi, altra por kozi (3); ma praktike, un sola suficas por distingar la du kazi, e mem ol esas necesa nur en kazi di posibla dusenceso.

« Lasta remarko : en la pronomi la plurala formo (per -i) sempre korespondas a la singulara per -u, nam la singularo per -o indikanta nedeterminita kozo, ne povas havar pluralo (se on vizas plura kozi, ta kozi esas pro to ipsa determi-

(1) Forsan ta konstato inspiris a lu la penso ofrar pose -u kom specala karakterizivo dil prepozicioni.

(2) *Progreso*, III, 278.

(3) E la agi? (Videz pag. 196, noto 2) Se on respondos, ke la senco ipsa dil radiko indikas, ka la vorto expresas ago substantive, me replikos, ke la senco dil radiko indikas, ka la vorto expresas homo o kozo sammaniere.

nita, e konseque on devas dicar : **ta kozi, multa kozi, altra kozi**, e. c., e ne simple, **to, multo, altro...**).

Ma, se on adoptus la propozo di S^{ro} DE JANKO, la formo per **-o** indikanta determinita kozi, povus e devus havar pluralo, qua esus necese la formo per **-i**, segun la generala regulo : **bono, boni** (L. **bonum, bona**); ed on devus inventar altra pluralo por la formo per **-u**. Ma to ipsa montras, ke ta formo ne esas admisebla, e ke on devus uzar specala sufijo konservenda en pluralo; ex. : **bonomo, bonomi**. La rezultajo esus nur renversar la nuna regulo, t. e. uzar ula sufijo por personi, e nula sufijo por la kozi, quo esus « arbitriala » o konvencionala. On dicus **bonomo, bonomi**, vice nia **bono, boni**, e **bono, boni** vice nia **bonaji** (1).

« Konseque, la distingo di la personi (per **-u**) (2) esas utila nur en la pronomi, e ne en la substantivi nek en la adjektivi; nam la senco ipsa di substantivo indikas persono o kozo, ed adjektivo sempre referas a substantivo expresita o tacita. Cetere ta distingo esas nule logikal, sed (ma) pure praktikala : la logiko ne distingas personi o kozi, omni esas logike « objekti » od « enti ». Pro to, la finalo **-o** di la substantivi ne signifikas plu kozo kam persono, sed (ma) simple « **objekto** od « **ento** » (3).

Pri la duesma propozo di S^{ro} DE JANKO. (Vid. p. 199.) S^{ro} COUTURAT respondis « ... l'uzado di **-u** quale (kom) finalo dil adjektivi substantivigita (personigita) kontrastus krude kun la finalo **-o** di la propra (primitiva) substantivi, quan il intencas konservar. Videz la frazo, quan il citis quale (kom) exemplo (*Progreso*, II, 499), ube on trovas intermixita : **malsaju, intrigantu, koketinu, kun kurtano, kompano**. L'analogeso instigus nerezisteble la parolanto dicar, automate : **kurtanu, kompanu**.

« La solvo maxim simpla semblas esar, tote kontree, la totala supreso di la finalo **-u** en determiniva pronomi. Quale S^{ro} DE JANKO ipsa remarkas, on ne uzas ol en la demonstrativa ed questionala-relativa pronomi e til nun aparis nula

(1) *Progreso*, I, 556-557.

(2) Me repetas, ke **-u** indikas tote ne direte **homi**, ma **individui**, quo esas tre diferanta.

(3) *Progreso*, I, 554.

detrimento. 'Qua venis?' signifika evidente : 'Qua persono', e se on volus dicar 'qua kozo', on uzus, sive ca ipsa vorti, sive 'quo'. Same pri **ica, ita**. Se do on volas restaurar perfekta analogeso, sufikas supresar la formi en **-u** o vicigar (remplasigar) oli en omna kazi per la formi en **-a**. La exempli sube citata montras, ke nula dusenceso esas timenda pro ke omna pronomo vicas (remplasar) ula nomo, qua esas antee expresata o bone konocata, on savas sempre a qua speco de objekti ol aplikesas... « Logikale la substituco di la finalo **-o** a la finalo **-a** signifika certe nur la substantivigo, do expresas nur l'ideo generala di objekto, sen indikar ka ta objekto esas persono o kozo (Vid. *Progreso*, I, 555). **La belo, la bono** indikas generale « to quo esas bela, bona ». La senco neutra o nedeterminita di ta expresuri korespondas perfekte a ta di la pronomi en **-o** : **ico, ito, omno, nulo, irgo**, e. c. Segun remarko da S^{ro} DE JANKO ipsa, ta senco generala kontenas egale personi e kozi : kande on dicas : '**omno**', on komprenas anke : 'omna personi'; kande on dicas : 'Nulo venis', on komprenas anke : 'nula persono'. Ma praktike, la senco interna di la adjektivo substantivigita sufikas por indikar, kad parolesas pri homo o pri kozo : **la yusto** esas evidente persono e **la dezerto** esas kozo. Same pri la participi substantivigita : **la parolanto, la arestito** esas evidente homi; **la konsequanto, la dicitio** esas kozi (plu exakte, pensi). Esus tote neutila, do pedantala, postular formala distingo di ta kazi per specala sufixi. Tamen ni havas la sufixo **-ajo**, qua indikas sempre kozo; en la kazi dubebla (e nur en ta kazi) on devas uzar ol por indikar la kozi, e konseque lua absenteso indikas la personi. E se ico ne semblas sufikanta (quo eventos tre rare), on esas sempre libera adjuntar a l'adjektivo la substantivi **ento, homo, viro**, e. c. Li esos omnakaze plu klara e komoda kam specala sufixo, quan on inventus por ica funkcio, e quan on riskus trouzar o misuzar, nam on uzus ol tre rare, se on uzus ol nur segun reala bezono. » (1).

Ca konsideri apogita sur tre multa exempli (2) granda-

(1) *Progreso*, III, 279-280.

(2) Videz *Progreso*, III, p. 280.

parte aprobesis da S^{ro} DE JANKO en repliko (1) ube on lektas :

« ... Do por esar klara e ne fidar a la kunteksto, semblas oportuna indikar speciale la nedeterminita neutro. Altraparte me agnoskas la justeso dil objeconi facita en la Respondo kontre mea tilnuna propozo, ja plurfoye repetita, ke -u signifikez persono ed -o la neutro. » Il adjuntis :

« Ŭla ecelanta konocanto di nia linguo recente remarkigis l'eventualajo permutar la -o ad -u, t. e. uzar la finalo -u (qua ne havas pluralo) por la nedeterminita neutro (qua ne bezonas pluralo). To semblas a me tre sagaca ideo e vera salvo (2) de ta desfacilaji. »

Konseque il propozis fine :

« Por substantivigo (signifikanta, segun la senco, persono o kozo) uzez la finalo -o. Exempli ek la Respondo : **la blondo, la yusto** (pers.) **la dezerto** (kozo); me adjuntas : **Irgo venis...** « Por la nedeterminita neutro uzez la finalo -u : **La belu esas l'imajo di la bonu. Me prizas irga bonu = irgu bona...** » E pos reflekti e propozo pri la pluralo dil adjektivo, il finis per : « Tale per malgranda (mikra) retusho ni advenos (arivos) a la maxim simpla e belsona formi propozita da S^{ro} COUTURAT, sen sakrifikar en kazi di bezono la precizeso di nia linguo. »

Yen do quala esis la *definitiva* judiko e koncepto di S^{ro} DE JANKO pri ta punto gravega, ed on ne povas negar, ke ol esis injenioza, simpla, e chanjabus minime posible.

Ponderinte omna opinioni e propozi, l'Akademio decidis : « On repulsas la propozo substantivigar la kualifikiva adjektivi sammaniere kam la determinivai (determinivi) (ex. : **bonu** indikus persono, **bono** indikus kozo o neutro), decido 482, unanime per 8 voci. »

S^{ro} DE JANKO, quale omni, aseptis ta decido, qua fakte nur konfirmis la tillora uzado, duranta la substantivigo dil adjektivo tal quala establisabis lu la « Grammaire Complète » aprobita dal Komisitaro Konstanta di la Delegitaro.

Ni adjuntez ica konsideri.

(1) *Progreso*, III, 281.

(2) **Vera salvo** en la texto (ideo **salvar**),

Vice un sola kategorio de substantivi, la procedo **bono**, **bonu** establisabus du kategorii, ica per **-o**, ita per **-u**. Omna substantivi per **-o** nun havas sua pluralo per **-i** : tablo, tabli; doloro, dolori. Ma, ecepte, segun altra propozo, omna substantivi per **-o** venanta de adjektivo ne havus pluralo, o formacus ol per altra procedo : **le**, **uli**, **kelki**. Ma se **le**, **uli**, **kelki** ne esos uzebla? Ex. : purgivi tro frequa esas nociva, quo tre diferas de uli purgivo tro frequa, e. c. **Arabi**, **Franci**, **Italiani** = homi **Franca**, **Araba**, **Italiana**. Ma : **Arabo**, **Franco**, **Italiano** egalesus : **irgo Araba**, **Franca**, **Italiana** (kavalo, kultelo, armo exemple); nur **Arabu**, **Franclu**, **Italianu** esus homo. Simile : **parolanto**, **babilemo**, **amanto** ne esus **homo**, ma **irgo**; nur **parolantu**, **babilemu**, **amantu** esus **homo**. Nun, por direte substantivigar adjektivo, o adjektivigar substantivo, ni remplasigas **-a** per **-o**, **-o** per **-a** tote simple; de **katolika** ni facas **katoliko**, o de **katoliko** ni facas **katolika**. Ma kun la sistemo **-o = irgo**, **-u = homo**, oportus esar certa antee, kad la radiko **katolik** esas adjektiva, o substantiva. Nam, se ol esas adjektiva, ni havos : **katoliko = irgo katolika** (exter homo), e **katoliku = nur homo katolika**. Ma, se ol esas substantiva, **katoliko** esos nur **homo katolika** (ne : **irgo katolika**). Ta distingi, qui ne mem havas la apogo di nia lingui, semblas vere tro superlogika por helpolinguo destinata a spiriti di ordinara forteso e ne a superlogikozi.

Ni darfas joyar ke nia Akademio en sua decidi sucias nur l'unesmi (1).

(1) Pro lua graveso ed importo, ni ne povus tro lumizar pri ta punto dil substantivigo dil adjektivi, o dil adjektivigo dil substantivi. Quante plu on vidos olu plenlume, tante plu on prizos la decido motivizita solide dil Akademio, pos longa studiado. On do ne astonesez, ke ni donas ankore la sequanta konsideri. Ni extraktas li ek special artiklo da S^{to} COUTURAT « Pri l'adjektivo substantivigita » en *Progreso*, IV, 84.

« On dicas a ni : Ni havas specala bonaji, e ni havas lia generala qualeso : **boneso**. Ma ni havas anke la generala ideo di omno, quo esas bona; to ne esas bonajo, ma l'ensamble o ideo di omna bonaji. Or ideo ne esas identa a specala kozo; singla bonajo esas un bonajo; ma on ne povas dicar **la bonajo** generale. »

Me respondas, ke on povus aplikar la sama argumento ad omna

ideo abstraktita, ex. : a la nociono **homo**. « Ni havas aparta homi, ed anke la qualeso : **homeso**. Ma ni havas anke la generala ideo di omna homi, to ne esas un homo, ma l'ensamble o koncepto di omna homi. Singla homo esas ya un homo; ma ni ne povas parolar pri **la homo generale**. » Tamen ni sempre parolas tale : ex. ni dicas : « la hundo esas l'amiko di la homo », sen vizar un aparta hundo nek un aparta homo, ma komprenante **la hundo** e **la homo** generale.

On objeonas : « Ideo ne esas identa ad aparta kozo ». Tre vera; tamen, to ne impedas, ke en omna nia lingui omna abstraktita idei indikesas per la sama vorto kam la singla individui, qui apartenas a li. To esas fakto linguistikala tre generala, e bone konocata da la logikisti, nam ta ambiguoso di omna generala nomi esas fonto di multa erori e sofismi : ma ni ne povas supresar ol, nam nia tasko ne esas emendar la homal spirito (*). Do ni darfes e mem devas aplikar la sama regulo o kustumo a **la bonajo**, **la belajo**, e. c. **La belajo** esas l'ideo generala di omna belaji, exakte same kam **la homo** esas l'ideo generala di omna homi. Dicar : « me amas la belajo » esas dicar : « me amas la (omna) belaji », same kam dicar : « Me odias la (omna) homi ». On ne trovos irga logikala difero inter ta du kazi. Remarkez, ke **belajo**, en sua maxim generala senco, kontenas la bela enti kun la bela kozi, do anke la **beli** (beluli) e la **belini**; e pro to on darfes uzar **belajo** mem pri **belino**. Kande on parolas pri la **belaji** di la naturo, on ne ekskluzas de li la bela enti, homi od animal! Do **la belajo** esas la maxim generala nociono di « omno bela ».

« On dicos forsan, ke belajo esas kelkafoye ambigua o ne sat preciza : certe, same kam **pneumatiko** citata supere. Ma anke **belino** esas ambigua, nam ol povus, segun rigoro, aplikesar a bela kavalino same kam a bela virino (muliero). Tamen on savas sempre, a qua ta vorto aplikesas.

On facis objecono preske kontrea : **bonajo** ne povus tradukar ex. D. **das Gute an einer Sache**, F. **le bon de cette affaire** (est que...). Pro quo ne? On uzas la sufijo **-ajo**, ne nur por kozo kompleta, ma anke por irga parto di kozo : me dicos exemple : donez la molajo (mola parto) di ca melono ». Pro quo lore on ne darfus dicar : « **La bonajo di ca afero?** »

La artiklo (quan ni tre konsilas rilektar) finas per tre pruvanta frazi Germana tradukita ad Ido. Yen la unesma : **Die Ethik lehrt das Gute, die Wissenschaft sucht das Wahre, die Kunst pflegt das Schöne**. La etiko docas la bonajo, la scienco serchas la verajo, l'arto kultivas la belajo. Nun la frazo povas e darfes anke tradukesar : **La etiko docas lo bona, la scienco serchas lo vera, l'arto kultivas lo bela**.

(*) Se on postulas, ke **la bonajo** esez expresata altre kam **la bonaji**, lore on devos postular por **la homo** altra nomo kam por **la homi**, do *duopligar* omna substantivi ed adjektivi.

CA, TA e QUA.

(Apendico 5ma.)

Esas eroro kredar, ke nia demonstrativi esas arbitrie selektita; sed (ma), pro ke en ta fako mankas internaciona formi, on devis serchar l'internacioneso en la primitiva (Indo-europana) formi. Or la Indo-europana demonstrativi havas la sequanta radiki : 1^e **sa**, **ta**; 2^e **k**, qua divenis *h* o *c*, ed indikas proxima objekto : « la preciza senco di *k* esas bone definita per la fakto, ke ol esas la demonstrativo qua, juntita kun la vorto *dio*, donas la senco di *cadie* »(1). 3^e por la fora objekti, on havas tri radiki : **w**, **n**, **l**. La radiko **w** esas orientala; la radiko **n** trovesas precipue en la Slava lingui ed en D. *jene*; la radiko **l** trovesas en L. *ille*. Nu, ta tri lasta radiki ne povus uzesar, nam la sola qua esas sat internaciona, **l**, uzesas ja por l'artiklo e la pronomi (personala). La *k* ne povas uzesar sub ta formo, qua karakterizas la relativ-questionala pronomi, nek sub la formo *h*, desfacile pronuncebla e dicernebla; restas do la tri formi : *sa*, *ta*, *ca*. Ma, se on adoptas *s* por la posedala pronomo di 3^a persono (qua esas pasable internaciona), restas nur la du radiki **c** e **t**, de qui **c** necese koncernas la proximeso (ex. : L. *hic* = *hi-ce*, Romanala lingui : *cil*, *cist*, nia *cis* (L.), e. c. (*Progreso*, II, p. 25.)

Qua.

Ni ja dicis, por justigar (justifikar) la quaze-digramo **qu**, ke ol explikesas per la Indo-europana fonetiko, ube ol reprezentas la antiqua *labio-velala* artikulado. On respondis a ni, ke ni ne devas sorgar pri la antiqua o prehistorial fonetiko, ma nur pri la moderna. To semblas tre justa, ma nur per ta « prehistorial » serchado on povas trovar l'origino komuna di ula importanta vorti di nia moderna lingui, e

(1) A. MEILLET, *Introduction à l'étude comparative des langues indo-européennes*, p. 293-599.

Cf. BRUGMANN, *Abrégé de grammaire comparée*, § 495.

konseque lia formo *internaciona*. To esas aparte vera pri la pronomi questionala. La Indo-europana radiko esas (duopla formo) *quo*, *quei*, qua divenis en E. *what*, *which* (qui pronuncesas reale *hwat*, *hwich*), ed en D. *wer*, *was* (la palatal o velal elemento, ankore reprezentata en E. da *h*, tote desaparís). Quale on remarkis (1), E. *what* = L. *quod*. Tale la maxim internaciona formo di la radiko esas vere *qu*, e tote ne *ki* (Esperanto). Kompreneble, la u qua sequas q esas konsonanto, quan la fonetikisti reprezentas ofte per *w* (2).

KONJUGO-SISTEMO DI IDO.

(*Apendico 6ma.*)

Pri **-r** por l'infinitivo, **-nt** por la participo aktiva, e **-t** por la participo pasiva, nula kontesto esas posibla, ye la nomo dil linguistiko. Altraparte, ne pri oli kontestas nia adversi, ma pri s di nia modi personala, pro ke li generale prenis ta letro por la pluralo.

Ni devas do montrar pro quo Ido havas s kom karakterizivo di sua modi personala :

1^e Ta konsonanto esas la sol verbal litero quan ofras por l'organo internaciona kelka lingui naturala.

a) S, en la Greka e Latina lingui, renkontresas (artikulata) ye omna duesma personi dil singularo, se on eceptas *-isti* di la perfekto; la Latina lu prizentas (artikulata) anke ye l'unesma e la duesma personi dil pluralo.

b) Ta konsonanto renkontresas (artikulata) ye la duesma persono, ne nur dil singularo, ma anke dil pluralo en omna verbo Hispana; l'unesma persono dil pluralo anke prizentas lu (artikulata).

c) Ni anke trovas lu (artikulata *z*, ligante al vokalo

(1) *Correspondence international* n° 9 (*Progreso*, n° 11, p. 681).

(2) A. MEILLET, *Introduction*, p. 295; K. BRUGMANN, *Abrégé de grammaire comparée*, § 497.

sequanta), ye la duesma persono dil singularo, e ye l'unesma dil pluralo, en la verbo Franca.

d) Ol esas, on darfas dicar, l'unika dezinenco dil tota Angla konjugo, en la modo personala. La homi qui su apogas sur l'Angla por postular s kom plural-marko di la L. I. devus vere ne obliviar ca lasta fakto.

Ni do vidas la Hispana ed Angla lingui ipsa, qui uzas s kom plural-marko, unionar su al lingui supere citita por apogar s kom verbal finalo. Koram to, on bezonas linguala sentimento tre specala por konsiderar kom pure arbitrala la dezinenci *-as*, *-is*, *-os*, *-us* di Esperanto e Ido (1). Ma, se s atribuesas al verbo, on ne povas atribuar ol pluse al pluralo : ta kumuli darfas toleresar nur en nia lingui. En la L. I. li absolute violacus la principio di l'unasenceso.

2^e La sisanta s, tre facile pronuncebla ed audebla, konvenas tre bone kom tala por la verbo, qua pleas rolo tante importanta en la frazo, e mem rolo plu grava kam la pluralo, se on ponderas bone la kozi.

3^e Altraparte, pro ke la siso di la konsonanto s facile tedas, kande ol multafoye repetasas sucede, ol esabus quaze netolerebla, se on selektabus lu kom plural-marko. Nam multa substantivi intersequas plu freque kam verbi (2). To esis un plusa motivo por lasar a s lua rolo verbala. L'Italiana montras eloquente, ke multa *i* intersequanta fluas sen tedar : *i miei buoni amici*, kontre ke le tro multa s finala di la Hispana certe detrimentas l'eufonio di ca bela linguo. Or me sempre opinionis, ke la belsoneso importas en la L. I., ed esas atraktilo. Ido montras, ke me ne eroris pri ca punto

* * *

On dicis, ke la finali **-as**, **-is**, **-os**, **-us** meritas la reprocho esar adminime kelke arbitrala. Oportus remplasigar li per

(1) En qui la liganta vokali *a*, *i*, *o*, *u* reprezentas rispektive la prezento, la pasinto, la futuro, la kondicionalo.

(2) En special artiklo « Verbala rolo dil s en la helpo-linguo » ni pluse citis la susteno quan la Sanskrita linguo, la Zenda, l'Armeniana, la Gotika e l'ancien alta Germana donas a s kom verbal finalo, en la modi personala : *-asi*, *-as*, *ats*, *-ais*, *-mas* e. c. (Videz *Bulletin français-Ido de la Langue auxiliaire* n° 69-70, p. 266,

altra finali *pure romanala*, e komprenebla da un o du populi adminime. Ma on obliiviis, ke por la cetera populi li ne esus min arbitriala, e forsan li esus min facile rikonocebla e memorebla. Altraparte la finali propozita koincidus kun altra gramatikal finali, o plu juste dezinenci (-o, -a, -e, -i), e konseque esus ne konciliebla kun la sistemo di la gramatikal finali, indikanta quaze per etiketi la naturo dil vorti e lia kategorio o rolo gramatikala. Do la chanjo di ta verbal dezinenci necesigus la *total* reformo di la finali karakteriziva di Ido, qui esas tante utila kom amortisanti eufoniala, e kom indikili por la lernanti e novici, qui esas ed esos ankore dum longa yari la maxim multi. Ica konsideri potente influis la Komitato dil Delegitaro pri la konservo dil finali supere citita, ed oli ne esis min konvinkanta pose che l'Akademio Idista.

Al verbal dezinenci di Ido on reprochis esar nek *naturala* nek *ciencala*. Ni darfus saciesar da ca respondo : multe plu importas, ke li esez koheranta, simpla, facile merkebla ed aplikebla. Ma ni examenez la reprocho.

Pro ke ni ne savas (e kredeble anke vu, lektero) quo esas dezinenci ciencala por la konjugo, ni okupos ni nur pri *le naturala*.

Do, la konjugo-dezinenci di Ido ne esas naturala.

Se la aserto esas justa, ni certe ne trovos uli tala en la Latina ed en la Hispana, exemple, pro ke ta lingui esas nekontestible naturala.

On bone remarkez, ke ni examenas la verbal dezinenci nur pri la *formo* naturala, nule pri lia korespondo kun olti di la Latina o di la Hispana relate modo, persono o tempo.

Se -as, -is, -os, -us (ni vidos -ez plu fore) ne esas konjugo-finali naturala, tote certe ni ne trovos li, nek en la verbo Latina, nek en la verbo Hispana.

Tamen, kad la Latina ne posedas, en l'unisma konjugo : *am-as*, stranje simila a (tu) *am-as* di Ido? E kad la Hispana ne havas anke (tu) *am-as*? Kad en altra tempi li ne posedas : *amabas* (L. S.), (tu) *habras*, *amaras*, *habias* (S.), *legas*, *audias*, *amaveras* (L.)?

Do -as, agnoskez lo, esas vere final sono verbal *naturala*.

E pri -is, ka ne existas en la Latina, ye la duesma per-

sono singulara; *audis* (1), *capis*, *amabis*, e. c., ed en la Hispana, ye la duesma plurala persono, kad on ne trovas : *amais*, *amabais*, *amesteis*, *habais*, *habiais*, *amarais*, *temiais*, *temisteis*, *partiais*, *partis*.

Do **-is** esas vere final sono verbal *naturala*.

Nun ni videz la dezinenco **-us**.

La questiono esas ed esas nur : kad **-us** trovesas en la Latina kom final sono di konjugo, identa (sone) a la verbal dezinenci **-us** di Ido?

Negar lo esus negar l'evidenteso ipsa. Nam, de la verbo *sum* (esar) til la lasta di sua verbi, la Latina prezentas ta sono en omna unesma personi di la pluralo.

Do **-us** esas vere final sono verbal *naturala*, pro ke on trovas lu dek foyi en omna verbo Latina.

Ma **-os**, kad on darfas dicar lu final sono verbal *naturala*?

Yes, certe; nam la finalo *mus* dil verbo Latina divenis *mos* en la Hispana, ye la sama persono, en singla tempo. De to rezultas, ke la verbo Hispana, ecepte eroro, audigas dek e non foyi la final sono **os** en sua konjugo. Konseque la dezinenco **os** di Ido esas vere final sono verbal *naturala*.

On forsan alegos objeccione, ke ta finalo, en la Hispana, pluse markas substantivo plurala.

Ma kad ol agas lo en Ido? E juste pro ke **os** en la Hispana renkontresas 19 foyi kom final sono en la verbi, esas eroro selektar **s** kom plural signo di substantivi, citante la Hispana kom susteno. Nam fakte la verbi, en ica linguo, prezentas **os** kom final sono plu ofte kam la substantivi.

(1) Kad **audis** L. ne esas identa a *audis* di Ido? Ma on respondas : « *audis* L. esas prezento, e vu facas barbarismo, uzante lu por indikar pasinto ». Ne koaktez me, kara kritikero, responder a vi per cito di barbarismi multe plu grosa, quin vi facas en konjugo asertita kom Latina, kom natural e ciencala. Ma kad me ne precizigis, ke me parolas nur pri la *formo*. Nu, kad *audis*, *dormis*, *venis*, *sentis* ne esas, en Ido, *forme* simila ad *audis*, *dormis*, *venis*, *sentis* di la Latina?

Relate **i**, karakterizivo dil pasinto en Ido, kad ol ne havas bela defenso en omna perfekti Latina, che qui ta vokalo uzesas kinfoyi ek sis? (*Amavi*, *amavisti* e. c.)

E kad **a** por la prezento ne bone defensesas dal infinitivo presenta dil unesma konjugo Latina, Italiana, Hispana (*-are*, *-ar*), dal indikativo presenta (*amas*, *amat* e. c., *ama*, *parla*, *aman*), fine dal participo presenta (*amant...*, *amando*, *aimant* F.)?

Ma on questionas : pro quo la vokalo o kom karakterizivo dil futuro?

Pro ke, se ni atribuas karakteriziva vokalo al prezento (a), **altra** (i) al pasinto, ne esas kontrelogika o nekoheranta atribuar anke special vokalo (o) a la futuro. Facar ek ta vokalo la simbolo dil futuro en la tota konjugo ne esas plu arbitrala, ed alteras mine la Latina kam selektar (quale ula Latinisti) la partikulo *pos* kom signo di ta tempo, o transportar sur la finalo la acento dil infinitivo latina por facar ek lu kondicionalo : *amarè, audirè*, e. c., kande on povabus evitar omna barbarismo, uzante *amarem, audirem*, e. c. Stranja maniero, vere, restar ciencoza e naturala!

E la dezinenco **-ez** dil imperativo? Unesme ni questionos, kad ol esas naturala od artificiala? Me opinionas, ke la Franca linguo sate pruvas lua « naturaleso » per omna duesma personi plurala di sua verbo, ed aparte di sua imperativo. Ica fakto, pro ke nulo plu bona existis, igis me propozar ol vice **-u** di Esperanto (markizanta anke pronomi : *kiu, chiu*, e. c.) e qua, se me ne eroras, posedas kom apogo nur imperativo Hebrea, nekonocata da preske omni. Remarkez ke **-ez** reale apartenas al sistemo *-as, -is, -os, -us* (per la substituco di la febla *z* a la forta *s*). Se me ne propozis *-es*, la kauzo esas, ke *venez, rakontez, dormez, preparez, pensez, pardonez, donez, manjez*, e. c., e. c., esas quik komprenata da irgu qua savas kelkete la Franca, e certe plu facile e bone kam *venes, rakontes, dormes*, e. c. (1).

Irge quon opinionas kontrediciri, fakto esas nekontestebila : la Franca linguo pruvas, ke **-ez**, por l'imperativo, esas vere verbal finalo naturala. Pri la sono, le *venez a ni, rakontez ankore*, e. c., esas la preske kompleta riprodukturo di *F. venez à nous, racontez encore*.

Justifikinte *-as, -is, -os, -us, -ez*, restas justifikenda **-ir, -or** dil infinitivi pasinta e futura.

Fakte nia kontrediciri *chikanas* nur pri l'infinitivo futura,

(1) L'imperativo (o plu bone *volitivo*) *tale formacata (ven-ez)* semblas a ni nek min ciencala (nam on sempre alegas la cienco) nek min naturala, nek min klara kam le *venidum o ples venir* di altra sistemi,

nam generale li ipsa uzas infinitivo pasinta (1) kun infinitivo prezenta. Li anke ne kontestas pri -r kom karakterizivo dil modo infinitiva. Do reale kontestesas nur la vokalo simbolizanta la tempo (-i, -o) e la bezono ipsa di futura infinitivo.

Ma, se on aceptas ke **a** simbolizas la prezento : *amas, amar*, pro quo **i** ne simbolizus la pasinto : *amis, amir* e **o** la futuro : *amos, amor*? Kad ica tri karakterizivi tempala (qui en omna modi pleas la sama rolo) esas kompliko o simpligo? Kad to ne esas simpla, praktikal e homogena? Kontraste, kad esas tala konjugo-sistemo sintezala en un parto, ed analizala en l'altra parto, quale olti di nia kontrediceri? Ka tal konjugo esas tre koheranta, tre homogena e tre ciencala, por parolar quale li?

Altraparte -ar, -ir en Ido semblas a me tam natural sono verbala kam en la infinitivi Latina, Italiana, Hispana, Franca en -ire, -ir, od en l'infinitivi Germana en -ieren, ankore tante produktiva (2).

Ma on objeccionas, ke li esas prezenta en la lingui supere mencionita. Me agnoskas lo; ma li restas adminime infinitivi, en Ido; e ke *i* simbolizas en li la pasinto, quale en la tota konjugo, certe ne povas jenar la adepto, nek supercharjar lua memorado. Kad esus por lu plu facila memorar, ke *du* simbolizas la pasinto, *pos* la futuro, *fe* l'imperfekto, *vell* la kondicionalo, *dum* (pos-pozita) l'imperativo, quale en altra sistemi plu o min laborita? Kad vere Ido ne darfas, kun adminime yuro tam granda e cienco egala, donar ica principio : en *omna* dezinenco verbala, **a** simbolizas la prezento, **i** la pasinto, **o** la futuro? Kad ol esas per to min simpla o min koheranta kam altri?

Ma, on objeccionas ankore, pro quo *sis* participi, kande 2 suficas a multa lingui? On ne dicas, kompreneble, ke pro

(1) Che li ta infinitivo esas kompozita per la verbo *havar* o *esar* e pasinta participo; che ni ol esas simpla do plu kurta : -ir, quale la prezenta -ar. Yen la tota difero. Kad on volus donar solid expliko pro quo l'infinitivo prezenta devas *esar* simpla, ma la pasinta, kompozita.

(2) Pri l'infinitivo futura, ni remarkigos ke ol trovas kelka susteno en la Latina : *fore* = *esor*, di qua l'e finala audesas apene pro la tonika acento.

la jus mencionita principio pri *a*, *i*, *o* en dezinenco verbala, la lerno e memoro pri la participi reduktesas a 2 kozi : nt participo aktiva, t participo pasiva. Yen fakte la *sis* participi! On ne dicas, ke la participi futura (-*ont*, -*ot*), multe min frequa, lernasas pos la ceteri, okazione. On ne dicas de quanta dubi, miskompreni o perifrasi liberigas ta participi. On ne dicas ke li genitas multega substantivi tre preciza, quin nia lingui kareas nur koakte e kun multa desavantaji. Ton omna on tacas por blamar mokante kun semblanta justeso e yusteso. Ma bone ridos, qua laste ridos. Yes; e kande Ido vere sucesabos, on laudos me ne propozir lu *tro* simpla, e ne sakrifikir la just expreso dil pensi a simpleso exajerita.

La nuna Greka kareas omna infinitivo. Ka ni devus imitar olu? No, tre certe. La Angla e la Germana havas nur 1 personal pronomo : *they*, *sie* por la triesma persono plurala, e ni havas *tri*. Ka ni esas pro to blaminda? Certe no. La Franca posedas nur *son*, *sa*, *ses* kom posedal adjektivo por la triesma persono. Ka ni devus imitar lu, quale agis granda kritikero? Ha certe no, nam ico esas ne simpleso, ma deplorinda mizero. En « Les vrais principes de la Langue Auxiliaire » me pozis la limito netranspasebla dil simpleso por ta linguo : *la klara e justa expreso dil pensi*.

*
* *

Pro quo ne *havar* en la tempi kompozita?

Ca punto di nia konjugo meritas exameno aparta.

Unesme ni konstataz ico : Judikata dal komuna raciono, la verbo *havar* kom helpanto konjugala en la kompozita tempi esas *absurdajo*. Nam verbo, qua esence indikas la posedo, quale *havar*, ne darfas, mem ne povas logike divenar simpla marko di tempo, e fakte analoga a dezinenco, por indikar l'anteeso : *j'avais aimé* (lore), *j'aurai aimé* (lore), o **simple** la pasinto : *j'ai aimé* (me amis). Esas neposibla komprenigar ed admisigar ta gramatikal idiotismo dal populi qui ne havas lu; or li esas nekontebla. La L. I. qua destinesas ad omni, devas konseque evitar ta eroro (nule naturala reale, pro ke ol esas absurda); pro to Ido evitis lu.

Artiklo aparinta, dum aprilo di 1910, en *Progreso*, expozas tre bone la questiono. Ol debesas a M. J. KOVACIC, instruktisto en *St. Veit i. Jauntal* (Karintia). Yen olu :

« On propozis (n° 19, p. 398) formar la kompozita tempi di l'aktivo per la verbo *havar* e la pasinta participo, pro ke la lingui D. E. F. I. S. uzas kune la helpanta verbo *havar*. Sed (ma), kad la mencionita lingui formacas la kompozita tempi di l'aktivo tute (tote) e sen ecepto per *havar*? No, nam oli havas multa ecepti, ex. : D. por *mortar*, *vekar*, *venar*, *irar*, *saltar*, di qui la tempi kompozita formacesas per *esar*. On devus do admisar en Ido ecepti qui esas, quale on savas, granda malfacilesa (desfacilesa) por omna lernanto.

Pluse, quale on devus tradukar D. *Ich habe geschlafen*, *Wir haben uns gefreut*, *Du bist tapfer gewesen*? Frazi quale : *Me havas dormita*, *Ni havas joyita*, *Tu havas brava esita*, semblas certe nelogikala ad omnu. Sed (ma) on ne darfus uzar *esar* vice *havar* en la alegita frazi, pro ke *esar* esus definota (destinota) nur por formar la tempi di la pasivo.

Ankore, quale on tradukus D. *der gefallene Soldat*, *die verflossene Nacht*, *der verstorbene Vater*? Dicar : *la falita soldato*, *la pasita nokto*, *la mortita patro*, esus tote nelogikala!

Ni videz quale altra Indogermana lingui, quin ni devas konsiderar pri ca questiono, formacas la kompozita tempi di l'aktivo. La Slava lingui formacas oli per la helpanta verbo *esar* e la aktiva participo, exakte same kam en Ido. Konseque Ido en la formaco di la komp. tempi ne agas arbitrale, sed (ma) ol apogas su sur granda parto di l'Indogermana linguaro, nome sur la Slava lingui. Pluse la nuna participi esas tre aplikebla e praktikala quale atributi, kozo, quan on devas bone konsiderar ante enduktar altra konjugo!

Fine, kad on inventos plu bona, plu internaciona e min artificala konjugo, kam esas la nuna? Me dubas. La konjugo propozita en n° 22 semblas nulkaze *esar* facila, precipue en la pasivo. Ni videz nur quanta sufixi esas por ol necesa : *-as*, *-avas*, *-iras*, *-it*, *-avit*, *-irit*, *-olas*, *avolas*, *-irolas*, do triople multa kam en nuna Ido! Mem se ta sufixi igus omna nuna analizala verbformi superflua, la konjugo esus malgre to min facila kam la nuna. *Amesavolas* o *amesirolas* ne esas plu simpla kam : *esos amita* o *esos amota*. E quala

longa rubandatra vorti! *Amesavolas* ed *amesirolas* ankore konvenas, ma ne plus la vorti : *diminutesavolas*, *kalumniesavolas* o mem *familiarigesirolas*. On sentas justa angoro en pronuncar tala longaji! (1).

Kelka kritikanti anke proponas chanjar la verbal finali : -as, -is, -os, -us, -ez, dicante, ke oli ne esas suface distingebla (dicernebla). Me opinionas, ke ta aserto ne esas justa. La finali alegita diferas inter su per la bone audebla vokali multe plu bone kam en multa nacionala lingui. Exemple : en D. *er lernt -lernste, wir erwachen -erwachten* diferas per un litero facile misaudebla (2).

Me finas do kun la propozo : « Nia estimata Akademio konservez la nuna, facila e tre praktikala konjugo! »

L'artiklo esis sequata da la yena remarko : « Ne nur D. ed F. havas verbi qui formacas la kompozita tempi per *esar* vice *havar*, ma inter la korespondanta verbi di la du lingui, sat (pasable) multi uzas *havar* en un linguo ed *esar* en l'altra, exemple : *esar, kurar, saltar*, e. c. Do ne nur l'adepti di singla linguo hezitus ofte inter *esar* e *havar*, sed (ma) la Franci ne uzus la sama helpanta verbo en la sama kazi kam la Germani. Adjuntez ke, en la reflektiva verbi, la F. vicigas (rem-

(1) L'akademio repulsis ta ed altra chanji. Videz ye la fino di la chapitro pri « verbo », pag. 55.

(2) Kad, en la Germana, *fiel* e *fiele*, *fällt* e *fielt*, *werde* e *würde*, *waren* e *wären*, *spricht* e *spricht* e. c., diferas inter su, por la orelo, plu forte kam *amas*, *amis*, *amos*, *amus*, *amez* o *amar*, *amir*, *amor*?

Kad, en l'Angla, *drink*, *drank*, *drunk* — *ring*, *rang*, *rung* — *sing*, *sang*, *sung* diferas per altro kam per vokalo, o kad la difero audesas plu bone kam en *esanta*, *esinta*, *esonta*?

Kad, en la Franca, e por l'orelo, *fais* e *fis*, *lus* e *lis*, *marcha*, *marchait*, *marché*, *serai* e *serais* e. c. diferas plu dicerneble kam *esus*, *esez* o *amita*, *amata*?

Kad, en la Latina, olim internaciona ed uzita, parolita dal maxim diversa nazioni, on ne dicernis e nun ankore ne dicernas aude *leges* de *legis*, *audiunt* de *audiant*, *audies* de *audias*, *sunt* de *sint*, *erant* de *erunt*, *fueras* de *fueris*, *ames* de *amas*, *amabas* de *amabis* e. c.? Kad on plendis o plendas pro ke li diferas inter su nur per un sola vokalo quale *amos*, *amus* o *aminte*, *amante* en Ido?

Se en linguo patriala, plu o min negliata dal nacionani, pri la pronuncado, on dicernas e komprenas vorti o verbal formi diferanta nur per un vokalo, pro quo on ne atingus sama rezultajo en Ido, linguo stranjera a l'uzanti e kom tala plu atence pronuncata?

Cetere, ka nia renkontri e kongresi ne sat konvinkive respondis?

plasigas) absurde *havar* per *esar*, dum ke la D. uzas (logike) ankore *havar* : *ich habe mich gewaschen* = *je me suis lavé* : altra frequa kauzo di erori, di heziti, di miskompreni. Tale en ta sola punto questionesas pri la logikala karaktero di nia linguo, do pri sa (lua) vera internacioneso.

VORTORDINO.

(*Apendico 7-ma.*)

Quale ni ja vidis en la sintaxo, la *normala vortordino* esas : 1e subjekto, 2e verbo, 3e komplemento direta, singla ek oli esante akompanata da sua omna komplementi. La komplementi nedireta povas *esar* lokizata irgaplase, ma li prefere sequas la verbo. Ex. : **La filiulo di nia olda vicini retrovenis de Paris, ube il kompris multa ludili por sua infantino.**

Omna rupto dil ordino normala nomizesas *inversigo*, sive pro ke la komplemento direta preiras la verbo : **elun ne ilun me vokis**, sive pro ke la subjekto sequas lu : **venez, venez, klameskis l'instruktisto**. L'inversigi povas *esar* postulata dal bezono insistar sur vorto, pozante lu avane, quale *elun* en l'unesma exemplo, o dal deziro (en la traduki) sequear l'ordino dil texto originala.

La questionanta vorti sempre komencas la propoziciono e ne diplasas la subjekto : **Kad vu venos; dicez kad vu venos. — Quo eventis? Quon vu vidas? — Quantin me kontis? me ne plus memoras.**

L'atributo devas quik sequear la verbo *esar* : **Esez mizerikordioza por omni**, e ne : *esez por omni mizerikordioza*. — Il ne toleras to, quo esas erora segun sua konvinkeso, e ne : *il ne toleras to, quo esas segun sua konvinkeso erora*, en qua erora semblas relatar *konvinkeso*. E tale kun omna verbo havanta atributo : **Il mortis tre povra de pekunio, ma richa de vertui**, e ne : *il mortis de pekunio tre povra, ma de vertui richa*.

L'adjektivo avan o dop lua substantivo (Videz en la gramatiko, ye adjektivo). Ma ne sistematre avan la substantivo, quale en la Germana e l'Angla,

L'adverbo preiras o sequas nemediate la vorto quan ol modifikas. *Ne, tre, nur* sempre avan olu. Ofte l'adverbo bone lokizesas inter la subjekto e la verbo : **Il sempre plendas pri omno.**

La participo, en la kompozita tempi dil verbo (aktiva o pasiva), sempre devas sequar la helpanto *esar*, e darfas separesar de olu nur da adverbo relanta la verbo : **Ni esas arivinta de du hori**, e ne : *ni esas de du hori arivinta.* — **El esas tre amata da omni**, e ne : **el esas da omni tre amata.** — **Ta soldato esis grave vundata.**

La participo o l'adjektivo devas sempre *sequesar* da sua komplementi, direta o ne direta, e ne separesar de sua substantivo : **La homo estimata da omni**, e ne : *la da omni estimata homo*, o : *la homo da omni estimata.* — **La fervoyi formacas reto kovranta la mondo**, e ne : ... *reto la mondo kovranta*, e mem mine : *la mondo kovranta reto.*

Me recevis letro skribita en linguo ne konocata da me, e ne : *me recevis letro en da me ne konocata linguo*, e mem mine : *me recevis en da me ne konocata skribita letro.* — **El esas laudata ed amata da ti omna qui prizas la beleso ed afableso**, e ne : *el esas da ti omna qui prizas la beleso ed afableso amata è laudata.* — **Ta urbo esas abunde provizita ye omna kozi utila por la vivo**, e ne : *ta urbo esas ye omna por la vivo utila kozi abunde provizita.* — **La mastro, ebria de furio, bastonagis l'asno ne volanta avancar**, e ne : *la de furio ebria mastro bastonagis la avancar ne volanta asno.* — **Ni refutis omna objeconi prizentita da nekompetenta personi ed ofte genitita da nesuficanta konoco di nia linguo**, e ne : *ni refutis omna da nekompetenta personi prizentita ed ofte da nesuficanta konoco di nia linguo genitita objeconi.* — **Tablo kovrita per ancien reda tapiso makulizita**, e ne : *tablo per ancien reda makulizita tapiso kovrita.* — **Me propagas la linguo helpanta Ido, konstruktita sur logikal principi e sencese developata per ciencal diskutado**, e ne : *me propagas la helpanta, sur logikal principi konstruktita e per ciencal diskutado sencese developata linguo Ido.* — **La linguo helpanta esas l'inventuro maxim utila por la developo di l'internaciona relati e maxim fekunda de grava konsequi por la profito di la homaro futura**, e ne : *la helpanta linguo esas la por la developo di l'internaciona*

relati maxim utila e por la profito di la futura homaro de grava konsequi maxim fekunda inventuro. — Vu esas ne-justa segun mea opiniono, e ne : vu esas segun mea opiniono nejusta (1).

Ek Progreso, VII, 161 : « Quo esas veraĵo decidir nur povas intelekto. » Yen bela exemplo di kompleta inversigo di la natural ordino di la pensi. Unlatere, oportis pozar decidir ante lua komplemento « quo esas veraĵo ». Altralate, oportis pozar nur nemediate ante intelekto, quan ol referas On povis do uzar un de la sequanta frazordini : « Decidar quo esas veraĵo, nur intelekto povas. » — « Quo esas veraĵo, nur intelekto povas decidir. » — « Nur intelekto povas decidir, quo esas veraĵo. » E la triesma formo semblas a ni la maxim klara por omni, do preferinda. » (2).

PUNTIZADO

(Apendico 8-ma.)

Punto (.) uzesas por separar la *frazi*, t. e. expresuri di integra e kompleta pensi tote nedependanta. Bona precepto di stilo esas ta, quan S^{ro} PEUS recevis de ula sua maestro :

(1) Multi ek ta exempli prenesis de la XXVI exercio di « Exercaro ». Ica finas per konsilo quan S^{ro} COURTURAT judikis, quale me, kom importanta e konform a l'evoluciono di nia lingui : preferar la voco aktiva a la pasiva. Ex. : « Dicz per la formo aktiva : « On (o ni) sequis la voyo, acensis la kolino, vizitis la kastelo, ed admiris la bela panoramo, quan on vidas del somito », prefere kam per la formo pasiva : « La voyo seques, la kolino acenses, la kastelo vizites, e la panoramo admires, qua videsas del somito. »

(2) Okazione ni volas refutar un foyo pluse ti qui asertas, ke l'akuzativo esas necesa por posibligar l'inversigi, quin ula lingui tante prizas. Yen exemplo di D. frazo hazarde prenita : « *Das Wissen eignet sich das Kind* bereits in allerfrühester Jugend an... » Ube esas l'akuzativo? *Das Wissen* o *das Kind*? Nur la senco e la komuna raciono indikas ol, e posibligas komprenar ta frazo. E to eventas tre ofte en D., nam l'akuzativo esas identa a la nominativo en la pluralo, ed en la feminal e neutra singularo, do mezvalore 5 foyi ek 6! Esas do multe plu simpla e plu sekura sekar sempre la normala vortordino, e dicar ex. en Idio : « L'infanto aquiras la savo ja en la maxim frua yuneso. »

Uzez multa punti, t. e. facez kurta frazi. En matematiko, la punto uzesas : 1^e en longa nombri por separar la mili, ex. : 9.365.724 plu klara kam 9365724; 2^e en algebro lu havas la sama signifiko kam $\times$ (1).

Mayuskuli. — Okazione la punto, on devas regularizar l'uzo di la mayuskuli. On uzas komencal litero mayuskula :

1^e por la propra nomi, inkluzante en ici la nomi di landi, monti, fluvii, riveri, la nomi di populi, societi od institucuri, qui nature kontenas la religii e lia praktikanti. On lasas al derivaji di ta nomi la mayuskulo di la radiko. Ex. : *la Franco, la Franci, la Franca* (linguo); *la Kristanismo* (de Kristo), *la Kristani*; *Alpala, Alpano* (de Alpi). Co evitas la dicerno a qua obligas ula lingui pri la kazo en qua on konservas la mayuskulo od on remplasigas lu per minuskulo.

2^e por l'unesma vorto di singla frazo, e konseque, pos omna punto.

3^e pro politeso, en ula kazi, en tituli. Ex. : *Sioro Profesoro. En la nomo dil Rejo.*

On atencez la skribo di kelka mayuskuli :

1^e On evitez skribar I quale J, quale ofte eventas en Germania. On skribez Ido, ne Jdo.

2^e On distingez, skribante, la mayuskuli K e R.

3^e On distingez F e T : l'infra parto di T flexesas ad dextre; ta di F ad sinistre.

Komo (,) uzesas por separar la *propozicioni* qui kompozas frazo. Pos la relativa pronomi, on adoptas la franca uzo di la komo (D. 1062) : On distingas du uzi tre diversa di la relativa pronomi, qui konstitucas preske du diversa senci.

La frazo : « Me ne amas la infanti, qui facas bruiso » povas havar du senci : 1^e Me ne amas ti de la infanti, qui facas bruiso; 2^e Me ne amas la infanti, pro ke li (konocate e generale) facas bruiso. En l'unesma kazo, la relativo esas *determinanta* : il *determinas* la speco de infanti, quin me ne amas. En la duesma ol esas *qualifikanta* od *explikanta* : ol *qualifikas* generale omna infanti. On uzas la komo (avan *qua*) en la duesma kazo, ne en l'unesma.

Altra exempli : « La homo qua lektas la jurnali devas ne kredar omno quon lu lektas. — Regardez ta homo, qua

(1) Pro to en Germania on separas per lakuni : 9 365 724.

lektas jurnaló : lu audas tamen omno quon ni dicas. » « La amiko qua ne audacas dicar la verajo ne esas vera amiko. — Mea olda amiko, qua kustumis dicar la verajo, ne audacis takaze dicar ol a me. » « La unesma soldato qua vidis l'enemyi hastis avertar la generalo. — Napoléon, qua vidis l'enemyi avancar, sendis kontre li sua olda guardo. » Ica exempli sugestas utila remarko. Omnafoye kande la substantivo esas determinita, la *qua* esas nur explikanta, do postulas komo. Or ico eventas : 1e kande la substantivo esas propra nomo : evidente ne existas plura Napoléon, do nulo *qua* povus determinar lu plu komplete; 2e kande ol esas akompanata da *determinanta* adjektivo, sive demonstrativa, sive posedala : « ta homo » esas ja suficante e komplete determinita per la demonstrativo (o per la gesto, qua akompanas ol); « mea olda amiko » anke esas determinita per ica epiteto.

Komprenende, la regulo valoras anke, se *qua* esas preirita da prepoziciono : « La amiko de qua me demandis konsilo aprobis mea penso-maniero. — Mea patro, de qua me demandis konsilo, aprobis mea penso-maniero. »

En matematiko, en la nombri decimala, la *integri* separas de la *decimali* per *komo* (ne per punto, qua havas altra uzo, V. p. 217). Ex. : 3, 14.

Punto-komo (;) uzesas por separer propozicioni o frazi gramatikale nedependanta, ma ligita per la senco.

Bi-punto (:) uzesas por anunciar expliko : ol dikas, ke la sequanta frazo explikas la preiranta. Ol anuncas anke citajo, ma lore sequesas da *cito-hoketi*.

Puntaro (...) indikas interrupto di la frazo, sive da altra parolanto, sive da la parolanto ipsa, qua haltas por retenar o chanjar l'expreso di sua penso. La Germani uzas vice to la *Gedankenstrich* (vortope : *penso-streko*) ma to esas mala uzado, nam la *streko* havas altra senco e necesa uzado. (Vid. p. 221).

Parentezi () uzesas por inkluzar frazo, propoziciono o vorto, qua esas aparta, e devas separetar de la cetera texto. To esas generale remarko laterala, quan on insertas, e qua interruptas la rekta ordino di la penso. De to konsequas konsilo : on ne trouzez la parentezo, pro ke ol riskas trublutar la kompreno.

Pro ke la parentezi esas esence destinata ad *inkluzar*, on

darfas nultempe uzar una sen l'altra, quale on facas ofte kun la nombri. Vice « 1) », on devas skribar, o « (1) », o simple « 1^e » o 1-e (abreviuro di *unesme*). La uzado « 1) » havas grava detrimento : kande on vidas tala parentezo *klozanta*, on serchas spontane la parentezo *apertanta*, ed on ne trovas ol. Pluse, eventas ofte ke ta parentezo « vidva » trovesas en od apud altra vera (duopla) parentezo, e lore on havas, sive : « 1)) », sive «)1) », du dispozuri egale absurda. Do : *nultempe uzez un parentezo sola!*

Kramponi [] ed *Embracili* { } uzesas, en matematiko, kom parentezi di duesma o triesma grado, ex. : { ...[...(...)]...}. En la « prozo », on povas uzar la *kramponi* en simila kazo, o kom aparta parentezi. On uzas l'*embracilo* (unika) por korespondigar un lineo (unlatere) a plura linei (altralatre), tale :

$$\dots \left\{ \begin{array}{l} \dots \\ \dots \\ \dots \end{array} \right.$$

La *pinto* devas turnesar ad l'unika lineo, e la *branchi* (la konkaveso) ad la plura linei (e ne inverse!) Ni konsilas uzar minim ofte l'*embracilo*, pro ke ol komplikas e desfaciligas la kompostado. Ol esas utila nur en sinoptikala tabeli. Ol povas uzesar anke horizontale, ex. en genealogikal arbori :

Ludovikus

 Petrus Paulus Ioannes Maria

Streketo (-) esas ortografiala signo, e funkcias kom ligilo. Ol unionas la parti di vorto kompozita (V. ye *Kompozado*). Ol indikas anke la seko di vorto de un lineo ad altra, pri qua ni quik parolos.

Seko di la Vorti. [D. 485]. On admisas kompleta libereso en la seko di la vorti de lineo a lineo, ecepte ke singla parto devas kontenar vokalo, e ke la digrami o diftongi devas ne dividersar. Ex. on darfas sekar tale la vorto *mustar* : *mu-star*, *mus-tar*, o *must-ar*. Ma *neutro*, *mashino* sekesas *neu-tro*, *ma-shino*, e ne *ne-utro*, *mas-hino*. On nultempe uzez duopla

streko (=) rezervenda a la signo di egaleso, nek iterez la streketo ye komenco di la lineo sequanta.

Streko (—), plu longa kam streketo, esas, tote kontree, *separilo*, e la maxim grava. Ol indikas, sive chanjo di parolanto (t. e. separas la dici, respondi, di diversa parolanti), sive chanjo di temo. Ol separas do multe plu kam la punto. Ma en la lasta kazo esas preferinda uzar la *alineo*, qua indikas plu klare ta separo; ol havas l'avantajo insertar en la texto « blankaji », vakuaji, qui repozas la okulo e furnisas ad ol halto-punto.

Cito-hoketi (« »). La cito-hoketi indikas ed inkluzas la paroli o vorti, quin on citas. Li devas turnar sua konkaveso ad interne, t. e. ad la texto inkluzata, same kam la parentezi. Omna altra uzado esas mala, pro ke ol esas konfuziganta.

Noto-referi. Por indikar la noti (ped-noti), nula moyeno esas tam simpla e komoda kam la *numeri* : nam li esas la maxim bona e klara signo, e li esas en senlimita provizuro. Se on uzas steleti (*) o kruci (†), quale ula populi, e se on havas multa noti en un sama pagino, on ne plus savas quale helpar su : la procedo, iterar la steleti o la kruci, esas vere « sovaja », t. e. apartenas a la primitiva stando di civilizeso, en qua on ne posedis la cifri e reprezentis la nombri per streki; od on esas obligata rekursar anke ad altra signi, qui havas altra senci od uzi (ex. §, qua signifikas para-grafo). Pluse, on bezonas ofte la steleto e la kruco por altra signifiki : la steleto indikas en linguistiko formo konjektita, ne atestita; en Ido, formo ne oficala, o teknikala; la kruco indikas generale mortinto, o dato di morto, ed en filologio, arkaika formo. To omna provas, ke ol esas nur remediacho, e ke nur la *numeri* esas uzenda por la noto-referi.

Klamo-punto (!) uzesas pos klamo o frazo klamanta o klamata. Kelka populi uzas ol pos omna voko od interpelo, mem pos *Sioro* en komenco di lettri, unvorte, pos omna vokativo. Ico esas forsan exajero, nam kande on parolas od ulu, on ne klamas : « Sioro! »

Question-punto (?) uzesas pos frazo *direte* questionanta, ne pos subordinala propoziciono questionanta, Ex. : « Qua venas? », ma : « Me questionas, qua venas. »

Pri ca du lasta signi, on propozis sequar l'exemplo di la Hispana, t. e. pozar li, renversita, ante la frazo klamanta

o questionanta. La motivo esas : avertar la lektanto pri la karaktero di tala frazo, por ke lu konforme modifikez sua pronunco. Esas vera ke, pro manko di tala averto, on kelkafoye eroras pri la karaktero di la frazo e pronuncas ol male, o mem devas repeter ol kun la justa pronunco. Ta propozo esas do konsiderinda; la unika kontrea argumento esas, ke l'altra uzado esas plu internaciona. Se on adoptus ol, la signi ! e ? divenus *duopla* ed inkluzanta, same kam la paren-tezi e cito-hoketi. Ed on vidas ke, pro la sama motivo di klareso, li devas prizerar du formi inversa, quale la *ques-tion-punti* en la Hispana.

Apostrofo (') uzesas por indikar elizio (V. § 6).

Generala remarko. — On devas ne mis-evaluar l'importo di la puntizado, e desprizar la koncernanta reguli kom superflua o minucioza. La puntizado esas necesa por la klareso, do por la perfekta e sekura interkomprenado; ol havas signifiko por la pronuncado. La punto reprezentas halto pasable granda; la bi-punto e la punto-komo, halto min granda; la komo, halto plu mikra, ma sentebila. Egardar ta signi e facar la korespondanta pauzi, esas l'unesma regulo di la diciono, e la maxim importanta.

[Segun *Progr.*, IV, 531 (L. COUTURAT) e VI, 380]. Decido, 866 : On adoptas la reguli propozita por la puntizado (IV, 531). Decido 1062 pri la komo (VI, 211).

NOMI. ADRESI.

(*Apendico 9-ma.*)

[D. 1144] ... l'Akademio rekomendas enuncar la personal nomi komencante per la premono. (Ica decido ne concernas la nomi en listi, adresari, e. c., ube on pozas la familial nomo unesme, por l'alfabetal ordino.)

On rekomendas por l'adresi la sistemo (Franca), qua komencas per la nomo di persono e finas per l'urbo e la lando, ed on repulsas la sistemo inversa (Rusa) [*Progr.*, IV, 470; VI, 52; VII, 162].

Exemplo di korekta adreso :

Monsieur Louis Legrand
64, rue Notre-Dame
Sens (Yonne)
FRANCE

Se on volas indikar, dop nomo di persono, ta di lua urbo o lando (ex. : nomo di delegito, en raporto pri kongreso), ni konsilas pozar ta lasta nomo *inter parentezi*, ex. : *S^{ro} Martin (Paris)*, e ne, segun la Germana kustumo, separar la du nomi per streketo : *S^{ro} Martin-Paris*, qua kredigas, ke la nomo di la persono esas *Martin-Paris*.

FORMULI DI POLITESO EN LETRI.

(*Apendico 10-ma.*)

Ta formuli esas afero di nacionala kustumo e stilo, e la simpla traduko di tala nacionala formuli genitus ne nur senfina diverseso, ma frazi stranja, nekomprenebla o miskomprenebla. Semblis do necesa fixigar, per konvenciono, to quo devas konsideresar kom *polita* formuli.

Ye la komenco di letro, ni uzez nur *Sioro*, e se la korespondanto havas ula titulo, funkciono o profesiono, qua konsideresas en nia korespondado, ni skribez : *Sioro Prezidero*, *Sioro Profesoro*, e. c. Por iti, qui havas funkciono o situeso, por qua la simpla *Sioro* ne semblas suficanta, ni havas la vorto *Sinioro* : *Sinioro Episkopo*, *Sinioro Ministro*.

Ye la fino di letro, ni generale uzez : *Kun sincera saluto*. Por siorini e la personi, quin ni kvalifikas « sinioro » ni dicez : *Kun respektoza saluto*.

Komprenende ta reguli ne koncernas la korespondado kun amiki, kamaradi, parenti, qua admisas tre granda diverseso en ta formuli.

[Segun *Progr.*, II, 679; IV, 470].

Hike ni pozas la du prepozicioni tra e trans omisita pos til p. 82.

Tra = de un latero od extremajo a l'altra, interne. Ex. : **Li pasis tra la foresto. Il sinkis sua espado tra ilua pektoro.**

Trans = adsur l'altra latero. Ex. : **On pasas tra la rivero per vadeyo e trans olu per ponto. Ne irez trans la lago, nam ibe vu jenesus dal turisti.**

T A B E L O

UNESMA PARTO

MORFOLOGIO E SINTAXO

	Pagini.
Alfabeto	11
Pronunco dil vokali	11
Pronunco dil konsonanti e digrami	13
Acento tonika	15
Artiklo	18
Substantivo	21
Propria nomi	24
Adjektivo kualifikanta e lua plaso	27
Gradi komparala	31
Personal pronomi	32
Posedal adjektivi e pronomi	34
Demonstativ adjektivi-pronomi	36
Relativa e questionala adjektivi-pronomi	38
Pronomo « lo »	39
Adjektivi-pronomi nedefinita	40
Verbo :	
transitiva	46 e 51
netransitiva	51
pasiva	48
mixita	52
reflektiva	53 e 54
reciproka	54
unpersona	54
Adverbi :	56
di quanteso	57
di tempo	59

di loko	62
di maniero	63
di afirmo, nego, dubo	66
Prepozizioni :	67
ad (a)	68
alonge	68
an	68
ante	69
apud	70
avan	70
che	71
cirkum	71
cis	71
da	71
de	71
di	73
dop	74
dum	74
ek	75
en	76
erste	76
exter	76
for	76
inter	77
kontre	77
koram	77
kun	78
lor	78
malgre	79
per	79
po	79
por	80
pos	80
preter	80
pri	80
pro	81
proxim	81
segun	81
sen	81

sub	82
super	82
sur	82
til	82
tra	224
trans	224
ultre	82
vice	83
ye	83
Komplemento di adverbio prepoziciona	85
Plaso dil komplemento di prepoziciono	86
Prepozicioni avan infinitivo	86
Prepozicioni kun verbi	87
Konjuncioni :	88
Koordinala :	88
do	88
e ed	88
ma	88
nam	88
or	89
od od	89
sive	89
tamen	89
lore	90
nek	90
yen	90
Subordinala :	90
ke	90
se	90
se nur	90
quale se	90
quankam	91
Konjuncioni kompozita	91
Konjunciono questionala	92
Interjecioni :	93
aye	93
ba	93
fi	93

ha	93
he	93
hem	93
ho	93
hola	93
hop	93
hu-hu	93
hura	93
krak	93
krik	93
krik-krak	93
nu	93
paf	93
plump	93
psit	93
shut	93
sus	93
Vorti interjeciona :	94
abase	94
adavane	94
addope	94
adio	94
bone	94
brave	94
certe	94
fore	94
haltez	94
helpo	94
silencez	94
shamo	94
sokurso	94
tacez	94
vere	94
ya	94
yen	94
Nombri :	94
kardinala	94
kompozita	95
ordinala	97

fracionala	97
multiplikera	98
nombro de foyi	98
Expresuri distributiva	98
La hori	99
En matematiko	100
Sintaxo	100
Vortordino	100
Inversigo e <i>n</i> inversigala (akuzativo)	102
Tempi e modi :	106
indikativo (prezenta, pasinta, futura)	106
kondicionalo	107
la konjuncioni ne influas la modo	109
imperativo o volitivo	107 e 110
expresuro <i>por ke</i> e volitivo	110
infinitivi	112
participi	112
absoluta participo	112
participi substantiva	113

DUESMA PARTO

VORTIFADO

Elementi di vorto	117
Procedi di vortifado	117
Radiki	117
Dezinenci	118
Nemediata derivado	118
Substantivo nemediate formacita de verbo	118
Adjektivo nemediate formacita de substantivo	119
Adverbo nemediate formacita de adjektivo	120
Adjektivo de adverbo	120
Verbo de radiko neverbala	121
Mediata derivado	121
Afixi	122

Prefixi :	122
<i>anti</i>	122
<i>arki-</i>	123
<i>auto</i>	123
<i>bi-</i>	123
<i>bo-</i>	123
<i>des-</i>	124
<i>dis-</i>	126
<i>ex-</i>	126
<i>ge-</i>	126
<i>mi-</i>	127
<i>mis-</i>	127
<i>ne-</i>	127
<i>sen-</i>	128
<i>par-</i>	128
<i>para-</i>	128
<i>pre-</i>	128
<i>pseudo-</i>	129
<i>quadri-</i>	129
<i>retro-</i>	129
<i>ri-</i>	129
Prefixi teknikala (<i>equi-, ko-, mono-</i>)	130
Prepozicioni prefixa	132
Suffixi :	132
<i>-ab-</i>	132
<i>-ach-</i>	133
<i>-ad-</i>	134
<i>-ag-</i>	135
<i>-aj-</i>	135
<i>-al-</i>	137
<i>-an-</i>	139
<i>-ar-</i>	140
<i>-ari-</i>	141
<i>-atr-</i>	142
<i>-e-</i>	143
<i>-ebl-</i>	143
<i>-ed-</i>	144
<i>-eg-</i>	144
<i>-em-</i>	145

-end-	147
-er-	147
-eri-	149
-es-	149
-esk-	150
-estr-	151
-et-	152
-ey-	152
-i-	153
-id-	153
-ier-	153
-if-	154
-ig-	154
-ik-	157
-il-	157
-in-	158
-ind-	159
-ism-	160
-ist-	160
-iv-	161
-iz-	162
-oz-	163
-ul-	163
-um-	164
-un-	165
-ur-	165
-uy-	167
-yun-	167
Kompozado :	168
1 ^e Substantivo kun substantivo	168
2 ^e Substantivo kun verbo	168
3 ^e Substantivo kun adjektivo (o radiko adjektivigita)	168
4 ^e Prepoziciono kun verbo	168
5 ^e Prepoziciono o nombro-nomo kun adjektivo o substantivo	168
6 ^e Irga adjektivo kun radiko igita adjektivo o adverbo	168
Regulo di analizo o deskompozado	169
Kompozado per prepozicioni	172
La kompozaji e la sufixi	173

APENDICI

1. L'acentizo en Ido	179
2. La pluralo per -i	183
3. Genro e maskulismo	188
4. Substantivigo dil adjektivo	195
5. Ca, ta e qua	205
6. La Konjugo-sistemo di Ido	206
7. Vortordino	215
8. Puntizado	217
9. Nomi. Adresi	222
10. Formuli di politeso en letri	223

MONDO-BIBLIOTEKO

1. D'Mumm se's, Komedio da DICKS. Trad. da H. MEIER.	Kr. 0.40
2. <i>Nova Varianti di Antiqua Temo</i> . Originalo da A. KOFMAN. .	0.25
3. <i>La Karaktero Usana</i> , da Prof. BRANDER MATTHEWS. Trad. da Dr. J. MARELIUS	0.25
4. <i>La Nimfo</i> , da ELIN-PELIN. Trad. da TH. KANEFF . . .	0.25
5. <i>Kelka Maestroverki dil Moderna Liriko Araba</i> , da 26 autori. Trad. da RAFAEL NAKHLA S. J.	0.75
6. <i>La Mento Internaciona</i> , da Prof. R. D. CARMICHAEL & CECIL DELISLE BURNS. Trad. da D ^{ro} J. MARELIUS . . .	0.25

RADIO-LEXIKI

1. <i>Internaciona Radio-Lexiko</i> en Ido e Germana, Angla, Franca, Italiana e Hispana, da K. FEDER & J. NORDIN	Kr. 3.25
2. <i>Svenskt-Internationellt Radio-Lexikon</i> , da ALFR. LILJES- TRÖM & J. NORDIN	0.25

EDITERIO P. AHLBERG

Surbrunnsgatan 37, Stockholm, Suedia. — Postgirokonton 32.

plu granda. » (La sam aŭtoro en *Les Langues dans l'Europe Nouvelle*, p. 323, editita en 1918.)

« Kom filologia produkturo artificala, Ido superesas Esperanto. Ido esas plu simpla, plu transparenta, sociale plu utiligebla kam Esperanto. » (Profesoro SCHRIJEN, Utrecht, en la revuo **Studien**.)

« Ido ne destronizos la lingui vivanta, ma ol dispensos la sciencistojn samtempe poliglotoj. La simpla dil morfologio e dil sintakso, same kam la logika rigoroza qua direktis lua komponado, renversas l'objekcionojn kiujn oni povus esprimi. **On devas deziri torkordie la suceso de tiu interesanta entrepreno.** » (La *Revue Augustinienne*, 15 de aŭgusto 1910.)

« La rezultoj estas lingvoj kiujn singlaj povas lerni tre facile; ol havas super la cetera lingvoj artificala ian avantaĝon ol fonda sur scienca e teknikaj principoj racioza, e konseke ol devas ne timi esti ulde remplasata de lingvo pli bona e esence diferenca, qua fine konquestus la mondo. » (D^{ro} Profesoro OTTO JESPERSEN en *La Langue internationale et la Science*, pag. 30.)

« ... Ne penvaloru uzari tiun lingvon internacian, se ol estas tiel neperfekta kam ekzemple Volapük, o mem Esperanto. On devas formaci ol laŭ principoj vere sciencaj, por ke ol ezez tute praktika. Tial la laborado fariĝis inter 1908 e 1914 de Idistoj, en lia revuo monata *Progreso*, indikas tre importanta paŝo adavane, e la lingvo **Ido**, per tiu eforto de multaj kunlaboristoj atingis gradon de perfekteco tiel alta, ke mi ne hezitus konsilari lua adopti tiun lingvon oficialan de la Nacia Ligo. » (OTTO JESPERSEN en serio de diskursoj che *University College*, Londono, junio 1920.)

La granda lingvisto skribas e parolas Ido; mem il fari kursojn pri tiu lingvo a studentojn de la Universitato en *Köbenhavn*, kie il ekzistas profesoro pri lingvistiko. Altrunde il enuncias pri Ido ian ateston tre precizan :

« Por omnia nacioj e aparte por mia Dana samlandanoj e por la cetera nacioj Skandinavia, la lingvo Ido certe estas pli facile lernebla e praktikebla kam Esperanto. Pro tiu motivo e anke pro sia scienca konstruado e sia granda fleksebleco, Ido similas a mi pli kapabla kam iu alia lingvo pleni la rolon de helpolingvo por omnia nacioj civilizita. »

Difuzado de Ido.

Atinginte nur en la mezo de 1913 sia plena disvolvo, Ido vidis kiuj la milito disorganizis lua societoj e grupoj. Tamen nun ol estas difuzita en 55 landoj de la tuta mondo. Ol havis kongresojn en *Wien* (1921), *Dessau* (1922), *Cassel* (1923), *Luxembourg* (1924), e *Torino* (1925).

U. L. I.

Unio por la lingvo internacia.

Statutoj riceveblaj che la sekretario Red. P. AHLBERG
Surbrunnsgatan, 37, Stockholm, Svedio.

MONDO

Revuo por la Mondo-Linguo.

Ofical organo di Uniono por la Linguo Internaciona e di lua Akademio.
Redaktero : P. AHLBERG, Surbrunnsgatan 37, Stockholm, Suedia.

La Belga Idisto, monatala revuo, preco : 6.20 fr. che J. J. V. Eug. Mathys, rue Léopold Vanderkelen, Louvain (Belgia).

Ido, qua aparas 18 foye en yaro. Abonpreco : 5 fr. Suisa valoro.
Redaktero : Albert Noetzli, Idokontoro, Oerlikon-Zürich (Suisia).

Bulletin Français-Ido de la Langue Auxiliaire, organo di lingual expozo e defenso, buletino di la *Société Idiste Française*. Direktero redaktanta, L. de Beaufront; abonpreco : 5 fr. kun suskripto a la societo, sive che la sekretario di ica : S^{ro} L. de Guesnet, 83, rue de Rochechouart, Paris (IXe), sive che Ed. Bréon, Mussy-sur-Seine (Aube), Francia.

Die Weltsprache, Zeitschrift für die internationale Hilfssprache *Ido*, jährlich 2.— Mk. Organo dil German Ido-Federuro, adreso : Bockenheimer Anlage, 45, Frankfurt am Main, Germania.

Linguo Internaciona, monatal organo di Chekoslovakian Ido-federuro. Abonpreco : 25 K. Ch. Administrero : V. Markvart, Praha-Zizkov, Premyslovska 1481 (Chekoslovakia).

L'Idisto Katolika, abonpreco : 6 fr. che Idokontoro, Thaon-les-Vosges, Francia.

Revuo Internaciona, organo dil laboristal *Ido-Uniono*. Abonpreco : 3 Germ. marki, che M. Grümmer, Sophienstr., 7, Leipzig, Germania.

Lexiko Ido-Angla, da L. H. DYER, preco : 10 shilingi, che J. W. Baxter, 57 Limes Grove, Lewisham, London S.E., Anglia.

Lexique-Manuel Ido-Français, par J. GUIGNON, Vulaines-sur-Seine (S.-et-M.), Francia. Preco : fr. 7.50.

Vocabolario Moderno Ido-Italiano ed Italiano-Ido da prof. PAOLO LUSANA. Preco : 10 Lire che profesoro G. Meazzini, San Giovanni Valdarno, Firenze (Italia).

Vollständiges Wurzelwörterbuch Ido-Deutsch, da K. FEDER e FR. SCHNEEBERGER, bindita fr. Suisa 4.50 plus afranko; broshita fr. Suisa 5.50.

Taschenwörterbuch Ido und Deutsch, brosh. fr. S. 2.50; bind. fr. S. 3.00. Che « Ido-Weltsprache Verlag », Weissenbühlweg 13, Bern (Suisia).

Dictionnaire Français-Ido, 600 pag., da L. DE BEAUFONT et L. COUTURAT. — 12.00 fr. Franca.

Opiniono di linguisto (prof. MEILLET). — 1.35 fr. che H. Vinez, 35, rue Charlot, Paris 3. (Francia).

Relief-mapo « La Nova Europa », editita dal Acionsocieto Chokolado Tobler en Bern (Suisia).